

ప్ర మ థ గ ణం

(భావనశ్వర జేపాలయ కుడ్యశిల్ప ప్రతినిధితము. శ్రీ కె. వేణుగోపాల్)

“ న ట రా జు ”

క. శ. ౧ శి అదివి కామరాజగారు.

దేశిసారస్వతము -

బాలగేయములు

‘కృష్ణశ్రీ’

పిల్లల పాటలలో గంగాయమునాగ గండు శాఖలు కలిసి ప్రవహిస్తాయి. ఒక శాఖ పిల్లలకోసము పెద్దవాళ్లు రచించినవి; రెండో శాఖ పిల్లలే రచించుకున్నవి. వ్యక్తియొక్క జీవిత వికాసాన్ని సరిస్తే గేయ వాఙ్మయములో లాలిపాటలే మొదటి మెట్టని చెప్పవలసివచ్చినా, గేయవికాసాన్ని అనుసరించాలంటే పిల్లల పాటలకే ప్రథమ తాంబూలం. లాలి పాటలూ, మేలుకొలుపులూ, పెద్దలు పిల్లలను వస్తువుగా స్వీకరించి రచించుకున్న పాటలు. వాటిలోని సంగీతాన్నే మైనా ఆలకించి పిల్లలు ఆనందించాలిగాని, వాటిలోని భావాల్ని ఎంతమాత్రమూ ఆనందించలేరు. పేరంటానికి వేంచేసిన ఇతర సుమంగళులు ఈ పాటలలోని అందాన్ని అనుభవిస్తారు. వీటి ఆవిర్భావానికి బిడ్డలు నిమిత్తమాత్రులే; వీటికి శ్రోతలు మాత్రము కాదు. అందువల్ల, జాగుగా సాగే స్వరాలు తప్ప లాలిపాటలలో పిల్లలకోసము ఉద్దేశించిన వేమీ ఉండవు. తొట్టెలలో పడుక్కునే శిశువులు తాళపు దెబ్బల్ని కూడా అనుసరించలేరు. కనక విదూ ‘గామలాలీ మేఘ శ్యామలాలీ’ అన్న ఒక్క లాలిపాటలో ప్రవేశించిన తాళగతి పిల్లలకోసము కాదేమో నంటాను.

పిల్లల్ని కన్యించి వారి చైతన్యాన్ని గెచ్చగొట్టే పాటలు వారికి ఆరు నెలలేనా వచ్చేవరకూ పాడి ప్రయోజన ముండదు. ఆఁ ఊఁ అంటూ, పలకరిస్తే నవ్వే దశయే వారి చైతన్యము కదలాడడానికి ప్రారంభదశ. మెల్లగా వికసించే ఈ యోలుకకి మాటలూ చేతలూ అలవర్చడములో పాటలు బాగా పనికివస్తాయి. కాళ్ళ మీద పడుకోబెట్టుకుని ఉన్నపట్టిన తర్వాత, ఆ జిడ్డు వారి చేతులకు, కాళ్ళకు రాస్తూ, బొజ్జ నిమిరి ‘జీర్తం జీర్తం; వాలాపి జీర్తం;’ అన్న మాటలే ప్రప్రథమంగా పలుకాల్సి వింటారేమో పిల్లలు. ఇది ఆరు నెలలు వచ్చేసరికి పిల్లలు కూర్చోగలుగుతారు. వారికి చేతులానకుండా కూర్చోడము నేర్పడానికి

తారంఁ - తారంఁ

తాండవకృష్ణ - తారంఁ

వేణునాద - తారంఁ

వన్నలదొంగ - తారంఁ

చిన్నీ కృష్ణ - తారంఁ

అని చప్పట్లు కొడుతూ, చప్పట్లు కొట్టడం నేర్చుకొను. ఈ పాటలలోని తారంఁ, తారంఁ అన్న మాటలు తాళాన్ని నాదాన్ని

కూడా ఇముడ్చుకుని పిల్లల్ని కన్యిస్తాయి. ఎలాగోనా ఎత్తుకున్న బిడ్డకి ఈ పాటతో చప్పట్లు కొట్టడం బాగా నేర్పవచ్చును. అయితే లయ అంత సులువుగా పట్టుబడదు. గోరుముద్దలు తిని పిన్న పాడే,

చందమామ రావె

జాబిలి రావె

కొండెక్కి రావె

కోటివేలు లేవె

బండెక్కి రావె

బంతిపూలు లేవె

నట్టింట పెట్టవే

అమ్మాయి కివ్వవే

అన్న పాట తాళాని కనుగుణంగా కాకపోయినా చెయ్యి — పిలుస్తున్నట్లు — ఊపడం నేర్పుతుంది. ఈ పాటలు మూడు నాలుగేళ్ళ పిల్లలకి సులువుగా పట్టుబడతాయి. వారు ఈ పాటలు పాడుతూ చంటిపిల్లల్ని ఆడిస్తారు. ఇలాగ అడపా దడపా లయ గర్భితములైన పాటలు వింటూ, శిశువులు చప్పట్లు కొట్టడమూ, చేతు లాపడమూ నేర్చుకుంటారు. ఈ పాటలలోని లయ క్రమంగా వారి లలితసంస్కారములో ప్రవేశిస్తుంది. పిల్లల్ని ఎత్తుకుని పాడే

చెయి వూచమ్మా చెయి వూచు

పంతకు పోదాం చెయి వూచు

కనగలు రెద్దాం చెయి వూచు

చల్లగ తిందాం చెయి వూచు

మితాయి రెద్దాం చెయి వూచు

మెల్లగ తిందాం చెయి వూచు

అనే పాట తాళాని కనుగుణంగా చెయ్యి వూచడము నేర్పిస్తుంది. ఈ వూచడానికి చెయ్యి ఎత్త నక్కరలేదు, ఆట్టే కన్నతడ నక్కరలేదు. కనక బిడ్డలు చెయ్యి వూచడానికి చేసే ప్రయత్నాన్ని ఈ పాటయొక్క తాళమే నడుపుతుంది.

కాళ్ళుచాచి, పిల్లల్ని తొడలమీద కూర్చో పెట్టుకుని నుండల మీద ఒక చెయ్యి పెట్టి

‘సుమ్మడమ్మ సుమ్మడి
వివూరెల్లింది సుమ్మడి
వివి తెచ్చింది సుమ్మడి
విలూరెల్లింది సుమ్మడి
చలక్కాయ తెచ్చింది సుమ్మడి
పూలు పూసింది సుమ్మడి
కాయలు కాసింది సుమ్మడి’

ని ముందుకూ వెనక్కి పూపుతూ పాడేపాట, మొత్తంగా పూప
మునించి శరీరానికి లయ అలవాటు చేస్తుంది. ఈ పాటలన్నిటికీ
గాదాలో చివ్వర ఒకేమాట వస్తూంటుంది చూడండి. ఈవిర్పాలు
ల్ల బిడ్డల చేత నెత్తురులో లయ జ్ఞానము మెల్లిగా ప్రవేశిస్తుంది.
టూ, పాటూ, మాటా కలిసి అల్లిన సంస్కృతివేదబంధాలు ఈ
గాటలు.

ఇలాగ కొంతకాలములనాటైతే, పెద్దవాడు పట్టిచేయించ
క్కరలేకుండానే పిల్లలు చెయ్యిపూపడమూ, చందమామని పిల
డమూ, తాళానుగుణంగానో కొంచెం భిన్నంగానో చప్పుట్టు
బట్టడమూ నేర్చుకుంటారు. ‘దాయిదాయిరావే’ అనగానే
సంగ్రుడికోసం చూడడమూ, ‘నీముక్కేదీ’ అంటే ముక్కు
లములు కుంచించడమూ, కళ్ళేదీ అంటే గెప్పులు అప్పళించ
డమూ ఈదశలోనే. ఈదశలోనే పిల్లల అరచేతులు పట్టి ‘పప్పు
పట్టి, బువ్వ పట్టి, ... అత్తారింటికి దారేదోయ్, అంబలికొండకి
దారేదోయ్’ అని చంకలో తిరికితలు పెడతారు. ‘అత్తారింటికి
దారేదోయ్’ అన్న పాదముయొక్క సూత్రబద్ధగతినీ, అమాటలు
లాచించే విశేషాధానాన్ని పిల్లలు ఇప్పుడు గ్రహించగలరనుకుం
గాను, కనుక నే తరుచు “అత్తారింటికి...” అని గతిబద్ధరచన ప్రారంభ
ంబగానే చేతులు లాగసుకుని దండర్ని చంకలకి నొక్కు
ంటారు. ఇంచుమించు ఈదశలోనే ‘విద్దెము విద్దెము, వీసెదు
రియ్యి, విద్దెముచేస్తే గిద్దెను నెయ్యి,’ అనేపాటలు అంటూ నిల
డడము నేర్చుతాము. పాట గతి దురితగతి. పడిపోతా నేమో
ని పసిబిడ్డపడే భయానికి ఇది సగారాకొట్టి నిలబెడుతుంది.

చేసులూ కాళ్ళూచేర్చి పట్టుకుని పూపుతూ,
ఉయ్యలోయ్
దంపాలోయ్

ని పాడేపాటూ, చేతులుపట్టి చల్లచేసినట్టాపుతూ,

చల్లాచెయ్యి, గొల్లాభామ
సందిట దండలు కడిరేను
గోవులు కాయవి గొల్లాభామ
సుజ్జనకాబూ కడిరేను
పాలూ పిండవి గొల్లాభామ
పట్టెడు సుత్తులు కడిరేను”

ని పాడేపాటూ, చేతులు అడ్డంగా కుడివైపునించి యెడనుపైపుకి
పూపుతూ,

తోడుపాయసంతోడు
తోడిరే అబ్బాయికి కడి

తోడు నీళ్లు తోడు
తోడిరే చేతులు పాడు

అని పాడేపాటూ, పెద్దవాళ్ళు వెల్లకిలాపడుకుని కాళ్ళు ముడిచి
పాదాలమీది నిల్లలని కూర్చో బట్టుకుని, ముందుకీ వెనక్కి పూపుతూ,

నిమ్మాచెట్లకు నీరోసీ
దానిమ్మాకు ధారోసీ,
దబ్బాచెట్లకు నీరోసీ
కొబ్బరికోసకు నీరోసీ.
ఏతాం క్షిప్”

అని కాళ్ళు ఎడేపాటూ, మెల్లి మెల్లిగా, బిడ్డకి మాటలు వచ్చేదాకా
సానుతాయి. ఇవన్నీ పిల్లలకోసము పెద్దలు పాడేపాటలే. ఇవి
పాడుతూంటే మూడునాలుగేళ్ళపిల్లలు వీటిని వింటూ నేర్చు
కుంటారు. చిన్న బిడ్డలకి లయ అలవాటు చెయ్యడానికి పనికి
వచ్చే ఈ పాటలే కొంచెం పెద్దపిల్లలకి యతులూ, ప్రాసలూ,
గతీ అలవాటు చెయ్యడానికి పనికివస్తాయి. చంటిబిడ్డల్ని వీళ్ళు
ఆడిస్తున్నప్పుడు ఈ పాటల్నే పాడుతూ, తాళముకోసము
తడుచుకుంటూ, దిద్దుకుంటూ, సరిగ్గా పాడడము నేర్చుకుంటారు.

శిశువులకోసము పెద్దలు రచించిన పాటలయినా, ఇంకా
కొంచెం పెద్దపిల్లలే తరుచు పాడేపాటలు చాలావున్నాయి. ఇవి
పిల్లల్నించి పిల్లలకే పాడుతూంటాయి సామాన్యంగా.

“తప్పుల్లోయ్ తాళాలోయ్
దేవుకిరల్లో బాబాలోయ్
పండ్లూ ఫలమూ దేవుడికోయ్
పాలూ ఉగ్గా పాపాయ్కోయ్”

అనేపాట ఇలాంటిదే.

వినుగమ్మా వినురు
వివూరెల్లిం దేనురు
ఉప్పాడెల్లిం దేనురు
ఉప్పనీళ్లు తాగిం దేనురు
మాపూకొచ్చిం దేనురు
మంచినీళ్లు తాగిం దేనురు.”

అన్నది మరొక్కటి. వీట్లూకూడా అంత్యప్రాస చక్కగా విన
బడుతుంది. చంటిబిడ్డల్ని ఆడిస్తూ ఈ పాటలూ పాడతారు. యతి
నిలపడముకోసము అనందరృపుమాటలు ‘ఉప్పనీళ్లు తాగిం
దేనురు’ వంటివి ప్రవేశించడము అజాగ్రత్తవల్ల మాత్రమేమీ
కాదు. కానాలని ప్రవేశ పెట్టినవే. Nonsense Rhymes
అంటారు ఇంగ్లీషులో వీటిని.

పిల్లలని కాళ్ళు చాపించి వరసగా కూర్చోపెట్టి కాళ్ళను
రెక్కపెడుతూన్నట్లుగా “కాళ్ళా గడ్డి, కంకొళమ్మ, వేనూ
చుక్క, జెలగామొగ్గ, మొగ్గకాదు, మోటానీడు, నీరూకాదు,
నిమ్మలవాడు, వాయాకాదు, వావింటిహార, హారగాదు, సుమ్మడి
కాయ, కాయాకాదు, పాపాయికాలు, కాలాతీసీ, గట్టువ
పెట్టు” అని పాడేది ఈరకపు పాటే. వీటిలో మాత్రా గతి

విసుతుగా నుంటుంది, యతులు చక్కగా పడతాయి. “గుడుగుడు గుంచం, గుండారాగం, పాములపట్టం, పడగారాగం, అత్తరి చెవులో ముత్యాలేస్తే బయటికిరావే పందికొక్కా” అనేది ఇలాంటిదే. ఇవి శిశువులకోసము కావు; యాదునాలుకల్లో పిల్లలికి. యతుల ప్రాధాన్యత, గతి ప్రాధాన్యత పిల్లల మనస్సులకు చక్కగా పట్టడానికి ఇవి సాయపడతాయి. ఆ రెంటిమీదా దృష్టి పెట్టి, అర్థశుద్ధిలేనిమాట గమనించగ పిల్లలు. ఇవి బాగా ఆకలిండుకుంటే ఇక అర్థశుద్ధితో పాటలు కల్పించడము తరవాతి మేట్టే.

అల్లల్లా కోడి
పిల్లల్లా కోడి.
గట్టుమీద కోడి
గవ్వల్లా కోడి
అడుక్కో బుర్రకోడి
సంబాదు బుడ్డి.

అనే పాటలో ప్రాసలూ యతులూ ఎలాగ కిక్కిరిసిపోగాయో చూడండి. ఒక్కొక్క ఆటలో పాడే పాటకీ ఆ ఆటలోని గతికీ ఎక్కువ సామరస్యము కుదరకపోయినా యతులూ ప్రాసలూ మాత్రము తప్పిపోవు. ఇద్దరు ఆడపిల్లలు చేతులు సాగించి పట్టుకుని పాదాలు ఒక్కచోట చేర్చి గిరగిరా తిరుగుతూ పాడే పాట వినండి,

“ఒప్పులకుప్ప - ఒయ్యారి భామా
సన్నపప్పు - చాయచియ్యం
చిన్నమువ్వ - సన్నగాజు
గూట్లో రూపాయి - నీమొగుడు సిపాయి.”

అని యతుల్ని ప్రాసల్ని నిలబెట్టుకుంది. గిరగిరా తిరుగుతూ న్నప్పుడు, అర్థవలయాని కొకమారుగాని పూర్తి వలయానికిగాని ఒకమారు తళము పడాలి. ఇది సాధించడమూ కష్టమే, చూచే వారికి స్ఫురించడమూ కష్టమే. ఇలాంటిదే

కానావానా వల్లప్ప
కాకిలి తిరుగూ చెల్లప్ప
తిరుగూ తిరుగూ చెల్లప్ప
తిరగాలేను చెల్లప్ప
విసురు విసురూ చెల్లప్ప
విసరాలేను చెల్లప్ప.

అనే పాట కూడానూ—తిరిగి తిరిగి కట్లు తిప్పడంవల్ల చితికి పడి పోతారు పిల్లలు. అలాగని పాట విరిగిపోదు, సక్రమంగా నడిచి పోతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆటలోని లయలే పాట లయకీ సామరస్యము సాధించడము సాధ్యమే అయినా, సాధించడానికి చూడ రంతగా! తళము తప్పినా ఆటపోదు.

కొండమీదా పెండి గిన్నె
కొక్కిరాజు కాలు విరిగ
దానికేమి మందు ?

వేపాకు చేదు
బెల్లూరి గడ్డ
నూనాయి బొడ్డు
నూటొక్క ధార.

అని ఆఖరి గచ్చకాయ ఎగర వేస్తాడు. ఈపాట ఆట సాగుతూ న్నంతసేపూ దానిదారి నది సాగుతూనే వుంటుంది. ‘ఒక్కొక్క చెలియా, రొండా రోకల్లు, యాదూ ముచ్చెలకా, నాలుగు నందన్నా’ అని రెక్క పెట్టినప్పుడూ, ‘దాగుడు నూత దిండా కోర’ అని ‘తల్లి పిల్ల’ అరిచినప్పుడూ, ‘నూకరిస్తా మేకలు కాస్తావా?’ అని అడిగినప్పుడూ, ‘ఉత్తులై పండు, ఉత్తిరడే పండు, దానిమ్మపండు, దబ్బాపండు’ అని ఆటలలో పంజేవారిని రెక్క పెట్టినప్పుడూ, ఆడపిల్లల పాటలలో యతులూ ప్రాసలూ తప్పిపోకుండా సరిగ్గా నడిచిపోతాయి. మగపిల్లల ఆటలలో, “ఒక్కాయి దొక్కి, రొండాయి రొట్టి, యూదాయ్ మువ్వ, నాలుగాయ్ నంది” అని గోరీల ఆటల రెక్కలోనూ, ‘చిటుకు చిలాట్, మురికి ములాట్’ అని బొంగరాల ఆటలోనూ, ‘కాల్లా కంటి, మూలా ముట్టి, నాలుగు నరాలు’ అని గోటీబిళ్ళ రెక్కల లోనూ, ‘ఆకు—అల్ల, నూది—సుద్ద; ఆంధి బీంచి, సర్వబీంచి; అరిటాకు—అరిమల్లి శేను కనగల్లు; అనే చెగుగుడు కూతలలోనూ ఈ లక్షణాలే గోచరిస్తాయి. చిత్రంగా వుంటాయి ఉడికించే పాటలు ఇవి వినండి.

ఉడుకుడుకు బూరి
ఉప్పులో గారి
బ్రాహ్మకు బ్రాహ్మకు బెడ్డముక్క
బ్రాహ్మడి పెల్లం సుద్దిముక్క
‘కోమటి కోమటి
కొత్త బెల్లం.

కొంటావా ? తింటావా ?

కొంటే డబ్బు ఖర్చు
తింటే కడుపు నెప్పి

‘త త పీత,

ముంజికాయమూత’

‘తాయిలారి నెత్తిమీద గోరింక

చెప్పకు చెప్పకు చిట్టిపాప

చెలిలే నీ కళ్ళోతాయి’

పీటన్నిటిలోనూ సామ్యము వాటంతటకీ అనే వచ్చినట్లు కనబడే యతులే. దసరా పిల్లల్ని ఉడికించే పాట ఇది వినండి. ఉడుకు పాటలకి కీరీటము!

“పిడకలూ పుడకలూ అమరంగ పెట్టి
అందులో ఆయ్యవార్ని పండుకో పెట్టి
తాటాకు పెరిగించి తలకింద పెట్టి
అయ్యయ్య పంతులూ అయిపోయినావా ?”

ద్విపదలలోకి దిగింది తిక్కిరి తిక్కిరి పాట !
అయితే పిల్లలపాటలలో యతిప్రాసలూ, తళముకూడా చక్కగా అమిరివున్న పాటలు లేకపోతేదు. మగపిల్లల కూతపాట వినండి.

ఇంతింత నానంది ఇవపకట్లాబండి
తోక్కలే నానంది తొంభైమైళ్ళా బండి
ఘల్లూ, ఘల్లూ, ఘల్లూ, ఘల్లూ,

రైలుబండిని గురించిన పాట ఇది. యశులూ అంతర్వి
పాసలూ కనబడుతున్నే వున్నాయి. తాళముకూడా, విశేష అక్ష
రాల నాలుగు లఘువులతో నడిచే పాదాల్లో తూగుతూ పడు
తోంది.

ఉరుములు మెరుములు
ఉటాపు తీగలు
కొళ్ళకు గజ్జెలు
ఘల్లూ, ఘల్లూ, ఘల్లూ ఘల్లూ,

అంటూ నాలుగేసి అక్షరాల లఘువులతో సాఫీగా నడిచి
పోయేపాటకూడా ఈ రకమే. అయితే మగపిల్లల పాటలకి కడపల
కసరా పద్యాలేనంటాను. ఎవరో తప్పిచారి ఒకడో అగో గాయ
నడు కొవచ్చునుగాని సమూహమంతా మొత్తమ్మీద గాయకులు
కొనవసరములేదు. కాని తెలుగుజాతి నైసర్గిక ఛందస్సు—
వ్యవధ—వారికి పట్టుబడాలి! అందుకే గానాలు దసరా పాటల్ని
వ్యవధల్లో రచించారు. రంగు రంగుల విల్లంబులు పట్టుకుని—

“శ్రీరస్తు విజయోస్తు దీర్ఘాయురస్తు
ఆరోగ్యమస్తు మిత్రైశ్వర్యమస్తు
వస్తువానానమస్తు వారసుభమస్తు”

అని ఆశీర్వాదాలు,

మరుజనక మమ్మేలు మత్స్యైవతార
గురుతుగా కృపణాశు కూర్మావతార
వరదుడవు కావయ్య వరహాతార

.....

శేషాచలాధీశ శ్రీ వెంకటేశ

అని ప్రాత్రాలూ,

అయ్యవారికి చాలు అయిదువరహానూ
పిల్లవారికి చాలు పప్పు పెల్లాలూ

అని పాడుకుంటూ సగము ఆటగానూ కొంచెము పనిగానూ
సంపన్నుల ఇండ్లకు బాలురు తిరగగల అవకాశమును దొరకబుచ్చు
కుని దేశసారస్వతము నడిచేదారులు వారికి సుపరిచితము చెయ్యి
డము మెచ్చుకోవగ్గది. దేశసారస్వతంనించి పండితుల రచనలకి వారి
మనస్సులు తిరిగేముందు దేశిని వారు చక్కగా జ్ఞర్తించుకోడానికి
కూడా సాయపడతాయి మహర్షి వమి ‘పద్యాలు.’

ఆడపిల్లల సంగతేవేరు. వారు అంతా పాటకత్తె లవాలనే
అందరి ఇష్టమూను. పాటతోపాటు ఆటకూడా వారి హక్కు. కనక
వారి పాటలు ఆటా పాటా మాటా చక్కగా హత్తుకునే దివి
వృద్ధి అవుతాయి.

చెమ్మచెక్క - చారతేసి మొగ్గ
అట్లు పొయ్యంగ - ఆరగించంగ
రత్నాల చెమ్మచెక్క రంగులెయ్యంగ
మత్తెలచెమ్మచెక్క ముగ్గునట్లంగ

అని పాడుతూ, నాలుగేసి అక్షరాల క్రియలతో నడిచే ఆ
పాటకి అనుగుణంగా వృత్తము చేస్తూ ఆడపిల్లలకునూంటే చూడ
డానికి ముచ్చటగావుంటుంది. తాళము నిలబడుతూ వాదము
రింగుమని మోగేపాట యిది విసండి.

“బుజబుజరేకుల పిల్లందా
బుజ్జారేకుల పిల్లందా
స్వామిదండల పిల్లందా
సహారాజాలు మెచ్చే పిల్లందా”

అని ఇటూ అటూ రెండుజట్లు పిల్లలు వీరిని వారూ వారిని
వీరూ సంబోధిస్తూ పాడుతారు. వీరు ఎదిగినపిల్లలు: తొమ్మిదీ పదీ
విశ్వవారు. ఈ పాటకి చాలావున్నాయి చరణాలు. గొంతులన్నీ
శృతికలిసి మేళవించి, తాళము సరిగ్గా పడుతూవుంటే ఈ పాట
ఆటకాదు పాటే అవుతుంది.

దీని తరువాతది, వృత్తగీతాల్ని చక్కగా ప్రదర్శించడానికి
ఆడపిల్లలు ఉపయోగించి బహుమతులు పొందేది, గొబ్బిపాటల
వృత్తము. ‘గర్భ’ అన్న సంస్కృతపదము ‘గొబ్బి’ అయిందేమో
అన్న దీక్షితులుగారితో నేనేకీధివిస్తున్నాను.

గొబ్బియ్యో గొబ్బియనీ పాడారమ్మా||
కంచీ వరదరాజూలే||

గొబ్బియ్యో గొబ్బియనీ పాడారమ్మా||

.....

ప్రహ్లాద వరదుడే||

కీటకక, కీటకక అని నాలుగేసి అక్షరాల క్రియలతో,
యశులు నిలబెట్టుకుంటూ, దీర్ఘాక్షరాలలో చక్కగా మేళవించే
కంతాల మాధుర్యాన్ని రంగరించుకుంటూ, కరకంకజాల తాళా
లకి అనుగుణంగా పడే అడుగుల కలుపుతో స్ఫురించే బారికా
వర్తులపు ప్రసారాకుంచనాల లయ ఎలాంటి హృదయాన్నెనా
గంతులు వేయిస్తుంది.

తోట విజయరాఘవుడట తన దశమస్కంధ పూర్వభాగకథా
గొబ్బిపాటలో “కరకంకణములు ఘోఘల్లనగా-విసెడు సరసుల
గుండె ఝల్ ఝల్లనగా-వరుస జవ్వట్లూ గొట్టుచుమనో-హరముల
నట్లూ-దిరుగుచు మది దిరముగ వరములు కరము భక్తినిగోరి “క్రీపతి
పై గొబ్బిపాడరే...” అని చక్కగా వర్ణించాడు. వరదరాజుల
గొబ్బి పాటలోనూ, అన్నమాచార్యుల గొబ్బిపాటలోనూ, చూడి
కుడుత్తినాచ్చియార్ మీది గొబ్బిపాటలోనూ మనము సామాన్య
ముగా విశే వరసలే కనబడుతున్నా, తోటవిజయుని రచనలు
మాత్రము హుసేనిరాగములో వీడో కొత్తవరసలో ఉన్నాయి.
అన్నమాచార్యులవారు తమ కాలములో విసజడుతూండిన పాటల
వరుసలన్నిటినీ తమ సంకీర్తనాకాళములో చుక్కల్ని చేశారు.
వారి వరుసలకు భిన్నమైన వరుసలన్నీ వారి తరువాతివారు మార్చి
నవేనని ఊహించడము సామాన్యము కాదేమో.

పాడులోకం! పాడుమనుషులూ!

శ్రీ బలివాద కాలతావు

నీలకంఠం, నోడి గుమస్తా పెళ్లాం పోయినప్పుడు అన్నాడు “అగోజు వస్తే ఎవరూ ఆపలేరు. అయినా నివ్వంతి యిదిగా ఉండటం బాగులేదు. చచ్చేవాళ్ళతో మనం చచ్చిపోతామా?” తోగుగింటాయన పెద్దకొడుకు కళ్ళిమ్మాస్తే “చానంటే మాసినబట్టను తవలి కొత్తది వేసుకోవటమేగా! ఆత్మకు చావులేదని తెలుసుకోలేం?” అనుకున్నాడు. ఆఫీస్‌లో ఒక యింటిలో వారంనోజుల వరకూ ఒక చావుకు మిగిలినవారు ఒకటేయేగువు “చావుకు యేడ్చేటవం ముస్లింలు, క్రైస్తవులు కంటే యెంత వెనుకబడ్డారే!”

నీలకంఠం ఎంత తేలిగ్గా అన్నాడో, అనుకున్నాడో చావు గురించి అంత చురుకైనగా అభిప్రాయపడ్డాడు.

పాతికేళ్ళ పరిచయంఉన్న భార్య గతించింది నాటికి. నీలకంఠం ఒక కాటువిరిగినట్లు, ఒక చెయ్యి తెగినట్లు, గుండె చీటలు చేరినట్లుయింది.

చావు—భయం, భయంకరం—విషాదం! గోజంతా కడుపున నింపుకున్న గుఱుకాన్ని కటికనీకటిలో దాబామీద కన్నీటిగా కొంత కార్చాడు.

ఉండటానికి ఇల్లు సంపాదిస్తాననీ, భార్యకు పట్టుచీరలు కొంటానని, ఒంట నగలు నింపుతానని పెళ్ళయిన మొదట్లో అనుకోవటమేకాదు.—పెళ్లాంతో చెప్పాడు కూడాను. చెప్పటమేకాదు ప్రయత్నించాడు. ఆ ప్రయత్నం ఉపయోగం లే జరిగింది. “అదృష్టం ఉంటే అవేస్తాయ్” అని ఆమె అప్పు నాడు నవ్వుకున్నాడు.

నోమిగిది మాసాలు నిండేవరకు తనకు ఎవరైనా ఒకటే అనుకున్నాడు. కూసుగుప్పట్లోనే “ఇంటికి లక్ష్మీకళ” — ఉత్సాహంతో ఉడుకాడాడు. ఆ కూసుగుకు వీగ నేర్పిస్తాననీ, విద్యల సరస్వతి చేస్తాననీ యెగిరాడు.

“దానిరాత ఎలావుందో? అప్పుడే ఎంగుకనుకోవాలి” అన్న భార్యమీద చిరాకుపడ్డాడు. రాత—రాత—మనుష్యులు సోమరులవటానికి, నేతకాని వాళ్ళవటానికి ఈ పిచ్చి అంటుకుంటుందని అభిప్రాయం నెరిబుచ్చాడు.

ఈ కూసుగుపెళ్ళి ఘనంగా చెయ్యాలనీ, గొప్ప ఆఫీసరు అల్లుడవ్వాలనీ, అనుకున్నాడు. అందుకు సర్వప్రయత్నాలు మరో భావాలతో చేశాడు.

ఒక కూసుగు ఒక కొడుకైతే చాలు వాయిగా వుంటుందనుకుంటే రెండో సంతానం కూతురే!

మూడోసారి తప్పక కొడుకే అనుకున్నాడు. దేవునియొక్క నిజాయితీ మాదామని భార్యతోపాటు తనూ ఒకటి రెండుసార్లు ఉపవాసమున్నాడు. శివాలయానికి వెళ్లాడు. కొడుకని కలలు గన్నాడు. కొడుకు చదు వలావుండాలో వూహించుకున్నాడు. ఒకరిద్దరితో యీసారి కొడుకుతప్పదని చెప్పకున్నాడు. కొడుక్కి తనకూ మధ్య యెలాంటి తగాదాలు ఉండవనీ, తను రిటైర్లై కొడుకువల్ల సుఖపడతానని తలచాడు. కానీ యీసారీ కూతురే! ఆ నిమిషంనుంచీ దేవునిమీద భక్తి గౌరవాలు తగ్గాయి. పూజలు పురస్కారాలు బూటకం అనుకున్నాడు.

మూడోపిల్లకు తల్లి ఎంతో గర్వంగా ముగ్గురు పేరంటాళ్ళ పేర్లు కలిపి “నంకట సీతాసుహృత్కీ” అని పేరుపెట్టింది. నీలకంఠం ఈ సన్యాసి ఎక్కడ పుట్టిపోయిందని సన్యాసమ్మ అని పిలిచేవాడు. చివరకు ఆ పేరే నిర్భయించింది.

పిల్ల యెప్పుడూ యేగువే. నీలకంఠంకు ఎంతో చిరాకైతేది. చస్తే పీడావాడేదని ఆలోచించినా అలా ఆలోచించటం పాపమని మళ్ళీ సర్దుకొనేవాడు.

సన్యాసమ్మ ఫణుఫారం చదువుతో చారించమంటే యేడ్చి యేడ్చి ఒకగోజు అన్నంకూడా మానివేసింది. భార్య “పోనీ దాని సరదా యెందుకు చంపాలి” బ్రతిమాలటంవల్ల ఫణుఫారంవరకూ పూరుకున్నాడు.

తనకు ఆశవాళ్ళు చదువుగురించి నిశ్చితమైన అభిప్రాయం యీనాటికీ లేదు. ఏమైనా యీనాటి చదువులు ఆశవాళ్ళకి పనికిరావని మాత్రం నిష్కర్షగా చెప్పగలడు. సీత, నావిత్రి, కకుంథల నేర్పిన చదువులాంటిది తన అమ్మాయిలకుకూడా చెప్పించాలని, అదే అసలైన చదువని తన అభిప్రాయం. ఆ నిలబడు చెప్పమంటే చెప్పలేదు. చూసుంది చదువుకున్న అమ్మాయిలు పెళ్ళిచేసుకోక పోవడమో, పెళ్ళిచేసుకున్నా మొగుడు చెప్పినట్లు వుండకపోవటం, డొంక తిరుగుట్లు తిరగటం, గర్వం అహంభావంతో ఎగిరిపోవటం—యీలా యెన్ని దృష్టాంతాలైనా తన నాదనను బలపరచుకోడానికి చెప్తాడు. ఎవరైనా “నీ చిన్నమ్మాయిని యెందుకు చదివిస్తున్నా” వంటే తనకు తెగకోపం వచ్చేది. వాళ్ళ ప్రశ్న వేశారని కొడు. ఆ అమ్మాయంటేనే కోపం.

సన్యాసమ్మ యిక చదవటం కల్లోమాట. ఏడుపు యిక పని చెయ్యలేదు. నాన్నజీతిం భద్రంగా అమ్మపెట్టిలో పెట్టడం మాసింది. ఆ మరుచటిగోజు యింట్లో పెద్దరభస జరిగింది. “సరే! మరేం చేస్తాం.పోనీ చదవనియ్యడం”న్న పెళ్ళాంమీద నిజంగా ఈ

ఒక్కసారే కోపంవచ్చింది. దొంగతనంచేసి స్కూలులేతం కట్టిన కూతుర్ని సమర్థించినందుకు భార్యవివక్షకు యోగిరిపడ్డాడు.

తనవారితోనే తప్పచేకాననుకున్నాడు. భార్యకు తెలియని వాగ్దానాలు జ్ఞాపకానికొచ్చాయి. అందులో నయ్యోపంతైనా తను తీర్చడంలేదు. అయినా ఆమె తనని కనిపెట్టకొనివుంది. అప్పుడప్పుడూ తను దురదృష్టవంతుడనని అనమమ్మడనని తనభార్య సమర్థురాలనుకోవటం తనకు సరదా!

“ఏమీ అనుకోవద్ద” ని అన్నాడు.

“మీరైనా అనకపోతే యింకెవరంటారని” నవ్వుతూ అంది.

అలాంటి భార్య యీనాడు చచ్చిపోయింది.

కొడుకు కావాలన్న ఆశ...ఆరాటమై...నిరాశై...చివరకు కూతుర్లు యెదుగుతుంటే మంచి పెద్ద హోదాలోవున్న అల్లుళ్లు కావాలన్న కోర్కె హెచ్చయింది.

ఈ కోర్కె తీర్చుకోవాలనే ఆరాటంలో—

సంఘం పాడైపోయిందనుకున్నాడు. కట్నాలు రక్తంపిండ్లి వట్లు పిండుతున్నాడు. అడవిల్లలంపటం తేరం! ఉదాహరణలుగా యెన్ని కుటుంబాలలో వేలెత్తిమాపిస్తాడు. చాలాసంబంధాలున్నాయని తెలుసు. అసందుకో తనకు సచ్చివనుకుంటాడు. వాళ్ళతో తనకు పొత్తు కుదరదు. మంచి మనసుకలవాళ్ళయితే ముందుకే వచ్చేవారు!

ముఖ్యంగా తన పెద్దకూతురు పెళ్ళి మనసులో యిరవైనాలు గ్గంటలూ వుండేది. ఆమెను ఒక చక్రవర్తికిచ్చినా తన బుజం తీరదు. ఆకూతురు కడుపులో ఉన్నప్పటినుంచీ గర్వించాడు. రాను రాను పలవరించాడు, రోడ్డుమీద యెవరైనా అందమైన కుర్రాడు కనిపిస్తే తేరికొచ్చేవాడు. ఒక్కొక్కసారి నా కూతురికి తగిన వాడీ లోకంలో లేడేమో అనిపించేది. అందింఉంటే సుగం ఖాజ్జం. సుగం వుంటే అందిం తిక్కవ!

ఒక్కొక్కసారి అనుకోనేవాడు “ఈ కుర్రాడు చాలా మంచివాడు. కట్నంలేకుండా పెళ్ళిచేసుకోవాలని పట్టుదిల. కానీ తండ్రి వేలమీద ఉన్నాడు. ఈ సంఘర్షణలో వాపం నలిగి పోతున్నాడ”ని విచారించేవాడు.

ఇంకోముసలాయనని చూసి “ఈయన రెండువేలూ ఖర్చులు ధరించుకొని వున్న ఒక్కకొడుకును పేడింటి పిల్లనిచ్చి పెళ్ళిచెడ్డా మనుకుంటున్నాడు గానీ పెళ్ళాం కొడుకు కాదంటున్నారు.” “ఉద్యోగం అయ్యాక గానీ, పెళ్ళిచేసుకోనని” చెప్పేవాళ్ళు చాలా మంది తన వూహకు వచ్చేవారు. ఈ ఉహలో వచ్చినవాళ్ళలో పెళ్ళయినవాళ్ళు, పిల్లలున్నవాళ్ళు కూడా వుండేవారు.

తన వూహ ఒక్కసారే నిజమైంది. బాగా పెబ్బున్నవాళ్ళే. ఆ అల్పాయుని మాటగానే కమ్యూనిష్టునుకున్నాడు. ఆకూతల నిజమైంది. ఆ తండ్రి ఆ కొడుకుకోసం పడ్డఆరాటం! తండ్రినే దొంగలా చూస్తూనే ఆ కొడుకు? నీలకంఠం తనకు ఆ కుర్రాడు అల్లుడు కాకూడ దనుకున్నా రెండురోజులవరకు విచారించాడు. ఈ లోకంలో ప్రజలు యెందుకు యిన్నిపార్టీలుగా విడిపోతాలో

తనకు అర్థంకాలేదు. తనకు మొదటినుంచి యిప్పటికీ ఒకటే దృక్పథం. తను ఆరోజుల్లో ఖచ్చితకట్టాలనీ, సత్యాగ్రహం నెయ్యా లనీ, జైలుకు వెళ్లాలనీ, త్యాగపురుషుడవ్వాలనీ ఎంతో వుబ్బాట పడ్డాడు. నిరీజరగలేదు కాని తనకు కమ్యూనిజమంటే పూర్తిగా తెలియకపోయినా మనిషిని కమ్మికోకోట్టి పనిచెయ్యిస్తుందని అసహ్యంగా చూస్తాడు.

అయినా యీ ప్రజలు ఒకరికొకరు అసహ్యించుకోవటం తనకుగిట్టదు. తన చిన్న కూతురుమీద తనకు అసహ్యం అంటే ఒప్పుకోడు. కూతురంటే అభిమానమే, కూతురు గుణాలంటే నచ్చవు కాని. ఈ లోకంలో ఎవరికితెగ్గ కష్టాలు వాళ్ళకి ఉన్నాయి. పెబ్బుకోసం ఒకతెగ కష్టపడితే, మానసికంగా మరికొందరు బాధపడతారు—అంటే భేదమని చెప్తాడు.

అల్లుళ్ళకోసం ప్రయత్నించింది తక్కువ—అలాచించింది యెక్కువ. మనసులో బాధపడింది బ్రహ్మాండం!

అఫీసులో తను పెబ్బు రాబట్టుకోగలసీటులోనే ఉండేవాడు. ఈ కూతుర్ని పెళ్ళి ఒక్కొక్కసారి మనసును ఆ విషయంవేపు త్రిప్పేది. ఎంతోమంది పుచ్చుకుంటున్నాడు కదా తను ఎందుకు పుచ్చుకోకూడదని పారపాటున అనుకున్నాడు. పనిఅయ్యేవరకు బ్రతికేవారి పెబ్బు చేతపెట్టారు తగునాత కాపాలుకురికిస్తారు. అంతే కాకుండా పెబ్బు పుచ్చుకుంటే తన్ను తనే తిట్టుకోవాలి; అనుమానించాలి. లోకం యెన్నికైన మనిషని అనదు. దొంగని చూపించి నట్లు ప్రేలుతో చూపిస్తుంది. తను పుత్రి గాలిబిల్లువలె తేలిపోతాడు. లంచాలు పుచ్చుకున్న తోడి సుమస్తా పెళ్ళాం చచ్చిపోయిందే! తనలాచేస్తే తన పెళ్ళాం పోతుంది. వద్దవద్దని వందసాగు అనుకున్నాడు. ఈ బ్రతుకే చాలు...ఈ పెళ్ళామే మహాలక్ష్మి!

పెద్దకట్నం యెరచూపలేని తను పెద్దకూతురు పెళ్ళినాడు ఎంత బాధపడ్డాడు! ఈ సంఘంమీద యెంతగా యేడ్చాడో. తను అనుకున్నదన్న జ్ఞప్తివచ్చి సుండె పగిలిపోయింది. అందిం నెమ్మది, ఆభరణాలుగాగల యీ కూతుర్ని ముందూ వెనుక యెవరూ లేని తనలాంటి సుమస్తాకే యిచ్చాడు!

ఈ పెళ్ళయినా తను యేవగించుకున్న పెళ్ళాం పిసినారితనం వల్లనే జరిగింది!

సుండెలో వుండు యింకా మానలేదు గునపాం పోటులా తగిలింది. విద్యుల సరస్వతిగా వీణావాణిగా యింకా వూహలో నిలిచిన కూతురు విభవ కూర్చుంది! జేవుడు గుడ్డివాడని యేడ్చాడు:

విభవావివాహాలంటే తనకు ప్రీతి. వీరేశలింగంగారంటే భక్తి. ఎవరైనా అలాంటి వివాహాలు చేశారంటే ముచ్చట పడతాడు. కానీ తనకూతురుకు మళ్ళీ పెళ్ళిచెయ్యటమంటే గిట్టనిపని!

అడవాళ్ళు పవిత్రులనీ వాళ్ళ పాతివ్రత్యమే మన సంమాన్ని సాంప్రదాయాల్ని యీ దొరలు రాజ్యం చేసినా నిలిపిందనీ తన గట్టినమ్మకం. తన భార్య ఎప్పుడూ నాకిదికావాలని అది కావాలని కోరలేదు. తనమాటకు యెదురాడలేదు. బాధపడటానికి జంకలేదు. అన్నిటికీ తల ఒగ్గింది ఈ సరకాన్ని స్వర్గం చేసుకుంది.

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెనీ, ఆయుర్వేద సమాజం,

పెరిదేపి - నెల్లూరు జిల్లా

శ్రేష్ఠమయిన మా ఔషధములు వేలకొలది మంది చేవాడబడుచున్నవి.

అనేక యోగ్యతాపత్రములు గలవు. వేల స్వల్పము, ఫల మధికము,

నారసింహ లేహ్యము

బంగాలు చేర్చబడినది, మేహములు, నిక్కాక - నిస్సత్తుక, కుష్మందము, అతిమాత్రము, మొదలగు వాటిని హరించి మిక్కిలి బలమును ప్రియవృద్ధిని, సంభోగశక్తిని, రక్తవృద్ధిని, కలిగించుటలో అమోఘమయినది.

రు. 3-4-0.

20 తులముల డబ్బి రు.

మహామేహాధి లేహ్యము

మేహములు, నిక్కాక, నిస్సత్తుక, కుష్మందము, అతిమాత్రము మొదలగు వాటిని హరించి ప్రియవృద్ధిని బలమును కలిగించును, దీనియందు బంగాలు చేర్చబడినది, నారసింహ లేహ్యము వలెనే పనిచేయును.

20 తులముల డబ్బి రు. 2-0-0

పాలసుగంధి లేహ్యము

సహమేహములు, మేహపాదలు మచ్చలు, చర్మరోగములు, కీళ్లనొప్పులు, మలబద్ధము - మొదలగు వాటిని హరించుటలో శ్రేష్ఠమయినది.

20 తులముల డబ్బి రు. 2-0-0

రోజాపుష్ప లేహ్యము

మలబద్ధమును ఖండించుటలో శ్రేష్ఠమయినది. అశీర్షము, వాతము, మూలవ్యాధి మొదలగు వాటిని హరించి కాలవిరోచనమును చక్కగా కలిగించును.

15 తులముల డబ్బి రు. 1-0-0

చ్యవనప్రాస లేహ్యము

క్షయ-దగ్గు-ఉబ్బసము మొదలగు వాటికి మంచిది.

20 తులముల డబ్బి రు. 1-12-0

మహా ఖండార్ద్రక లేహ్యము

వైద్యములు, అశీర్షము, వాంతులు ఎక్కిళ్లు - మొదలగు వాటిని హరించి ఆకలిని ప్రియవృద్ధిని కలిగించును.

15 తులముల డబ్బి రు. 1-4-0

మనసారచందిని

ఇది-ఎరుపు, తెలుపు, పసిమి, మొదలగు అంటు (గవేరియా) సంబంధముగ వ్యాధులను, స్త్రీలకును ముగ్ధులను ఖండించును. సీసా రు. 2-4-0

అనుపానము చందిని అత్తరు సీసా రు. 1-0-0.

గంధక రసాయనము

రక్తశుద్ధికి శ్రేష్ఠమయినది - సహమేహములు, మేహపాదలు, మచ్చలు, కుష్మందు, చర్మరోగములు, క్షయరోగము-అంతువామువు మొదలగు వ్యాధులను ఖండించి, బలమును కలిగించును. 10 తులముల డబ్బి రు. 2-8-0

ప్రమద

స్త్రీల పాలిటి వాప్రసాదము. ప్రదరము - బహిష్టు చక్కగా కాకుండుట, రుతుశూల - మొదలగు గర్భకోశ సంబంధముగ వ్యాధులను హరించి సంతానమును కలిగించు దేవామృతము. 8 ఔన్సుల సీసా రు. 2-4-0

సంజీవనకల్పము

ప్రతియింట నుండదగినది. జ్వరములు, ఉష్ణవాత సంబంధముగ వ్యాధులు, క్షయనొప్పులు, మాత్రవ్యాధులు, మొదలగు వాటికి అమృత కుల్యము -

5 తులముల డబ్బి రు. 1-8-0

చందనాది తైలము

సువాసన, మెదడుకు చల్లదనము, శిరోవేడిమి మొదలగు వాటిని హరించి నిండుకలను వృద్ధిచేయును -

4 ఔన్సుల సీసా రు. 1-2-0

ఇంకా అనేక ఔషధములు గలవు.

అన్నిటికి పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

మా వద్ద శ్రేష్ఠమయిన 300 రకములగు ఔషధములు గలవు. కొరిస వారికి క్యాటలాగు వుచితము.

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెనీ, ఆయుర్వేద సమాజం - పెరిదేపి, నెల్లూరు జిల్లా.

P. C. A. & Company, Ayurvedic Samaj, PERIDEPI, Nellore District

అతిమూత్రవ్యాధి

వారం రోజులలో నెమ్మదించును

మూత్రంలో అధికంగా చక్కరపోవుట అతిమూత్రవ్యాధి అంటారు. (Diabetes) ఇది యెంత ఉపద్రవకరమైన వ్యాధి అంటే, దీని పాలబడినవారు ఆరోజు కారోజు మృత్యువుకు ఆసన్ను మాకుంటారు. దీనికి డాక్టర్లు ఇన్సులిన్ ఇన్జక్షన్ మూత్రమే కనిపెట్టారు. వాటివల్ల వ్యాధి పూర్తిగా నయం కానేకాదు. ఇన్జక్షన్లగుణము వున్నంతకాలం మూత్రం చక్కర తాత్కాలికంగా నిలిచిపోతుంది. ఈ జబ్బు లక్షణాలలో ముఖ్యమైనవి దాహం, ఆకలి, తరచుగా చక్కరతో మూత్రం బయలు వెడలటము, దురద మొదలైనవి. ఈ వ్యాధి ముదిరితే రాచపుండు, పురు పులు, కంటిపార ఇతర చిక్కులు సంభవించును. వీనన్ ఛారమ్ ఆధునిక శాస్త్రంలో అద్భుతమైన చికిత్స. దీన్ని వాడటంవల్ల వేనకు వేలమంది మృత్యుముఖంనుండి బయటపడ్డారు. దీన్ని వాడితే రెండవ లేక మూడవ రోజునుంచే మూత్రంలో చక్కరతగ్గించి అత్యధికమూత్రం గూడ నివారిస్తుంది. మాడురోజుల తరువాత మీకు బాగా తేలికయిస్తుంది. దీనికి పత్యంలేదు. ఇన్జక్షన్లు అవసరం లేదు. ఇంగ్లీషులో వివరములుగల కరపత్రానికి వ్రాయండి. ఉచితంగా పంపుతాము.

50 బిళ్లల బుడ్డి ఖరీదు రు. 12-0 లు ప్యాకింగు పోస్టేజి ఉచితము.

వీనన్ రిసెర్చ్ లేబరేటరీ,

పోస్టుబాక్సు నం. 587, కలకత్తా. (A. P. Bh.)

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు సశ్యం
K. S. సుగంధ ముక్కుపొడి

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయును.

తయారు చేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కణం, (Arkonam,) N. A. Dt.

నాగరికమైన

స్టైయిన్లెస్ స్టీల్ పాత్రలు

ఇంటికి కావలసిన పాత్రలు వివిధ
రకములలో దొరుకును.

“సన్ బ్రాండ్” బర్న్స్టేబ్రయిట్ స్టీల్ పాత్రలు,
“క్రౌన్ బ్రాండ్” అల్యూమినియం పాత్రలు,
ఇత్తడి, లాగిపాత్రలు బోకుగాగాని, చిల్లరగా
గాని చౌకగా దొరుకును.

ఎం. ఎ. ఎలెరాజులు నాయుడు

7/4 ఈవినింగు బజారు, మద్రాసు - 1.

అచ్చంగా ఆమెలానే కూతుర్లు వుండాలని కాంక్షించాడు నీలకంఠం. అందుకే మొదటి యిద్దరుకూతుర్లంటే తనకు తెగ అభిమానం. భార్యకు వీళ్ళకు లేదా—భార్య ఉ తైరం వ్రాయలేదు—వీళ్ళిద్దరు వ్రాయగలరు.

ఇన్ని కష్టాలూ పంచుకున్న భార్య పోయింది. ఆలోచించాడు ఆమెతో వున్న కాలమంతా నెమరువేసుకున్నాడు. ఏకాకిగా యేడ్చాడు. ఆ వయసులో వాళ్ళేవరూ అంతగా యేడవట్లు యేడ్చాడు. అంతేకాదు ఆ భార్య చివరి ఘడియలు జ్ఞప్తికివస్తే యీ పాతికేళ్ళూ దగ్గరగావున్నవాడు ఆమెకు దూరమైనట్లు అనిపించేది. ఆ ఆలోచనరాకండా వుండాలని ప్రయత్నించేవాడు.

“ఆమె స్వంతాభిం మానుకుంది. ఆమె జీవితంలో ఒక్క సారే—అదీ చనిపోయేముందు” — నీలకంఠం దృష్టిలో ! యింత కష్టాలంగా వున్న యింటినిదాసి ఎలా విడిచిపెట్టింది? పుణ్యస్థానావురావాలని కోరుకుంటే? ఏమిటో పిచ్చి ! అంతమంచిమనిషి యేంకోరుకుంటే అది రాదా? భార్య యింకా బ్రతుకుతానని కోరుకుంటే నీలకంఠం దృష్టిలో బ్రతికేజే!

ఆమెతో ఇల్లు సంపాదిస్తానన్నాడు. ఆమె అద్దెయింటిలోనే చనిపోయింది. ఒంట నగలు నింపుతేనన్నాడు. మంగళనూత్రం తోనే మాయమైపోయింది. పట్టుచీరలు కొంటావన్నాడు మానస బట్టలతోనే చనిపోయింది! అయినా ఆమె యివేవీ లేకపోయినా “నాకేం లోటు” అంటుండేది!

ఇదే తెలిపుకువచ్చి మరీ కళ్ళు మలుపుకున్నాడు!

ఇటు మనసులో మూలుగుతూ అటు పెద్దమ్మాయి లిద్దరువేపు చూస్తుంటే గుండె తరుక్కుపోయేది!

ఇద్దరూ ఆతల్లిని తిచ్చుకొని యేడుస్తారు. వాళ్ళని తను ఓచార్యాలనుకున్నా ఓచార్యలేడు! తను అసమర్థుడని అనుకోవటం కన్నా లోకం తనకు అన్యాయంచేసిందని ఎవరితోనూ చెప్పకో లేకపోతున్నాడు. తన ప్రస్తుతి పరిస్థితులలో రెండో అమ్మాయి పెళ్ళి వ్రాపించడానికైనా వీలులేనిదని స్ఫురించింది.

అంత సమ్రుతతో బతికిన యిల్లారికి తను యెంతైనా ఋణపడి యున్నాడు. ఆ ఋణం తీర్చుకోడానికి కార్యాలికి మాసికాలకు రూపాయికు నెలకూ అణా వడ్డీలకు అప్పు వాడటానికి జంకలేదు. ఒక మిత్రునిదయవల్ల ఒక షాపుకారుదగ్గర యేటువంటి హామీ లేకుండా యీ మూడువందల చిల్లర దొరకింది! అలా దొరకింది అంటే ఆ భార్య మంచితనమే అనుకున్నాడు.

నెలనాడు ఇరవైరూపాయలు వడ్డీ కట్టాడేకాని మనసు భయంతో నిండిపోయింది. అన్నమాట నిలవటం తనవిధి. తను గంజి తాగినా అప్పు దీర్చాలి అని అనుకున్నాడు — ఆ విషయం అహోరాత్రాలు ఆలోచించేవాడు.

ఈ ఆలోచనతో నీరసించటం అలావుంచి, చిన్న కూతురొక సమస్య తెచ్చిపెట్టింది. తల్లిపోతే బెంగపెట్టుకొని కుమిలిపోవలసింది! నిజానికి ఆతల్లి మిగతా యిద్దరికన్నా, యీ చిన్న కూతుర్నీ

బాగా చూసింది. వాళ్ళలా యీ కూతురు క్రంగిపోకపోవటంచూసి యెంత కృతఘ్నురాలని అసహ్యపడ్డాడు!

ఇంటరులో చేరుతానని పట్టుబడితే తను పట్టలేనికోపంతో మాటాడలేక పల్లు పటపటలాడించాడు. స్నేహితురాళ్ళు సహాయం చేస్తామంటున్నారు. మీరేమీ అడ్డుపెట్టకండి అంటే వెటకారంతో యీసడింపుమాటలాడాడు. దీనితో కూతురు యింట్లో మిగతా యిద్దరిలా జీవతా విగ్రహంలా తవిత్రంగా వుంటుందనుకున్నాడు.

సన్యాసమ్మ యింటరులో చేరింది! ఎప్పుడూ లేనిది నీలకంఠం కళ్ళు తడుపుకొని తన కోపాన్ని దుఃఖంతో మిళితంచేసి మిగతా కూతుళ్ళదగ్గర వెళ్ళిక్కాడు. భార్య ప్రయత్నం లేకుండానే జ్ఞాపకం వచ్చింది.

కారేజీనుంచి ఇంటికి వచ్చిన చెల్లెలిని యిద్దరూ మందలించారు. నాన్న కష్టాన్ని చెప్పారు!

సన్యాసమ్మ తనకుకాదన్నట్లుగావూరుకొని మళ్ళీ మూలుకు వెలిపోతూ అంది! “నాన్న కౌంంగతనం ఎందుకు? నన్నేమైనా అనాలనివుంటే నా యెదురుగా అనకూడదే?”

అసలు మనసంఘంలో యేయింటిలోనూ జరగానిపని జరిగిందని నీలకంఠం బాధపడ్డాడు!

దాని ప్రతిఫలం ఆమరుచటి నెల తను వ్రాపించినట్లే కనపడింది. ప్రయివేట్లు కూతురు చెప్పటం చూశాడు. ఒకనాడు ఆఫీసు నుంచి వస్తూ గోడలమీద రాతలుచూసి కళ్ళు పొడుచుకోవాలనుకున్నాడు. తనపెళ్ళాన్ని తలుచుకొని మనసు నింపుగా దుఃఖాన్ని నింపుకున్నాడు. ఆకోపంతోవచ్చి “మావండమ్మా! మీ చెల్లెలు పేరు గోడ తెక్కిందే! కర్క! కర్క!” అంటూ తల బాదుకున్నాడు.

ఇద్దరు కూతుళ్ళ కళ్ళలో నీటి పర్యంతం వచ్చింది. రెండో అమ్మాయి దైర్యంచేసుకొని చెల్లెల్ని మందలించింది.

“ఎవరో తెలితెక్కువబావలైతే నేనెందుకు బాధ పడాలి? రాయటమే కాదు — పేపర్లుకూడా పంచి పెట్టిన” అంది. ఈమాటలు ఒకచెవిని వింటున్న తండ్రికి ఒళ్ళంతా జరజరలాడింది.

ఇంకోనెలలో కూతురు బోడు వేసుకోవటం చూశాడు. మడమలు కొద్దిగా ఎత్తుగా ఉన్నాయ్. ఏదో బ్రహ్మాండం బ్రద్దలైనట్లనిపించింది. అది మన సంస్కారానికి తగని దనిపించింది. ముఖమెత్తుకొని నీవిగా నడిచే ఆడవాళ్ళని గౌరవించటం తను చేర్చుకోలేదు. ఇన్నాళ్ళూ ఆగాడు, కూతురు ఒకనాడైనా ఒకకానీ అడుగుతుండేమో యని. అడగకపోవటంతో తను యింటికి పెద్దననే విషయాన్ని గమనించలేదని యేవగించుకున్నాడు. చిన్న కూతురికి ముఖం చూపించడమన్నా ఆమెతో మాట్లాడడమన్నా అసహ్యమైన పని—తనమనసు సనేమిరా ఒప్పుకోలేదు. దీనికింకో కారణంకూడా వుంది. ఆ పీఠిలోనే కొందరు కారేజీకుర్రాళ్ళున్నారు. ఒకనెల అవసరానికి ఒకకుర్రాడ్ని అడిగి అప్పుతీసుకుందని తెలిసిపోయింది.

అనురాగంలే తనకు అసహ్యం. వాళ్లు తన పిల్లలకోసం చప్పరిస్తుంటావని! అలాంటి తెగలో వాడిని అడిగింది!

ఈ కోపం ఉండుకోదానికి మనసులో చోటులేక వెళ్లగక్కాడు. “అడవాళ్ళ ప్రతిచిన్న విషయంలో మగవాళ్ళు మహా తెలిసినట్లు జోక్యం చేసుకోవటం అంత మంచిపని కాదక్కా! అడవాళ్ళబుర్రల్లో మట్టిలేదుగా. ప్రతీదానికి నాన్నమీదనే ఆధార పడమంటావా? కన్నందుకు కడుపునిండా తిండి పెట్టున్నారు చాలదా?”

ఈ సమాధానంతో యిద్దరూ నోరు మూసుకున్నారు.

సన్యాసమ్మకు చదువించిన సంస్కారం వడకలోనూ, వేషభాషల్లోనూ కనిపిస్తునే వుంది. అందమైన ఆముఖానికి మెరుగు పెట్టం దీచిదువు. మాటల్లో ముత్యాలు కాలతాయి. నవ్వుకుండానే కూడా దాన్ని గొలిపే ముఖం చిరునగలు వెలబాస్తే చూచేవాళ్ళు చాలసేపటివరకూ, ఆ ముఖాన్ని మనసునుండి తుడిచి నివ్వలేరు. యావనం ప్రతిఅవయవంలోనీ చొచ్చుకోనిపోయి విజృంభించింది!

ఇలాంటికూతుర్ని తను ఎంత స్వేచ్ఛగా విడిచిపెట్టాడు? లోకం ఏమనుకుంటుంది? ఆమెకు చిన్ననాడు వచ్చిన జబ్బులు కూడా తెలపుకు వచ్చాయి. అనుకోకుండానే దాక్కుని ఎందుకు పెట్టానని తికమకపడ్డాడు.

ఈ కూతురు మనస్సుకు యిచ్చే ఆవేదనతో బాటు అటు జబ్బుకు కూడా చిక్కులుపడుతున్నాడు. ఇదివరకు ఒకరివర్గకు నల్లి చేయిచాపే అవసరం తనభార్య కలగనివ్వలేదు. ఇప్పుడు తెచ్చిన డబ్బు ఖర్చు పెట్టడంకూడా తనకు తెలియటం లేదు. తను ఒకసారి హెచ్చు ఖర్చు పెట్టిస్తున్నానని, యింకోసారి పిసి నారివైపోతున్నానని అనుకున్నా తనకు యెన్నడూ లేనిది డబ్బున్నవాళ్ళు ఖర్చు లతో తన ఖర్చులు వాళ్ళ నిజాయితీతో తన నిజాయితీ వాళ్ళ కష్టాలతో తన కష్టాలు పోల్చుకోవటం అలవాటయ్యింది. ముఖ్యంగా నెలకు వడ్డీ కట్టిననాడు మనస్సెంతో అటమటించి పోయేది. ఆ బాధతో ఎందరో తనలాంటి గుమస్తాల గురించి తుటుంబాలగూర్చి కడుపు సాదతో అటమటించే అనుక్కోనేవాళ్ళ విషయం అలోచించేవాడు. ఆ రాత్రంతా నిద్రరవుండేది కాదు. రహస్యంలో అంతా ప్రభుత్వమే మాస్తుందట—మన దేశంలో అలాంటి ప్రభుత్వంలేదే అనిపించేది. మిగతా డబ్బు యింట్లో చాలక యే స్నేహితుడితో అడిగితే వాడు, లేదన్నప్పుడు మేడకు వురిపోగుకోవాలన్నంతగా మనస్సు చచ్చిపోయేది.

రానురాను ఆర్థికంగా కష్టం వూహించటమే కాకుండా అనుభవించటం జరుగతోంది. రోజుకు రోజు మనిషి బెంగతో నీరశించిపోతున్నాడు. తనెందుకా అప్పటిర్పాలనికూడా అలోచించక పోలేడు. మగ్గను ఒక్కడ్ని పెట్టాడే—అందులో అడబ్బు భార్య కోసం వినియోగించాడే—మాటపోదా?

తనకు యిదివరకులా దృఢంగా వుండే నమ్మకాలుకూడా వెనక జొచ్చినయ్యాయి. నిజాయితీ యేమిటనుకున్నాడు. తన తహశీల్దారు రెండు కుక్కలను పెంచుతున్నాడే—తన పాడే గుమస్తా స్వంత

మేడలో ఉంటున్నాడు? తనకు తెలిసిన వాళ్ళల్లో నిజాయితీగా ఉన్న వాళ్ళెవరూ కనపడలేదు. తనలా బాధపడ్డ వాళ్ళెవరూ లేరు. తను నిజాయితీగా ఉండిమాత్రం ఏం సుఖపడ్డాడు? తన పెళ్లాడూ పోయింది. తనకూతురూ విధవైంది—తనకొ మగసంతానం లేదు. అడపిల్లలు కన్నందుకు బాధ్యత తీర్చుకోలేకపోయాడు.

ఇదే నిశ్చయానికివచ్చి తనకు డబ్బుచ్చేవాళ్ళెవరూ అగపడలేదు. ప్రతిదానికి మీదనున్న వాళ్ళే తడుముకుంటుంటే తనవరకూ వచ్చేదేమిటి? బేసకూ పోవాలాకు కక్కుర్తిపడే బదులు వూరుకుంటే ఉత్తమం. డబ్బున్నవాళ్ళు మరింత పెరగడానికి, వేదవాళ్ళమీద సవారీ నిజంగా చేస్తారని—వాళ్ళ మానసిక బాధలకి ఈ సవారీ సరిగ్గా వెయ్యలేకపోయామనేదే కారణమని తోచింది. ఇన్ని పాదీలుగా ప్రజలు విడిపోవటంతో బేసబయి యేమి లేదనిపించింది. సుఖం లేనిది ప్రజలంతా ఒకతాటిని ఎలా నడుస్తారు? కొందరి కడుపులు మాడుతుంటే మరికొందరి కడుపులునింపుగా ఉంటాయ్—కొందరి చూసి మరికొందరు అసహ్యించుకుంటారు—ఒకరి నీపే ఇంకోకరు చూడలేదు. వేపల్లలో పెద్దపెద్ద వాళ్ళు ప్రపంచ శ్రేయో ప్రభుత్వమనే ప్రజాప్రభుత్వమనే—ఇలా పెద్దగా యిచ్చే ఉపన్యాసాలు చూస్తుంటే ఇదివరకా తను యిచ్చుకు అసక్తి చూపించలేక పోయాడన్నాడు. సంస్కృతి గురించి ఎవరైనా మాటాడితే ఇదివరకా తన యొక్క లేకపోగున్నాడు. అకలితో ఉన్న కడుపుకి అన్నపే. సంస్కృతి—బాధపడే చురుకే సుఖమే సంస్కృతి—ఈ సుఖం కమ్యూనిజంలో వస్తుందని విన్నాడు. దానిగురించి కొంత తెలుసుకున్నాడు. ఎల్కన్లో ఆ పాడికే ఓటువేశాడు. రాజకీయవైతన్యం లేకండా బ్రతకూడదని తోచిందతనకి. తను రిక్తైరమ్యోగా ఈ దేశంలో అంతా ప్రభుత్వం చూసుకోనే పరిస్థితివస్తే ఎంత అవృష్టం అనుకున్నాడు.

ఈ డబ్బువిషయంలో తప్ప మిగతావిషయంలో రహస్య సాధించిన అభ్యుదయాన్ని తనుకోరలేదు. తమ్యోలో స్త్రీలు గద్దెక్కి మాటాడతారు, నైకిళ్ళు తొక్కుతారు. విమానాలు నడుపుతారు. మొగాళ్లతో సరిసమానంగా ఉంటారు—వాళ్ళపనిని పంచుకుంటారు; అది ఈ దేశానికి పనికిరాదని నీలకంఠం నిశ్చితాభిప్రాయం. మన బతుకులు వేరు యేమైనా మన జీవితాశయం వేరు, ప్రపంచంలో మన మతానికి ఒక విశిష్టమైనస్థానం, మనకు గొప్ప సాంప్రదాయాలు వున్నాయి. అడది పూజింపదగ్గ పవిత్రవస్తువు. వాళ్ళు గృహలక్ష్ములు. భర్తయందు గౌరవం—సవ్యతూనే కష్టాలు అనుభవించే సహనంగల వాళ్ళ దేశపుస్త్రీలు!

ఆర్థిక సమ్మంభమైన ఆశయాల్లో మార్పువచ్చినా, నీలకంఠం నిజస్వరూపం ఆట్టే మారలేదు. అంచేతనే తనకూ, చిన్న కూతురుకూ, తగాదావచ్చింది.

ఈసారి అనుకోకుండానే కూతురుమీద విజృంభించాడు—సన్యాసమ్మ వెంటనే జవాబు చెప్పకుండా తరనాత, తండ్రికి వినిపించేట్లు పెద్దక్కతో అంది “అభ్యుదయం అనేవాళ్లే అలా తీసుకుంటే నేనేం చేస్తాను! మనుషుల నాలుకకు మృదయానికి పోలిక లేదప్పడూ. వాళ్ళని నాన్న పెద్దమనుష్యులుగా భావించడమెందుకో?”

ఈ రకమైన మాటలు తనకు మరింత వెళ్ళిపోయాయి. ఏం లేకపోలే లోకం పూరికే అసదు. తనకూనురు, ఆ డిమాన్ స్ట్రీటరు వల్ల చిక్కుకుందనే దృఢమైన పూనా తనకు పూనానియ్యలేదు. కాలేజీ కుర్రాల్ని తననుమాని అసలేజీ! వాల్ని దారంట పోతూ అనుకుంటుంటే తను విన్నాడు; కూతుర్ని కేపట్టింటి కాలేజీకి వెళ్ళిద్దన్నాడు.

“చాలెద్దా యీ చదువు” అంది రెండో అక్క. సన్యాసమ్మ నెమ్మదిగా “నాకు తెలుసు. చవుడుకుంటే ఆడదాని శిలం చెడుతుందని యీరకంవాళ్ళ వుద్దేశం! అమాయకురాలిగా కనపడని ఆడదాన్ని గౌరవించలేని వాళ్ళు ఆత్మవంచన చేసుకుంటున్నారు. అందుకే యేమైనా అంటారు. ఆ డిమాన్ స్ట్రీటరుకు జబాబు చెప్పకండా వుంటే యెంతగర్వం అనేవాళ్ళూ లేకపోయి!”

ఇంకా కూనురు చలించకండా కళ్ళలో నీరుతేకుండా మాటాడటం నీలకంఠం కోపం రెట్టింపు కాడానికి ఆధారమైంది. ఇంక యిల్లు కవలితే కాలువరగనొట్టానని అరిచాడు. కళ్ళలో కోపం నీటిని గిరగిర త్రిప్పింది. ఎవరినైనా తమించగలడు కాని శిలంలేని ఆడదాన్ని తమించలేడు. సేను చదువు మానవని కూతురు నెంటనే జబాబు చెప్పటంతో పల్లు పటపట కొగుక్కొన్నాడు. పెదాలు కరచుకున్నాడు. ఈ కూనురు ఎవరితోనో లేచిపోయి తను పురి పోనుకొనేట్లు చేస్తుండనుకున్నాడు.

ద్విగుణీకృతమైన కోపముతో సిగ్గుజెచ్చుకోమని యింకా నానామాటలూ అన్నా సన్యాసమ్మ అక్కడనుంచి జబాబివ్వకండా కవలిపోయింది, యిద్దరు అక్కలూ నాన్న కాళ్ళమీదపడి తమపని కోరుకో అన్నట్లుగా చూస్తుంటే చివరకు నెమ్మదిగా అంది “చస్తానుగానీ.....”

ఈమాట స్ఫుటంగా చెప్పుకోవడగానే నీలకంఠం మనస్సు అగోళా అయిపోయింది. ఆరాత్రి పడుకుంటామన్నా ఈమాటే మనస్సులోనుంచి కదలేదు. తెల్లారి లేవగానే చావు మనసులో తిరిగింది, గబగబ అద్దంలో చూసుకున్నాడు, తనెంతగా చిక్కి పోయాడు? నిజంగా సగానికి సగమయ్యాడు. బలంలేనిది బ్రతు కేమిటి? తను అప్పులతోనే క్రుంగిపోతున్నానని ఆ వడ్డీలు పుచ్చు కొనేవాళ్ళు తనని పిప్పిచేస్తున్నారని, వాళ్ళనెందుకు తను పోషించాలని యీ యెంతో పూహించటం జరిగింది.

ఆవేళ వేపర్లో చావుగురించి పడిన వార్త చదవటానికి ఇంకాదు. ఆ మరుచటిగోజు యేగో శివం వెళ్ళిపోతుంటే తలదించి ప్రక్కరోడ్డుగుండా వెళ్ళిపోయాడు.

చిన్న కూతురునిమాస్తే తనకేదో భయం ఆవరించింది. ఆమెను ఒక అసహ్యపుముద్దగా పరిగణించాడు. ఈగోజుల్లో యెంత ఆలోచించకూడదనుకున్నా మనసులో ఆ చావువిషయమే తిరుగుతోంది. గోజుకు రోజు ఆ భయం పోతోందని అనుకోవాలనుకున్నా అది హెచ్చు అవుతోంది.

అబ్బబ్బ! ఏమిటే యెంత పిరికి! అనుకున్నా—అమ్మా! నేను యిలా యెండిపోయానే యే నిమిషంలో ఒంటి కేముస్తుందో

వన్న భయం ఈ అప్పుల భయంతోపాటు వరాలన్నిటిని పీకే స్తోంది!

తను చిన్న చచ్చి దగ్గినా, చిన్న కొంత చేసినా పెద్దకూతుర్నిద్దరివేపు బాలిగా చూసేవాడు. ఒకనాటి రాత్రంతా వాళ్ళిద్దరి గురించే ఆలోచించాడు. ఆరాత్రి తను త్వరగా చచ్చిపోతానన్న అనుమానమే తన్నలా క్రుంగదీసింది!

ఆ మరుచటిగోజునుంచి తను శ్రమపడకుండావుంటే బ్రతు కుతానని అనుకున్నా శ్రమపడుతునే వున్నాడు. జీతం అందుకొని వడ్డీ కరుతూనే ఉన్నాడు. తను అన్నం కొద్దిగానే తింటూ న్నాడు.

రానురాను ఒక రెయ్యంగా యీ చావు భయం తన్ను బాధిస్తునే ఉంది. తననీపనే చూసి భయపడేవాడు. ఏరాత్రిమీద తెలివి వస్తే ఆరుంధతిమక్క కనిపిస్తోందో లేదోనని చూసేవాడు. ఒక్కొక్కసారి కనిపించేదికాదు. దానితో మనసు వికలమయ్యేది! తనభార్య చావు జ్ఞప్తికివస్తే — ఇదివరలా ఆ చావు తలచుకోలేక పోయేవాడు!

తన యిద్దరి కూతుర్లమీద అభిమానమే తన నింతగా భయ పెల్లొందనుకున్నా ఆ అభిమానం గోజుగోజు రెట్టింపువుతోంది! ఒక్కొక్కసారి ఆలోచనలు చాలాదూర్దగా వెళ్ళిపోయేవి! తను చచ్చిపోతే...వాళ్ళు అడుక్కుంటారు — అడుక్కుంటే ఎవరు కానీ జేస్తారు. యిచ్చినా యెన్నాళ్ళు!

నిజంగా తనకు ఒకనాడు జ్వరం వచ్చింది. కూతురే అంది జ్వరం వచ్చింది ఆఫీసుకు వెళ్ళవద్దని. తనకు జ్వరం వచ్చిందనుకోవటం యిష్టంలేదు. ఏమీలేదని ముంకికెత్తి ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. త్రోవలో తల తిరిగిపోతూంటే లోకం, వ్యక్తులు, వ్యవహారాలూ అంతా ఒక బూటకం అనిపించింది. తహళీల్దారునుంచి బంట్లోతు వరకూ లంచగొంతులుగాను, కుర్రాడివగ్గరనుంచి ముసలాళ్ళవరకూ స్వభావపరులుగానూ కనిపించారు. చివరకు తన్ను తానే అసహ్యించుకోజొచ్చాడు. తనొక పచ్చి అసమర్థుడని తోచటమే కాదు నిర్ధారించుకున్నాడు. ఇలా తను అనుకోగలిగాడంటే ఆ కూతుర్లమీదనున్న అనురాగమే!

చిన్నమ్మాయి డాక్టరుకి చూపిద్దామంటే కోపం వచ్చింది. లంఖనాలుచేసినా మనిషి మరింత నీరసించిపోయాడు గాని జ్వరం తగ్గలేదు. ఇల్లు కదలేని పరిస్థితి వచ్చింది. మంచం యెప్పుడైతే యెక్కాడో ప్రతిక్షణం బలంలేని మనస్సుకు చావు తలపు బాగా అంటుకుంది!

నాలుగుగోజులు గడిచాయి. జ్వరం తగ్గే అవకాశ లేమీ కనపడలేదు. ఏ నిమిషంలో తను చచ్చిపోతానో అనుకోనేవాడు. గుండె ఆగిపోతున్నట్లునిపించేది. తనకు జీవునిమీద భక్తి పూర్తిగా చచ్చిపోలేదు. ఇలాంటప్పుడు తను గంటలతరబడి ప్రార్థించాడు. తను జీవునికి పూజా పురస్కారాలు చేయకండా అపరాధం చేసినా, తన పెళ్ళాం, యిద్దరు పెద్దకూతుర్లు అపరాధం చేయ్యలేదు. అంతేత వాళ్ళిద్దరికోసం తను చచ్చిపోకుండా వుండే వరం

ప్రసాదించమన్నాడు. చావురాదు, రాదనే కోరిక ప్రతిక్షణంలో నింపుదామనుకొనే అపైర్యాన్ని నింపుకుంటున్నాడు.

ఇద్దరుకూతుర్లు దగ్గర వాడిన ముఖాలతో కూర్చుంటే కడుపులో కత్తితో పొడిచినట్లయ్యేది. అవును — తనక్కడే యీ లోకంలో అనమగ్నడు!

జబ్బుకంటే మనోన్యాయం మనిషిని కూల్చేసింది! అలా ఒక్కొక్కసారి తలపుకు వచ్చి “అబ్బే! నాకేం జబ్బు. తిండిలేక నీరశించిపోయానుగానీ! నాది గట్టిశరీరమే! నేను చచ్చిపోవడమేమిటి?”

ఈ ధైర్యం ఒక లిప్తలోనే మటుమాయమై పోయేది. చిన్న కూతురు దాక్కర్ని తెచ్చిపెట్టింది. తనకు దాక్కరమాటలు రుచించలేదు. జబ్బు సుంకకోదానికి యింతది అంతచేస్తారని తనకు లేని జబ్బుని తెచ్చిపెట్టారని అనడం!

నాలుగుకోణాలు గడిచినా మనిషి నాలుగింతలు నీరసించాడు. ప్రతినిమిషం “నేను చచ్చిపోను” అనే అనుకుంటున్నాడు.

ఆరాత్రి తనకు అనుమానం వచ్చిపోయింది. తనభార్యచావు కళ్ళకు కట్టుతోంది. తన పెళ్లం పిలుస్తున్నట్లుగా తోచింది! తన ఒంట్లో అంత నీరసం వుంటేనే వుంది—అబ్బా! చావు.....చావు... నేను చచ్చిపోవడమే...అయ్యో దేవుడా! నా కూతుర్లగళేం గానూ...”

కన్నులు మూతలుపడలేదు. ప్రతిక్షణంలోనూ యే శుస్తున్నాడు. దేవుడు స్రష్టివాడని యీ ప్రపంచంలో న్యాయంగా పోయేవాడికి కూతులేదని విలపించాడు. ఎక్కిఎక్కి యేడ్చాడు. పెద్దకూతురు కూర్చునే కునుకుతూంది. ఆ కూతురుముఖం చూస్తంటే అతనికి ఎక్కడలేని అభిమానం కప్పేసింది! “అవును నాతల్లి ... యెంత వుత్తమురాలు! ఇంటంబప్పుడు గాజులు గలగల్లాడుతూ నుదుట కుంకుమతో...పిల్లలతోవచ్చి నాదగ్గర కూర్చోని ఉంటే..... నే నెంత హాయిగా చచ్చిపోను” బెక్కుతున్నాడు. ముక్కు నులుపుకుంటున్నాడు.

అప్రక్కనే రెండోకూతురు నిద్రపోతోంది! హరికన్ లాంటిరు మసకమసగా వెలుగుతోంది! ఎప్పుడు ఆరిపోతుందో...! తనప్రాణం అంటే అనిపించింది!

తను యింకెంతసేపా బ్రతకనని నమ్మకంగా అనుకున్నాడు. ఆ యిద్దరికూతుర్ల వేపూ చూస్తంటే సుంకే పీక్కుపోతోంది! తను చచ్చిపోతాడు ఇల్లు కదలని తల్లులు ఇంటింట అగుక్కుంటారు! లోకం వాళ్లను కనికరించదు — వాళ్లయోవనాన్ని దోచుకోవాలని యెందరు నెంటుపడ్డారు! ఆకలితో మానం అమ్ముకున్న ఆడ వాళ్లనురించి తను యెన్ని కథలు చెడినాడు.

యెంతమంది చెప్పగా విన్నాడు. యోవనంతో తొణికిసలాగుచున్న తన కూతుర్లుమాత్రం యేమాత్రం? అన్ని మంచి గుణాలూ ఆకలిపాట్లలో ఆహుతైపోతాయి! అలా ఆలోచించేవారెందరు? ఫలాననీలకంతం కూతుర్లు పిచ్చిని పడ్డారు — రంకుటాలు అయ్యారని అంటారు! ఎంత అప్రతిష్ట! ఇప్పుడే యింత యెగురు

తోందికదా నేను కళ్లుమూస్తే నా చిన్న కూతురు యెవరితోనో ఎగిరిపోదూ?”

నీలకంఠం గుఃఖానికి అంతుపంతులేకపోయింది. ఆగుఃఖంతో పాటు యేనిమిషంలో కళ్లుమూస్తానన్న భయంకూడా కొండంత తయ్యంది. ఈభయంతోపాటే తన కూతుర్ల నోటివెంబడి మాటలు విందామని కోరిక వచ్చింది!

అమ్మా! అని పిలిచాడు. పెద్దకూతురు ఆత్మతతో దగ్గరగా వచ్చింది. రెండోకూతురు తేలిపోయింది. నా బంగారు తల్లులు— వాళ్ళముఖాలు కనిపిస్తుంటే అలాంటి పవిత్రమైన పిల్లలని విడచి వెళ్తున్నానే అని బావురుమని పైకి యేవలేక లోన గగ్గోలుపెట్టి యేగుస్తున్నాడు.

చివరకు హీనమైన గొంతుకలో గుఃఖాన్ని మిళితంచేసి “సరమ్మా సరి!” అందామని అనలేక గొనుక్కున్నాడు. యిద్దరు కూతుర్ల కళ్ళనీళ్ళు తనవిజ న్నాయి. కొంతసేపటివరకూ ఆ దృశ్యాన్ని చూడలేక కళ్ళు మూశాడు. ఈక్షణంవరకూ ఈ ప్రపంచంలో తను అనన్యాయకోకండా వున్నాడే రెండు తేవాలే!

తను అందామనుకున్న వెన్నివున్నా ఒకమాటా అనలేకపోతున్నాడు. “ఎటుమాస్తే అటు చీకటి” కనిపిస్తోంది. మల్లీ కళ్లు తెరిచి ఆ ముఖాలవేపు చూసి నయ్యకొంతుకలు కలిగిస్తూగా నాకు చావురావద్దని యేళ్ళకున్నాడు.

ఏ నిమిషంలో మాటపడిపోతుందో? ఏ క్షణంలో సుంకే ఆరిపోతుందో? తను కోరికను చెక్కగద్దాలి! కానీ యేమని చెప్పగలడు? తనకు కాలసింది తనకూతుర్లు తను చచ్చిపోయాక వాళ్ళ శరీరాన్ని కాపాడుకుంటామని వాగ్దాసమివ్వాలి. కడుపుకు లేకపోతే చచ్చిపోతాంగానీ లోకం వేరెట్టి మాకిందేట్లుగా వంశిమని హామియివ్వాలి!

ఎంత సంక్షోభంనెందినా అమాట తను బయటను అనలేక పోయాడు. కూతుర్లు తెగించి అంటారని కాంక్షించాడు. కానీ వాళ్ళు తల్లిశరీరంలో బాగులేనప్పుడేలా యేడ్చాగో అలానే యిప్పుడూ యేగుస్తున్నాడు. వాళ్ల యేగుపుకు కారకుడు తనేగా? వాళ్లకు యీ రక్తమాంసాలుతో తప్పించి యింకేమి వుంచాడు?

ఒక్క మూలుగు బాధతో మూలిగాడు. కూతుర్లిద్దరూ మరీ దగ్గరకు జరిగారు. ఇద్దరిచేతులు పట్టుకొని కళ్లలో నీరుదికి స్రవ హిస్తుంటే యిద్దరూ ఎక్కిఎక్కి యేగుస్తున్నాడు. “సరమ్మా... సరి...మీ అమ్మదగ్గరకు పలిపోతాను...మీగతి...!”

ఉధృతంగావచ్చే దుఃఖం మాటలను రానియ్యలేదు. కూతుర్ల నోటి వెంబడి మాటవిందామని మహా పుబలాడిపడుతున్నాడు.

నిముషాలు దాటిపోతున్నాయి. ఏడుపుతప్పించి ఒక్కమాటా రాలేదు. ప్రతిక్షణం యిదే ఆఖరుక్షణం అనుకుంటునే ఆ ఒక్క మాటా విందామని నిరీక్షణగా చూస్తున్నాడు. కాలం దొడ్లక పోతోంది తనకాంక్ష క్రుంగిపోతోంది! నిరాశతో నిట్టూర్పులను విడుస్తున్నాడు. రాను రాను “నాకేం నాన్నా” అనైనా యీ కూతుర్లు అంటారేమోనని అమాట విన్నా చచ్చిపోదామని యెదురు చూశాడు!

మళ్ళీ అన్నాడు “పాడుమనుషులు—యీ పాడులోకంలో—
మీరు బ్రతకడానికి—యేమీ వుంచలేదమ్మా! ఎలావుంటాలో?”

ఈ మాటలకు మరింతయేదూవు తీర్చించి మాటలు రాక
పోటంతో, చిరాకు, దుఃఖం, కోపం, బాలి, అన్ని అనుభూతులూ
ఒక్కసారిగా కల్గాయి.

తన భార్య చావు జ్ఞప్తికి వచ్చింది! ఎంత హాయిగా చచ్చి
పోయింది! తనకా అదృష్టం లేకపోయింది. యీ జన్మ ఉత్తి పనికి
నాలినదైందని తలపుకువచ్చింది. తను చచ్చిపోతున్నాడు...
ఏకాంతా చచ్చిపోతున్నాడు... ఆ తీరాంతో తనకు తను విడిచి
పెట్టెన్న యీలోకంలో అన్ని అపహ్యాంతుకున్నవే... తన
యిద్దరి పెద్దమ్మాయిలు కూడాన!

కళ్ళు నిలబెట్టి అలా చూస్తుంటే కూతురిద్దరికీ భయం వేసి
కావుమన్నాడు. చిన్న కూతురులేచి గబగబవచ్చింది. అండ్రి మంచం
మీద కూర్చోగానే నీలకంఠం ముఖం ప్రక్కకు తిప్పు వేశాడు.

నాగమ్మ యేదూర్తున్న యిద్దరి అక్కలవేపు తీక్షణంగా
మీసింది. నాన్న పంటమీద చెయ్యివేసి “ఇంకేమీ రాదగ్రా
మీకు! ఇలా తొడుస్తూనాన్నని అదృత్యపరచండి! ఉరుకుంటారా
లేదా?” అంటూ ఒక్కగసరు విసిరేసికి యిద్దరూ, చెల్లెలి వేపు
చేశారు.

ఈ మాటలు తలు వింటూఉండివున్నా విన్నాడు. ఏమీ
అనుకోకూపిదనకున్నా అనుకున్నాడు. తను నిజంగా చచ్చిపో
కున్నాడా లేక తన అదృత్యమే తను చచ్చిపోతున్నావని అనుకో
నివ్వందా?

చిన్న కూతురు “నాన్నా నాన్నా...” అని పిలిచింది. అనుకో
కండానే వూర అని మాలిగాడు. “అదృత్యపరచండి! దాక్కు
చెప్పాడు. నీరసం తీర్చించి యింకేంకాదో! నాలుగుగోళ్ళలో లేచి
కూర్చుంటారుగా! కొద్దిగా నోరుతెరవండి... బార్లీ నీరు పోస్తా!”

తనకు ఒప్పులేదా? తను చచ్చిపోవడంలేదా? అప్పట్లో! తను
చచ్చిపోతున్నాడే?

కూతురు నోటిలో బార్లీ పోస్తుంటే తాగకూడదనే గుటక
వేశాడు. గుటకవేశాక తను గుటకనయినగలిగావని తను బ్రతుకుతానని
కొద్దిగా ఆశకలిగింది!

చిన్న కూతురు అంతలో చాలించలేదు. అమె గొంతుక
విప్పితే తన కేదో తొత్త అనుభూతి కలుగుతోంది! అపహ్యాం
అదృత్యాలనే మంచుకొండిలో తను కప్పబడ్డాడు! అమె మాటలు
సూర్యరశ్మిలా వాటిని కరిగిస్తోంది!

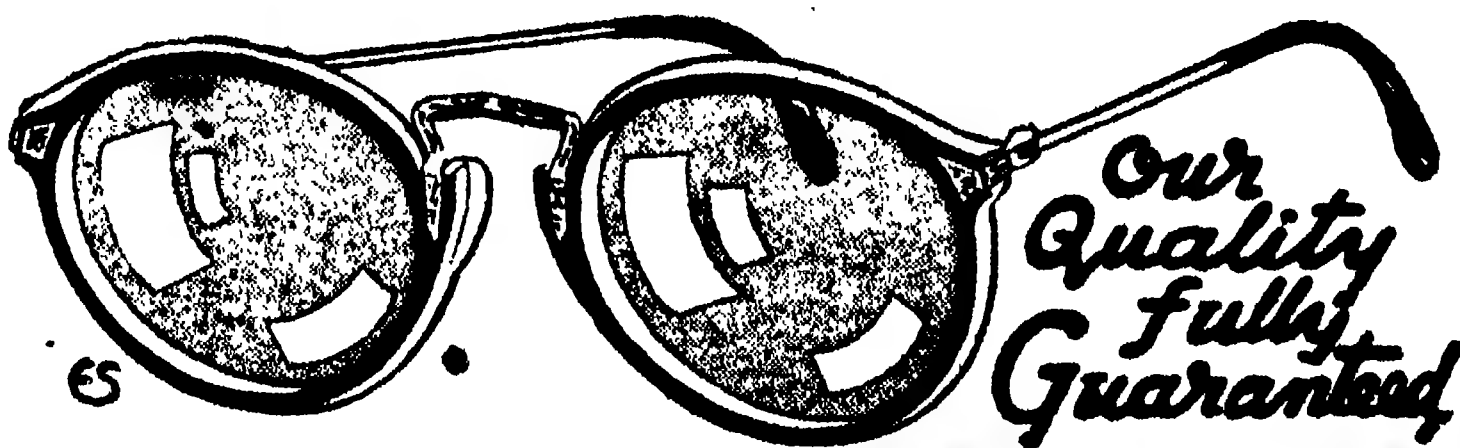
అయినా అమెవేపు కన్నెత్తిమాడలేదు. లోలోనే
యెన్నెన్నో అనుకుంటున్నాడు!

నాగమ్మ కళ్ళలోలంలో ఒక చల్లని కలుగుచెప్పింది. తను
కలలోనైనా యీమాట తన కూతురు నోటినుంచి వస్తుందని
పూహించలేదు. కాలేజీ మాని వేస్తానని కూతురుచెప్పగానే మనిషి
ముఖం నిగనిగలాడింది. పోయినప్రాణాలు తన బొందకి చేరు
కుంటున్నట్లనిపించింది. కూతురు తియ్యగా అన్నది! “మీరదృత్య
పరచండి నాన్నా! ఈ అప్పులు తీరవని బెంగపడకండి. ఇప్పు
డేలా ప్రయత్నాలు చెల్లున్నాగా, చదువు చాలిస్తాను. మరికొందరికి
చదువుచెప్పొచ్చు! ఉద్యోగం దొరకేవరకు యీలా కానిస్తాను!”

ఈ ముక్కల్లో వెయ్యోవంతు కాంక్షించి నిరాశజేందన నీల
కంఠంకు లేచికూర్చోవా లనిపించింది. చిన్న కూతురు అంతలో
పూరుకోలేదు “ఇద్దరి జీతం యేంచెసుకుంటాం నాన్నా? చిన్నక్క
పెళ్లిచేద్దాం! అంత ముందుకోర్చే మగాడుంటే పెద్దక్క పెళ్లి
కూడా చేద్దాం! మనకేం? మనడబ్బు ఒకగు తినే పరిస్థితివస్తుంది!”

నీలకంఠం కళ్ళలో నీరుపుబికింది ఒక్కసారి శరీరమంతా వుణి
వట్టయింది. ఏడుస్తూనే నవ్వుతున్నాడు! తనకూతురు పుట్టేముందు,
కొడుకుని పద్ద ఆరాటం మనసులో తిరిగింది. జెవుడు తనకు కొడుకు
కంటే హెచ్చయిన రత్నాన్ని యిచ్చాడు. జెవుని దూషించి
నందుకు యీ కూతుర్ని అపహ్యాంంగా చూపినందుకు విచారించాడు.
తన భయంతో తను మెడలో వేసుకున్న పురిని యీకూతురే
తీర్చించింది!

అయ్యో! తను జీవితంలో ఎంత తెలివితేనివని చేశాడు? తన
పెద్దకూతురిద్దరిని చదివించవలసిందే!!

174
BROADWAY
MADRAS.

RADHA BROS.
OPHTHALMIC OPTICIANS

ఫా నె : 4198.

ఉత్తమతరగతి

కింటి అద్దములకు

విడి భాగములకు

ఆధునిక వ్యాపార సంస్థ

తీగెపడుచు

శ్రీ వేముగూటి నరసింహాచార్యులు

వవ వనంత ప్రియస్వర్న దవలినంత
వనరు మొగ్గల గగ్గురుపాటు గలిగి
క్రొత్త సింగారములు దిద్దుకొని యవిగళ
రాగమును వ్యక్తపరుతువో తీగెపడుచు!
పచ్చ పచ్చని తొలకరి పంటవలతి
లేత పచ్చిక పానుపులో సిద్ధపరువ
ప్రేమతో ప్రక్కగల విటపిని పెనగొని
కొగిలింతల మురిసెదో తీగెపడుచు!
తలిరు చేతుల పూల బిడ్డలను ఎత్తి
లేకు లేకున వాత్సల్యమే కురియుచు
పాల బుగ్గల మకరంద పరిమళముల
తేలిపోదువు చక్కని తీగె పడుచు!
మంజులమ్మైన శ్రావణ మాసవేళ
నీలి మబ్బుల లేడు అందాలవాడు
చినుకు ముత్యాలబద్లు వర్షించి నిన్ను
తీయగా గౌరవించునో తీగెపడుచు!
కడలు పులకించి పోవగా పడగవిప్పి
నాట్య మొనరించు నాగకన్యక విధాన
మందమారుత వీచికాస్పందనముల
ఊగియాడుదు వటునిటు తీగెపడుచు!
స్వచ్ఛ శారద జ్యోత్సా ప్రకాంత కాంత
యామినులు చెలికత్తి యలై భజింప
రమ్యమగు పూలతోటకు రాణివోలె
భోగముల నోలలాడు దో తీగె పడుచు!
శిశిరఋతు నాయకుని కొంటె చేష్టవలన
ఆకు కోకలు జారి నగ్నాంగ వగుచు
సిగ్గు బరువున తటకున శిరమువంచి
దిగులుపడి దిశలే జాతువో తీగెపడుచు!
వాడి, తొడిమలముడి వీడి, పడములకడ
రాలిపోయెడు చిన్నారీ పూలను గని
మెల్లగా జారు మంచుకన్నీళ్ల తోడ
తెలుపుదువు మూగశోకమ్ము తీగెపడుచు!

విరుదుకవుల యుదంతములు

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకట్రావు

౧. ఆంధ్రపాణిని

నెల్లూరి శివరామకవి తన 'కామ కళానిధి' కృత్యవ తరణికలో తన గురువు నిట్లు వర్ణించి యున్నాడు.
సకలాంధ్రోక్తుల "కాంధ్రపాణిని"
యనన్ శాస్త్రంబు గల్పించితత్
ప్రకృతి ప్రత్యయ నిర్ణయంబు కొఱకై
భావ్యంబు గావించి దే
శికుడై రాజులచేత బూజగొను
నాశేషాచలర్షిన్ నివృ
త్తికులస్వామిని మద్దురున్ గొలుతు
భక్తిన్ మానసాబ్జంబు నన్

పైపద్యమును బట్టి 'ఆంధ్రపాణిని' యని పేర్కొన బడిన యాతడు 'నివృత్తి' కులజుడనియు, శేషాచల నామధేయుడనియు రాజులచే బూజింప బడిన వాడనియు, నాంధ్రభాషకు సంస్కృతమున పాణినియము

1. కామ కళానిధి శేషమబట్టియే కామశాస్త్ర గ్రంథమని తెలియుచున్నది గదా. ఇది పద్యకావ్యము. తంజావూరి మహారాష్ట్ర రాజులలో. క్రీ. శ. 1728 నుండి 1786 వరకు తంజావూరిని పాలించిన మొదటి కులజాతీయ కుక్కోజీ కొమారుడగు జయసింహునికిది కృతి—ఈ జయసింహుడు రాజ్యము పాలింపలేదు. ఈతని సోదరుడే ప్రతాప సింహుడు (1789-63) ముద్దుపళని వెలసి సద్విప్రతాప సింహుని కాలమునండే. కావున జయసింహుడును, శివరామ కవియు క్రీ. శ. 1780 ప్రాంతము వారు.

కామ కళానిధి క్రీ. శ. 1980 లో శృంగార గ్రంథమాల వారు ముద్రించినారు. ఈ గ్రంథము కృత్యవతరణికలో జయసింహుని పేరుగల మహారాష్ట్ర రాజులవంశ వివరములు సంపూర్ణముగ పోసగ బడినవి. కాని ముద్రణ గ్రంథమున నవతారికలేదు. మరియు కామ కళానిధి వ్రాత ప్రతి. తంజావూరి పుస్తకశాలలో లేదు. మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నున్నది.

2. A Descriptive Catalogue of Sanskrit Manuscripts.
Tanjore Saraswati Mahal Library. Kavyas Vol.
VIII Concluded No. 4233 Pages 3275-3277.

వలె సూత్రములుగావించి, దానికి భావ్యముకూడా వ్రాసినాడనియు స్పష్టమగు చున్నది—

ఇక నీయాంధ్రపాణిని బూజించిన రాజు, తంజావూరి మహారాష్ట్ర రాజులలో సంస్కృతాంధ్ర భాష పోషకుడై కవియై గణుతిగాంచి మహా ప్రసిద్ధుడైన శహాజీ—ఇతడు తంజావూరిలో మహారాష్ట్ర రాజ్యము స్థాపించిన ఏకోజీ కుమారుడు. (క్రీ. శ. 1684-1712 వఱకు తంజావూరిని పాలించినవాడు—ఈతనిపేర శేషాచల కవి రచించిన భోనల కోనలీయమును నముద్రిత సంస్కృతకావ్యము నుండి కవిని గూర్చి యీ క్రిందిరీతిని గలదు.

సాయానంకవనేతతోఽపి కఠినంకాన్యంతతోరూపకమ్
తస్మాద్భవ్యమతః పదభ్యనిరపై వాగ్వైఖరీ జీవితమ్
తద్రామాయణ భాసిమజ్జయకథంజల్యాంధ్రవాక్యాణినే
శ్రీశేషా పత్యమాత్యకుశలోఽస్తీత్యాహ శాహాధిపః
శాహేంద్రదత్త శివితా కనకాభిషేక
సంభావనాదుణ భిదప్రతి కారహేతోః
యత్సాహసం నిరచయేనను తత్రవాణి
త్వతోఽధికం ప్రతి భువంకలయేన నూనమ్.
ద్వితీయ సర్గాంత గద్య
శ్రీభోజోనిజగోత్రకారణభరద్వాజోనివృత్యాన్వయా
ద్యః శ్రీవేంకటపత్యమాత్యతిలకాజ్ఞతోఽక్కడేవివిభోః
శ్రీశేషా పత్యభిబ్యక్తి నాస్తస్యాంధ్ర వాక్యాణినే
కావ్యేభోనల కోనలేంద్రచరితేనగ్గే ద్వితీయోఽభవత్
మొదటనుండి ఆరుసర్గాలు కలవు.²

పైయుదాహృతిని బట్టి 'ఆంధ్రపాణినియన బరగిన శేషాచల కవి శాహాజీ మహారాజుచే కనకాభిషేక మహాసత్కారమును, నాందోభికాది విశేష బహు

మానములను పొందినవాడనియు, నీతని గోత్రము
భారద్వాజ గోత్రమనియు, తల్లి అక్కమ యనియు,
తండ్రి వేంకటపతియనియు స్పష్టమగు చున్నది.
సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందే కాక, అష్ట భాషల
యందీతడు కవిత్వము చెప్పగలడని 'శాహరాజ విలా
సము'నుండి తెలియుచున్నది.

“లలితగతి శాహరాజ విలాసమనెడు

నాటకమునయు బుధులు సంతనము నొంద

ధీచమత్కృతి వెలయ శేషచలఃతి

అష్టభాషా విశేషంబు లమరు సుకృతి

ఈనాటకమున

“శ్రీకరిగుణశాలి యేకేంద్రసుతమాళి

స్వారిరాగా నొక్క సరసిజాతీ

చూచి మోహించుచు శుకముఖ్య దూతిక

లంపిమన్నథ వితకాత్యయగుచు

వనకేళి మీనకేతను పూజ లొనరించి

శుభ సూచకంబైన సూక్తివలన

వవిలంబముగ చెలుల్ ప్రాణేశు డాశాహ

విభునితోగూర్చిన విభవమెల్ల”

వర్ణితమైనది.

ఈశేషచల కవియే తాను రచించి, గ్రంథ
కర్తృత్వము శాహజీమహారాజు పేర వెలయింప జేసిన
‘సరస్వతీ కల్యాణము’, నుండి యీతని తండ్రి మధు
రను పాలించిన చొక్కనాథ నాయకునియొద్ద మంత్రిగా
నుండడి వాడని తెలియుచున్నది. చొక్కనాథ నాయ
కుడు క్రీ. శ. 1659 నుండి క్రీ. శ. 1682 వరకును
మధురను పాలించినవాడు. లింగనమఖ శ్రీ కామేశ్వర
కవి ధేను మాహాత్మ్యము నీతనికే కృతినిచ్చినాడు.

1. అష్ట భాషా నాగ సంస్కృతాంధ్రములమెట్టి; ప్రాకృతియు

2. అమృతియు. తంజావూరి పుస్తకశాల సంఖ్య. 682

3. అమృతియు. 651-657. ఈనాటకమున కేడు

తాళిపతులుగవు. దీనివెట్టి నాటకప్రాకృత్యమునూ హింపఁబడును.

4. ఆకాశమున తంజావూరిలో విద్వాంసులు కాస్త్రీ సూరి
మొదలగు ముప్పదియేడగు ‘సమితి’ యను ముప్పదియేడగు
కావ్యమును. ఇట్లే ప్రాచీనకాలమున రచించిన అలూరి మూర్తి
నారాయణసుమతి, ఈశ్వరసుమతి మొదలగు వారు గలరు.

సరస్వతీ కల్యాణములో

“అగుచొక్కనాథు మహామాత్యనాథు

సుగుణ సత్పుత్రుండు సుజనమిత్రుండు

చిరపుణ్య వరమతి శేషచలఃతి

వరశాహ విభుపేర వహిని దైవార

చారు శృంగార రఃంబుల ధీరు

లొరాయనుచుమెచ్చ హర్షంబు హెచ్చ

మొల్ల పువ్వుల పొట్లములు విప్పినట్లు

చల్లగా వన్నెను నల్లినతీరు

వరగు సరస్వతీ పరిణయంబనెడు

నరసనాటకము లాస్యముల రంజిల్లి

భావముల్ తగు వేషభాషాదు లగుర

గావించె భరతుల్ గాయకుల్ మెచ్చ

అచక్ర వాళాచలాచలాచక్ర

మాచంద్ర తారార్కమై యొప్పుగాత

అని ముగింపు గలద

ఇక నీతని యాంధ్రపాణిని విరుదము నన్వర్థవ
చేసిన వ్యాకరణ శాస్త్రగ్రంథమును గూర్చి వివరి
చెదను. ఇది యాంధ్రవ్యాకరణమును పేరితో తంజ
వూరి పుస్తకశాలలో నున్నది. [సంఖ్య-773-775
దీనిలో కృతికర్త తన పేరు ‘శేషసుమతి’ యని వ్యవ
హరించినాడు. గ్రంథ ప్రారంభము.

“శ్లో॥ శ్రీశంకేశ్వరముపాస్యశేషసుమతి

స్వర్వాంశ్చభాషావిదాన్

కావ్యాదివ్యవహార చారుచతురాం

మత్వాంధ్ర భాషాంచిరాత్

తాంప్రయత్నదయ దంధ్రపాణిని

నమస్తస్త్వైః కారీభవన్

ఆంధ్ర వ్యాకరణమ్ గణైర్ముని

మనైస్సాకం వ్యతాసీధ్రువమ్.

శ్రీపాణిని ముఖ్యభాగ్యనమః హరిఃఓం

అఇడిణ్ బులిక్ వటచవజాచ్

హయవరట్లల్ ఇమఇణనమ్

ఝభఘడధమ్ ఖఫభతత్ కపయ

శవసకహల్ ఇమానితయోదశి?

సూతాణి ప్రత్యాహారాధానివర్ణవ

రత్వాత్సంస్కృతప్రాకృత సమాసాన్యపి

సంస్కృత మితి ప్రతిజ్ఞాన్యంతే

ఏమామంత్య మిత్యంజ్ఞం విధాన్యతే. మాతా
రాది వ్యకారస్య భోచ్చారణార్థః.
సూ. అథాంధ్రశబ్దాను శాసనమ్-అథబద్ధో మంగళార్థః
ఆరంభాద్యర్థకోవా ఆంధ్రశబ్దానా మనుశాసనమార
భ్యత యిత్యర్థః.

నిషేదివాన్ కంన కృపస్సవిష్టరే. ఇత్యాదౌ
తాకిక వాక్యానాం వక్తుర్వివ తూధీనమ్. ఆంధ్రకృతే
భావి వన్వంత పాతేన నిషేది వాంసుమ దూర్వాసస్సు
ప్రాగ్విధి నా దుర్వాసనుండు ప్రచేతుల్ సదాగతుల్
యితీభావి. తత్సాద్వి శక్త్యా చత్వస్థిత్య వసానజ
శాంరు వినర్గస్యచ నిరాసః సుపికిం వాగ్ధాటి యశః
ప్రతాపముత త్స మాసాన్యేవేహా వి ప్రాదిపదిక త్వాత్
వసుషధాయాదీర్ఘః వన్వంతస్య ఉపధాయాః దీర్ఘ
స్వాత్ విద్వన్ + సు ఇతిస్థితే తద్ధితనుక్ తద్ధితస్యాత
ఉపధాయాః చాద్వసుషధాయాశ్చ నుక్ స్వాత్.
అక్సిధ్యయేవ. నుప్సోపధా బలేన పరమేన శ్రీమంత
బంధు మంత తథాదిద్వాంస జలగడిగి.

పదధానం త్రిలింగ మిత్యుపపన్నమ్ అతయేవ
త్రిలింగాః ప్రాక్షగంగా లింగత్రయం స్త్రీపున్న పుంస
కాఖ్యంతేనా విభక్తి కతాత్త్రి లింగ జయ శీతాంశు
కులానతంస అవధారు దేవి॥ దిహూది భాందేరేహ
లోర్పుల హలస్తస్యా కారస్యార్పులిపరే. జత్విజ్
అత్తిస్థితేహాల పరేనేత్యనేన శ్లిపోక్తిః ఋత్విజ సంపద
పయోముచ మహాముద అముయంచ అద్రద్యంచ,
ఆముద్ర్యంచ, ఆదముయంచవాచ పరీక్షతుగాచిన

ఏ, నే, మే, ఇదిత్రయః ఆదేశాస్యః ఏము నేము
మేము వాదిత్వాస్మీరలు మీరులు॥ నుగ్లనుకౌచ॥
మిమ్మున, నిన్నును మిమ్ములను నుముయిలి విభక్తి
క్రమాన్నుగ్లను కౌస్తః॥ మోర్లనుక్."

తెనుగు భాషను గూర్చి సంస్కృతములో
వ్యాకరణములున్నను, నవి పాణినీయ పద్ధతి ననుసరించి
ప్రాయబడినవికావు. శేషాచలకవికి కొంచెము ముందు
గాగణపవరపు వేంకటకవి 'ఆంధ్రకౌముది'యను పేరున
తెనుగున నొక వ్యాకరణము రచించినాడు. అది వేయి

చరణములుగల నీసమాలిక. ముద్రితమైనదియే.
'ఆంధ్రకౌముది'యని పేర సంస్కృతమున మండలక్ష్మి
నరసింహకవి రచించినది! వేటొకటి కలదు. ఈకవిని
గూర్చి పెనుక దెలుపుచున్నాను.

ఈ రెండింటి యందు తెనుగు కావ్యములనూడి
యుదాహరణము లీయబడినవి. కాని కేవలము పాణి
నీయ పద్ధతిని సంస్కృత భాషలలో రచితమైన తెనుగు
వ్యాకరణములేదు. అట్టి లోకమును దీర్చిన శేషాచల
కవి యెంతయు బ్రశంసనీయుడు. అధీత పాణినులగు
నాంధ్ర విద్వాంసులెందఱో మన దేశమున గలరు.
వారెవ్వరేని యీగ్రంథము ప్రకాశమాన మొనర్చినచో
నాంధ్ర విద్వల్లోకమునకు మహోపకార మొనర్చిన
వారగుదురు.

శేషాచలర్షి, శేషాపతి, శేషాచలపతి: శేష
సుమతిలను పెక్కు పేళ్లతో వెలసిన 'ఆంధ్రపాణిని'
గూర్చి లోకమునకు వెల్లిడించుటయే యీ వ్యాసోద్దేశ
శము—ఈతని యక్షగాన నాటకములు ముద్రితములైన
తద్రచనమున నీతనికిగల విశిష్టస్థానము నిర్ణీతమగును.

౨. అభినవ దండి

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నభినవదండి శేతనయేకాక
వేటొకకవి కలదు. అనఘము కోదండరామకవి తన
పినతండ్రియగు కొండ నామాత్యుడు వేంకటగిరి రాజగు
వెల్గోటి యాచశూరేంద్రునివలన 'అభినవదండి' యని
విరుదుగాంచెనని, తన రుక్మవతి పరిణయమున నిట్లు
చెప్పియున్నాడు.

కొండ కవీంద్రుం డభినవ
దండియనగ బేరుగాంచె ధారుణినాథా
ఖండలు డును వెల్గొటికుల
మండనుడై యొప్పు యాచమహిపతి చేతన్?

ఈ యాచశూరుడు. క్రీ. శ. 1602 లో నుత్తర
మల్లూరు కోటను గలిచిన మహావీరుడు. కావున
నీ యభినవదండియు క్రీ. శ. 1600 ప్రాంతమువాడు.
ఈతని కృతులేనియు లభింపలేదు—ఈతడా పస్తంబ
సూత్రుడు. కాశ్యపగోత్రుడు—రుక్మవతి పరిణయ
మైదాశ్వాసముల ప్రబంధము. ప్రద్యుమ్నుడు రుక్మ
వతిని పెండ్లాడుటయందలి కథ.

1. ఈగ్రంథమున కొంతభాగము శ్రీ పరవస్తువారి యార్థ
ముద్రాక్షరకాలలో ముద్రితమైనది.

2. అ. సా. ప. ప. సం. 4. సం. 1. పుట, 19.

3. కవిగంధ సింధురము

కొండ మడుగు—పుల్లకవి లేక పురుషోత్తమ కవి.

కన్య కాపురాణ పద్యకృతి ననుసరించి, పుల్ల కవి ద్విపదకృతిగా మూడా శ్వాసములలో కన్యక యన బడు వానవీడేవి చరిత్రను గూడ రచించెను—అందా తడు పురుషోత్తమ కవిననియే చెప్పకొన్నాడు. ఇట్లు న్నను నిరుపురొకరే యనుటకు నాగ్రంథాంత గద్యల నుదాహరించు చున్నాను.

కన్యకాపురాణము—

న రేశ్వరునిపేర నవరసస్ఫురణ
భరణ భాషాసుధా ప్రవణానురూప
కవి వరస్తుత కన్యకాపురాణంబు
శ్రీకం భగిరి నారసింహాంఘ్రిపద్మ
సాకల్య నేవాచిచక్షుగాక్షిణ
మహనీయమతి కొండమడుగు నద్వంద్య
విహితసంభవ కళాస్వతగిర్యపార్య
మణినతి వేంగమాంబా గర్భశుక్తి
మణిపుల్ల కవి సుధామయ చాకచక్య
వాక్యవైఖరులచే.....
నరనుతంబుగ జేసి

సానందో పాఖ్యానము—పద్యకావ్యము—[ది. 866]—
దూబగుంట వీరేశ్వర స్వామి కంకిము—

“ఇది శ్రీమత్కంబగిరి నరసింహాపదార వింద
వందన నదానంద కందలితాంతరంగ సముత్తంగ
సాద్గుణ్య సకల కళా ప్రవీణతాఖండ పాండిత్య కొండ
మడు గన్వయ విరాజద్భారద్వాజగోత్ర పవిత్ర
ప్రభావిభాస మాన మహనీయాయుర్మూర్త్యగ్రహారాది
కానేక శాశ్వతైశ్వర్య భరణగిరియప సుధీప రేణ్యనంద
నాంధ్రభాషా విశేష పురుషోత్తమ కవిగంధ సింధుర
ప్రణీతంబైన సానంద గణేశ్వరముని చరిత్రంబను మహా
ప్రబంధంబు నందునర్వంబు నుత్పతీయా శ్వాసము
సంపూర్ణము”

1. సానందో పాఖ్యానము పద్యకృతి యముద్రితము—ప్రాచ్య విభితిపుస్తక భాండాగార గ్రంథసంఖ్య. 855 (R)

2. ఈ చంపూరామాయణము భోజ చంపుపుర కాండ్ల కరణము. ఆంధ్ర పాపీత్యపరిషత్తు కటితిము—సంఖ్య. 4. క్రీ. శ. 1917

పైగద్యలను చూచినచో పురుషోత్తమ కవికి పుల్లయకవియని కూడా వ్యవహారమున్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

పైరెండు కృతులును వైశ్యుల కంకితము. కన్యకా పురాణము మిథునకుల గోత్రుడగు గుమ్మటూరి రామయ సెట్టికిని సానంద గణేశ్వరము అవధూతయని ప్రసిద్ధిగాంచిన కుంజేటి కిచ్చన సెట్టికిని కంకితములీయ బడినవి. ఈతడు కవిస్తుతిలో నన్నయ, తిక్కన, నాచన సోమన, భీమవర భీము [వేములవాడ భీమకవి] రంగ నాధుని స్తుతియించినాడు.

1. సానందో పాఖ్యానమున గద్యననుసరించి పురుషోత్తమ కవికి ‘కవిగంధ సింధురము’ అను బిరుద మున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ బిరుదమే యీతని కాల నిర్ణయమునకు గూడ తోడ్పడుచున్నది.

కాశ్వేటి నగరమును క్రీ. శ. 1719 నుండి క్రీ. శ. 1732 వఱకు పరిపాలించిన వెల్లంటి కనకరాజున కంకితముగా రచితమైన 2 చంపూ రామాయణములో కృతి కర్తయగు ఋగ్వేదికవి వేంకటాచల విద్వత్కవి తన్ను గూర్చి యిట్లు కృతిపతి పలికి నట్లుగా నా గ్రంథావ తారికయందు తెలిపి యున్నాడు—

చ తరణి సమప్రతాపనిధి దామర

యక్క సృ పాలు సన్నిధిన్

వరకవి గంధ సింధురము

వచ్చెనటంచువచించువానిక్రా

వ్వర గవిరాజకేసరి న

టంచు బరించితి వాశువైఖరిన్

సరసులుమెచ్చ వాజ్మఖివి

శంకట వేంకట శైలనత్క వీ

ఇందు పేర్కొనబడిన కవిగంధ సింధురమే మన పురుషోత్తమకవి. పురుషోత్తమ కవికిని, వేంకటాచల కవికిని శ్రీ కాళహస్తి సగ్ధానాథీ శులగు దామర అక్కరాజుగారి నభిలోకన తా వివాదము జరిగినట్లు నందు, వేంకటాచల కవియే జయము నందినట్లును పైగద్యము విశదపఱచుచున్నది - కావున వీరిరువురును

సమకాలీనులు—పురుషోత్తమ కవియు క్రీ. శ. 1700 ప్రాంతమున విలసిల్లిన కవి.

౪. కవిరాజకంఠీరవుడు

వేంకటాచల కవి.

పైపద్యమున 'కవిరాజకేసరి' యనునది ఛందస్సొకర్యము కొఱకు జెప్పబడినది—వేంకటాచల కవి బిరుదము, 'కవిరాజ కంఠీరము' అని యాతని గ్రంథమున నాశ్వాసాంత గద్యల సేనుసరించి తెలియుచున్నది—

ఇదిశ్రీమ దుమావహేశ్వర వరప్రసాద సమాసాదిత, సరసకవితా విలాస వాసిష్ఠ వంశకీర్తి ప్రహ్లాదసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువెంగళార్య కలకరత్నాకర సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజ కంఠీరవ బిరుదాంక వేంకటాచలఃటి ప్రణీతంబైన చంపూరామాయణ మను మహా ప్రబంధంబునందు బ్రథమాశ్వాసము.

1. ఆంధ్రకామిని. ప్రాచ్యుత్థిత పుస్తక భాండాగార సంఖ్య 1223 వ్రాత ప్రతి.

౫. ఆంధ్రభాషా కవితాపితామహుడు

మండలక్ష్మీనరసింహకవి.

1. ఆంధ్ర కామినియను పేర త్రేలింగ శబ్దానుశాసనమును రచించిన మండలక్ష్మీ నృసింహ కవి తనకు కవిరాజ కంఠీరవ బిరుదమేకాక, ఆంధ్రభాషా కవితా పితామహ శిరోమణియను బిరుదమున్నట్లుగా నా గ్రంథములో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు. "ఎదమదంత స్యకీ ప్రత్యయ ప్రయోగస్య కృతత్వా దశాస్త్రీయ ప్రయోగో గ్రామ్యమిత్యనేన అధర్వణ వచనేన సోమయాజి ప్రయోగస్య సాధురేవేతి జ్ఞాత్వామయా వేంగి నాటియేన, మండకుల కలశజలధి సుధాకరేణ, శ్రీమదష్టభాషా సరస్వతినా సహప్రసావధానినా, సరస కవి శేఖరేణ, కవిరాజ కంఠీరవేన ఆంధ్రభాషా కవితా పితామహ శిరోమణి శ్రీసకులీ వాగీశ్వరీ వరప్రసాద లబ్ధసర్వోత్కమ సరససాహిత్య సకలానంద్య విద్యా పాండిత్య ధౌరేయేణ, లక్ష్మీ నృసింహ విద్వత్కవీంద్రేణ తిక్కన సోమయాజి ప్రయోగ స్సృష్టా కృతోధునా"

ఈ 'ఆంధ్ర కవితాపితామహ' బిరుదమునూర్చి నేను వ్రాసిన ప్రథమాంధ్ర కవితా పితామహుడు కవితవయ్య అను వ్యాసమును జూడదగును. భారతి. పార్థివ ఫాల్గునము 203-205 పుటలు.

విజయా హ్వనము.

శ్రీ చింతలపూడి సన్యాసిరావు

విజయ కల్యాణ శృంగార విభవమనగ
విజయ మునరించు దివ్య గంభీరమూర్తి!
విజయ వర్షాభిధాన నద్విమలమూర్తి!
స్వాగతమునకు—మా దుసుస్వాగతమ్ము

మాధవుని సన్నిధాన సంపద వహించి
ధన్యతను గన్న త్వచ్ఛుభోదయము నేడు
మాధవుని సన్నిధాన సంపద వహించి
మాకు శుభదమయ్యెడు మధుమాన వేళ

ఓ మహాదాశయా! విజయ! యుష్మదుదంచిత ధర్మ నద్గుణో
ద్దామ మహత్వ సంగతి విచారిత దుర్మత సామజాండవై
ధీమహిమాన్వదంబు హరిచేశిక బోధిత కర్మయోగ వి
ద్యా మహనీయ తత్వమును వ్యాప్తమొనర్చుము శంఖ ముత్తుచన్-

జనులన్యోన్య విశాల సౌహృదయులున్, సౌజన్య ధన్యాత్ములై
వినుతానూన పరోపకారయుతులై, ప్రీతాత్ములై, నిత్య నూ
తన సంపద్విభవాభి రాములయి, సత్యజ్ఞాన యుక్తాత్ములై
మునగానో విజయాఖ్య ధీనిధి! ధరం బాలింపుమా! పూజ్యతన్.

విజయమగుగాత భారతోర్వికి సతంబు
విజయమగు గాత సద్ధర్మ వితతికల్ప
విజయమగు గాత సజ్జనవ్రజమునకును
విజయ! తావక సత్సమావేశమునను

వీరకుంకుమ

శ్రీ మునిపల్లె రాజు

తల్లిగర్భంలో, వెన్నగా హాయిగలిపే మనకమనక తమస్సులు కల్పించిన అమరశాంతిలో, నిరామయుడై బుద్ధుడివదనంలో, జీవన్ మృదయంలో, నిండు తొమ్మిది నెలలు తపస్సు చేసిన చిన్న ప్రతాపరెడ్డి-కవ్వన కేక వేస్తూ, ధాతకరువు మిత్రియజ్ఞంలో మానవ జాతిగొడ కని తీర్చుకొంటున్న ప్రకృతి ఒడిలో పడ్డాడు. కరువులో పోయినాకుపోగా, యింకా నావుతో పెనుగులాడి బడికి వున్న అమల్కలక్ష్మలుచేరి-గోపాలక్రిష్ణుడు పుట్టాడు-గోపాలక్రిష్ణుడు పుట్టాడు-అన్నాగు-అనోజు శ్రావణ బహుళ అష్టమి కావటంతో. వానలూ గుండ్రకమృగవరదలూ లేని శ్రావణమది. వర్షగ్రువులో గ్రీష్మ జీవితాంశవమాడుతోన్న ధాతనామసంవత్సరమది. అప్పటికి నాలుగు నెలకిందటే కాటకపునాతబర్హ నాగులురెడ్డిలేని అష్టమి అది. నాగులు రెడ్డి అతని తండ్రి.

అమల్కలక్ష్మల దీవనలు పుట్టిన చిట్టినాడు వినలేదు. నిద్రా గుమ్రై, వసంతంలోని తేతనామిడిగున్న చిగురువలెవున్న ప్రతాపరెడ్డి ఆత్మ, నిక్క తుణం తలెత్తి పరికించి స్తంభించి పోయింది. ఈ భయానకలోకమా, ఈ దయలేని ప్రకృతా తన క్రేడారంగం?

పిల్లవాడు పుట్టిన నాలుగునోళ్లోనే తల్లిగూడా చని పోయింది. జేజెమ్మ-ఒళ్ళోకి తీసుకొని, అందరూ గోపాలక్రిష్ణుడి చేరు పెట్టమని బలవంతంచేస్తుంటే, వినక - "నువ్వు ప్రతాప రెడ్డివిరా, దరిద్రుడా!" అన్నది విడదీసిదాచి. ముడుచుకొన్న గుప్పిటవిప్పి, ప్రతాపరెడ్డి జేజెమ్మ పమిటే పట్టుకొన్నాడు. అతని ఆత్మ భయంలో, దిగులుతో వణికిపోయింది. దిగులు పుట్టి, దిగులు పో వెరిగాడు రెడ్డి.

బడేళ్ళు వచ్చింతర్వాతగాని ప్రతాపరెడ్డి బాగా నవ్వలేదు. కాని దొడ్డికాళ్ళుపోయి, దృఢంగా తరతరాలనుండి సంక్రమించిన దిగువుతో నుమపుగా పెరిగాడు. జేజెమ్మకథలు జెప్పింది. ఊగొట్టకుండా దిగులుతో విన్నాడు. పొలంలో, జేజెమ్మతోపాటు వచ్చిన వాడు, మంచెకిందచేరి, ఎర్రబారుతూన్న సాయంత్రాన్నిజూచి, భయపడి, చందమామలో పోన్న నెట్టుకింద, పాత గుడ్డలు కుట్టుకొంటున్న ముసలమ్మకు, ఎవరు బువ్వ బెతారో తెలియక, జేజెమ్మ నడిగితే తిడుతుందని వణికి దిగులుతో నిద్రించి కలవరించి పెద్దవాడైనాడు. రాయలపురంలో అప్పటికి బడిలేదు. అందువల్ల ప్రతాపరెడ్డి వదువుకోలేదు. అందుకని మళ్ళీ దిగులు.

దిగులు మధ్యనే జీవన నిర్మాణం ప్రారంభమయింది. చీని తోటలో పెద్దబావినుండి మోటదోలుతూ నూనూగుమీసాలయువకుడైనాడు. అంతలోనే జేజెమ్మ వచ్చిపోయింది - నూటపడేళ్ళు

బడికి. ముడతలతో, జాలునారినకండలతో, జరతో నడవలేక నడుము వంగిన తన జేజెమ్మగళేగదా - తనకుగూడా ఒకనాడు గాకుంటే మరొకనాడైనా? జొన్నచేలకొండ, ముసలి అవు, దాని పెయ్యదూడా-జేజెమ్మ మట్టిమిడ్చి-ప్రతాపరెడ్డికి మిగిలిన వప్పటికి. వాటినుండే జీవితాన్ని, సాధించి, సృష్టించి, ప్రతి యేదూ పొంచివున్న కరువునో పోరాటం సాగిస్తూ, జొన్నచేలో మంచెనుండి వడిశేల విసురుతూ, పారుగురైతు మాతురు అన్నమ్మను, కోతనోజుల్లో కూలీలకు చల్లన్నం దోసిళ్ళలో పోస్తూండ్రిగాచూచి, మనసుపడి పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. ఇంటివాడైన తర్వాత ప్రతాపరెడ్డిని కొత్తదిగులు వరించింది. అన్నమ్మ నోరు అశనిపాతంవంటింది. నోరు పారేసుకోటంలో తనకు తనే సాటి. "బంగారమంటిగుండేగాని తాటిమట్టవంటినాలిక" - అని పాపిరెడ్డి భార్యఅన్నది. అన్నమ్మనోటికి అలవాటుబడ్డాడు. కాని అన్నమ్మ కడుపు పండలేదు. ప్రతాపరెడ్డి నోరు కదపకుండా తన ఎదలోని దిగులును, తన మనసును పిండి, కఱకఱమని నమిలి కొలుకుతూన్న కొరతను తనలోనే దాచుకొన్నాడు. కాని జీవితయాత్ర సాగి పోతూనే వుంది. మహానంది తిరనాళ్ళకు ప్రభ గట్టించి తన యెడ్ల జతను ముందు నిలిపాడు. అర్జీలకు ఆరాతేకపోతే పదిమందినీ నై అని పించి, ఊరజెలువులో తుమ్మల్ని పడగొట్టించి, పూడిక దీయించి, నిటాగుగా కట్టలు బోయించి, మాలపల్లెకుగూడా కడపబండల్లో కొత్తరేవు గట్టించి నెభాసనిపించుకొన్నాడు. పిచ్చిరెడ్డిగారి మిర్చి మడి తగాయిదాకు పంచాయితీఅయి, పెదరెడ్డికాడ తక్కిన పంచాయితీదాగు యంతో అంతో తిని అబద్ధమాడితే, తను నిక్కచ్చిగా నిలబడి, పిచ్చిరెడ్డి యింటి దీపం నిలిపాడు. తన పుణ్యఫల మేమా - తన జాట్లు నెరిసే యాడున అన్నమ్మ కడుపు పండి, సంక్రాంతిలోజుల్లో చిట్టిరెడ్డి పుట్టాడు.

చిట్టిరెడ్డి పుట్టింతర్వాత, ప్రతాపరెడ్డి జీవితంలో ఒక అర్థం, గమ్యం, లక్ష్యం అవుపించినాయి. చిట్టిరెడ్డి తవలాగా కరువులో పుట్టలేదు. సంక్రాంతిలో పుట్టాడు. ధాన్యలక్ష్మితోపాటువచ్చాడు. యింటిలోకి. తవలాగా చీనితోట మోటచుట్టూ బుల్లిచర్నా కోలతో తిరిగాడు. మంచెమీదికి గుంజ నెగబాకి ఎక్కి వడిశేల విసరటం నేర్చుకొన్నాడు. అన్నమ్మనోటిధాటికి తనవంకజూచి, తనకు మాత్రమే అర్థమయ్యే చిరునవ్వుతో పెదిమ విరిచి తప్పకోటం అలవాటుబడ్డాడు. ఈ చిట్టిరెడ్డి తనతర్వాత చీనితోట సంగీతం విని ఆనందించే వారసుడు. తన తర్వాత జొన్నచేమ తలపంకించి తల గుడ్డను కమ్మగీటిపప్పుడు అదిరించి మంచెమీది కెక్కి రివ్వుమని పించగల ఒకగడ్డ పుత్రుడు. తనతర్వాత పంచాయితీలో, మోకా

లుకా నకుముకా వుత్తరీయం బిగించి, తన సాంప్రదాయం నిలబెట్టగల యింటిబిడ్డ. ఈ జీవితానికిగాక మరి దేనికీ అర్థం?

తన చిట్టిరెడ్డికూ నూనికైనా తుంగభద్రకాలవనానీ, ఈ భూమిలో బంగారం గనులుగనులుగా దొరకాలని అర్థిపెట్టి వేలు మువ్వలు వేశాడు. కాని పొయినతర్వాత తిరిగి క్షేమం తెలిపే మట్టాలుగావీ అర్థీలు.

2

ప్రతాపరెడ్డి జీవితానికి అర్థం వచ్చిందిగాని, అర్థం దిగులును పోగొట్టలేదు. తిరిగి అయినేళ్ల కరువు, యిన్నాల్లా పొంచిదాగిన మృత్యువు—వచ్చింది. ఊరకెటువు ఎంకిపోయింది. శ్రావణమూ, జోహానీ కార్త పెట్టపట్టాలు పట్టినవి. ఈ జోహానీనే చిట్టిరెడ్డి చదువుమాట వచ్చింది. మిర్చితోట తాకట్టుపెట్టి, పిల్లులెచ్చి కర్నూలు పంపించాడు కొడుకును. మిగతావనీ మాడిపోయినా, జోన్నకంకి కంటి కనుపించకపోయినా, చీనితోట ఎండి సంగీతం వినిపించకపోయినా, అకుసుకాపి, కరువు తిరిగిన మోటరావిలో తనమాటలే తిరిగి తిరిగి తనకు వినిపించినా—పక్కనే నుంచోని, ఒక్క చిటునవుతో, పోయిన ఆశను తిరిగి మరలించ గలిగినవాడు, ఎండిన మాకును తిరిగి చిగిర్చగలిగినవాడు, కరువులో దాహం తీర్చ చలివేంద్రంలాగా తనవాడు, తన రక్తంలో రక్తం, తన కండలో కండ, తన బిడ్డ, తన ఆశ, తన వారసుడు, తన చిట్టిరెడ్డి—తనవలే పల్లెటూరి మూఠుకు కాబోను—! అన్నమ్మ చదు నిండుకన్నది. నీ కెందుకన్నాడు తను. మిర్చితోట తాకట్టునుండి విక్రయానికి బోయింది. కాని చిట్టిరెడ్డి కాలేజీలోకి వెళ్లాడు.

శుభ్రుడు, శుభ్రాడు—అని మురిపించిన మేఘం ఆకాశంలో వలకలేదు. జొన్న చేసుకూడా అమ్మవేశాడు. అయితే నేమి? నవ్వుతూ, దూరాన్ని చూచి ఆశ్చర్యపోయి కలలుగనే కళ్లతో, పొందికగల అవయవాలమీద బస్త నాగరిమడి నువ్వులతో, నడిచిన తినబాటనే ఏదో నలుగును వరిగించిన దేవతాకుమారుడివలె—పరిశీలు పొసయిన తన కొడుకులేడా? తన ఆంతరంగిక గర్వానికి మూర్తిగా, తన మార్గదంలేని మోటున్నేవాన్ని అర్థం చేసుకొన్న అత్యయం చెలికాడై తనకొడుకు రాదా: అంటన్నా మిక్కిలిగా ఆలోచించలేదు ప్రతాపరెడ్డి.

సెలవలకు యింటికొచ్చాడు—చిట్టిరెడ్డి. పొద్దుటినుండి ఎదురుచూచి, మనకు నిలవలేక, అక్కడికి నాలుగుమైళ్ళున్న బస్సులువచ్చే రోడ్డుమీద, ఎండిన గానుగచెట్టు మొగననిల్పుని, బస్సు రాగానే కొడుకు పెట్టె అందుకొని కరువు సంగతి మరిచి, నడుస్తూ యింటికి తిరిగొచ్చాడు—కొడుకు పక్కపక్కనే తాకుతూ నడిచి. అవును, యీ సమకలోనూడా తృప్తివుంది.

కొడుకు ఆమ్మసంగతి ఎప్పుడూ అడగడు.

“చిక్కిపోతున్నావు, నాన్నా!” అని తండ్రి భుజం తట్టి పొలంమధ్య నిలబడ్డాడు.

“లేదు...లేదు...అంతే...అంతే”

“ఎందుకులేదు? నాకు తెలుసు—జొన్న చేసుకూడా అమ్మే కొలుచి. ఆ కొత్తసాయిబుల కేనా?”

ప్రతాపరెడ్డి మాట్లాడక పెట్టెదించి, ముఖం అటుతిప్పి కొడుకు చేతివేళ్ళు, భిషియపడుతూ నొక్కాడు.

“అదుగో...ఆ దిగులే ..” అని చిట్టిరెడ్డి తండ్రి నెరిసిన నెంట్లుకట్లోకి తన కుడిచేయివేళ్ళు పొనిచ్చి సర్దాడు. ఇద్దరికీ పెద్ద నవ్వు వచ్చింది.

“దిగులేమిటి? దిగులులేదు. నా చిట్టివుండగా నా కెందుకు దిగులు?”

“హంపీ నక్కాలి. నా స్నేహితులంతా వెళ్తున్నారు. నువ్వు గూడా రా నాన్నా!”

“ఎందుకులే? నే నెందుకు? నువ్వుపోయిరా”

“నువ్వెందుకేమిటి? మన విజయనగర రాజ్యంసంగతి చెప్తాను. అమ్మ కర్తం గాడు. నువ్వు రావాలి.”

“ఖర్చులు...” అనబోయి ప్రతాపరెడ్డి నాలుక గరడు కొన్నాడు. “సరే...ఎప్పుడు?”

“మంగళవారం...” అని కొడుకు జేబులోనుంచి సిగరెట్టు తీసి నెరిగించాడు. తన ముందు కొడుకు యిదివరలో ఎప్పుడూ కాల్చలేదు.

“మా నాన్నకు కోపం రాకేం....బుద్ధుబుద్ధు....అసలు రాదంటే రాదు” అని పిల్లవాడి గొంతుతో చిట్టిరెడ్డి తండ్రితోట్లోకి యింకొక సిగరెట్టు అందించాడు. పొగవూదుతూ యిద్దరూ పకాలు మన్నారు. అన్నమ్మ వచ్చి...“ఏమిటి తంతంతా?” అన్నది నకుం మీద చేతులువేసుకొని. తండ్రి కొడుకులు తమ కర్తమైన చిరునవ్వు భాషలో మాట్లాడుకొని చేరొక దాదినపోయారు. ప్రతాపరెడ్డి కళ్ళనిండుగా నీరు తిరిగినదీ.

ఆ రాత్రి అన్నమ్మ పడమటింటిలో వున్నప్పుడు, ప్రతాపరెడ్డి కావిడి పెట్టెతీసి, బావిలోతు చేయించేందుకు, కొ ఆపలేటివు బాంకులో చీనితోట తాకట్టు పెట్టిరెచ్చిన మొల్లంలో ఒకవంద తీసుకొన్నాడు.

హాస్పేట వెళ్ళేప్పుడు యిద్దరూ అన్నమ్మతో బాంకారు. “కడప బోతున్నాం. మా ప్రిన్సిపాలుగారి ముందు నాన్న వేలు ముద్రలేస్తే గాని నన్ను పోగుచెయ్యరు” అని చిట్టి అగ్రుతతో అన్నాడు.

“పుల్లెడ్డు ఒంటినబడ్డది. దాన్ని ఆ రా గమక్కొకపోలిని. ఎట్లా?” అని అన్నమ్మ మొగుట్టిచూచి అన్నది. పుల్లెడ్డంటే అన్నమ్మకూ, యింటిల్లి పాదికి ప్రాణం. చిట్టి పుట్టకముందు అది కోడే దూడగా, యింటి బిడ్డగా పెరిగింది. అది ప్రతాపరెడ్డి జేడమ్మ వచ్చిపోతూ యిచ్చిపోయిన గోధుమరంగు ఆవుపెయ్య మునిమను మను. అందరూ పిలిచే ముద్దుపేరు—అన్న—అని, ఆ యింటికి చిట్టిరెడ్డికి ముందున్న బిడ్డ గనక.

“ఎట్లుండి తిరిగివస్తున్నాం గదా? సరైన మేరలేకేలే దాని యేకువు” అని ప్రతాపరెడ్డి అక్కడ నసిగితే యిక ప్రమాదమని గడపదాటాడు.

మీరు ఇవి చదివారా?

1. బెస్టు ఫుట్ ఫార్వర్డ్ (సచిత్ర ఆంగ్ల ప్రచురణ) వెల రూ. 1-0-0
2. కథానికా గుచ్ఛము (పది ఉత్తమ పోటీ కథల సంపుటి) 0-12-0
3. నవ హైద్రాబాదు ప్రచురణలు : (తెలుగు, మరాఠీ, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు భాషలలో)
 1. ప్లానింగు 0-2-0
 2. భూసంస్కరణలు 0-2-0
 3. ఆదివాసుల సంక్షేమం 0-2-0
 4. కార్మికులు 0-2-0
 5. సహకారోద్యమం 0-2-0
 6. విద్య 0-2-0
4. హైద్రాబాదు ఇన్‌మాప్స్ 1-8-0
 (మ్యాపులు, చిత్రపటములతో సహా హైద్రాబాదు
 రాష్ట్ర వివరాలను తెలుపు ఆంగ్ల సంపుటి)

చదవకపోతే నేడే ఈ క్రింది చిరునామాకు వ్రాసి తెప్పించుకొనండి.

పబ్లికేషన్స్ సెక్షన్

పౌరసంబంధ సమాచారశాఖ, హైద్రాబాదు.

యునైటెడ్ కమర్షియల్ బ్యాంక్ లిమిటెడ్,

హెడ్ క్వార్టర్స్ :
**2, రాయల్ ఎక్స్‌ప్రెస్ స్టేన్
కలకత్తా-1**

అనుమతిపొందిన మూలధనము ... రు. 8 కోట్లు
చారిత్రాత్మక, చందా పేసిన మూలధనము రు. 4 కోట్లు
చెల్లించిన మూలధనము ... రు. 2 కోట్లు
రిజర్వు ఫండు ... రు. 75 లక్షలు
వర్గీకరించిన ఫండు మొత్తము ... రు. 45 కోట్లకు
మించినది

చేర్మన్
జి. డి. బిర్లా
వైస్ చేర్మన్

ఆర్. జి. సరియా ఐ. పి. గోయంకా

డైరెక్టర్లు

యం. యల్. దహనుకర్ పి. డి. హిమత్ సింగ్ కా
నవిక్ చంద్ర ముఖర్జీ వీ. సి. బా
యం. ఆర్. రూయా బి. యన్. జాలన్
యం. యల్. తాపూరియా ఆర్. యల్. నోపానీ
యం. యల్. నా జి. యల్. బంగూర్

జనరల్ మేనేజరు
బి. టి. థాకూర్

బ్రాంచిలు :

ఇండియాలో : వ్యాపార, పారిశ్రామిక ప్రాధాన్యముగల
అన్ని పట్టణములు, నగరములలోను
పాకిస్తాన్లో : చిట్టకాంగ్, కరాచి
బర్మాలో : రంగూన్, మొల్మో, ఆక్యాబ్, మాండ్వే.
మలయాలో : సింగపూరు, పినాంగ్
విదేశీ బ్రాంచిలు : పాండుచ్చేరి : హాంకాంగ్.
ఏకెంటు : ప్రపంచమంతటా — యూరప్; అమెరికా;
ఆఫ్రికా; ఆసియా; ఆస్ట్రేలియా.

వ్యాపారము మరియు నేవ

ఈ బ్యాంకు డిపాజిట్లు అంగీకరించును, సక్రమమైన సెక్యూరిటీ
టిలమీద అడ్వాన్సులు యిచ్చును. బిల్లులు క్రయం చేయును,
ప్రదానము విక్రయించును. ఖాతాదారులు టెలిగ్రాములమీద
జరిపించును. అన్ని రకములైన విదేశీయ మారకము వ్యాపారము
చేయును. స్వదేశీముల్లోను, విదేశీముల్లోను గల బ్రాంచిల
ద్వారాను, ప్రపంచవ్యాప్తమైన యేర్పాట్లద్వారాను, ప్రతి
రకమైన బ్యాంకింగు సేవచేయగలదు.

నాణ్యతకు పరి
శుభ్రతకు మా
ఇంగువ శ్రేష్ఠ
మైనది. ఎల్ల
ప్పుడూ దీనినే
వాడండి.
మీ భోజనము
నకు రుచి, శరీ
రము నకు
ఆరోగ్య మూ
నిచ్చును.

అన్ని కొట్లలో వారకును.

హిరాలాల్ & కో,

41, నారాయణ మొదలి వీధి

మదరాసు - 1.

**హైదరాబాద్ కో - ఆపరేటివ్
డొమినియన్ బ్యాంక్ లిమిటెడ్**

హైదరాబాదు - దక్కన్.

మీ డబ్బును కో - ఆపరేటివ్ డొమినియన్
బ్యాంకులో భద్రపరచుకొనండి.

వర్గీకరించిన మూలధనము ... రు. 1.2 కోట్లకుమించినది.
చెల్లించిన మూలధనము ... రు. 11.51 లక్షలకుమించినది.
రిజర్వుల మొత్తము ... రు. 12.7 లక్షలు.

రు. 10,000/-లు, అంతకు పై మొత్తములకు
ఫిక్సెడ్ డిపాజిట్లమీద ప్రత్యేక రేట్లు యివ్వ
బడును.

వివరములు :

యల్. యన్. గుప్తా	ఎ. హెచ్. వెంకటాచలమహమ్మద్ గులాం
ఐ. పి. యన్.,	బి. పి. బి. ఎల్.,
ప్రెసిడెంటు.	ఆనంద్ రీమా పర్
	వైజంగ్ డైరెక్టర్.
	ఎం. ఎ; బి. యన్ సి;
	సి. పి. ఐ. ఐ. బి.
	డిప్యూటీ
	జనరల్ మేనేజరు.

రైల్లోను, హోస్పేటలోనూ చిట్టిరెడ్డి నోట్లను చిల్లర కాయి తాల్లాగా ఖర్చు పెట్టాడు. ప్రతాపరెడ్డికి కొడుకులో తప్ప కనబడలేదు. దర్జాగా, మనిషికి మనిషిగా, కాఫీకూబళ్ళలో కుర్రవాళ్ళను అదిలించటం, హోస్పేటలో జట్కబండి సాయిబుల నోటి దుడుకును, ముతక పదజాలాన్ని ఒక్క కంటి తీవ్రమైన చూపుతో అరికట్టగలిన తనకొడుకు, రైలంతా తొన్నట్లుగా బలిసి నిద్రపోతున్న బళ్ళారి సేల్లను, మలబారు పోలీసుల్ని గదిమి, కళ్ళ బరువుతో, బెంచీలమీద, రొండడుగుల స్థలంలో కూచోనబెట్టగలిగిన తనకొడుకు—యిటువంటి నోట్లను ముందు రోజుల్లో ఎన్ని సంపాదించుచున్నాడు? ఏం? యిప్పుడు ఖర్చుగాక మరెప్పుడు? కరువుగావొచ్చు? తనుండిగా తన చిట్టకేం కరువు?

హంపీలో అంతకుముందే వచ్చిన విద్యార్థి బృందంలోనుండి, చిట్టిరెడ్డి స్నేహితుడు రాజు కలిశాడు. సన్నగా, దివ్యవలె శరీరం లేక ఒక్క ఆత్మతోనే లోకాన్ని పరిసరాల్ని కదిలిస్తున్నట్లుగా చూస్తూఉన్నాడు ఆ కుర్రవాడు. అతి తొందర. కళ్ళతోడు నమక నుండి అగ్ని కురుస్తున్నట్లుగా ఆ మాటల భోరణి.

“నా స్నేహితుడు—రాజు, నాన్నా! భలే తెలివిగలవాడు.” అని చిట్టిపరిచయం చేశాడు.

ప్రతాపరెడ్డికి ఏమనాలో తెలియలేదు. ఆ కుర్రవాడు, ఆ వెలిగి జ్వజ్యల్యమానంగా వున్న ఆ దివ్య—తనకొడుకు మిత్రుడు. ప్రతాపరెడ్డిలో సహజమై, పొందికై, రక్తమై దాగివున్న ప్రేమ, ఆదరం, ఆభిమానం పొంగి రాజు విజ్ఞానపూరిత ముఖవర్చస్సును చుంచించబోయినవి. రాజు మాట్లాడే ప్రతిమాటలోనూ ఏదో గొప్ప అర్థం, సామాన్య మానవదృష్టికి అతీతమైన వున్నత మనస్తత్వం దాగివున్నట్లు రెడ్డి హృదయానికి తట్టినది. ఈ సడిచి, మాట్లాడగల జ్యోతి తన స్నేహితుడని చెప్పకొనటం చిట్టి కేమాత్రమూ గర్వింగా కనబడలేదే? ప్రతాపరెడ్డి కించపడి, తన ఆంతరంగిక భావవాహినిలో మునిగి తబ్బిలై, అవమానంతో మూగగా నిల్చుని, తెప్పరిల్లి, రాజు మండుతూన్న కళ్ళు ఒక్కసారి చూసి—

“మావాడు...నా కొడుకు...ఒక్కడే —” అని చిట్టిని చూపాడు.

రాజు, చిట్టి సవ్వారు. రాజు ఎగతాళికి నవ్వలేదని రెడ్డికి తెలుసు. తనలో లేని కల్పరుకోసం పైకి వెలిబడని వున్నత భావాల అత్యున్నత నూటిగా అర్థంచెసుకొని నవ్విన నవ్వుగా దృగ్గోచరమైంది. లోకంలోని బాధనంతా తనుమింగి, మొయ్యలేక తన భుజస్కం ధాలమీద, తన కళ్ళ విషాదంలో మోస్తున్న యీ అసామాన్య యువకుడా, తన చిట్టి స్నేహితుడా—అర్థహీనమైన తక్కిన కాలేజి మూక నవ్వు నవ్వేది?

రెడ్డిహృదయం పొంగింది. “మోటువాణ్ణి. చదువుకోలేదు.” అన్నాడు క్షిమార్పణ కోరుతున్నట్లుగా, రాజుతో.

రాజు సీరియస్ ముఖం కందిపోయింది. పెదిమలు వణికినవి.

“ఎవరన్నారూ? ఎవరికా అధికారం? మీ ఆత్మలో మీరు ఉత్తమపురుషులు. మీకు నేను—నమస్కరించి గర్వించగలను.

నేను!—రాజు!! మీరు భాగ్యంలో, అర్థంలోని చదువులో, దొంగ గౌరవపద్ధతుల్లో పెద్దమనుష్యులు కాకపోవచ్చు. నేను నమస్కరిస్తాను.”

ప్రతాపరెడ్డి రాజుచేతని, కన్నీళ్ళతో తనచేతిలోకి తీసుకొని, పావురాయి వీపును నిమిరినట్లు నిమరసాగాడు. చిట్టితో ఒకసారి తమయింటికివచ్చిన చాదరిగారబ్బాయి, పోకిరి పోకుల్లో, ఆడపిల్లలమీద విసిరే కాడీ మాటల్లో తన హృదయాన్ని గాయపరిచి, వున్నంతసేపూ తనను అంబోతు ఎద్దును చూచినట్లుగా చూచాడు. కాని ఈ బ్రాహ్మణబిడ్డ — (ఆశ్చర్యమే తనవద్దకు చేరనీయని) యీ నాగరికుడు!

చిట్టి యీ సన్నిహితభావప్రకటనకు ఉబ్బిపోయి—“నువ్వు రాజును మాట్లాడించవద్దు. వాడికి జ్వరం వస్తుంది” అన్నాడు.

అప్పటికే పొద్దు తిరిగింది. ఇక హంపీ శిథిలాల్లోని హృదయ వేదనతో చుట్టూ నడక ప్రారంభమైంది. చీకటి పడుతున్న కొద్దీ రాజు మాటలు భయంకర మనిపించినవి. ప్రతాపరెడ్డి ఆత్మ, రాజు ఆత్మతోపాటు ఆ శిథిలాల్లో, ఒకనాటి జీవనవాహినినుండి మిగిలిన గులకరాళ్ళలో ప్రతిఆలోచనకు, మాటకూ వణికిపోసాగింది. రాజు నోరు మూతబడలేదు. గణాచారివలె కూలుతూ, తాగినవాడివలె ఏదో లోకంనుండిమాట్లాడుతూ దృశ్యాలు, నుంటపాలు, మహళ్ళి, ఆలయాలు చూపించసాగాడు. ఆగి, అగ్నివలె వర్షించేవాడు మాటల్ని.

“ఇక్కడ—ఈ పుణ్యస్థలంలో — వేట కుక్కను కుండ్లు తరిమి కొట్టింది. విద్యారణ్యులు చూశారు. ఇక్కడ క్రిష్ణదేవ రాయలి శిండా ఎగిరింది. మన తెలుగు కవిత్వం, భాగ్యం, జౌన్నత్యం, మన ఆత్మ — యీ రాళ్ళకింద శోకిస్తున్నది. మన సంగీతంలో యీ తుక్కు గాఢకులూ, కవులూ పిచ్చిమాటలూ, రాగాలూ వాడుతున్నారు. వాళ్ళిని యీ సంగీతం, శిథిల విజయ నగర రాజ్య సంగీతం వినమంటున్నాను.”

రాజు కంఠం గద్గదికమైపోయింది. చుట్టూ కలియజూసి ఆకసంవేపు తల ఎత్తాడు. అక్కడక్కడ చంద్రుడులేని గంభీర నీలిమిలో నక్షత్రాలు తారట్లాడుతున్నాయి. రాజు మాటలు తిరిగి చీకటిరాత్రిని, అనంతకూన్యాన్ని, శిథిలభీభత్సాన్ని చీల్చుకుంటూ వినిపించినవి.

“ఆరోజులు రావు. రావు. కాని తిరిగి మన పతితకోభ వికసించక తప్పదు. విజయనగరకోభగా గాదు. విశాలాంధ్ర కోభగా.”

కంపించింది ప్రతాపరెడ్డి అత్త ఆ కంచుమోతిమాటలకు. శిథిలాల్లో కూర్చుని ముగ్ధురూ చీకటి నే, మనస్సు పే ఉచ్చావస నిశ్వాసాల్లో అనుభవిస్తున్నారు. చీకటిలో ఏమీ కనిపించటంలేదు. వేయిస్తంభాల విరలస్వామి ఆలయపు ఆవరణలో బండమీద కూచున్న రాజు చాతాత్తుగా లేచాడు. గంగాఝరివలె, వర్షాకాలం లోని అఖండగోదావరివరదవలె అతడు ఆంగ్రచరిత్రను ఏ కరువు పెట్టసాగాడు. “ఈమూల ఫలాని, ఆదిక్కున ఫలాని...ఆ పాలకుడు, ఈ మంత్రి, ఆవంశం, ఈవంశం”—అక్షహిణివలె సంవత్స

రాజు, కళ్యాణులు, కిరీటధారులు, సామ్రాజ్యపతులు, మహారాజులు, సేనాపతులు, మంత్రులుగవులూ, యుద్ధాలు—చరిత్రకు చరిత్రే ప్రతాపరెడ్డి నయనాలయెదుట నడిచి వెళ్ళినది. రాజు ఒక్కక్షణం అగి గారి పీల్చుకొన్నాడు. ఆ నిశ్శబ్దమే భయంకరంగా మారింది. విజయనగరరాజధానిలోకంనుండి హఠాత్తుగా చరిగిపోయేదే, చీకటి లోకే, కాటకపు పులులు విహరిస్తున్న తన అడవిలోకి విసిరివేసే యీ భయానకనిశ్శబ్దం! చీకట్లో తన కొడుకుచేరినీ, రాజుచేరినీ పిరికిగా తడిమి చూచాడు—ప్రతాపరెడ్డి.

“వద్దు...వద్దు...రాజు...అపవద్దు.”

రాజు విచిత్రమైనాడు. ప్రతాపరెడ్డి లేచి అతన్ని కాదిరించు కొన్నాడు, రాజు ఆత్మ అతనితో మాట్లాడింది.

“ఆ అందమంతా నాకేనమైంద నేనా?

ఎవరా నాకేనం చేసిన దుర్మార్గులు?”

రాజు దువ్వమైన కంఠాన్ని సభాకొని—

“తల్లికొంట...కొంట...మన జెండా పడిపోయింది. శురకలు ... విదేశీ బహుమనరాజుల తోడ్పాటు ... యీ అమరలోకాన్ని, అందాన్ని, మన నాగరికతనే కాలరాచారు.”

ప్రతాపరెడ్డిని, రాజునూ చూచి చిట్టిగుండె చెదరిపోయింది. “నాన్నా...” అన్నాడు.

కాని రెడ్డి అక్కడ ... ఆలోకంలోలేడు. అతనిచర్యం కింద—రాజు మహావాగ్దారణితో, రాజు చరిత్రదర్శనతో, రాజు విజ్ఞానస్రవంతితో వేగంగా రక్తం పారాడినది. కటకంనుండి వచ్చినవాడవాకా తెలుగుజెండానీడను, శాంతితో సుఖింతుతో, సర్వ పాలన పొగించిన పురాతనవీరుల రక్తం ఆ నాశాలనుండిఊదికింది. ఒకకేరంనుండి మరొకకేరీరానికీ విద్యుత్ వేగంతో ఆ ఆకాశం ఎక బాహినిగా పారింది.

రాజు అన్నాడు—మళ్ళీ.

“అందుకు కత్తిగట్టలేం యిప్పుడు. చీలి చెదిరివున్న తెలుగు జాతి ఒకరాష్ట్రం కిందికి తప్పక వస్తుంది. దానితో మన నంది కొండ, మన సిద్ధేశ్వరం, మనరామపాదసాగరమూ వస్తాయి. తెలుగు జాడంతా దీపావళిరాత్రివలె చరిగి రోజులు. ఈ కరువునూ, దారి ప్రాణాన్నీ, నిరాశను ఎరగని రోజులు.”

ప్రతాపరెడ్డి రాజును తన కాగిరినుండి విడిచాడు. చీకటి లోకే రాజు వెలుగుతూన్న కళ్ళవర్చుకు చూశాడు. తనకు తెలియని విషయాలు అంత సులభంగా, గ్రాహ్యమయ్యేట్లుగా అభోరణి.

“నిజంగా—?”

“అవును. యిందులో అబద్ధమేముంది? చూడుకోట్లమందిమి మనమునుకొంటే కాని శుభకార్య మేముంది?” ఈ ఒక్క వాక్యం రాజు మహాయోగివలె అన్నాడు.

“ఎప్పుడు?” ప్రతాపరెడ్డి తెలియకనే ఈ ప్రశ్న బయటికి మారింది.

“అవును...అదే ప్రశ్న. నానంటి యువకులు చాలామంది చాచారేమీ?” రాజు విదనం తిరిగి శాంతమయమై పోయింది.

“వద్దు...వద్దు...సువృత్త...మీరు...చచ్చిపోగా మళ్ళీ మిగి లేచి యీ రాళ్ళూ రప్పలే. వద్దు. సువృత్తలేనిది ఏదీవద్దు” అని ఆశ్రు తతో, ఆంధోళనతో, రెడ్డి ఆ అసామాన్య యువకుడిచేరిన తిరిగి పట్టుకొన్నాడు.

ఈమాట మళ్ళీ ఆ ఆశ్రుతను, భయాన్ని చూచి చిట్టిరెడ్డి నవ్వి—“నువ్వన్నంతమాత్రాన రాజు బతుకుతా డనుకొన్నావా? ఇంత తెలివిగలవాడు లోకంమీద చాలాకాలం నిలవలేడు” అన్నాడు కొంత చిరిపిగా, కొంత అమాయకంగా.

అజ్ఞాతమైన విషాదం ఆ చీకటిని అవరించి వుంది. ఆ మాటలు కూలలుగా ప్రతాపరెడ్డి ఆత్మను గాయపరిచినవి. “ఛీ, ఛీ, ఏం మాటలు?” అనిమాత్రం కద్దంతో అనగరిగాడు.

తిరునాళకువళ్ళీ జనం తోపుకులో, కోమట్ల పాత నూనె మిఠాయి వాసనలో, అసహాయస్త్రీలూ, పురుషులూ, నిజమైన భిక్షులూ, దసరాబుల్లోళ్ళు ఏ మోసాలకో లోబడి దిగాలుగా తిరిగి బోయే ప్రయాణ మనుకొన్న — యీ హంపీయాత్ర, తన ఆత్మ విశ్వవిద్యాలయపరీక్షయిపోయింది. సన్నని, కళ్ళతోడు యువక ఆచార్యుడు రాజు—తనకు విరుదపట్టాన్ని యిచ్చాడు. హోస్పే టకు ఆరాత్రి ముగ్గురునూ నడిచి హోటలు చేరుకొన్నాడు. కాని ప్రతాపరెడ్డిని మైకం వదలలేదు. ముగ్గురూ దిగులుతో, బరువుతో ఎంగిలిచేశామనిపించారు.

మర్నాడు రాజు నేరుగా కడపకు వెళ్ళాడు.

“మీరు చిట్టికీ అంత డబ్బు పంప సవసరం లేదు. నాకు తెలుసు. మీనోరు నాలికకట్టుకొని చిట్టికీ యిస్తున్నారు. వాడు అతిభద్రుదాడు”

అన్నాడు రాజు బస్సులోజూర్పొని. దిగులుతో, పిచ్చివాడై ప్రతాపరెడ్డి ఆ కాగడాను చూశాడు.

“వద్దు. దిగులుపడేవద్దు. మనమింకాచాలాచూడాలిచెయ్యాలి. ధరణికోట, నాగార్జునకొండ, ఓరుగల్లు, కొండవీడు—చాలావున్నవి. మళ్ళీ కలుద్దాం. మన పాలాలు చవిటిలో బంగారం పంజే రోజులు రావాలిగదా మరి? వస్తయే! వస్తయే. ఈ డిబ్బలమీద జీవం మరుస్తుంది మళ్ళీ. చూస్తారుగా...చూస్తారుగా!”

మావూరు రమ్మని చాలా బలవంతం చేశాడు రెడ్డి. కాదు, మీటింగులు అన్నాడి ఆ దివ్యత్యోతి.

3

రైలులో చిట్టిరెడ్డి రాజు చరిత్ర చెబుతుండగా భిన్నుడై విన్నాడు ప్రతాపరెడ్డి.

“వాడి మనస్సు అతిలోమలం. ఎక్కడున్నా అన్యాయ మంటే సహించలేడు. అందరి బరువులూ తననే తీసేసేసుకొంటాడు. బలవంతుల, దుర్మార్గులశ్రేయం నిర్భయంగా కొనుక్కొన్నాడు. ఆస్తీపాస్తులు అన్నీ పోయినవి. ఆరోగ్యం మంచిది గాదు. చరువు కుంటినడకతో నాగుతున్నది. వాణ్ణిచూస్తే నాకుగూడా దిగులే నాన్నా! ఏం చెయ్యమి? వాడిదివ్యతలసిన అమ్మాయిని, వీడవాడని

యివ్వక వేరేవోట యిచ్చేవారు. ఆ సంగతి ఎవరికి వెప్పకు. దిగు యతో కుళ్ళిబాతున్నాడు. మనం ఏదైనా డబ్బు సహాయం చేస్తే వచ్చేయేమిగూడా వాడి వదువు గట్టెక్కుతుందేమో!”

ప్రతాపరెడ్డికి, యీ నూత్యరక్తిలో వెలుగుతోన్న ప్రపంచపు అత్యాచారం నగ్నంగా కనబడది. రాజు, ఆ దివ్యజ్యోతి, ఆ బాలయోగి, ఆ విప్లవమూర్తి, ఆ మహాత్మా—వేద? వదువు ఆగి పోతుందా? అందరిభవిష్యత్తుకోసం కలలు సాధిస్తూన్న యీ యువ మహిళా శత్రువులు! ప్రతాపరెడ్డి ఆలోచించినకోడ్డి విషాదమూర్తి కాసాగాడు.

నీవేవలె కన్పించింది జీవితం. తెల్లనీవ యీ పగలు. కనబడని నల్లనీవరేయి. యీ నీవలకు రాజువంటి సుందరమైన వస్తువెందుకు? వస్త్రపునువీడి, నీవనంటి మీసాలు దువ్వుకొని లోకం కూర్చొని సంపెంగనూనె రాచుకొంటోంది. ప్రతాపరెడ్డి ఆలోచనలలో రాత్రి, మృత్యువూ, నిశ్చలత, నిరామయత — రాజయిల్లా నగ్న నృత్యం చేస్తున్నట్లు కన్పించినవి. తన భయంతో కుంగిపోయింది ఆత్మలోని జౌన్నత్యం. కొడుకువంక చూచాడు. రాజును తన కెంతవదిష్టగా చూచాడు. ఆ కాగడా జ్వాలమండే తన కొడుకు వెలుగుతున్నాడని తెలుసుకొన్నాడు. హంపినుండి వచ్చినతర్వాత అన్నమ్మతో తగాదాలు జాస్తిఅయినవి. పూనిన భక్తుడివలె ప్రతాపరెడ్డి చేసిన అంటి అంటుకుండా, ఏ విషయంలో బోకళం కలుగజేసుకోకుండా తిరగసాగాడు. దానితో అన్నమ్మ మరీ మండిపోయేది.

ఇంతలోనే సహకారసంఘంనుండి తెచ్చిన బాకీకి సమస్త వచ్చినవి. బాకీ చెల్లింపులు వాయిదా నయ్యమని కోగుతూ కామి తాలు రాశాడు చిట్టిరెడ్డి. కాని సంఘం చీనితోటను వేలంకు పెట్టించింది. మొదటలో ప్రతాపరెడ్డి పట్టించుకోక, ఆలస్యంగా యింటికి రా మొదలు పెట్టాడు. ఇంట్లో తిండిగింజలుగూడా తరిగి పోయినవని తెలుసుకొనిగూడా కన్నెత్తి చూడలేదు. కాని చిట్టి బలవంతంతో యిద్దరూ సహకార సంఘ సెక్రటరీవద్దకు పయనం గట్టారు.

మిట్టమధ్యాహ్నానికిగాని పట్నం చేరుకోలేక పోయారు. ఈడ్చికోట్టే ఎండల్లో, నీడలేని రోడ్లమీద, చచ్చినపిట్టల్ని చూస్తూ చేరారు. సెక్రటరీ లేడు. గుమాస్తా వున్నాడు. వేళగాదని నసిగి, దాస్యంలో, దరిద్రగర్భంలో ఆత్మనూ, గౌరవాన్ని లెక్క చేయ్యని ముసలి గుమాస్తా — అర్థం అయ్యే భాషలో “ఏమిస్తా వయ్యా? నీపని అవుతుందిలే” అన్నాడు.

ప్రతాపరెడ్డి చిట్టివంక చెమట కుసుదుకుంటూ చూశాడు.

చిట్టివేళ్ళతో రూపాయలసంజ్ఞ చేసి “లండం” అన్నాడు.

ప్రతాపరెడ్డి చేతులు ముఖమిడినించి జారిపోయినవి. మేల లేక ఎత్తుబడ్డ పుల్లన్నను, డబ్బులేక చదువాపిన రాజును, రేపు తిరిగి కాలేజిలో చేరలేనని నిరాశచేసుకొన్న తన చిట్టినీ—కళ్ళ ముందుకు ప్రయత్నించకుండానే తెచ్చుకున్నాడు. కొత్త ఆత్మ, కొత్త అందం లోకానికి వస్తయ్యని రాజు చెప్పిన భవిష్యత్తు సొందర్యం, యీ నల్లని శృంగిలపు ముసలి దరిద్రనారాయణుడి

వర్తమానం ముందు ఎంత అసంభవంగా కన్పించింది! ఉద్రేకాలు కొట్టటానికి చెయ్యలేదు. చిట్టి ఒక్కతెట్టిలో అడ్డుపడ్డాడు.

* * * *

వేసంగి సెలవలు అయిపోతూండగానే చిట్టి తండ్రితో అన్నాడు—“హాస్టలుకు దరఖాస్తు పెట్టుకోవాలి. తేతాలు, పుస్తకాలు మూడొందల దాకా యీడ్చేట్లుగా వుంది.”

రెడ్డి కొడుకును కన్నార్పకుండా చూచి—

“మరి రాజమాట”

“అందుకేనే...”

మళ్ళీ యిద్దరూ మట్లాడుకోలేదు. రాత్రి ప్రతాపరెడ్డి చాలాసేటిదాకా మేలుకో నే వున్నాడు. సందుకాయ పెట్టెలో, అన్నమ్మ పాతకాసుల కంటే వున్నది. బోయకంటే ఈ ధరల్లో నాలుగయిదు వందలకన్నా ఎక్కువ పలకడు.

ఉదయం వాదావిడిగా కొడుకును ప్రయాణం చేయించాడు. ఆరోజు జొన్నలు తెచ్చిగాని అన్నమ్మ తిండిపెట్టదు. పెట్టెలో చిట్టిగుడ్డల కింద రాత్రి తీసినకంటే దాస్తూ — “ఇదొక్కటే వున్నది. యిద్దరూ చేరండి. జాగ్రత్తగా వుండండి” అని అతడి ముఖం చూపకనే పలికాడు. చిట్టి వెళ్ళిపోయాడు. మూడవరోజుకు అన్నమ్మ దొంగతనం కనిపెట్టి తిట్టిపోయి సాగింది. లక్ష్మీ నడిచి పోయిందని వాపోయింది. శాపనార్థాలు పెట్టింది. మెటికలు విరిచి, అఘాయిత్యంచేసి జుట్టు పీక్కున్నది. రెడ్డియింట్లో కాలు పెట్టకనే అడాపెడా సావిట్ల తిరిగాడు.

పుల్లన్న మేతసంగతి మిగిలింది. పెదరెడ్డి గారింటికి వళ్ళి చూచాడు. ఎవరూ కనిపించలేదు. కన్పించితర్వాత, తన తీరి తంబో మొదటిసారి దిచ్చుమెట్లా ఎత్తలో తెలియక తిరిగివచ్చాడు. అన్నమ్మ రాగుల సంకటిపెట్టి ఆవలకు వెళ్ళింది ఆరోజున. మాత పల్లి, మాదిగపల్లి, గొండ్లపేట కుమ్మరిపిఠి—అంతా నిర్మాణమయ్యి మైపోయింది.

అడివినుంచి చింతగింజలూ, ఈతగింజలూ తెచ్చుకుని ఆ పిండితో అంటలి తాగిన యేతవాళ్ళ ముసిలమ్మల కిద్దరూ కలరా తగిలి, ఆ సాయంత్రమే చచ్చిపోయారు. ప్రతాపరెడ్డి పోయి, శత దహనానికి సహాయపడ్డాడు. కరువు అప్పు లిస్తారని ‘తాస్తిల్లారు రాగా, అందరితోపాటు తనూ అర్జిపెట్టాడు. అందరితోపాటు తనూ తాలూకా మట్టా తిరిగివచ్చాడు. మరణం స్వామలవార్లువచ్చి గంజి కేంద్రం తెరిచారు మరునాడు పూజో. పంచినవాళ్ళకు—పల్చని గంజిపంచగా—యింకా రొండొందల ముసలి, పసిబిడ్డ కూలినారి జనం మిగిలిపోయింది. వారంరోజుల్లో యీ గంజి కేంద్రం ఎత్తివేళారు. పంచాయితీ కోర్టు ప్రెసిడెంటు—వరర నాయకులు రెడ్డి కలెక్షరును తెచ్చిచూపి, కొత్త గంజికేంద్రం తెగ పించాడు. ఈ కేంద్రానికి రంగనాయకులు రెడ్డి గుమాస్తా—వీరి బ్రహ్మం పెద్ద. వీరబ్రహ్మం రోజుకు అయిదారుశేర్ల జొన్నలూ బియ్యమూ కాజేసి మిగతా భాండ్లిలో యింత వుప్పు అన్ని పుల్లి పోయిలూవేసి, చుట్టుపక్కల పల్లెలనుండి అయిదారుమైళ్ళు నడిచి వచ్చిన అసాధులకు వేడినీళ్ళు వడ్డించసాగాడు. లక్ష్మి రెడ్డిపల్లె

నుంచి వచ్చిన, గోత్రం ముక్కల చెప్పల ముసలివాడు వడదెబ్బ తిని కేంద్రం ముందే చచ్చిపోయాడు.

అక్కడికి మూడుకోసులదూరంలో కరువు కోడుపనులు సాగు తున్నవి. ఎవరికీ చెప్పకుండాపోయి, ప్రతాపరెడ్డి రోడ్డు కూలిపనికి చేరాడు. అక్కడ యింతే. యిదే అన్యాయం. యిదే రాక్షసత్వం. సాయులు కంట్రాక్టరు. ఏరోజు కూలి ఆ సాయంత్రానికి యిస్తారన్న ఆశతో ప్రతాపరెడ్డి వెళ్ళాడు. కాని బట్వాడా జరగ లేదు. అదేమని అడిగితే, సాయులు కడపనించి దిగుమతిచేసిన రాడిలు హరిజన స్త్రీలను చాప మోదసాగాడు. ప్రతాపరెడ్డి పెళ్ళి పెద్ద గడ్డపలుగుచూప అడ్డునుంచొన్నాడు. మర్నాడు ఆ పని గూడా పోయింది. కాని అక్కడ కోమటి దళారిగుంపు, ఇంకొక రెడ్లదళారి గుంపు వున్నది. కడుపు తొలినవాళ్ళు ఎంతకైనా లొంగి వస్తారని ఆ గుంపు రూపాయికి పేదవడ్డీతో, ఆ అన్నార్తులకు అప్పులుబెట్టి, ఆకాశపు ధరలకు మట్టిగలిపిన జొన్నలమ్మ తున్నారు. ఈ కంట్రాక్టర్లు, దళారి గుంపు అంతా ఒకటేనని ప్రతాపరెడ్డికి తెలిసిపోయింది.

ఉదయ లేజస్సుతో లోకం స్నానం చేస్తున్నదనీ, మహా వయం వుదయించనున్నదనీ రాజు హంపిలో చీకటిరాత్రి చెప్పిన మాటల్లో ఎప్పటి సత్యంవున్నదో కాని యీ వాతావరణంలో విషమే గాలిగా వీస్తున్నది. పరచుకొని రక్కలతో మృత్యువు దిక్కులను కప్పివేస్తున్నది. ఈ విషవూరిత ఉచ్చాస్య నిశ్వాసల బరువుతో తనుగూడా మృత్యువును సమీపిస్తున్నట్లనిపించింది. ఈ అత్యంత, రాజు భావాలతోని లోకంకన్నా, మృత్యువు, దాని తర్వాత ఏలోకమైనా వుంటే ఆ లోకపు చల్లదనమూ, శాంతి, దాని ఆలోచనా ఎంతో ముదావహంగా వుంది. ఆకలినుండి, అన్యాయంనుండి మానవజాతికి విముక్తిలేదని ప్రతాపరెడ్డి యింటికి తిరిగివచ్చాడు. విస్మయాన్నితన తనతోటి వాళ్ళలో గూడా కారణమూ, ఆత్మ, రక్తమూ కన్పించలేదు ప్రతాపరెడ్డికి. ఈ మహా గుగులాలు వున్న రాజు చిట్ట—ఎమవుతున్నారు?

ఆరోజున చిట్టినుండి జబువచ్చింది. కొత్తగా పెట్టిన పొవ్వు అఫీసులోనే దాన్ని చదివించాడు. “రాజుకు జ్వరంగా వుంది. నిన్ను చూడాలని అంటున్నాడు. వెంటనే జయలుదేరి రావలెను—చిట్టి,” యింతే. ఈ నాలుగు ముక్కలే. నిల్చొన్న పాటునే బయలుదేరాడు. నడిచి నడిచి, ఆకలితో, దాహంతో, దిగుబుతో, తీవ్రవచ్చుమై రాత్రి పదిగంటలకు కడప చేరాడు.

చిట్టితోపాటు రాజు హాస్టల్లోలేడు. వేరేగది తీసుకొని దుమ్మా, ఈగలూ ముసురుతూన్న బజారులో వున్నాడు. రాజుకు జ్వరం పేలిపోతున్నది. కాని మాటలభోరణి అట్లాగే వున్నది.

“జన్మభూమి—” అన్నాడు—రాజు.

లోతుకు పోయిన కళ్ళతో ప్రతాపరెడ్డి రోగిని తిలకించాడు.

“జన్మభూమి. కరువు గడ్డకావొచ్చు. ఎడారి యసుకతిప్ప కావొచ్చు. బీడు, కంచె, వరద, చిటిచిట్ట కావొచ్చు. కాని మనల్ని కన్నతల్లి. తల్లిని మనం ప్రేమించకపోతే, మరెవరికి

వాత్సల్యం. మన ప్రేమ చివరికి హంపీ శిథిలాలై, రుద్రభూమియై దక్కుతుందేమో. దక్కవచ్చు. కాని ఆ శిథిలాలనుండి కొత్త సౌందర్యంతో తల్లి ప్రకృతి నిలుస్తుంది. ఆ శిథిలాల శివతాంసవం నుండి సవ్యతూ, చేతులు చాచుతూ మన బిడ్డల్ని సాగుతుంది. రాబోయే సంతానానికై యీనాటి శిథిలాలలో త్యాగం తప్పదు. అందుకు మిమ్మల్ని పిలిపించాను.” రాజు కళ్ళు అగ్నివలె మండేవి మరింత ప్రస్ఫుటంగా మారినవి.

ప్రతాపరెడ్డి ఆ మాటల భయంకర సత్యానికి వణికిపోయాడు. మృత్యువునూ, దాని తర్వాతి శాంతినీ వాంఛించిన వాడు—యీతన రాయల పుర శిథిలాలలో నివసించ మరలాడు.

“రాను—రాను—అక్కడే వుంటాను. చిట్టి అందరమూ యిక్కడే వుందామని అన్నాడు. కాని రాను. అక్కడే, ఆ మిల్లి చావుకు నేను ఎదురుపోయి ఎదురుమాస్తాను.”

“అవును, మృత్యువుగూడా చస్తుంది. అది శాశ్వతంగాదు. ఈ గడ్డ, దానిని సమీకరిస్తూ—యివే శాశ్వతమైనవి. ఈమాటు వచ్చినప్పుడు చెప్పగలను.” రాజు కళ్ళు మూసుకొన్నాడు—అలసిపోయి.

సాయంత్రం డాక్టరువచ్చి — “సన్నిపాతం. ఆస్పత్రిలో చేర్చాలి. యిక్కడ దిక్కుచూచే ఆపవాళ్ళుగూడా లేరాయన” అని విసుగుపడ్డాడు.

రాజు డాక్టరుముందే పెద్దగా నవ్వసాగాడు. ఆ నొమికెల గూడు పైకి ఎగిరి పక్కమీద తూలిపడ్డది.

“ఎవరి ధర్మం—అది లోకానికి మేలుకూర్చే దైవస్వం వాళ్ళు ప్రాణానికి తెగించియినా నిర్వహించాలి. మన స్త్రీలు అగ్నిగుండాల్లో, పమిటే చేజిక్కించుకో జూచిన శత్రుల కండ్లకుండా, ఎందుకు దూకారు? తమ జన్మభూమి, తమ జన్మభూమి, తమ అనంతాత్మ—అవి మరిచిపోక నే. వాటి నీపిన, వాటి అవ్యాజ ప్రకృతిలో పెరిగి మరిచిపోతారా? పోరు. పోలేదు. పిచ్చిముండా కొడుకు. కైఫాయిషని వట్టి బెదిరింపు. అందుకని నా ఆత్మను చంపుకోనా?”

ప్రతాపరెడ్డి తన మరికితలగుడ్డ కళ్ళ కడ్డం పెట్టుకొన్నాడు.

చిట్టి వచ్చి తండ్రిని అటుపిలిచి — “బడకపని డాక్టరు చెప్పాడు. సంధిమాటలుట” అన్నాడు. సమ్మతక రెడ్డి కొడుకు వంక బరువుగా చూచాడు.

“డాక్టరుకు డబ్బు యివ్వలేకపోయాం. అంగువల్లగూడా కొంత రాద్ధాంతం చేస్తున్నాడు.” అని చిట్టి ముగించాడు. చిట్టి తండ్రి కళ్ళను నూటిగా చూడలేకపోయాడు.

ఆరాత్రల్లా నడిచి, తెల్లవారుఝాముకు రెడ్డియిల్లు చేరాడు. ఈలోకంనుండి నూర్చుగు అస్తమించనున్నాడు. ఈరేయికేగాదు. శాశ్వతంగా. మరి తిరిగి దర్శనవివ్వకుండా. చెల్లనూ, పూలను, పిల్లల బోసినోళ్ళనూ తిరిగి నవ్వించకుండా. భవిష్యత్తును వెన్నెల చల్లదనంలాగా చూపినరాజు, తనచిట్టి ప్రాణ చెరికాడు, తన గురు

తనముడు, తనబిడ్డ, ఈలోకపు ఆత్మ, తన ఆత్మకు అగ్ని చచ్చి పోనున్నాడు. అయితే తనెందుకు తిరిగి వచ్చాడు. డబ్బుకోసమా? ఈలోకానికి ఆవిషాదప్రవక్త అవసరం లేదుగదా? ఈవిషనాతా వరణానికి ఆ స్వేచ్ఛ మలయవాయువు లవసరం లేవుగదా? అంతా రాజు మృత్యువు కెదురు చూస్తున్నట్లుగా వుంది. రాజు చచ్చి పోయింతర్వాతే యీ కరువు మాయమై, యీచెట్లు వికసించి, యీ చెరువులు నిండి, యీ లోకం కలకలమని నవ్వుతుండేమో. ఆ చావుకే యీ ప్రకృతి విలసిల్లున్న జేమో. కాళీ వరం పొందిన కాళిదాసు మనస్సువలె రాజు సన్నిధినుండి తిరిగి వచ్చిన ప్రతాప రెడ్డి మనస్సు ఆలోచనలతో, దుఃఖంతో నిండిపోయింది. ఎవరిస్తారు డబ్బు? ఎక్కడున్నది డబ్బు? దళారిగుంపులచేతుల్లో, నరరూప రాక్షసులపెట్టెల్లో మూలై డబ్బు? రాయలసీమసంటలను మోసుకు వెళ్ళిన సావుకార్ల యిసుపపెట్టెల అంతర్భాగాల్లోనా? మృత్యువు తిప్పదు. అవును, అన్నాడుగూడా నే? ఆ శిథిలాల శివతాండవం తర్వాతగాని, యీ విలయలోక సృత్యగీతకతర్వాతగాని — జీవన జీవి చిరునవ్వు నవ్వదని. ఎవరికో బలిఅయిపోయే రాజు త్యాగంలో అర్థం ఏమిటి? ప్రవక్తా? బుద్ధుడా? క్రైష్ణుడా? క్రీస్తా? ఎవరిరాజు? ఆశేనూ నిరాశేనూ సమపాశ్చ్యోతో తాగి తనకు అంటవన్నట్లుగా, నీభర్తాం పాలించు, నా మృత్యువు నాపలేవు. ఈ మృత్యువుకు గూడా మృత్యువున్నదని వుపదేశించినరాజు? కలనూ నిజాన్ని విభజించగలిగిన రాజుకు తన మృత్యువు సంగతి తెలియదా?

ఆలోచన వూళ్ళోకి కడపనించి ముసలి ఆవుల్ని. ముసలి ఎద్దుల్ని కొంటున్న కసాయివాళ్ళు వచ్చారు. పుల్లన్న సమ్మిలే ఒక ముప్పైగూపాయిలన్నా రాకపోవు. ఈ ముప్పైతో రాజు ప్రాణం నిలవవచ్చు. అప్పుడు సూర్యు డిద్దమించడుగదా!

కాని రాజు జన్మభూమి బిడ్డల్ని సమ్మమన్నాడు. భూమిని సమ్మనవాళ్ళకు నాశనం లేదన్నాడు. తనతల్లి గడ్డనుదున్ని, తన గాడలు నింపి, తనదాహాన్ని తీర్చిన పుల్లన్నను తను నాశనం చేయ దమా? ముప్పేనాలీ వచ్చి ముప్పై అయిదు యిస్తానన్నాడు. ఒకమాల్ నలభైదాకా పోయాడు. ఈ చేరం సంగతి ఆలకించి అన్నమ్మవచ్చి ఫెళ్ళ ఫెళ్ళమని తిట్టిపోసింది. “మీ శిరసులు మండా. మీ జిమ్మలు పీక్కుపోనూ” అని కసాయి సాయిబుల్ని, ప్రతాప రెడ్డిని కలిపి దీవించింది.

ప్రతాపరెడ్డికి భయం వేసింది. మర్నాడుగూడా సాయిబులు వచ్చారు. మూడోనాడు రహస్యంగా కబురు చేశారు. ఆనాడే, రాజు ఆశలేదనీ, చాలా బరువుగా వుందనీ చిట్టినండి జవాబు వచ్చింది. కాని ప్రతాపరెడ్డికి సమ్మకం కుదరలేదు. రాజు చచ్చి పోవటం? కల్ల. కల్ల. లోకంలో ఆత్మే నశించిపోతుంది. ఆ భగవంతుడి పరిపాలనే అంతమైపోతుండేమో. రాజుకు చావు లేదు. రాజు ప్రవక్త. ఆ స్వప్నదర్శి, ఈ పాపభూయిష్టలోకానికి వెలుగు చూపి, ఆత్మలనుద్ధరించేందుకు వచ్చాడు. ఎవరికి చావు? మృత్యువు కేగాని రాజుకు గాదు.

కాని వుత్తరం తీసుకెళ్ళి తిరిగి వంతులుగారి కొడుకుచేత కదిపించుకొన్నాడు. నిజం. ఆమాటలే. ఆశలు లేవు. శూదాలని

వుంటేరా. ఆరాత్రి తెల్లవారలేదు. ఇక సూర్యుడుదయించజేమా? ప్రతాపరెడ్డి చిన్ననాటి దిగులులో ముడుచుకొని, ఆకలి దొక్కలతో వసారాలో వుత్తరీయం పరచుకొని వడుకొన్నాడు.

మరునాడు — కడప కసాయి సాయిబులు కొన్న ఆవుల్ని, ఎద్దుల్ని తోలుకట్టన్నాడు. రాజు కింకా నూకలు వున్నవి. లేక పోలే యీపాటికి మృత్యువు మింగేసి వుండేది. తినుపెళ్ళి బతికించాలి. ఆవేశంతో గొడ్డసావిడిలోకిపరిగెత్తి, పుల్లన్న మెడపలుపు విప్పి, జమాలిన్ మందలోకి తోలాడు — ఒక్కక్షణంలో. జమాలిన్తోట్లు లేక్క బెట్టి అయిదు తక్కువగాయిచ్చాడు. ప్రతాప రెడ్డి చేరమాడలేదు. వుత్తరీయంకోసం వెతుకుతూ యింట్లోకి వచ్చాడు. కనబడలేదు. అక్కడా యిక్కడా వెతికాడు. వుత్తర మేమైనా వచ్చిందేమోనని పోస్టాఫీసుకు వెళ్ళాడు. యింకా జమాను రాలేదు. కూచొన్నాడు. ఇక నిలవలేక బస్సురోడ్డుకని అడ్డంపడి పగుగ త్రసాగాడు. దుర్గవలె అన్నమ్మ ఎదురు వచ్చింది. విడువస్తా, లోతుకుపోయిన కరువు బుగ్గల్లో — అన్నమ్మ, ముఖాన నూడలాగా పెద్దకుంకుమబొట్టుతో, ఆదిజేవతరూపువలె అన్నమ్మ ప్రతాపరెడ్డి చటుక్కున ఆగిపోయాడు.

రాజు ఏమని చెప్పాడు? తన వుపదేశంలో పృథ్వీపుత్రులను నాశనం చెయ్యద్దనిగాదా? అన్నమ్మ ఎవరు? పృథ్వీపుత్రి పుల్లన్న? పృథ్వీపుత్రుడు? తనకు రాజుమాటపై గౌరవంలేదా? చేతులు జోడించి అన్నమ్మకు నమస్కరించాడు. రాజు వర్ణించిన హిందూ శూత్రీయవనితలూ, వాళ్ళ ఆత్మబలిదానం తన కట్టెదుట నిలిచివై.

“పుల్లన్నను తిరిగితెస్తాను. ఈ పాపాన్ని డబ్బు నాకువద్దు. పుల్లన్నను తెస్తాను. రాజు చావడు. రాజుకు చావులేదు. లేదు. లేదు...” అని గొంతువిప్పి అరుస్తూ ప్రతాపరెడ్డి అన్నమ్మను తప్పించుకొని రోడ్డుమీది కెక్కాడు.

అప్పటికే మందలు పారిమేరలు దాటినవి. వగర్బుకూ మంద కెదురు బోయాడు ప్రతాపరెడ్డి.

“నా పుల్లన్నను నా కియ్యండి. నా పుల్లన్న నాకు కావాలి. యిదిగో మీ డబ్బు.”

ఒకమాల్ మృగశరీరం మీది తల ఒగువుగా తిరిగింది. “అరే, చెంబోల్ మొగం! హెవర్ ఫీ యిచ్చావ్ భే పుల్లన్నా, ఎల్లన్నా. జావ్ జావ్” అన్నాడు తెలుగు భాషను చంపుతూ.

ప్రతాపరెడ్డిలో తెలుగు పీదుల రక్తం యింకిపోలేదు. భిల్లాలు, బురుజులు కట్టిన వీరరక్తం, నెమిజూపి ఎరగని వుసుకు రక్తం, సామ్రాజ్యాలూ, విజయయాత్రలూ కడపి, నడిపిన చైతన్య రక్తం—రెడ్డిలో నాశనానాన్ని వుబుకెత్తించింది.

“ఆగరా, నెధవ !—పుల్లన్నా...అహ...హ...హ...య్యె...య్యె...” అని పుల్లన్న భాషలో మాట్లాడాడు. దొక్కరెండి నెమరుకునూడా దవడలు కదలని పిచ్చిపుల్లన్న, నీళ్ళుగారి పునీ గట్టిన కళ్ళతో యజమాని వంకమాచి, గుర్తుపట్టి ఒక్క చెంగణంతో మందనుండి తప్పించుకొని, ప్రతాపరెడ్డి పక్కకువచ్చి, తలవూపింది. రెడ్డి పుల్లన్న పక్కల్ని రేడిమి, తట్టాడు.

జమలో బొడ్డి కత్తిడిని ప్రతాపరెడ్డిమీద కలియబడ్డాడు. తల్లి బొట్టలోనున్న రెడ్డి ఆవేశం ముందు యీ రాక్షస ప్రకృతి తట్టుకోలేదు. జమలో కత్తిడిని లాక్కొని, వాడి కణతమీద బలంగా పొడిచాడు. గాని వెనక పొంచివున్న హుస్సేనాలిని చూడలేదు. ప్రతాపరెడ్డి ముద్దగా కూలిపోయాడు.

పుల్లన్న హంతకుణ్ణి నిటాగుగా చూచింది. వాడు వెనుదిప్పుగానే కొమ్ములు గీటించి, దొక్కల్లో పొడిచి ఎత్తి వదలేసి, దుమ్ములో పొర్లించింది. అరచి చచ్చిపోయాడు. ప్రతాపరెడ్డి హంతకుడు. మంద చెల్లచెదరై పోయింది.

పుల్లన్న ఆలస్యం చెయ్యలేదు. ముక్కుతో యజమానిని తాళి వాసన జూసింది. ప్రాణంలేదు. ఆ కళ్ళను కొమ్ములతో శిరసుమీది కెక్కించు కొన్నది. ఇంటిదారి బట్టింది. ఆరుబయట అన్నమ్మ వేచివున్నది.

భర్త కివాన్ని చూచింది. పుల్లన్న రీపునిమిరి ముద్దెట్టు కొన్నది. తన పమిట వెదుగుచించి ప్రతాపరెడ్డి గాయాలకు అడ్డు పెట్టింది. ఆ రక్తం తీసి తన నొసరిమధ్య బొట్టుపెట్టుకొన్నది.

సావటిలోనే చితి కేర్చి ప్రతాపరెడ్డిని దానిమీద పడుకోబెట్టింది. చితి ముట్టించి చేతులు జోడించి నింపొన్నది. పుల్లన్న తల ఆడించింది బ్రతిమిలాడుతూ—వద్దువద్దని. పుల్లన్నను చరిచి బయటికి పొమ్మన్నది అన్నమ్మ. చితి ముట్టించి, అన్నమ్మ అందు మీదికెక్కి ప్రతాపరెడ్డిని కొగిలించుకొన్నది. మంటలుచూచి, పూరివాట్ని పదుగు పదుగున వచ్చారు. కాని అప్పటికి చితి చిట చిట పట పట మని పేలుతున్నది.

* * * * *
ఆ రాత్రి రాజు చనిపోయాడు. చనిపోయేముందు మర్రి పాత కళ వచ్చింది. ఆ ముఖంలోకి—“చ్చి. యింటికివా. అమ్మ వీరకుంకుమ భరించి నిన్ను పిల్చింది” అన్నాడు.

వైనా చిత్రకళ

శ్రీ వరదా వెంకటరత్నము

ను, గోము మొదలగు పశ్చిమదేశాలు, హిందూదేశము, ఈజిప్టు పౌరసీకము మొదలైన ప్రాగ్దేశాలు అనాదినుండి సంస్కృతికి, విజ్ఞానానికి పేరుపడ్డ దేశాలు. ఈ ప్రాగ్దేశాలతోపాటు వైనాదేశముకూడ ఈ రెండిటికి పేరుగన్న దేశము. ఈ దేశాల విజ్ఞానానికి ప్రమాణము ఈ దేశీయులు సాగు చేయుచువచ్చిన కళలే. ఆయా దేశాల వాతావరణమునుబట్టి, ప్రజల ఆచారవ్యవహారములనుబట్టి, వివిధ తరహాలలో ఆయా దేశపు కళలు రూపొందుతూ వచ్చాయి. భావప్రకటనలో రచనానీతులు వేరైనా, అశేయాలు మాత్రము సత్యనిరూపణలే గదా!...

వైనాదేశపు విజ్ఞానము సుమారు 4000 ల సంవత్సరముల నాటిది. వైనాదేశస్థులు అనాదినుండి కళాప్రియులు. అందువల్ల ముఖ్యముగ చిత్రకళను చక్కగ కృషిచేసి చాలఉన్నత స్థాయికి తీసుకురాగలిగారు. వీరు కళలను ఒక ప్రయత్నముగా చూచునట్లు చూస్తారు. వీరే జపానుదేశానికి కళాభిరుచిపెట్టినారు. వీరి కళా ప్రభావము జావా, సయాం, బర్మా, హిందూదేశాలకుకూడ కొంత వరకు ప్రాకినది.

వైనా కళ వైసీయుల అనాది శిల్పముతో ప్రారంభమైందని చెప్పుతారు. చిత్రకళ వారిరిపిననుండి రూపొందినదని కొందరు చెప్పుతారు. ఎందుకంటే వైనాలిపిలో ప్రతీ అక్షరము పెక్కు చిన్న చిన్న విషయాలతోకూడి ఒక చిత్రమువలె వుంటుంది. ఇది వస్తువుల ఆకృతుల స్వరకబ్బములనుండి క్రమముగా రూపము దాల్చిందని మరికొందరి నమ్మిక. మతగురువు ఎల్లో ఎం పెరరు, మైహుయాంగ్ కనిపెట్టాడనికూడ ప్రతీతికలదు. ఏది ఎట్లున్నా వైనావారు చక్కని దస్తూరిని చిత్రకళగా భావిస్తారు పూర్వమునుండి.

చాలనుండి వైనా ప్రభువులు గొప్ప చిత్రకారులు. వారిలో రియాంగు కుటుంబానికి (508—557 ఎ. డి.) చెందిన అనటి ప్రభువు ముఖ్యుడు. సంగ్, యువాన్, మింగ్ రాజ కుటుంబాలు చిత్రకళకు పోషించి, గొప్ప చిత్రకారుల్ని తయారుచేశాయి.

వైసీయులు పెదురుపాదలు, పైనుచెట్లు, కమలములు, తదితరపూవులు మొదలగు వానిని చాల పవిత్రభావముతో చూస్తారు. ఆయా నెలలలో పుష్పించే పన్నెండు జాతుల పుష్పాలు పన్నెండు రెక్కల యవనికమీద లక్కరంగులతో పూర్వము ఎప్పుడో చిత్రించారు. అట్టి పుష్పాలు, పక్షులు, లతలు సంప్రదాయము వారసుండ అనుక్రమముగ ఎంతవాయిడరీ పనులలోను, శేతపనులలోను, తదితర చిత్రవస్తువుల అలంకరణలలోను ఇప్పటికీ ఉపయోగిస్తున్నారు.

హిందూచిత్రకళలో కొన్ని సాంకేతికాలు ఇమిడివుంటాయి. ఆ సాంకేతికాలు అర్థమైనవారే ఆకళను చూచి ఆనందించగలరు. వీనా చిత్రకళలో అట్టి సాంకేతికాలు ఉండవు. అందువల్ల అందరు ఈ కళను సులభముగా అర్థముచేసుకొని ఆనందించగలరు. అంతమాత్రముచేత వీనా కళలో ఆధ్యాత్మిక భావాలు లేకపోలేదు. వీరికళలో వాహ్యసౌందర్యముకంటే అంతరంగిక సౌందర్యము హెచ్చు.

వైనా చిత్రరచనలో పెన్నిలు ఉపయోగించరు. రబ్బరు తుడుపులు లేవు. చిత్రకారుడు తాను చిత్రించదలచుకొన్న చిత్రాన్ని తన మనస్సులో నిర్మించుకుంటాడు. వెంటనే కుంఠతోగాని, పెదురు కలముతోగాని, నల్లనిసిరాగాని, రంగులుగాని ఉపయోగించి, పట్టు గుడ్డపైగాని, కాగితముమీదగాని, విరుపులులేని ఆపులులేని ధారాళ మైనమెత్తనిరేఖలలో చిత్రిస్తాడు. అందువల్ల ఆరేఖలు కుంఠెగుండా ధారాళముగా ప్రవహించిన రేఖలవలె కనిపిస్తాయి. ఆ రేఖల నిర్మాణంలో చిత్రకారుని మణికట్టు ఎంతసున్నితముగ తిరిగిందో తెలుసుకోవచ్చు. ఇట్లు ఒకే పర్యాయము చిత్రించగలిగే చిత్రకారుడు ఎంతో కృషిచేసి ఆ నేర్పును గడించగలుగుతాడోకూడ గ్రహించవచ్చు. ఇట్టిరచనలో పొరపాట్లు రారాదు. వస్త్ర, సవిరించుకోడానికి వీలుపడదు.

ఈ కుంఠెనడక వీనావారు కొవలెనని తెచ్చిపెట్టుకున్నది కాదు. ఇది వారి వ్రాతలోను, చిత్రరచనలోను స్వభావసిద్ధ మైనదే. భావప్రకాశమైన కుంఠెనడక ప్రతీ వీనా చిత్రములోను కనబడుతుంది. ఇట్టిచేత వేషాన్కాలమునాటి శిల్పాలలోకూడ కనబడతాయి.

ఈ రేఖాప్రాబల్యమువల్లనే వీరు రచించిన అగ్ని జ్వాలలు, సముద్రతరంగములు, ఎగురుతూవున్న పక్షులు మొదలగు వానిలో గొప్పచలనశక్తి కనబడుతుంది. వీరు గోడలమీద చిత్రించిన గుర్రాలు దొడుతీస్తునట్లు కనబడతాయి. సరంబీలమీద చిత్రించిన శ్రేణుల ప్రాకుతూ వున్నట్లుతోస్తుంది.

వీరి రచన మార్గమైన వర్ణసంవిధానముతోకూడి యుంటుంది. వర్ణసంవిధానమును ముందుగానే ఆలోచించుకొందురు. చిత్రాన్ని భగ్నపరిచే చిన్నచిన్న విషయాలు (Details) చిత్రించరు. ఒక విధమైన మార్గవ మాధుర్యాలు చిత్రములో తోణికిసలాడుతవి. రచనలలో ఎస్సడూ లయ (rhythm) తాండవిస్తూ వుంటుంది. చిత్రాన్ని చూడగానే రేఖాయంతమైన సాహస్యతగోచరిస్తుంది.

అందుచేత వీరి కళలు ఎప్పుడూ గీతలకు ప్రాముఖ్యం. పాశ్చాత్య చిత్రాలలోవలె వెలుగు నీడలతో కూడిన ఘనీభవాకృతులు కనిపించక, రేఖాప్రధానమైన సమతలాన్ని నూచించే మృదుత్వముతో కూడివుంటాయి వీరి చిత్రాలు.

వీరు హెచ్చు చిత్రాలు పెద్దగుకలముగో నల్లసిరా ఉపయోగించి సన్నని ముదుకురేఖలతో చిత్రిస్తారు. రేఖల్ని గీయడానికి ఒకేకలము ఉపయోగిస్తారు. కల్యాణ వివిధ తరహాలుగా త్రిప్పి గీయడంచేత, వివిధరకాల సన్నని ముదుకురేఖలు ఏర్పడతవి, వీరు చిత్రించిన నడుగుపాదాలు, అడుగు రానిపోయిన స్థాయి మొదలగు వాటినిదూస్తే వీరు కల్యాణి ఎంత చాకిచక్యముతో ఉపయోగించగలరో తెలుస్తుంది. యు ఆన కాలపు శ్రుత్యం కువానటాయో మేంసు నల్లని సరాతో నడుగుపాదాలు, శివ్యములు మాత్రమే చిత్రించేది. ఈ విధమే రచనలో ఈ వాకిడు ప్రతిభావంతురాలు. అంతేగానూ దేశములో చిరస్థాయిగా చేరుకుంది.

ఒక్కొక్కప్పుడు సల్లరంకు నీళ్లలోకలిపి ముగురు, లేతచాయలలో చిత్రించాని రేఖలతో ముగిస్తారు. వీరు ఈ వికవర్ణ చిత్రాలలో కూడా భావాన్ని ఎంతోనూటిగా వ్యక్తపరచగలరు. అందుచేత ఈ చిత్రాలలో శృష్టిమొక్క బాహ్యోన్మూలము కాక ప్రకృతిలో ఆరాధించినంగవల్ల వారిలో జనించ సౌందర్యము, భావాలు చిత్రాలలో కనబడతాయి. వీరు రంగులను చాల పొదుపుగా వాడతారు. చిత్రములో కల్యాణిగాలు వర్ణలేపము లేకుండానే చిత్రిస్తారు. అయినా చిత్రములో ఆలోటు కనిపించదు. ఆ భాగాలికూడా తరభాగాలతో పొంగుకుదురుతుంది.

వీరి చిత్రకళలలో ఉపయోగించే పర్సెక్టివ్ భావనా పూర్వకమైనదే కానీ, శాస్త్రబద్ధమైనది కాదు. వీరి రచనలలో నీడలులేవు. ప్రతి లింబాలు మాత్రము ఆసన్న ప్రతిబింబాలు.

ప్రాచీన కళలు

సైనాగెములో 2205—1765 ఓ. సి. లోనే కంచుపోతపని ప్రారంభమై చక్కని సామగ్రి తయారుచేసినారు.

శ్రీరాతిలో చిత్రివిచిత్రమును బొమ్మలు, గిన్నెలు, పాత్రలు మొదలగు వానిని మలచినారు. ఈరాయిని సైనియులు చాల పవిత్ర భావముతో చూస్తారు. ఈ రాతిలో మలచిన వస్తువులను వీరు మణి కూణిక్యములను దాచుకున్నట్లు పట్టుగుడ్డలలోమట్టి భద్రపరుచుకొందురు.

1200 బి. సి. లో మట్టపాత్రల పరిశ్రమ ప్రారంభించి పెక్కుతరహాల ఆకారములలో పాత్రలు తయారుచేసినారు.

206 ఓ. సి. లో పింగాణి పరిశ్రమ ప్రారంభించినారు. శౌద్ధికాలములోనే ఈ పరిశ్రమ ప్రపంచ విఖ్యాతిని గాంచింది. వీరినుండే పాశ్చాత్యులు ఈ పరిశ్రమ నేర్చుకున్నారు. ఈ పింగాణిలో వీరు తయారుచేసే వస్తువుల ఆకృతులు, ఉపయోగించే వర్ణముల ధాతువ, వివిధవింతచ్చాయలు అత్యద్భుతములు.

4—5 శతాబ్దాలలో చక్కని శిల్పాలు, సహనిర్మాణాలు జరిగాయి.

చిత్రకళ

ప్రాచీన చిత్రాల్నిదూస్తే వానిలో ప్రాచీన శిఖరి చాల తక్కువ గోచరిస్తుంది. ఈ సంగతి క్రీస్తువనక 285—420 సం॥ లో చిన్రాజుల కాలములో తయారైన చిత్రాల్నిబట్టి తెలుసుకోవచ్చు. ఆ చిత్రాలలో సైనియుల ఆనాటి నాగరికత, మనోఃపరికృత, రచనాకళలము వ్యక్తమౌతుంది. అవి ఏనాడో చిత్రించినదైనా, నేటికి రంగులదాతువు తగ్గక అప్పుడే చిత్రించిన వానివలె తోచును.

6 వ శతాబ్దిలో చిత్రించిన గోడచిత్రాలు ఇప్పటికీ కొన్ని మిగిలివున్నాయి. ఇట్టివి 300 కుక్కు చిత్రాలు వాశినమైపోయినవి రాజభవనములకొరకు నేకిరించిన కొన్నివేల పట్టుగుడ్డపై చిత్రాలు శాగిరులు కాల్చివేసినారుట. ఇట్టివే తెలియనిగబ్బలు చాల తగిలి చీనా చిత్రకళ ధ్వంసమైపోయింది.

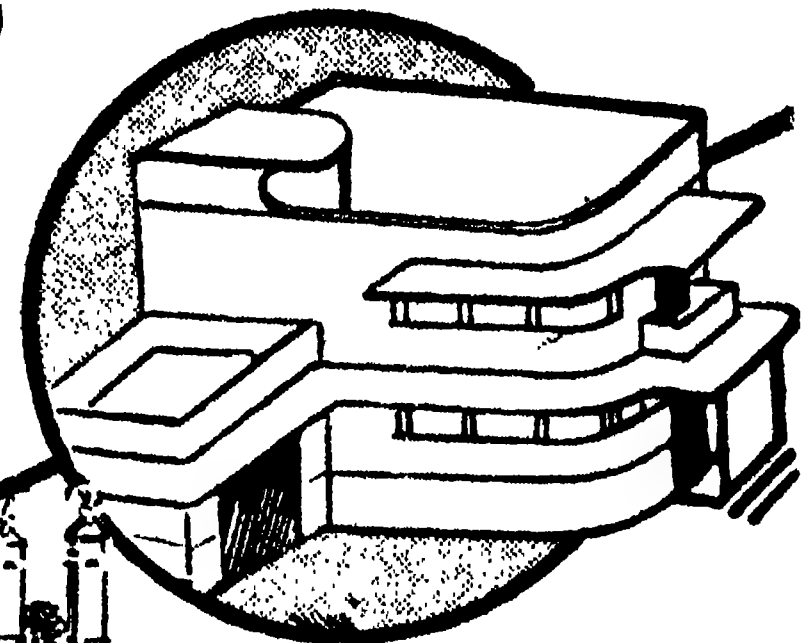
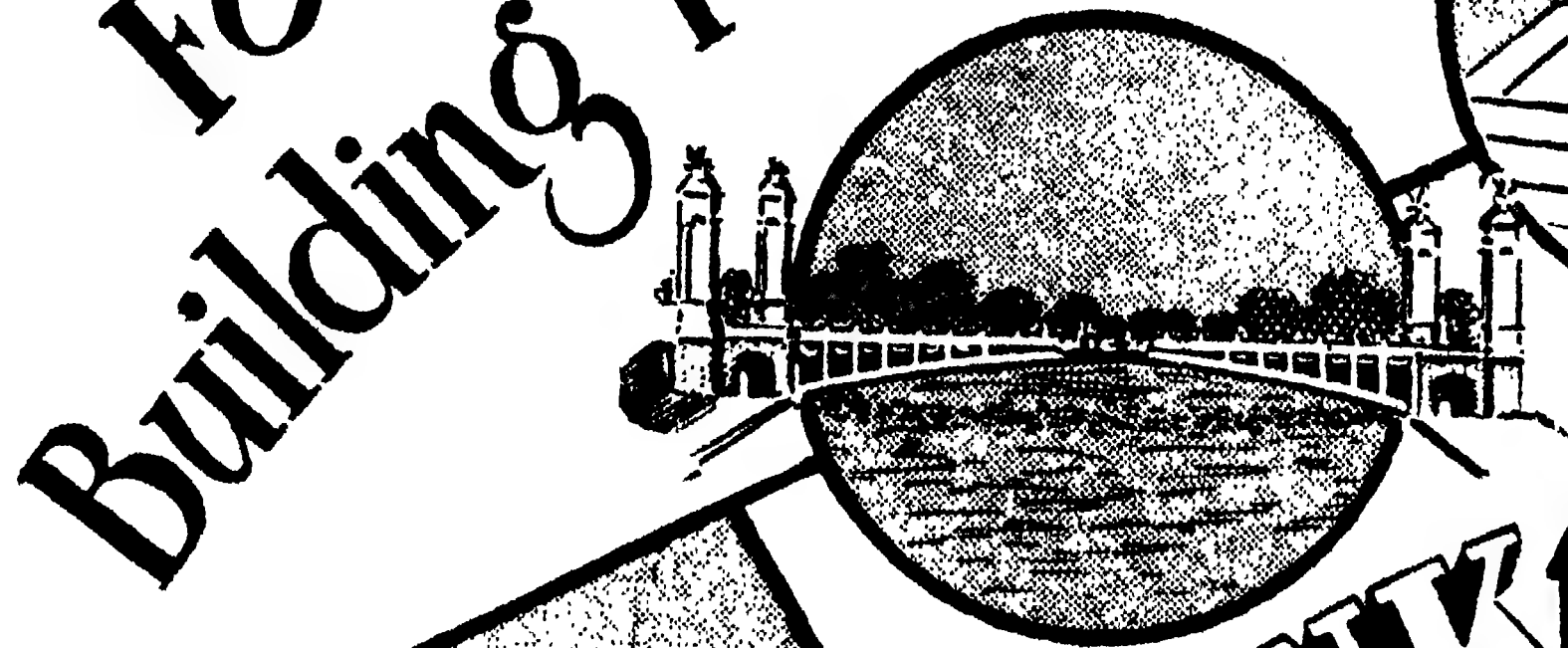
ఏడవ శతాబ్దములో టాంగ్ రాజకుటుంబము రాజ్యానికి వచ్చింది. వీరికాలములో యన్విపెన్ చాలగొప్ప చిత్రకారుడు. పట్టుగుడ్డపై వరుసగా పదిముగ్గురు చీనా ప్రభువులను నారి అనుబగులతో సహా చిత్రించాడు. ఈ రచనలో గొప్ప పటత్వము కనబడుతుంది. ఈతడు చిత్రించిన మానవసాముదాయక చిత్రములలో ఒకటి బోప్పన్ మూగ్గడయం ఉన్నదిట. దానిలోని రంగుల ధాతువు నేటికీ చెడలేదుట.

టాంగు చిత్రాలు చాలవరకు వాశినమైపోయినాయి. సైనా సంప్రదాయాన్నిబట్టిచూస్తే ఈకాలపు చిత్రలే చీనా చిత్రకళకు తలమాణికకాలవంటివి. ఈ కాలముననే చీనా సామ్రాజ్యము పడిమట్టివైపు విస్తరించింది. పడమటి రాజ్యాలలో సంపర్కముకలిగింది ముఖ్యముగా హిందూదేశముతో. వీరు శాద్ధుతానలంబకు నైనారు. శాద్ధుచిత్రాలు, శిల్పాలు వీరిని ఆకర్షించాయి. వీరి చిత్రాలలో శాద్ధికాసంప్రదాయాలు కొంతవరకు సంక్రమించాయి. అయినా వీరి మూలసంప్రదాయాలు మాత్రము చెదరలేదు. బుద్ధమత సంబంధ చిత్రరచనలో ఘటికుడు ఉటయోట్టు. ఇతడు రేఖలను దైర్ఘ్యముతో ధారాళముగ గీసేవాడు. అతితక్కువ వెలుగు నీడలు సిరాతోఇచ్చి మిట్టపల్లములు ఎంతో చక్కగా చూపేవాడు, చాల త్వరితముగ చిత్రాల్ని ముగించేవాడు. ఇతని కైరిని చాలమంది చిత్రకారులు అనుకరించారు.

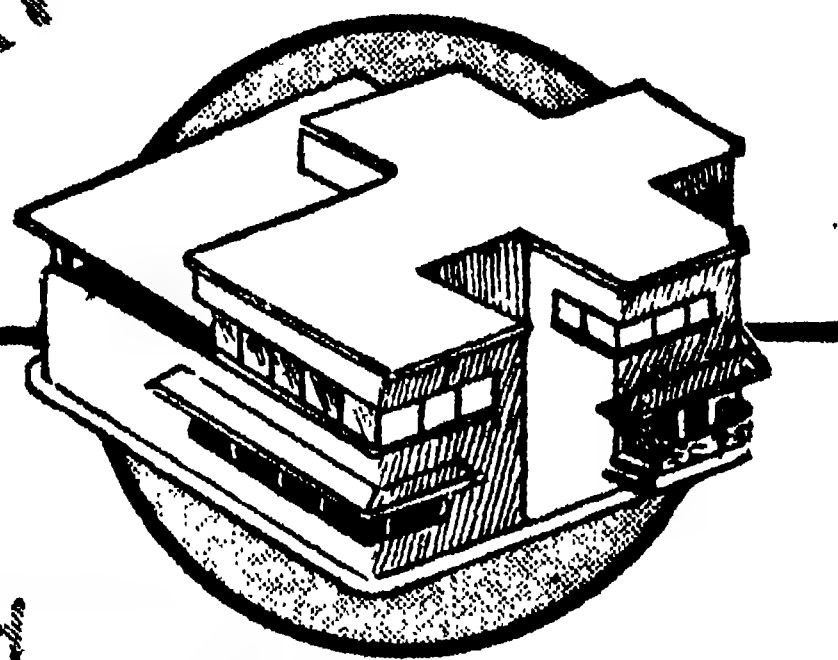
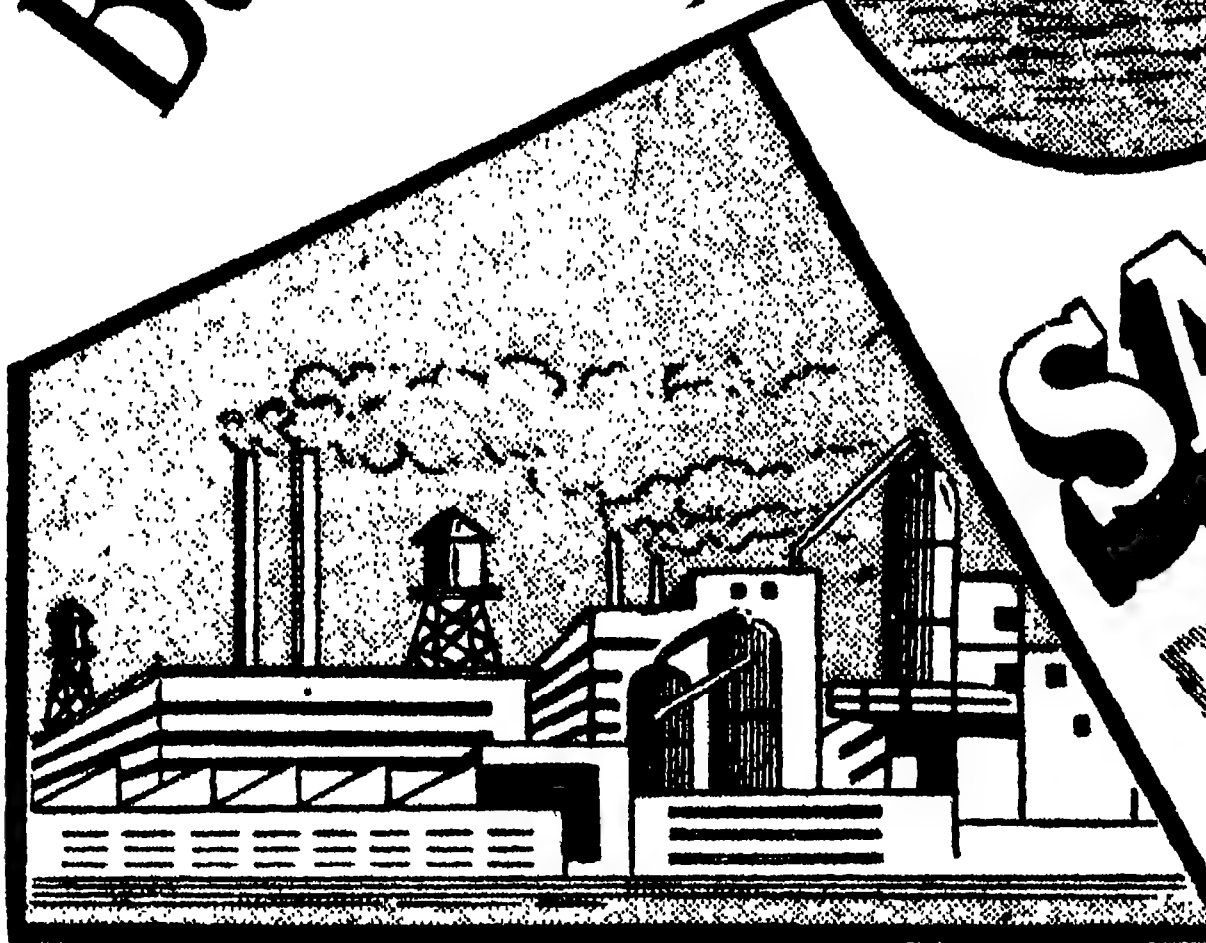
టాంగుకాలమునాటి చిత్రాలు చాలతక్కువగా భద్రపరుపబడ్డాయి. 8 వ శతాబ్దిలో లిన్చెన్ చిత్రించిన చిత్రాలు కొన్ని ఒపాను భద్రపరుచుకున్నది. ఇవి ఈకాలపు ప్రామాణిక చిత్రాలు. ఈ రచనను ఆకాలపు చిత్రకారులు చాలమంది అనుకరించారు. ఈ చిత్రాలలో “పుటయోట్టు” చేసినంత కుంచెపని కనిపించదు. ఈ కుంచెపని ప్రాముఖ్యము ఈ కాలములో తయారైన శాద్ధుచిత్రాలలోకూడా కనిపించదు. చిత్రణ నాజాకుగా వుండకపోయినా కల్పనభావాలు అత్యద్భుతము. ఈ చిత్రాలు 8—9 శతాబ్దముల శాద్ధుచిత్రాలకు ప్రామాణికాధారాలు. ఈ చిత్రాలలో భావన నియమాలు హైందవ షక్తికి చెందినా, రచనారీతి మాత్రము చీనాదే.

ప్రతిభావంతులగు అందరి చిత్రకారుల కైలులు ఏమరకుండా అలవర్చుకొని వానిని శాశ్వతపరుచుకున్నారు సైనియులు. శాద్ధ

For all
Building Purposes

SANKAR Brand
PORTLAND CEMENT

IS THE Best
For SOUNDNESS & STRENGTH
and STABILITY

The **INDIA**
CEMENTS LTD.

FACTORY: SANKARNAGAR.

REGD. OFFICE:

TINNEVELLY DT.

11/12. SECOND LINE BEACH, MADRAS.

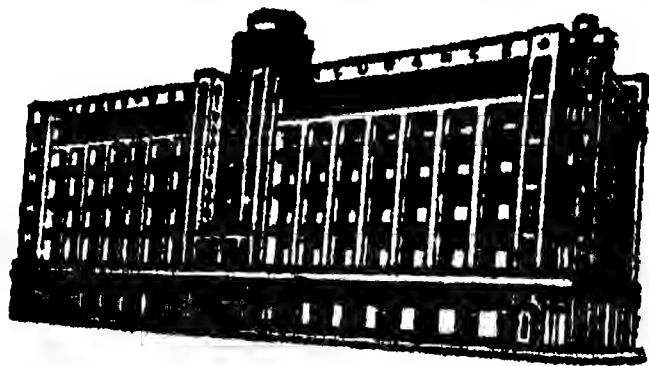
ads-

చరిత్రనుండి ఒకపుట

దేశమును ఉర్రూతలూగించిన స్వదేశీ ఉద్యమపు దినములో 1907 వ సం. న కలకత్తాలో శ్రీ రవీంద్రనాథ్ టాగూరు కవి పితృయాలదిన ప్రఖ్యాతిభవనమునందు స్థాపింపబడి, సామాన్యమారుని కేదరికమును, దుష్టిని అనునయింప జేయుటకు జీవిత భీమా ఒక సాధనముని భావించిన కొందరు మహనీయభారతీయులచే పెంచి పోషింపబడిన హిందుస్తాన్ కో ఆపరేటివ్ ఎల్లప్పుడును భారత ప్రజానీకపు హృదయపూర్వకాదరాభిమానములను పొందియున్నది. ఈ పిన్న సంస్థ గత 45 ఏండ్లుగ పెద్దదై అద్వితీయమును ఉన్నతస్థితి నందుకొన్నది. ఈ సంస్థయొక్క నిరంతరాభివృద్ధియే తిరున్న తిరిచాటుచున్నది.

క్రొత్త వ్యాపారము (1951) రు. 16 కోట్ల, 28 లక్షలకు మించినది.

కాని హిందుస్తాన్ మిలియన్ ప్రైవేటు తన ఆస్తులను గురించికన్నను, కోట్లకొలదిగ అమలులోనున్న భీమా వ్యాపారము గురించి కన్నను తన సేవచే ఉద్ధరింపబడిన వందలాది కుటుంబములనుగురించి అత్యంతము గర్వించుచున్నది.

హిందుస్తాన్ కో ఆపరేటివ్ ఇన్సూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్,

హెడ్ క్వార్టర్స్: కలకత్తా

బ్రాంచి: 113, స్టేషన్ రోడ్డు, హైదరాబాదు దక్కన్.

బ్రాంచి మనేజరు: శ్రీ ఆర్. కె. హెచ్.

CAMEL సి. ఆలవందారయ్య

MIRROR

& కంపెనీ

నెం. 31, వెంకటాచల

ముదలి వీధి, మద్రాసు 31.

1/16" కిక్లె గ్లాసులు	1/2" మందం గ్లాసులు
1/8" కిక్లె గ్లాసులు	1/4" ప్లేట్ గ్లాసులు
1/4" ప్లీటు & ప్లేటు గ్లాసులు	1/8" ప్లేట్ గ్లాసులు, ప్లేటెడ్

హాగ్ హాగ్లు - సాదా - సన్నం - మందం,
హాగ్ హాగ్లు - కలర్డ్ అద్దములు, గ్లాసుకట్టు
వగైరా. వగైరా. వగైరా.

సరాసరి దిగుమతి చేసికొని, స్టాకు చేయువారు

మాన్యత బ్రాండ్లు

షెల్ - సుపీరియర్ క్వాలిటీ

కామెల్ - బజారు క్వాలిటీ

ఒక దఫా ఆర్డరిచ్చి మానరుకు

పరీక్షించి చూడండి.

SHELL

BRAND

MIRROR

★
పె సి డెంట్
వెజిటబుల్
హేరాయిల్
★

"నేను పెసిడెంట్ వెజిటబుల్ హేరాయిల్ను ఉపయోగించియున్నాను అది కేశపాప నాకు ఉత్తమమైనది. జట్టును ఒత్తుగా పెంచుటయేగాక మెదడుకు చల్లదనము నిచ్చును."

(Sd.) టి. ఆర్. రాజకుమారి.

RATHOD TRADING Co.,

Sowcarpet — Madras 1.

చిత్రాలను, మానవజీవిత సంబంధమును చిత్రాలను జాగ్రత్తపరిచారు. ఈ కాలముననే పల్లెపట్టు కవిచిత్రాలు చిత్రించడం ప్రారంభించి, విరివిగా చిత్రించారు. నాటుచిత్ర రచనలో చాఫాంగ్ చాల నిపుణుడు. చిత్రములోని వ్యక్తులకు తదితరములకు సరియగు ఎడములు, దిగ్గరలుఇచ్చి చిత్రకల్పనచేయుటలో చీనాచిత్రకారులు చాల నిపుణులు. వీరి కల్పన సాంతమైనది; పాటిలేనిది. వీరికి అందమైన గుఱ్ఱములంటే చాల ప్రీతి. గుఱ్ఱములను అనేక పోకడలలో చిత్రించారు.

ఈ కాలములోనే భూతల దృశ్యచిత్రరచన (Landscape Painting) ప్రారంభమై అభివృద్ధిచెందింది. వీరే మొదట దృశ్యములోవున్న దిగ్గరదూరపు వస్తువుల అంతరువులు, పరస్పరదూరములు చిత్రించుటను చాల కృషిచేసి కనుక్కున్నారు. ఈ రచనలో ముఖ్యము విన్నూహనాన్, వేంగ్ విలు. వీరు చిత్రాలను ఆకుపచ్చ, నీలము వర్ణములలో చిత్రించి, బంగారురేఖలలో ముగించేవారు. చిత్రాలలో హెచ్చుగ పర్వతములు, బీటలు వారిన చాలిబండలు కనిపిస్తాయి. పొడవు పొడికొండల వరుసలు, మొరటుకొండ శిఖరాలు సముద్రమునుండిగాని, సరస్సులనుండిగాని అవతరించుచున్నట్లు. అడ్డముగా చాల దీర్ఘమైన చిత్రాలు చిత్రించడం వీరికి ప్రీతి.

తరువాత సంగ్ కుటుంబము రాజ్యానికి వచ్చింది. వీరి కాలములో చిత్రరచన విరివిగా జరిగింది. అయినా ఈ కాలపు చిత్రాలుకూడ అరుదుగా కనిపిస్తాయి. అసలైన సంగ్ చిత్రాల్ని బాగా పరీక్షించి గాని తెలుసుకోలేము. అజేతిములో ఉత్తరప్రదేశములో జరిగిన చిత్రరచనను ఉత్తర సంగ్ చిత్రరచన, దక్షిణప్రదేశములో జరిగిన దానిని దక్షిణ సంగ్ చిత్రరచన అని రెండు బాగాములుగ విడిచివారు. ఈ రెంటియొక్క లేదా బాగుగ పరీక్షించి గాని తెలుసుకోలేము. దక్షిణసంగ్ చిత్రాలంటే జపానీయులకు చాల మక్కువ. వీరి చిత్రాలు చాలసేకరించి జపానీయులు భద్రపరుచుకున్నారు. ఈ చిత్రాలు సంగ్ రచనావిధానాన్ని చక్కగా లేటపరుస్తాయి. వీనిలో ప్రత్యేక రచనావిధానం గోచరిస్తుంది.

13 వ శతాబ్ది ప్రారంభములో చీనాజాన్ని పాలించిన కుయిట్సాంగ్ గొప్ప చిత్రకారుడని చెబుతారు. ఇతడు పక్షులనే చక్కగా చిత్రించేవాడు. చిత్రాలుకొని చిత్రకారుల్ని పోషించేవాడు. ఒక కళాపరిషత్తునుకూడ నెలకొల్పివాడు. ఈ పరిషత్తు చాల ఉచ్చదశకు వచ్చింది. చాల చిత్రకారులు ఇందు చేరినారు. సంప్రదాయ సిద్ధముగ జరుగుచున్న చిత్రరచనములో ఈ పరిషత్తు కొన్ని ఉపయోగకరమైన మార్పులుప్రవేశపెట్టింది. పక్షులు, పువ్వులు, ఆకులు హెచ్చుగ చిత్రించడం మొదలు పెట్టారు. సృష్టిని జాగ్రత్తగా పరీక్షించి, అల్పవిషయాలు విడిచిపెట్టి, హెచ్చుగ గంభీరమైన ధారాళరేఖలకే ప్రాముఖ్యంఇచ్చి, చిత్రరచన ప్రారంభించారు.

ఉత్తరసంగ్ చిత్రకారులలో లిలంగ్ మియన్ ప్రతిభావంతుడు. ఈతడు చీనాచిత్రరచనలో అనుగుణముగా వచ్చుచుండిన సంప్రదాయములను భక్తిగౌరవములతో పాటింపేవాడు.

ఇతడు గొప్పకవికూడ. ప్రఖ్యాతప్రాచీన చిత్రాలికి తదుచు హెచ్చుగా నకటతీస్తుండేవాడు. సున్నితమైన రంగులలోనూ, రేఖలలోనూ చిత్రాల్ని చిత్రించేవాడు. నల్లరంగుతో వికవర్ణచిత్రాలు కూడి చిత్రించేవాడు. పరిషత్తు కొన్ని నూతనపద్ధతులు ప్రోత్సహించేత ఇష్టము లేక పరిషత్తునుండి తప్పుకున్నాడు.

కుయోహిసి, లిలంగ్ మియన్ సమకాలికుడు. ఇతడు గొప్ప దృశ్యచిత్రకారుడని పేరుగడించుకున్నాడు. ఎప్పుడూ ఈతడు అడ్డము పొడవుపాటి చిత్రాలనే చిత్రించేవాడు. సహజముగ సన్నని దీర్ఘమైన చిత్రాల్ని చిత్రించడం వైసీయులకు మనస్సు. హాసియాకుయి అను చిత్రకారుడు పరివలమైకృ పొడవునావుండే దృశ్యాన్ని తిరి అడుగుల పట్టుకున్నపై చిత్రించాడట. కుయోహిసి గొప్ప దృశ్యచిత్రకారుడేకాక ఈ చిత్రరచనవైఖ్యాసములుకూడ వ్రాసినాడు. ఈ సంగ్ చిత్రకారుల దృశ్యచిత్రాలలో విశేష వింత భావాలు ఇమిడియుంటవి. ఈ కాలములో ఈ రచన అత్యుత్తమ స్థితికి వచ్చింది. పోగా మిగిలినవాని విశేషభాగము దక్షిణ సంగీయుల చిత్రాలే.

జైన్మతవ్యాప్తితో బాద్దమత సంప్రదాయమైనట్టి, జైనతా మహిమలు యాపునట్టి చిత్రరచన చాల తగ్గిపోయింది, బుద్ధుని శిష్యులైన ఆర్తులునిర్మానుష్యమైనకొండగుహలలో ధ్యానములోనున్నట్లు చిత్రించడం ఈ కాలములో పరిపాటిఅయింది. వీరు అమరులని వైసీయుల నమ్మిక. ఒక్కొక్కప్పుడు వీరు మంచుకొండల శిఖరములపై నివసించుచున్నట్లు, గాలిలో ఎగురుచున్నట్లు చిత్రించేవారు. మోగులయొక్క గురువులయొక్క యాపచిత్రాలు చిత్రించేవారు. మానవజీవిత సంబంధమైన విషయాల రచనలుకూడ చేసేవారు. మొత్తముమీద మత సంబంధమైన చిత్రరచన తగ్గిపోయింది. దృశ్యచిత్రాలు, పక్షులు, పూవులు హెచ్చుగా చిత్రించడం ప్రారంభించారు.

భూతలమువైసున్న ప్రతీప్రాణిని, వస్తువును ఉపాసించి పవిత్రభావాలు గ్రహించారు. వీరు రచించిన చిత్రాలు వాస్తవికముగ కనిపించినా, అందు పవిత్రభావాలు ఇమిడియుంటవి. వీరు చిత్రించిన వ్యక్తులు, వస్తువులు నిజరూపాలుకాక నాటి ప్రతిలింగాలవలె కనబడతవి. అంతేగాని వీరు సృష్టిని అభూతకల్పన చేయలేదు.

వి వస్తువువైనా ఇతరవస్తువులతో నుంచినపుడుగాని, కాలీ స్థలములో నుంచినపుడుగాని, ఆ వస్తువుయొక్క ఆకారములోను రంగులోను కొంతమార్పు గోచరిస్తుంది. ఇదే నిజమైన భావానికి దారి చూపుతుంది. ఈ భావమే చిత్రకారుని చిత్రములో ప్రతిఫలిస్తుంది. ఆ చిత్రములోని భావమే చూపరుల హృదయాలలో గోచరిస్తుంది.

వైసీయులు చిత్రములో కొన్ని స్థలాలు వర్ణలేపకము లేకుండానే విడిచివేస్తారు. అయినా ఆ ప్రదేశాలు కాలీస్థలాలుగా కనిపించవు. చిత్రములో ఇతర భాగములలో ఐక్యమైపోవును. వీరు ఇరువైపుల సమానముగా (Symmetrical) ఉండాలని చూడరు. వీరి దృష్టి ఎప్పుడూ ఇరువైపులా సమానాంగములుగల మానవునిపై

అడడు. ఎప్పుడూవారి దృష్టివంకరటింకరగా వున్నచెట్ల, రాతి బండలు మొదలగు వానిపైకే ప్రసరిస్తుంది.

గొప్పపవిత్ర భావాలతో సంగులు దృశ్యచిత్రాలు చిత్రించారు. వీరి చిత్రాల్ని అనుసరించిమాస్తే వీరి దృష్టిలో దృశ్య చిత్రరచనఅంటేపర్యతములు, చిత్రించుటఅనే అనుకోవచ్చు. ఈ వికాలప్రపంచములో ఈ రెండే హెచ్చుగా ఎన్నుకొని పెక్కు తరహాలలో చిత్రించినట్లు కనబడుతుంది. వీరు ఏకాంతవాస ప్రయోలుగూడ కనిపిస్తారు. ఎందుకంటే, ఒలపాతముల దగ్గర, మిన్నముట్టు పర్యతాగ్రములమీది, అరణ్యములలోను ఒక వ్యక్తి ధ్యానములో వున్నట్లుగాని, మైమరచి పుష్టిని ఉపాసిస్తున్నట్లుగాని చిత్రిస్తారు. ఈ చిత్రాలు ఆనందదాయకమై శాంతిప్రియ త్యాన్ని సూచిస్తాయి.

సాధారణముగ వీరు చాల ఎత్తునుండి చూస్తున్నప్పుడు దృశ్యము ఎట్లు కనబడుతుందో అట్లు చిత్రించితిస్తారు. అంటే గూమిని, ఆకాశాన్ని విడదీసేరేఖ (హోరైజంట్) చిత్రములో చాల పైభాగములో వుంటుంది. ఆకాశభాగము చాల తక్కువ. హోరైజన్ రేఖ కనిపించకుండా పొగమంచుతోనిండిన ఎత్తైనపర్వత శిఖరాలతో కప్పివేస్తారు. ఇది చైనీయుల దృశ్యచిత్రరచనా భావన. ఈ రీతులన్ని చివరి సంగీయుల చిత్రాలలో కనబడతవి. మయా ఆన్, హిసియాకుయిలు ఇద్దరు దక్షిణాంధ్ర చిత్రకారులలో ప్రతిభావంతులు. వీరి చిత్రాలు చాలవరకు జపానీయులు సేకరించి భక్తిగౌరవములతో భద్రపరుచుకున్నారు.

దృశ్య చిత్రాలేకాక రూపచిత్రాలు, సన్యాసుల సమాజాలు, చరిత్రాత్మక విషయాలు, మానవజీవిత విషయాలు, పల్లె పట్టు ప్రజల జీవితఘట్టాలు, అచేతన వస్తువులు (ఫ్లిల్ లైఫ్) మొదలగు వానినిగూడ చిత్రించారు.

ఇటీవలి మంగోలుల కాలములో మరల ప్రాచీన సంప్రదాయాలను అనుసరించి చిత్రరచన సాగించినట్లు కనబడుతుంది. రచన కొంత నీచస్థితికి వచ్చింది. ఈ కాలపు చిత్రకారులలో ఘనత కక్కినవాడు చాయా మెంగ్ ఫు. ఇతడు పురాతనపద్ధతులను అనుసరించే రచనసాగించాడు; సుట్టాల్ని చిత్రించుటలో కడునిపుణుడు. ఈతని సమకాలికులుగూడ సుట్టాలు చిత్రించేవారు.

ప్రాచీన సంప్రదాయములను అనుసరించి చిత్రరచనచేయడం మంగోలములో హెచ్చుగా కనిపిస్తుంది. కాని ఈ రచనలలో మంగోరచనలలో వుండే గంభీరమైన పరళితగాని, టాంగోరచనలో వుండే సత్తవ, వికాలత,గాని కనిపించవు. అయినా లిన్ యాంగ్, వూవియిలవంటి ప్రతిభావంతులు లేకపోలేదు.

ఈ కాలపు చిత్రాలకంటే పురాతన చిత్రాలే ఆకర్షణీయంగా, ప్రాసదాయకంగా వుంటాయి. ఈ సవీన చిత్రాలు పూర్వపు చిత్రాల అనుకరణలుగా కనిపిస్తాయి. పూర్వపు చిత్రాలలోవుండే రమ్యమైన వర్ణసంవిధానము, చక్కని కల్పనలు తమ చిత్రాలలో లేగలిగాదుకాని, వారిభావపతమను మాత్రము స్ఫురింపజేయలేక పోయారు.

సమూహ ఒక శతాబ్దము క్రిందటివరకు వైనాచిత్రకళను చూచి వచ్చిన వాగవైనా వైనాకళను గురించి ప్రశంసిస్తే పాశ్చాత్యులు విస్తబ్ధమై ఆలకించేవారు. చిత్రాలుచూచి అర్థంచేసుకొని ఆనందించలేకపోయేవారు. ఇప్పుడు చీనా చిత్రాలు, తదితర చిత్రవస్తువులు ప్రపంచమంతటా అన్ని పెద్ద గ్యాలరీలలోను, మ్యూజియములలోను గౌరవస్థానాలను అలంకరించివున్నాయి. ముఖ్యముగ ఐగోపాలోను, అమెరికాలోను పెద్దగ్యాలరీలయంగును మ్యూజియలంజేకాక, ధనికుల గృహాల్లోన, కళాభిమానుల ఇంట్లలోను, కళాకారుల ఇంట్లలోను కనిపిస్తాయి.

కొందరి ప్రవిణ పాశ్చాత్య చిత్రకారుల రచనలలో వైనా పోకడలు కనిపిస్తాయి. ముఖ్యముగ ఇటలీ చిత్రాల్లో కనిపిస్తాయి. ఎంబ్రోజియోలోరొశెట్టి చిత్రాల నిర్మాణంలో గీసినరేఖలు చీనారేఖలను పోలివుంటాయి. 15 వ శతాబ్దికి చెందిన గొప్ప చిత్రకారుడు బోటిసిల్లి తన చిత్రాలకల్పనకు ప్రతిభావంతులగు చీనా చిత్రకారుల (Line rhythm) విగది ఆధారపడ్డాడా అని విస్తుంది. ఈతడు వైనా చిత్రకారుడనే చెప్పవచ్చు. ఇంగ్లండు కూడ ఇట్టివాడే. ప్రపంచప్రఖ్యాతిగాంచిన క్లాడ్ లోరన్ దృశ్య చిత్రాలలోగూడ చాలవరకు వైనా దృశ్యచిత్రాల పోకడలు కనిపిస్తాయి. ఇతడు 17 వ శతాబ్ది మధ్యభాగానికి చెందినవాడు. ఆల్ ఫ్రెడ్ ఈమధవంటి గొప్ప ఆంగ్ల చిత్రకారులు, వైనాదేశమునల్ని, అచ్చటి కళాసంస్థలు, చిత్రకారుల్ని దర్శించి, ప్రశంసించి వచ్చారు.

విజయగీతము

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

కుంకుమ చల్లినట్టు లదిగో కను దాంధ్ర రసాల కాళన
లవ్వంకలనుం జిగిర్చినది; రఘుతదీయ కిసాల ఖాదియై
క్రమంకగ చీకటుల్ పెలుగు గొంతున కోకిల ఆలపించు—ని
శృంకగ తేనెలొల్కగను స్వాగత గీతి నవాబ్బ లక్ష్మికా.

ఏమని పల్కుకోకిల?—“అహీన మహీయసి! అన్తు తెన్తు త
ల్లి! మరి నీకు కష్టములులే” వని పల్కు; “ఖరాబ్బముకా, భయో
ద్దామ వికృత్యసాధునమ దాటెనులే!” యని పల్కు; “కల్య న
ల్లి! మహితాంధ్రమా! శుభము లేదెదవే విజయాబ్బమం” దనున్.

రాజ రాజను కృష్ణరాయని, రఘునాథ
స్వపతి గీర్తించు వాణి ప్రియుని
నన్నభట్టును, పెద్దనార్యుని, చేమకూ
ర స్మరించు సుకవితా లలితమతుల
త్యాగరాజులను, పోతన్న, గోపన్నలక
భక్తాగ్రణుల నెంచి పరవశమగు
మల్లమ్మ, రుద్రమ్మ మహితి గాథల పాడి
మాటికి మై గగుర్పాటు చెందు
తిమ్మరును, యుగంధరుల-మంత్రి ప్రవరుల
ప్రథిత ధీశక్తి వినిచి, గర్వాన నిలుచు
తన అజంతా గుహల శిల్పమునకు మురియు
తెలుగు కోకిల హర్షాపగలను కురియు

జీవన మిచ్చి తెల్లు మనసెల్లను వెన్నగ సాకినట్టి గో
దావరి నెన్ను; కృష్ణ నమృతాంబువు నెన్నును; తుంగభద్ర పె
న్నా విమలనవంతుల జనప్రియ మూర్తులనెన్ను నమయై
ఈ ‘విజయ’ ప్రభాతరమ నెన్నుపికమ్ము ముద్రశుకమ్మై

సాతవాహనులు, నైఋతుకులును, బృహత్ప
లాయనుల్, కందార రాజ వంశ్యు,
లలఘు సాలంకాయనులు, పల్లవుల్, విష్ణు
కుండి వంశ్యులు-రణకౌండు, లుగ

ఆంధ్ర పత్రిక - విజయ సంవత్సరాది సంచిక

పూర్వ చాళుక్య నృపులును, కళింగ గాం
గులు, వెలనాటి చోడులును, ఘనులు
కాకతీయులు, కౌర్య ఖనులు రెడ్డి నృపతు
లును, విజయనగరోగ్ర నృపతులును
మును మన తెనుంగు నేల నేలిన దినాల
ప్రాభవమ్ము న్మరించు; ఆవభుల మేటి
తేజ మద్ది చల్లార లేదిపుడు గూడ
నంచు నానంద వివశమై ఆలపించు.

తెలుగు చరిత్రలో వెలుగుతెన్నులు తీర్చిన తొంటి రాజవ
ర్కుల, నదివావతంసులను, యోధతత్విక, కవి, పండిత ప్రకాం
దుల, మరి ఎల్లరక తెలుగు నోములపంటల పేరు పేరునక
దలచి, నివాపముల్ వదలు నొదల వంచి పికమ్ము భక్తితో

నకలాంధ్రానికి రాష్ట్రముక విలిచి, శక్యత్ శ్రేయము గూర్చుకొ
రిక నెంతేని తపించి ఏగిన యశశ్శ్రీ మూర్తులక 'జేశ భ
క్త' కదంబమ్మును, 'విశ్వదాతృ' తతి నుద్యద్భక్తి నర్పించి, ఈ
పిక మర్పించు నివాపవారి తెలుగులెన్వెన్వంటరా భక్తితో

తన తెలుగుం బ్రజల్ మనెడి దానికినై తనమేని కండలక
త్పణముగ నిచ్చెనే తెలుగు తేజము, 'పొట్టి' మహాన్వవాయ న
త్తని జని జాతిరత్నము-తదాత్మకు కేలు మొగిడ్చి, అశు త
ర్పణ మొనరించు నీతెలుగు పర్వదినాన పికమ్ము భక్తితో

ద్విజరాజా! నకలాంధ్ర భూప్రతినిధీ! తెల్లమ్మ కుం బర్వ మీ
విజయాబ్ధోదయ రమ్యవేళ మధుర స్ఫీతాచ్చ కంఠమ్మునక
నిజ కర్తవ్యము తెల్లనానికి వచింతే? నీ మహావాణీయే
నిజమై పుణ్యుడ! తెల్లు తల్లికికపై నింజారులే శ్రేయముల్

తొలగె తమములు;-విజయ దుందుభులు మొరె సె
ఆంధ్రజాతి అభ్యుదయ నహస్ర కిరణు
డదిగొ! పొదువనున్నాడు ప్రాగ్ది కొనల
తెలుగునాడెల్ల కుంకుమ లొలిక నేడు!

ప లా య తు డు

శ్రీ కాశీవట్నం రామారావు

నా జీవితంలో పోట్లాడి, స్నేహితులలా కావచ్చు చూపించినవాడు రాజశేఖరం. ఆయననుండి నేర్చుకోదగ్గవి చాలా ఉన్నవి. కాని అతను నా జీవితంలో ప్రవేశిస్తూ నేర్పినది ఒకటి— తరువాత విడిపోతూ నేర్పినదీ— యా రెండుపాతాలూ నేనెన్నడూ మరువలేను.

ఆయనా నేనూ మొట్టమొదట ముఖాలు చూచుకున్నది ఒక సినిమాహాల్లో సీట్లవద్ద. ఒకసీటుకై పోట్లాడుకుంటూ ఇద్దరం పరిచితులమయ్యాము. నా కప్పటికి ఇరవై రెండు సంవత్సరాలు.

నేను కుర్చీకి జేబురుమాలును కాపుపెట్టి బయటికి పోయాను. తిరిగి వచ్చేసరికి చక్కగా అందులో ఈయన అధిష్టించివున్నారు. ఖద్దరు కళ్ళీలాలీ పైజామాలలో— అప్పటి కాయనకు దగ్గర పాతికేండ్లవయస్సై ఉండివున్నాడు. ప్రక్కను ఇంకొక స్థూలకాయుడు ఆయన వయసువాడే ఉన్నాడు. వాళ్ళిద్దరూ చాలా గంభీరంగా వీదో ఒక మహత్తరవిషయంపై చర్చించుకుంటున్నారు. నాకు వాళ్ళు నాస్థలం దురాక్రమణ చేశారనుకోవలసినవలనకన్న వాళ్ళేదో తమాషాచేసి నటన సాగిస్తున్నారనే భావం అనాలోచితంగా తట్టటంవల్ల ఎక్కువ పట్టుదల కలిగింది. నేను స్థలం కాళి చేయమన్నాను. రాజశేఖరంగానే పసిమిమించిన తెలుపువర్ణం గల తమ పలుచని కోలమొఖాన్ని నావంకకు త్రిప్పి “ఎందుకూ” అన్నారు. నా మొఖంలోకి చిత్రంగాచూస్తూ ఆచూపు ప్రశ్నించే ధోరణి నన్ను మరీ ఉద్విగ్నుణ్ణి చేశాయి. చెప్పేను — చాలా. గంభీరంగా సీరియస్ గా రెండుమూడువాక్యాలలో ‘అది నాస్థలం’ అని.

‘మాకేం తెలుసూ దానిమీద అలా అని ఏమీ వ్రాసిలేదు’ అన్నారాయనే.

నేను చప్పన ఉద్రిక్తుణ్ణువూ ‘వ్రాసిపెట్టే పోయాను. చూడగలిగితే—’ అంటూ దురుసుగా క్రిందికివంగి నేలను పొర్లాడు తూన్న రుమాలునుతీసి ఎత్తి దులిపి వారికండ్లముం దుంచాను.

వాళ్ళు నా ప్రవర్తనకి విస్తుపోయిందారీ. ఒకసారి ఒకరి మొఖం ఒకరు చూచుకుని పిదప నా ముఖంలోకి చూస్తూ ఊరుకున్నారు. కొంతసేపయ్యాక ఆ ప్రక్కాయన “పోనీ యిన్ని సీట్లు కాళిగాఉన్నాయి యెక్కడకూర్చుంటే వద్దన్నాయండీ” అన్నాడు నెమ్మదిగా.

నేను ఆ ఉదారత్వం తామే ఎల ప్రదర్శించరాదన్నాను. విడవకుండా వాళ్ళు మరొకరికొకరిని నిరుత్తురులై పోయారు.

తరువాత రాజశేఖరంగానూ అకస్మాత్తుగా కూర్చున్నచోటునుండి చివ్నలేస్తూ ఇంగ్లీషులో.

“సశేషరే మీ అమూల్యమైన సలహాకు ఇవే నా అసంతమైన ధన్యవాదాలు”

— అంటూ అందులో ఆ చివరిపదాన్ని ఒక ప్రత్యేకమైన పద్ధతిలో ఉచ్చరించడంద్వారా నన్ను చేయగలంత అపహాస్యానికి గురిచేసి అక్కడనుండి ఇంకొకచోటికి ఆ సహవాసిని వెంటబెట్టుకు వెళ్లిపోయారు.

నావళ్ళు రేగమండిపోయింది. అయితే దురదృష్టవశాత్తూ అది — ఓడిపోతూ ఓటమితో గలుపును పొందగల అవలివ్యక్తి ఔన్నత్యాన్ని గ్రహించటంవలన కలిగే స్పర్థవల్ల కాదు. ఆయన పోకడను ఓడిపోతూ గలిచిన ధోరణి ప్రదర్శించుకునే ఒక విచిత్ర పద్ధతిగా ఆపార్థంచేసుకున్న నా అవివేక జనితమైన అహంకారం వల్ల.

ఈవిధంగా ప్రారంభమయిన మా పరిచయం యింతకన్నా అసహ్యకరమైన మరిఒకపోట్లాటతో, సన్నిహిత పరిచయంగా రూపంది కడకడే స్నేహమయ్యింది.

ఆరోజుల్లో నాకింకా పెండ్లి కాలేదు. పట్నంలో ఉద్వోగ రీత్యా నివాసం. అందుచే హోటల్లో భోజనంచేస్తూ ఒక గది అద్దెకు పుచ్చుకొని ఒంటరిగా ఉంటుండేవాడిని.

హోటల్లో టేబుల్మిర్స్ నాగరికత ఇంత బహుళంగా వ్యాప్తంకాని రోజులవి. ఒకనాడు భోజనం చేస్తూఉండగా నా పంక్తి కెదురుగుండావున్న పంక్తిలో సరిగా నా కెదురుగా పూర్వపరిచితమైన ముఖం ఒకటి కానవచ్చింది. పడేపడే ఆయన నావంకచూస్తూరావటంచేతనే నేనాయన ఎవరూ అన్న సందేహంలో పడ్డాను. కాని ఎంత ప్రయత్నించినా నేనాయన నెక్కడచూచేనో జ్ఞాపకం కాలేదు. కడకాయన భోజనం ముగించి లేచి చేయి కడుక్కోడానికి పోతూచేసిన సాంకేతిక హాసంతో అత నెవరయ్యిందీ స్పష్టంగా గుర్తుకు వచ్చింది.

తరువాత అప్పుడప్పుడూ మేం అక్కడే తారసపడుతూ ఉండేవాళ్ళం. కాని అత నెప్పు డెదురుపడినా అతనికండ్లలోకి నూటిగా చూడటానికి నాకు ముఖం చెల్లేదికాదు. బహుశా అనాడు హక్కు నిలబెట్టుకోవడమనే మిషన్తో ఒక స్వల్పవిషయాన్ని ఘనంగాచేసి అనవసరమైన ఉద్రేకాన్ని వశ్యగ్రక్కడంలో గల

నా అల్పత్వాన్ని నేను ప్రత్యక్షంగా అంగీకరించకపోయినా నా అరాంతరాలలో దానిని బాగానే గుర్తించి వుండాలి.

ఏమైనా అతను నన్ను విడువలేదు. వేరొకనాడు నేను కూడావుడిగా భోజనశాలలో ప్రవేశించి సగం నిండిన పండ్లలో వెళ్ళి వరసలో కూర్చుంటున్నాను. అప్పుడే నాకన్నా ముందు స్థలంలో కూర్చుంటున్న పెద్దమనిషి “నేను బహుశా మరిఒకసారి మీకోసం అట్టి పెట్టుకున్న ఫలాన్ని దురాక్రమణ చేయడం లేదనుకుంటున్నాను” అన్నాడు నెమ్మదిగా. నేను తలయెత్తి చూచాను. అతనే. ఆయనముఖాన వలగుతున్న నిష్కల్మషమైన హాసరేఖ అన్ని నాళ్ళయినా నా హృదయాన్ని అంటి పెట్టుకునిఉన్న కలమిన్ని చాలావరకూ కడిగివేసి ఉండాలి. అయినా ముఖ్యంగా అప్పుడో నేనంత సుఖపుగా అన్యుల జొన్నత్యాన్ని అంగీకరించ గల సమర్థుణ్ణిగా వుండేవాడినికాను. అందుచే నాకై నేను ‘చిత్రమైన మనిషి’ అనుకుంటూ బయటికి మాత్రం ‘అచ్చే! లేదు’ అన్నాను.

ఆయన మేమిద్దరం భోజనంచేసిన ఆ పావుగంటలోనూ ముక్త సరిగా రెండేరెండు ప్రశ్నలువేశారు. మొదటిది నా పేరునుగురించి. రెండవది నా ఉద్యోగంగురించి. నేనా రెండింటికీ సమాధానాలిచ్చాను. అంతే. అంతకుమించి సంభాషణను పెంచటానికి అప్పుడో నేనేమాత్రంకూడా సుముఖుణ్ణిగా ఉండేవాడినికాను. అది అప్పటి నా స్వభావం. చాలానాళ్ళవరకూ అతనితో ఎన్నో సార్లు కలసి మాట్లాడినా నావంకనుండి ఆయన పేరైనా తెలుసుకోలేదంటే అప్పుడో నాభోరణి ఎట్లావుండేదో స్పష్టంగా అర్థం అవుతుంది.

కాని ఆయన ఇంకొకనాడూ మరిఒకనాడూకూడా నన్ను మాట్లాడించి చివరకు ఉన్నగుట్టు విప్పి ప్రశ్నించారు.

“మీరింకా సినిమాచూసంఘటన మరిచిపోలేదనుకుంటాను” అన్నారు నవ్వుతూ.

ఈ విషయం కాస్త నామీద పనిచేసింది. నేనెంత ఉదాత్త స్వభావుణ్ణి వివరించటానికి ప్రయత్నించాను కాస్తనేపు. కాని ఆయన ‘ఉన్న సంగతి చెపుతున్నాను’ అంటూ జరిగినదానిని చెప్పారు. రుమాలు వారు వచ్చేసరికే క్రిందపడి వున్నది. వారు దానిని నేను వారికి చూపేవరకూ దానిని చూడలేదు. అనాడు కాస్త పరిసభ్రమైన చృదియంతో మాటాడాను.

తదాది ఆయన గెట్టించిన ఉత్సాహంతో కనుపించినప్పుడల్లా ఒకటో రెండో నేముమలు నన్ను ఆపి ఏదో మాటాడుతుండేవారు. నేను అయిష్టంగానే సభ్యతకు కట్టుబడిక విధిలేక మాటాడుతూండేవాడిని.

చివరికి విచిత్రపరిణయం యేస్థితికి వచ్చిందంటే అతను కనపడుతున్నప్పుడల్లా మాటాడుతుండటమేకాక రిడింగ్ రూమ్ నుంచి నేను తెచ్చుకునే పుస్తకాలుచూచి అవి తాను చదివి యిచ్చేస్తానని అప్పడప్పుడు అడిగి వుచ్చుకోవటం — ఆయన ప్రతీసారి సకాలానికే నాగ్రానం ప్రకారం తిరిగి యిచ్చేసినా నేను ప్రతీసారి విడుస్తూనే యివ్వటం. అయినా అతను ఆసంగతి గ్రహించక

నావద్దనుంచి పుస్తకాలు వుచ్చుకుంటూ ఆ సందర్భంలో నాగది కూడా పట్టుకొని అక్కడకుకూడా రాకపోకలు సాగించటం — ఈ రాకపోకలుకూడా ఒకస్థితికి వచ్చాక నేను గదివిడచి బయటికి పోవసేఉన్నా ఆయనకోసమై విసుక్కుంటూ ఆ గదిలోనే ఉండటం — లేకపోతే గది అతనికి వప్పగించి తిరిగి వచ్చేవరకూ అక్కడే ఉండమని నేను బయటికిపోయి రావటం — అయినా అతను తనపద్ధతి మార్చుకోకపోవడం అందులోనే అప్పుడప్పుడూ అతనికై నేను నాతోపాటు కాఫీలూ సినిమాలూ ఖర్చులు భరించ వలసి రావటం — చివరకు నా కిదంతా అత్యాచారంగా తోచడం వరకూ వచ్చాయి.

సంగతేమంటే నేను అతనివిషయమై ఎంతతటస్థంగాఉన్నా ఆయనగురించి నాకు కొన్ని విషయాలు తెలియనే తెలిశాయి. అవి అతని పేరూ — అతని కాలేజీ చదువుల విషయం. ముఖ్యంగా అతనికి సరియైన ఉద్యోగ మేదీలేదనీ హోల్ బోలో ఏదో బ్రాహ్మ డాక్టరు ఉద్యోగంవంటిదిమాత్రం ఒకటి చేస్తున్నారనీ తెలిసింది. అక్కడనుంచే నాకు అతనిభోరణి అత్యాచారంగా తోచట మారం బించింది.

సంటనే ఆయనను వదిలించుకోవటానికి పద్ధతులూ అందుకు గాను నా అంతరాత్మకు చెప్పకునేందుకు సమాధానాలు వతు కొ్కవలసి వచ్చింది.

చివరకు అంతరాత్మతో ఏదో మసిపూసి మారడమాయచేసి న్యవహారం సైసలు చేశాను. పద్ధతిలో ఒక శిఖండి పద్ధతి అవలం బించి ఊరుకున్నాను.

ఒకనాడు ఆ రోజుల్లో నాలో ఎంతటి అమానుషత్వం అంత ర్గతంగాతలదాచుకొనిఉన్నదో అంతటిఅమానుషత్వేన్నీ ఉన్నంత సగ్గుంగానూ ప్రదర్శించి ఆయననుండి విడిపడటానికి నిశ్చయించాను.

నిజంగా అది దుర్దినం! నా కంప్లెషు ఆ దౌర్భాగ్యపు పౌరలు అంతదట్టంగాకాక ఏకాస్త ఒకపౌర తక్కువగాఉన్నా అతను ఏస్థితిలో నావద్దకు వచ్చాడో స్పష్టంగా చూడగలిగి వుండేవాణ్ణి. కాని అట్లా జరగలేదు.

ఆయనవస్తూనే ఎన్నడూ లేనిది చాలా గడబిడగా గొడవ గొడవగా మాటాడి నారంభించారు.

“— చూడండి మీ రివాళ కనీసం ఒకస్వీటూ రెండు హాట్లూతోనైనా కాఫీ ఇప్పించాలి! తొందరగా లేవండి” అంటూ నా నూట్ కేస్ సోఫాగా చేసుకొని “చాలా ఆకలి వేస్తోంది. త్వరగా తెమలండి. మీ రింత వేగిరం బయలుదేరే ఉద్దేశంతో లేకుండా ఉంటే ఆ జేబులో ఏమైనావుంది కావోలు ఇలా పడే యండి” అంటూ త్వర పెట్టసాగారు.

ఇలా అనటం ఆయనకు పరిపాటికూడా కాదు. నిశ్చయంగా అదే మొదటిసారి.

నవ్వటంచేతకాని ఆ గంభీరవదనాన్ని అనహజమైననవ్వుకటి సొందర్యాంధునకుకూడా స్పష్టంగా కానవచ్చేటంత వికృతంగా మార్చిఉండటం — మొరనే ఆకండ్లలో ఏదో ఒక పిచ్చిచూపు వ్యక్త

మాకుండటం నేనామత్తులో గమనించగలిగి ఉండను. గమనించినా వానినికూడా నా భోరణికి అనుకూలమైనపద్ధతిలో అనుదివదించు కొని ఉంటాను. కాని ఆయన ఆ పదవాక్యపద్ధతిని అపార్థం చేసు కోవటంలోమాత్రం నిశ్చయంగా పాఠపపలేదు.

అందుచేతే నా అవక్రవిక్రమ సాహసాలను ప్రదర్శిస్తూ అన్నాను.

“నేను మీకు స్వీట్లూ హట్లూతో కాదుగదా ఒట్టి కాఫీ కూడా పోయదలచుకోలేదు. అంతే కాదు. నా జేబులో చాలా డబ్బు లున్నాయి. కానీ మీకు ఒక్కడమ్మిడీ అయినా యాయను. మీరు దయచేసి నన్ను వేధించకండి. ఇంకముందు మీరిట్లా నిత్యం నా గదికివచ్చి నా కిబ్బంది కలిగించడం నేను భరించను. మీరింక నా గదికి రాకండి” అన్నాను.

నా మనస్తత్వ మెట్లా పనిచేస్తుంది ఉంటుందో మీకు అర్థం జూతుంది. వాక్యపద్ధతిలో నేకాకుండా స్వరంలోకూడా అనవసరమైన కర్కశత్వం తెచ్చిపెట్టుకుంటూ నేనెట్లా అనేసరికి ఆ నిర్భాగ్యుడు మొదట ఆశ్చర్యంగా తలయెత్తి చూశాడు. ఆయన నాముఖంలో ఏంమానాడోకాని నే నాయన పసిమిమించిన తెల్లని ముఖం మాస్తూఉండగానే ఎటువునుండి తెలుపునకూ తెలుపునుండి నలుపునకూ రంగులు మారటం గమనించాను. కాని ఆ క్షణాన దాక్షిణ్యమనేది మరి అంత పూర్తిగా నాలో ఎట్లా మాయమయ్యిందో తెలియదు. అతెట్లా పినుగడిచిన చందాన నిస్తేజుడై నిశ్చలంగా పడిఉంటేనే ఏంకా వాగనాగాను—

నేను హాస్యమాడిగోవడంలేదు. మీరు ఇంకముందు నాగదికి రావద్దు” అన్నాను. అత డీ వాక్యాల తరువాతకూడా తొలి డబ్బునుండి కొంతసేపటికిగాని తేరుకోలేదు. కోలుకోన్నాక అన్నాడు.

‘అంటే’ అన్నాడు సరిగా పెకలని కొంతును సరిచేసుకుంటూ.

కాని అహంభావ భోదూయమానమనకు కండ్లై కావు ఇంద్రియపంచకంలో ఏ ఒక్కటి సరిగా పనిచేయదు.

“అంటే—అంటే అనటాని కిందులో ఏమీలేదు. ఇది నా గది. అందులోనికి రావద్దనటానికి ఏల రారాద నేవిషయమై మీకు నేను సంజాయియిషీ యిచ్చుకోనవసరంలేదు. నాకిష్టంలేదు. కాబట్టి రావద్దు” అన్నాను.

ఈ శిఖండి జవాబుతో అతను నిరుత్తరుడై ఊరుకున్నాడు. కాని అతనిముఖంలో ముఖ్యకండరాలన్నీ ఈ మహావమానజనితమైన ఉజ్వగతీవ్రతచే కంపిస్తున్నాయి. ఆ అభిమాని దానిని వ్యక్తం కానీయటం యిష్టంలేక పలుచని పెదవులు మరి పలుచన కాగా వానిసెంత అదిమిపెట్టివుంచినా అవి తమపని మానలేదు. ఒకటి రెండుసార్లు గ్రుక్కిళ్ళు మ్రొంగికూడా వానిని వశపర్చుకోలేక పోయారు.

బదు...పది...ఇరవై...ముప్పై సెకన్లవరకూ ఇద్దరం చిత్ర ప్రతిమలలా మిగిలిపోయాం.

ఆయన యెంత నిగ్రహస్వభావుడైనా నేనుచేసిన అవమానం ఆనిగ్రహాన్ని మించినది.

మాస్తూఉండగానే ఆయన ఉత్తమాంగం చలింప నారంభించింది. చలనతీవ్రత క్రమక్రమాభివృద్ధికాగా మనిషి చివర కాపాద మస్తకమూ వణికిపోతూ చవ్న నిలుచున్నాడు. అంతసేపూ ఆయన అతితీవ్రంగా ఆ చూపులకే సామర్థ్యమేవుంటే నన్ను మని చేయ గలంత తీక్షణంగా చూస్తునే ఉన్నారు. అలా చూస్తునే ఆ మాడి వున్న పెదవులూ కరచుకొనివున్న పండ్లూ కాస్తగావిప్పి—

“సతే”

— అన్నారు. అట్లాఅని మరి కాస్తసేపట్లో చటన వెనదిరిగి నా గది విడిచి మెట్లుదిగి వెలిపోయారు.

నేను కొంతసేపుపోయాక ఒక దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచాను. తరువాత కూర్చున్నచోటునుండి లేవబోయాను. కాని అప్పటికి కూడా నాకొళ్ళు వదులుకున్నాయే. యెందుచేతా అంటే నాకప్పుడు తెలియలేదు. అంతరాంతరాలలో కారణ మేదో నూచితమౌతున్నా దానిని నేను గ్రహించ నంగీకరించలేదు.

ఆనాడల్లా ఏపనీ చేయలేకపోయానుకూడా. మరి స్తిమితంగా వున్న జ్ఞాపకమైనా లేదు.

తరువాతి కొంతకాలం సర్వకాల సర్వావస్థలలోనూ ఒకటే పనిగా ఆలోచించసాగాను. ఎంతెవడికినా ఆయన నవనడిలోగాని మాటలలోగాని మచ్చుకు ఒక్కటైనా అతినికి నేను చేసిన మహావ మానానికి తగినకారణంగా పేర్కొద్దగ దానిని నేను సాధించలేక పోయాను. చివరకు మళ్ళీ మహాకసారి శిఖండిభోరణి అవలంబించి అంతా మరిచిపోవడానికి ప్రయత్నించాను.

అయితే ఆయనకు ఈ స్వార్థపరునీ అహంభావినీ ఉద్ధరించాలనే పట్టుదల ఏలకలిగిందో తెలియదు. జన్మలో ఆయన మళ్ళీ నా ముఖం చూడరనుకున్నాను. కాని అలా జరుగలేదు. ఒకనాడు ఉదయాన్నే నేను నూతివద్ద స్నానంచేసి తిరిగి వచ్చేసరికి మూసి ఉన్న నా గది తెలుపులు తెరచివున్నాయి. అందులో ఈనా స్తికుని పూజనందుకోవచ్చిన దేవమూర్తిలా ఆయన ఎదురుగా నిలుచుని ఉన్నారు. నిష్కల్మషమైన హాసరేఖ అతనిముఖాన్ని ఉద్దీప్తిం చేస్తూవున్నది.

నేను క్షణకాలం నిచ్చరబోయాను. తరువాత గదిలో ప్రవేశించి తొందరగా బట్టలుపేసుకొని ‘పదండి’ అన్నాను. బయటకు నడుస్తూ గదితొళంపెట్టి చకచకా అతనిప్రక్క ప్రక్కగా మెట్లు దిగుతూవుంటే నాశరీరం గాలిలో వేలిపోతున్నట్లయింది.

2

ఇది జరిగి పదేండ్లయ్యింది. నాటినుండి నేటివరకూ మేము స్నేహితులమే—కాని ఆయన స్వభావం చరిత్రా మాత్రం ఈనాటికీ నాకు నిత్యనూతనములు.

మేము మూడేళ్ళు ఒకేగదిలో ఉన్నాం. ఆహార కియ్యాసన విహారాదులలో ఎన్నడూ ఒకరినొకరు విడచినదిలేదు. మా వస్తు

పులుదుస్తులూ చివరకు వద్దులుకూడా సమిష్టిగా పంచుకున్నాం. నా పెండ్లికి పదప గదినుండి వీడిపోయినా ఒక యాదాది ఒకే ఉరిలో ఉన్నాం. నిత్యం కలసేవాళ్లం. ఆ చివరిరోజులలో అతనుకూడా కుటుంబాన్ని తీసుకవచ్చాక కొంత యెడబాటు యెక్కువైనా తరచు కలుస్తూనే ఉండేవాళ్లం. అయినా అంతకాలంలోనూ ఆయన గురించి నేను తెలుసుకో గలిగినదల్లా అతనికి వివాహమయ్యిందనీ తల్లి తండ్రి లేరనీ ఒక్క అన్నా ముసలినాయనమ్మా మాత్రం ఉన్నారనీ అస్తులేమీ లేవనీ తప్ప ఇంకేమీలేదు. ఆయన నిజమైన జీవితంతో సరిచయం ఆయనను విడిచిపెట్టాకే ప్రారంభమయ్యింది.

నాకు క్రొత్తగా బదిలీ అయిన ఊరు. ఒక చిన్న పట్టణం. అక్కడికు వెళ్లిన తొలిరోజులలో నాకు అక్కడి వీధులూ ఇళ్లూ బజార్లూ ఎట్లా సంకుచితంగా చిన్నవిగా కౌవచ్చాయో అట్లానే అక్కడి మనుష్యుల హృదయాలూ సంస్కారాలూ కూడా చాలా తేలికజాతికి చెందినవిగా కౌవచ్చేవి. అందుచే చాలాకాలం వరకూ వాళ్లతో కలసి తిరగలేక పోయాడిని. కాని ఒంటరితనం బహు దుర్భరమైంది. అందుచేత కాలక్షేపానికి వాళ్లమాటలనూ చేష్టలనూ స్వభావాలనూ నే నెంత అసహ్యించుకుంటూ వచ్చినా వాళ్లతోనే తిరగక తప్పిందికాదు. మా ఆఫీసులో పనిచేసే నాతోటి వారిలో సాయంకాలాలవేళ ముఖ్యంగా నెలపు రోజుల్లో కలసి తిరుగుతూండే వాడిని.

వాళ్లంతా రోజూ ఊరునకుమ ఉన్న చిన్న పార్కులో చేరి ఒక మారుమూలకూర్పుని బాతౌఖానీ ఆరంభించేవారు. వారు మాటాడే విషయాలు సాధారణంగా ఏ పై అధికార్లను గురించో వాళ్ల భార్యలను గురించో లేక తమ తమ చిన్ననాటి ముచ్చటలూ ప్రజ్ఞలూగూర్చో అవీ ఇవీ కాకపోతే ఇరుగు పొరుగుల ఆడవాళ్లను గురించో అయివుండేవి. అందులో ఆడవారి గురించి ప్రసంగమైతే ప్రతి ఒక్కడూ కలుగజేసుకొని నోటిదర్తి దీరా అవ్వకులూ గివ్వకులూ వాగి చాలా సంతృప్తి పడుతుండేవారు.

ఒకసారి దురదృష్టవశాత్తూ యీ మహానుభావుల నడుమనే రాజశేఖరంగారి పూర్వగాధ యిరుక్కున్నది.

ఆవేళ నాకు అదివర కెప్పుడో ఎక్కడో ఆఫీసులో క్రొత్తగా గుమస్తాగిరిలో ప్రవేశించి అచిరకాలంలోనే ఆ పువ్వుగం పోగొట్టుకొన్న ఒక కుర్రవానిగురించి చెప్పకుంటున్నారు. ఆఫీసరు 'ఫూలో' అని అవమానిస్తే కోపంవచ్చి ఉద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చేవాడట.

మా బృందం వాడి తెలివితేటలూ మరుకుదనం ఆదిగాగల వాటి నన్నింటినీ బాగానే వర్ణిస్తూ 'ఏమైతేనేం పెడసరపు బుద్ధి ఉన్నాక ఒక్కటికూడా రాణించవు' అంటూ ఆఫీసరనే వాడిని ముఖం ముందు స్తుతిస్తూ 'గులాం' గా నటించి ముఖంవెనుక తమలా కనిపిస్తూ తిట్లుకొని సంతోషించటం చేతకాని ఆ కుర్రవాని బుద్ధి హీనతను నలుగురూ నాలుగు విధాలా చెప్పకొని నవ్వుకున్నారు.

ఆ సందర్భంలో "నేనూ ఎరుగుదును ఒకణ్ణి—" అంటూ అందులో మరిఒకడు రాజశేఖరంగారి పేరెత్తాడు. అతను తన ఎరి

కలో ఎలా తాలూకా ఆఫీసు ఉద్యోగం పోగొట్టుకున్నాడో చెప్ప నుద్యోగిస్తూ రెండు వాక్యాలు చెప్పాడు. ఇంతలో సాంబ మూర్తి అందుకున్నాడు.

ఆ బృందంలో కల్లా—నాలో చాలమట్టుక ఊణించగా ఇంకా మిగిలిన నాగరిక శక్తంతూ ఏమైనాఉంటే ఆ శక్తుల వితి మిచే నేను ఎక్కువలో ఎక్కువగా అసహ్యించు నేది ఆ వ్యక్తి నే! ఆ 'లక్ష్మీపతి' కి తెలియని భోగట్టాలూ మనుష్యులూ ఉండవట్టు కనుపించేది. ఎలా సంపాదిస్తాడో ఆ పరిచయాలూ చరిత్రలూ తెలియదు. అందర్నీ తెలుసునంటాడు. అందరి పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ వర్ణిస్తాడు. చిత్రమేమంటే ఆయన విషయాలకిచ్చే రంగు లెట్లా ఉన్నా సాధారణంగా ప్రతికృతుల సత్యతలో లోపముండదు. ఆయన తనకుటల హస్తాలలోకి కుంచను లాక్కొని రాజశేఖరం గారిని చిత్రించి నారంభించాడు.

అంతవరకూ తలను మెడపై ప్రక్కకువంచి కనుబొమలు రెండూ ముడిపెస్తూ వింటున్న వా డిట్లా సందేహ స్ఫూర్తి నూచి కములైన మాపులూ స్వరాలూతో "ఏ రాజశేఖరం? రాజశేఖరమేనా?" అన్నాడు బొంగురు గొంతును సరిచేసుకుంటూ. ఆవలి వ్యక్తి అవుననగా ఆరంభించాడు. "వాడా! వాడిని నేను బాగా ఎరుగుదును!" అంటూ కూర్పున్న జైఖరిలో మార్పును తేవటం ద్వారానూ ముఖంపై ఒక వక్రితవ్యవస్థ తల అడ్డాబిడ్డంగా త్రిప్పటం ద్వారానూ సన్నద్ధతనూ ఉత్సాహాన్ని ప్రకటిస్తూ చిత్రమైన విరామాలతో వెప్పసాగాడు. "వా డొక కొబ్బా!...గర్వం అతిశయం చూడబోతే పట్టపగ్గాలుండవు!!.....పోజలిస్తాడు పోజులు!!!....." అన్నాడు.

నాకు అన్యుల సట్లా అనవసరంగా అవహేళన చేయటంలో అందులో నే నెరిగిన రాజశేఖరాన్ని గూర్చి నోటికివచ్చిట్టు కూస్తూ తద్వారా అతిహీనమైన ఆనందాన్ని పొంద యత్నించే ఆ వ్యక్తి నైచ్యాన్ని మానేసరికి వక్రు ముందుకపోయింది. అయినా—

"మీరు పరీక్షించారా ఆయన పుంస్తాన్ని..." అన్నాను వ్యంగ్యంగా. కాని ఆదున్నపై అట్లాంటి వేమీ పనిచెయ్యవు. మీద ఏమైన పడినపుడు సరిగా దున్న తల విసిరినట్టే ఒకసారి తల విసిరి కనిరికొడుతున్నట్టు అన్నాడు.

"బాగుంది! నాకు తెలియదంటారేమిటి? వాడిదీ మాదీ ఒకటే ఊరు. కావలస్తే నారాయణరావు నడగండి! అమగ్య నేను విశాఖ పట్నం వెళ్ళినప్పుడు నారాయణరావు నేనూ వస్తాండగా వాడు దారిలో ఎదురుపడ్డాడు. దారిలో ఎంతసేపు మాటాడేమో అడగండి" అన్నాడు బుసలుకొడతూ.

ఆ మందకు సాంబమూర్తి మాటలంటే అమృత గుళికలు. కారణం వేరే చెప్పనవసరంలేదు. అందుచేత అతని మాక్కును అందరూ సమర్థిస్తూ అతనినే చెప్పరున్నారు.

సాంబమూర్తి విజయగర్వంతో చెప్పసాగాడు. అతను తన ప్రత్యేక షోరణిలో విషయానికి తా నీయదలచిన రంగుకు అనుగుణమైన పదజాలంతో వాక్యపద్ధతితో సాంకేతిక పదాలూ అభి

నయనా అలంకరణలు కాగా చాలామంటలలో చెప్పిన దాని సారాంశం యిది—

“చర్చలో ఉన్న వ్యక్తి తండ్రి నానో ఆపరేషన్ గొడవలలో ఒకటో రకానికి చెందిన ఉద్యోగం కి చేతలేలాతిలో దిక్కు లిచ్చుకున్నాడట. రెండుసార్లు జైలుకు వెళ్ళి ‘మేల్తగా’ పోలీసులచే ఒళ్లంతా బాగా ‘మర్దన’ చేయించుకున్నాడు. కొపకా జైలులోనే చచ్చిపోయాడు కూడా—ఎవ్వడూ మంచినీళ్ళుపోసే దిక్కునా లేకుండా. చచ్చేముందు ‘ఏ మలాడో మంగలాడో’ ఇన్ని నీళ్ళు పోసి ఉంటాడు.”

వాళ్ళమ్మ ఆ తరువాత ఆరుమాసాలు తిరిగకుండా బహుశా బెంగపెట్టుకునే చచ్చిపోయి వుంటుంది.

వాళ్ళి ముగ్గురు అన్నదమ్ములు. ముగ్గురూ మగగుంటలే. అప్పటికి ఇంత ఇంతగా ఉండేవారు. పెద్దవాడూ తనతోటివాడు. స్ఫోటకంవచ్చి చచ్చిపోయాడు.

వీళ్ళని వాళ్ళ నాయనమ్మ పెంచింది. మసలిది ఇప్పటికీ గుండుముక్కలా తిరుగుతూ ఉంటుంది? (ఇక్కడ సాంబమూర్తి గారు ఆమె గుండునుగూర్చి విదునిముహూలు మాటాడారు.) మగ సహాయం ఉంటేనే ఉన్న మేనమామలవల్ల పొందారు. కొద్దిగా భూములున్నాయి. వీడికన్నా పెద్దవాడు ఇప్పటికీ ఆ భూములు మీదే ఆధారపడి బ్రతుకుతున్నారు.

వీడికి ఆ మేనమామ తన మాడోకూసుర్ని ఇచ్చి పెళ్ళిచేశాడు. ఆ మేనమామ పెళ్ళం ఒక పిల్లలకోడి. వరుసగా ఇద్దరు మగపిల్లలునీ నలుగురు ఆడపిల్లలనీ కనీ మొత్తం అరడజనూ పూర్తిచేసి కానుకలు ఎత్తిపెట్టేసింది. అప్పటినుండి బాగా బలిసి ఇప్పుడు గుండ్రంగా ‘అణా రోట్టెలా వుంటుంది’ మామగారు సన్నంగా రివటలా పొడవుగా ఉంటాడు. అందమైన దాంపత్యం.

వాళ్ళు వీడికి బి. ఏ. వరకూ చదువు చెప్పించడంలో సహాయపడతామన్నారు. మనవాడికి విజయనగరం కొరాయినిళ్ళు ఒంటికి విషమించి ఇంటడు చదువుకూనో చదివి పాస్ అయ్యో ఇంటికి తిరిగి వచ్చేకాదు.

ఇంతలో ఆ పిల్ల పెద్దదయ్యింది. కార్యం చేసుకోమంటే చేసుకోడు.....

అటు చదువూ లేకుండా ఇటు ఉద్యోగం—లేకుండా పోనీ ‘అరైనా’ అటు లేకుండా రెండేళ్ళు రికామి గొడ్డులా తిరిగాడు. తరువాత రెండుమూడు ఉద్యోగాలుచేసి బుర్ర తిరుగుడు ఫలితంగా శ్రీముఖాలు పుచ్చుకొని చివరకా వెళ్ళని ‘దమ్మిడి’ విశాఖపట్నం వెళ్ళి అక్కడ చలామణీ విపోయింది. కొన్నాళ్ళు హోర్ బర్ లో డ్రై రీ వేజన్ మీద పనిచేసి — ఆపాట్లుపడి ఈపాట్లుపడి చివరికిప్పుడు ఎలక్ట్రికల్ డిపార్టుమెంటులో పనిచేస్తున్నాడు. కాని అక్కడైనా స్థిరంగా ఉంటాడనే సిద్ధాంతం మేమీలేదు.

ఇక్కడివఱకూ చెప్పి అలసిపోవటంలేత కానోలు ఆ ఉపన్యాసకుడు కొంచెంసేపు ఆగాడు. కాని అతని శ్రోతలు అతనిని విడువలేదు. ‘అసలు సంగతి చెప్పావ్ కాదీ!’ ‘చెప్పవలసి దంతా

మందే ఉంచేశావ్’ అంటూ ఉపన్యాస విషయంయొడ తమకుగల గల శ్రద్ధాసక్తులను అలా ప్రశ్నద్వారానే కాకుండా మరి కొన్ని కొన్ని చిన్న చిన్న సాంకేతిక వాఖ్యలవంటి వానిద్వారాకూడా వెల్లడించి అతనిని మల్లా ‘ముగ్గు’ లోకి తోళారు. సాంబమూర్తి భోరణి ఈసారి మరి రసవత్తరంగా సాగింది.

రాజశేఖరంగారి నపుంసకత్వాన్ని సిద్ధాంతీకరించడానికి ఆయన చూపిన తర్కం చాలా చిత్రమైనది.

సినీమాలా నవలలూ బహుశా ప్రచారంలో ఉన్న ఈరోజులలో మనిషికి దగ్గర ముప్పైవిండు వచ్చేవఱకూ అందులోనూ భార్య ఈజ్ఞరినపిదప ఆమెను ఆరేజేండ్లు విడిచిపూడా కార్యం చేసుకోవటానికి మొగ్గకపోవటం — ఆమె ముఖమైనా చూడక పోవటం—పోనీ అని ఆమెలో ఏమైనా లోపముందా అంటే అందిం విషయం తీసుకున్నా ఆకారం విషయం, తీసుకున్నా ఎట్టిలోపం లేకపోవడం—తా నేమైనా ముంజలనో ముసుగులనో మరిగాడవటానికి అమాత్రం రసీకత్వం ఆ ముఖాన ఎన్ని కాగడాలువేసి నెదికినా కానరాకపోవటం—ఇవీ అతను తన ప్రతిపాదనను సిద్ధాంతీకరించు కోవటానికి చూపిన కారణాలు.

ఇవికొక చిట్టచివరను ఏ బన్నిటిని మించిన ‘ఒక గజ యుక్తిని’ కూడా విశిరాడు.

అతడు ఎలాగైతేనేం ఇంక తప్పక మూడేళ్ళక్రితం కార్యం అయిం దనిపించాడు. కాపురంకూడా చేస్తున్నాడు. అయినా ఈ బర్త్ కంట్రోల్ రోజుల్లో ఇప్పటివరకూ ఒక పిల్లగ్గాయినా కనలేదు.

ఆ ముతాలో ఒకడు కవిగారని వ్యవహరింప బడేవాడున్నాడు. వాడు వ్రాసిన కవిత్యం ఏమీలేదు. అయినా స్త్రీల ప్రమేయం వచ్చేసరికి మదవతి, మత్తెకామిని, కోకస్థని, వంటిపదాలుపయోగించి, శ్రోతలకు శ్రవణానందం బాగా కలిగించ గలడు. ఇంకొకడు సెక్సు నైకాలజిస్టు అనివున్నాడు. అతి జేలాటి పదాలు, తర్కం నాడతాడో ఇక్కడ ఉదహరించలేను. వీళ్ళు కాక ఇంకా ఘన పల్లెటూరు తాలింఖానాలలో తయారయినచ్చిన శృంగార శేఖరులు వేదా అర్థణా పత్రికల్లో చిమత్కారాల్ని కంఠస్థంచేసి వాటి నప్పగించ ఉబలాడే బుద్ధిమంతులున్నారు. ఇట్టి ప్రబుద్ధులంతా అట్టి విషయంపై పక్కా గంటకు తక్కువకాని కాలంచర్చకై వినియోగించా రంటే ఆ చర్చ ఎంత నాగుప్పాజనకంగా జరిగివుంటుందో అవ్యాజంగా వీరి విమర్శకు గురిఅయిన ఆ నిర్భాగ్యులు వాళ్ళమాటల్లో ఎన్నెన్ని అవాచ్యపు అపధ్రంశపు అనపాళనా పాత్రమైన యాపాలు ధరించివుంటారో వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

అదే కడసారి. ఆ మర్నాటినుండి ఇంకెప్పుడూ ఆ బృందంలో మల్లా పార్క్ మధ్యను కూర్చోలేదు. కాని ఆనాడు రాత్రిమాత్రం సరిగా నిద్రపట్టలేదు. చాలాసేపటివరకు రాజశేఖరంగారి మూర్తి, మాటలూ స్మృతిపథాన మెలగసాగాయి. ఎనాటివో మాయరు వురి మధ్యా జరిగిన ఒక చర్చ ఇంకొకమాటాకూడా జ్ఞాపకం వచ్చాయి. నేను పెండ్లయిన క్రొత్తలో తరుచుఘనవాళ్ళస్వభావ

గురించి మాట్లాడుతుంటేవాణ్ణి. ఒకనాడాయన 'మిక్కి నడుమ ఎప్పుడూ ఆడవాళ్ళ ప్రసంగంతప్ప ఇంకొకవాన్ని గూర్చి మాట్లాడం చేతకాస్టబుండే' అన్నారు. ఇంకొకసారి ఓ చిత్రమైన చర్చ జరిగింది.

ఆ గోజుల్లోనే ఒకనాడు అతను ఒంటరిగా గదిలో కూర్చొని వుండిగా నేను వెళ్లేను. అప్పటి కప్పుడే నేను కుటుంబంతో వేరే వుంటున్నాను. వెళ్ళేసరికి ఏదో దీర్ఘలోచనలో ఉన్నట్టు కనిపించగా ఏమిటి సంగతని ప్రశ్నించేను. ఆయన ఏమిలేదంటూ లేచి షికారుకు వెళ్తున్నట్టుయ్యారు. తరువాత కాఫీ త్రాగుతూంటే చర్చ ప్రారంభమయ్యింది.

సంస్కారం దేనిపై ఆధారపడి ఉంటుంది? పరిసర పరిస్థితుల మీదనా, అయితే అవిమారితే అది మారేందుకు అవకాశమున్నదా? లేక అది జన్మసిద్ధమయినదా? ఇంచు మించు ఇటువంటి ధోరణిలో జరిగినా చర్చ. నా కది అంత బాగా గుర్తుండక పోవటాని క్కారణం ఆయన ఆ చర్చను పురుషపరంగా కాకుండా స్త్రీ పరంగా తీసుకుంటూ రావటం.

నా కానాడే కొంత అనుమానం కలిగింది. కాని ఖచ్చితంగా ఇదమిద్దమని తేల్చుకోటానికి ఆయనను గురించి తెలుసుకోవటంలో మొట్టమొదటనుంచి అడ్డుపడుతూ వస్తున్న ఆయన ఆ గంభీర స్వభావమే ఇక్కడకూడా అడ్డుపడ్డది.

ఇప్పుడది జ్ఞాపకంకాగా విషయాలను ఒకవిధంగా అర్థం చేసుకున్నాను. అప్పటి ఉద్యోగస్థితిలో ఒకటి రెండుసార్లు పోయి ఒకసారి రాజకీయరంగార్ని చూచిరావా లనిపించింది. కాని తల నమ్ముకున్న సంసార్లు మైల్లుతిరిగి రావటమంటే సామాన్యంకాదు. రెండు మూడు రోజులంతర్వాత ఒక ఉత్తరం మాత్రం వ్రాశాను. అతణ్ణి కలియటమనేది ఆ తరువాత ఒక సంవత్సరంనాడు గాని వడలేదు.

3

విశాఖపట్నంలో నాకు వారంరోజులు పని పడింది. చాలా ఉత్సాహంతో బయలుదేరాను. రాజకీయరంగార్ని మకాం అనుకున్నాను.

రాజకీయరంగారు ఇల్లు మార్చటంచేత జట్కా తిన్నగా ఆఫీసుకు పట్టించవలసి వచ్చింది. ఆయన నన్ను చూచి చాలా ఆనందంతో ఎదుర్కొంటు ఇచ్చారు. ఆఫీసుపనితో అలసి జడ్డోడుతున్న ఆ ముఖంపై వెలసిన హాసరేఖ మాస్తే దినమల్లా మేఘాచ్ఛాదితమైన ఆకాశంలో అస్తాదిన చేరనున్న సూర్యమూర్తి ఏదో సందుచేసుకుని ఊణకొలం జగత్తును వింతకొంతిలో ముంచినప్పటి దృశ్యం జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

ఆయన నాయోగక్షేమాల నడుగుతూ నేను వచ్చినవిధం తెలుసుకున్నాక అనుకోని విధంగా కొంత తబ్బిబ్బయ్యారు. తరువాత 'సరే మీగుచ్చి సామానులు ఇంటివద్ద పెట్టించి మళ్ళీ ఇలారండి. ఇద్దరం ఇక్కడనుంచి కలిసిపోదాం' అన్నారు. నే నా మాటలను

ఎలా అర్థంచేసుకోవాలో తెలియక తగబడుతూ 'అలానే, అలా' అన్నాను.

ఆయన ఎడ్రసు చెప్పారు. జట్కాలో కూచుంటూ మరిఒకే సారి ఆయన ముఖం చూచాను. ఆయన ఇంకా ఏదో ఆలోచిస్తూ న్నట్టే తోచింది. నేను పొరపాటుచేస్తున్నా నేమో అనుకుంటూనే జట్కావాణ్ణి ఎడ్రసు చెప్పాను. జట్కా అచిరకాలంలోనే రాజకీయరంగారి ఇంటిమందు ఆగింది.

అసలు సంగతి అప్పుడు తెలిసింది.

ఇంట్లో ఆయన భార్య నాయనమ్మా ఉన్నారు. వాళ్ళు నన్ను నా సామానులనూ ఎంతసేపయినా వీధిలోవుంచే, మాటాడుతూ వచ్చారు. భార్య ఘోషా స్త్రీవలె తలుపుచాటున నిలబడి మాట్లాడింది. నాయనమ్మా ఎదుటబడి సనా లక్ష్మప్రశ్నలు వేసింది. నాయనమ్మా పూర్వకాలపు మనుష్యుల సహజచాదస్తాన్ని వ్యక్తం చేస్తే, మనుమరాలు 'ఏమో, మా మగవారు ఇంట్లోలేరు' అన్నట్టు మాట్లాడింది.

నేను ఒకటి రెండుసార్లు జట్కాను వి సత్రవుకో రెస్టు హౌస్ కో పట్టిద్దామా అనికూడా అనుకున్నాను. కాని అంత వరకూ వచ్చాక అది మరీ పాడుగా తోచింది. అందుచేత అలానే అన్ని ప్రశ్నలకూ సంశయాలకూ ఇయ్యవలసిన జవాబులన్నీ ఇచ్చించివరకు వారి ధర్మమా అని సామానులన్నీ ఇంట్లో చేర్చగలిగాను.

నే నీడుస్పంఘటననుండి బయటను పడుతూ మొట్టమొదట నాలో నేను వేసుకోన్న ప్రశ్న, పాపమా మానవుడు వీరితో ఎట్లా వేసుకున్నాడా, అని.

నేను రాజకీయరంగార్ని బాగాఎరుగుదును. ఆయన స్వభావం తులీరుమనుష్యులతో సరిపుచ్చుకోగలిగేది కాదు.

రాజకీయరంగారి భార్యనుగూర్చి సాంబమూర్తి చేసిన వర్ణనలో పెద్ద అతిశయోక్తిగాని అసత్యంగాని ఏమిలేదు. ఆమె కను ముక్కుతీరూ అంగసాస్తవం విడివిడిగామాస్తే ఏదోషమూ ఎన్నలేము. కాని మొత్తంపైచూస్తేమాత్రం వికారం వస్తుంది. కనీసం రాజకీయరం వంటినానికి.

ఆమె కొస్త పొడవుగా ఇంచుమించు ఆయనంత ఎత్తుగా వుంటుంది. బక్కపలుచగా చామనచాయవర్షంలో నాజాకుగా వుండటానికి ప్రయత్నించేమనిషి.

కాని ఆ చూపులలో మొత్తంపై ఆకారంలో స్త్రీలలో సహజంగా ఉండవలసిన లాలిత్యమనేది కానరాదు. మనుష్యులలో ఉండవలసేవిషయాల సర్వంచేసుకునే తెలివి అసలే ఉన్నట్టు కానరాదు. 'క్షణంలో కన్నీరు కార్చకలదు. తలుపుంటే నిర్మాక్షిణ్యంగా నిమగ్నంలో ఇంటినంతటినీ సరకంగా మార్చగలదు'— అనిపిస్తుందా ముఖముద్రతీరు. అందుచేత అట్టిమనిషితో రాజకీయరంగా రెలా వేసుకున్నారో అనుకోవలసి వచ్చింది. కాని అతను వేసుకున్నాడు.

అత నెట్టిదుర్భరపరిస్థితుల్లో ఆమెతోడి సంసారాన్ని నేగిం చుకురావడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడో కనిపెమక అతనిదుస్థితికి నాకు బారీవేసింది.

మేము గతంలో నాలుగేండ్లు కలిసి ఉన్నాం. అయినా అతడు తన ఆంతరంగిక దౌర్బల్యాలను ఎన్నడూ ఇతరులకు అర్థ మయ్యేటంత స్పష్టంగా వ్యక్తం చేసిందిలేదు. కాని ఈసారి నే నక్కడవున్న ఆ కొద్దిరోజులలోనే చివరకు తననోటితోకూడా వ్యక్తం చేసినవిధం మాస్తే మనిషి ఆకారవ్యభావాలు ఎప్పటిలాగే కనిపిస్తున్నా, ఆంతరంగికంగా అతని హృదయపు జవనత్వాలు ఎట్లా ఊహిస్తున్నావో స్పష్టంగా గ్రహించవచ్చు.

నేను వెళ్ళిన మరునాడు అతను నా ఆతిథ్యసత్కారానికే గామోను ఒక బంగారుగాజు తాకట్టు పెట్టేడు. ఈవిషయం ఎంతటి అసహ్యకరంగా బయటపడాలో అంతటి అసహ్యకరంగానూ బయటపడ్డది.

మూడోనాడు పగలు పదిగంటలకు మే మిరువురము హొటలుకు బయలుదేరనున్నాము. అవి మంచి రేషనురోజులు. అందుచే రాజశేఖరంగా రెంత బలవంతంచేసినా అది సాకుగా వారింట భోజనం తప్పించుకున్నాను. కాని ఆయన విడువలేదు. బిల్లు ఆయనే చెల్లిస్తూ వచ్చాడు. ఆకాటికి కష్టమో నష్టమో వారింట భోజనం చెయ్యమే ఆయనయొడి నేను మాపగల సహృదయత కాగలదేమోనని నేను అనుకుంటూనే వున్నాను. ముసలావిడకూడా ఆమోక్షే అన్నది.

‘అదికొడురా. ఎలాగూ ఖర్చు తప్పనికాడికి ఆ అబ్బాయిని హొటలుకు తిప్పటమెందుకు? ఇక్కడే భోజనం చెయ్యమను’ అన్నది. వంటింట్లోంచి దీర్ఘాలుతీస్తూ.

లోనుండి ఈవల గదిలోనున్న నావద్దకువస్తూ రాజశేఖరం గారు ఈమాటలువింటూ ద్వారంవద్దే ఉండిపోయారు. అతనిముఖం చూస్తే కొద్ది నాకు భయం వేసింది. ఆయన అక్కడనుండే ముఖం త్రిప్పకుండానే జనుక వంటింట్లోవున్న ముసలమ్మను ఊగకొలం చూచి తిరువార వాముఖంలోకి చూచారు. నేను నాకుగల నటనా సామర్థ్యాన్నింతనూ వినియోగించి ఆ ముక్కలు నాచెవిని చేరనేలే దన్నట్టు కనిపించడానికి ప్రయత్నించాను. బహుశా అది అంత కంటే ఎక్కువ పారపాటయి ఉండవచ్చు. అయినా అతనిధర్మమో అని అప్పటికి కాంతించారు.

ఆవిషయం అంతిటితో ముగిసిపోతుందనుకున్నాను. కాని ముగియలేదు. సాయంత్రం ఆఫీసునుండి అలానే కాఫీహొటల్కు పోయి అక్కడనుండి అతని బలవంతంపై సినిమాకుకూడాపోయి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు నా భోజనకార్యం ముగించుకొని ఇంటికి వచ్చాం.

అంతకుముందు నేను ఇంతో అంతో ఉమ్మడి ఖర్చులో పొల్లనడానికి, అవకాశం వుంటూవచ్చినా ఆవాళ నాకొ అవకాశం ముసలమ్మ మతిమారినతనంవల్ల పూర్తిగా లోపించింది. మనస్సులో కష్టపడుకూనే అన్నిటా రాజశేఖరంగారిపట్లే ఖర్చవుతుండగా ఇంటికివచ్చి విధివరందాలో హోల్ డాట్ వరచి పడుకున్నాను.

రాజశేఖరం లోనికివెళ్లి పావు గంట గడిచింది. అయినా ఆయన భోజనానికిపోయి వచ్చిన జాడ కనుపించలేదు. భార్య భోజనానికి రెమ్మనటం ఉండీ ఉడిగీ నన్నగా వినిపిస్తునేఉంది. చివరకు వంటయింటిలో పళ్లెలా గ్లాసులూ చప్పడు వివరావటంతో తృప్తిపడ్డాను.

కాని ఆ తృప్తి ఎంతోసేపు నిలువ లేదు. ఆ అమ్మాయి యేలనో గాని వచ్చి నట్టింట నిద్రపోతున్న ముసలమ్మను రేపింది. ఆమె విసుక్కుంటూ రేచివెళ్ళి ఏంచేసిందో తెలియదు.

కొద్దినిముషాలతరువాత ఆకస్మికంగా ముసలమ్మ గొంతు అతి స్పష్టంగా వినిపించసాగింది. ఆమె అన్నది.

“ఇది మాబాగుందిరా ! నే నెంత గ్రుడ్డిముండునైనా నాకొ మాత్రం కళ్లు కనుపించ వసుకున్నావా? దుక్కపోతులాటి గాజు తులమెత్తుగాజు. చీమా? దోమా?—కనుపించకపోవటానికి. అందుకోసరమని దానిమీద అలక సాధిస్తావా! ఇది మాబాగుంది! ఇంతకూ అది నాతో చెప్పితేమాత్రం నీకు వచ్చిన భయమేముంది? నువ్వేం నాదగ్గర భయంతో వణికిపోతున్నావు గనకా?” అని ఒక దీర్ఘంతీసి చివరకు “అయినా కాకపోయినా యీ ముదనప్పలు స్నేహితులు ఎక్కడ వచ్చిపడతారో తెలియదు...” అంటూ ఆమె యింకా ఏదో అనేధోరణిలోనే ఉన్నది. కాని ఆకస్మికంగా — బహుశా అది రాజశేఖరం చేతిలోని కంచు గ్లాసై ఉంటుంది — పగలనేసి నట్లు ఖంగ్ న మారుమోగింది.

ఆ శబ్దానికి నేను గ్రుంపడి రేచి కూర్చున్నాను. కాని గెండుమూడునిముషాలైనా ఎట్టిపోహారవాలూ వివరాలేదు. దానితో భయంతీరి మళ్ళీ పడుకున్నాను. అంతసేపూ ప్రగాఢ నిశ్శబ్దం వెలసింది.

తిరువార యింకొక పావుగంటవఅకూకూడా ఏదో రాజశేఖరంగాడు నట్టింట్లోకి వచ్చినట్టూ లోప ఆడవాళ్ళేవో గిన్నెలూ ముంతలూ సద్దుకున్నప్పటివీ — చప్పట్లతప్ప యింకెట్టి శబ్దాలూ వివరాలేదు.

నేను ఒక్క పెట్టి నిద్రపోతున్నట్టు వణిందవారంభించాను. అయినా రాజశేఖరంగాడు విడువలేదు. అతను నిశ్శబ్దంగానే నావద్దకువచ్చి గెండుపార్లు నేరుపెట్టి పిలచారు. నేను పలుకలేదు. తట్టి లేపితే ఇంక విధిలేక అప్పుడే తెలివివచ్చినట్టు నటిస్తూ ‘ఏం? అన్నాను. గొంతు సద్దుకుంటూ, ‘అలా పోయి వద్దాం పదండి’ అన్నారు సహజమైన గొంతుకతో. నేను కొంతసేపు ఈవేళప్పుడా అనీ ఎందుకు అనీ కొన్ని వ్యర్థమైన ప్రశ్నలువేసి చివరకు రేచి ఆయనవెంటపడ్డాను. హోల్ డాట్ ఆయనే చుట్టబెట్టి వరందాలోనే దూలాంమీదకెక్కించి ఉంచారు.

దారికదాకూ ఆయనగాని నేనుగాని ఏమీ మాటాడలేదు. పూర్ణాధియేటర్ రాగానే అతను అందులోకి దారితీశారు. ఏం పిచ్చి రాతోందో, ప్రారంభించి ఎంతసేపయ్యిందో తెలియదు. ఉన్నంత సేపు వుండి ఆటముగిపాక తిరిగి వచ్చేకాం. అతనా రాత్రి నాతో వరందాలోనే ఆ చిన్న బెడ్డింగ్ మీదే ఇరుక్కున్నాడు.

మరునాడల్లాకూడా అతను ఎప్పటిమనిషి కాలేకపోయాడు. తూడవనాడు సాయంకాలం బీచ్ నుంచివస్తూ అతను కాస్త మలా సాగా మాటాడసాగాడు. అప్పటికప్పుడే బాగాచీకటిపడ్డది. బిధుల నిండా విద్యుద్దీపాలు కాంతివంతంగా ప్రకాశిస్తున్నాయి. రోడ్డుపై సాయంసంధ్యా జనసాంద్రత ఇంకా తగ్గలేదు. మేము మందగమ నంలో మెయిన్ రోడ్ న ఆ జనప్రవాహాన్ని మెల్లమెల్లగా తప్పించు కుంటూ జంటగా వస్తున్నాం. అడనుచూచి నేను జరిగినదానికి నా సానుతాపాన్ని వ్యక్తం చేసుకునేందుకు అన్నాను. “నేను మిమ్మల్ని చాలా ఇబ్బంది పెట్టాను.. అన్ని విధాలా!” అంటూ చివరిపదంకు ప్రత్యేకోచ్ఛారణద్వారా సాంకేతికార్థాన్ని ఆపా దించాను.

ఆయన “అంటే?” అన్నాడు గ్రహించే. నేను నీళ్ళు నమలాను.

ఆయన కొంతసేపుపోయాక దానినంత ఒకఒక్కట నీళ్ళే కున్నట్లు అన్నాడు.

“అజేం లేదులేండ” అని కాస్తసేపాగి “ఈనడుమ మాయింట్లో యిట్టివి చాలా సామాన్యమైపోయాయి” అన్నాడు.

నేనేమీ మాటాడలేదు. మరి కాస్తసేపుపోయాక ఆయనే అన్నాడు. “ఎందుచేతో తెలియదు కాని కొన్ని నాళ్ళయి నేను మరి ప్రతి చిన్నవిషయానికీ ఒరిమి పోగొట్టుకుంటున్నాను. కోపాన్ని నిగ్రహించుకోవాలనే కోరికకన్నా ప్రదిర్పించాలనే లాలసలే బలంగా పనిచేస్తూ వస్తోంది.....” అంటూ అర్థోక్తిలో ఆగిపోయినట్లు ఆగిపోయాడు. నేను ఆయన భోరణి మారి నట్లు కనిపెట్టి యింకేమీ మాటాడలేదు. తరువాత మరి కాస్తసేపు కూడా ఊరుకొని ఆయన అన్నాడు.

“బహుశః అందిరు ఆడవాళ్ళూ ఆంజేనో లేక మా ముసలమ్మ ప్రత్యేకంగా అట్టిదో తెలియదు. కాని ఆమె అంత నడుస్తుంటే కూడా అనవసర మమకారాలను పెంచుకుంటూనే వస్తుంది.....” అంటూ నాకోఆవకాశం ఇచ్చాడు. నేను దానిని జార విడుద లేదు. లోకంలో స్త్రీ జాతే అంత అంటూ స్త్రీ జన చిత్తవృత్తిని హేతు సహితంగా వివరింప వారంభించాను. అతను అంత మాటాడకుండా వింటూవచ్చాడు. అసాటి కంఠే.

మరునాటికి నా పని అనుకోని విధంగా పూర్తయ్యింది. ఆ రాత్రికి నా ప్రయాణం పెట్టా. ఆ సాయంకాలం బీచ్ లో ఆయన నా ప్రయాణం మాట తలపెట్టి ‘మళ్ళీ ఎప్పుడువస్తారు?’ అన్నాడు. నేను మరిఒకసారి నా విడియాన్ని వ్యక్తంచేస్తూ ఆయన నాకై చేసిన ‘దండగ’ ను తడవి, ‘ఇలా అయితే యింకోసారి వచ్చేటప్పుడు వారితో గడపటం కష్టమన్నాను. ఆయన దానికి జవాబుగా నిష్కారపు భోరణిని నటిస్తూ ప్రారంభించి ప్రసంగకాత్తు ఆతనెట్టి ఆర్థికదుస్థితిలో చిక్కుకొని ఉన్నాకో కొంత వివరించాడు. తీరంచాలక అప్పులుచేస్తూ వాటిని రెండుమాడు వందల కంటూ పెంచవలసి వచ్చిందని విని నేను నిచ్చురబోయాను. నేను ఆంతరంగంలో అస్థితిలో ఆయన పడగల ఇబ్బందు బాహించు కొని నా ఆశ్రయన వ్యక్తంచేస్తూ.

“అయితే ఆ అప్పులు ఎలా తీరుతాయంటాను.” అన్నాను. ఆయన అది తీరేపద్ధతి అంటూ నూచించిన మార్గం చూస్తే ఆయన అప్పులలో ఇరుక్కోవటం కన్న ఆ యిరుక్కున్నందువల్ల ఆయన జీవనవైఖరిలో వస్తున్నట్లు కనుపించిన మాటలు చాలా ప్రమాదకరాలుగా భవించాయి.

ఆయన పూర్తిగా మునగదలించిన వారికి సముద్రం మోకాటి బంటి అన్నట్లు మాటాడాడు. నేను అప్పటి కా పరిస్థితుల్లో ఇంకేమీ మాడలేకపోయాను. ఇంటికి వెళ్ళాక వారంతోజా లాలో చించి రెండుటావుల ఉత్తరం వ్రాశాను. అందులో అత నప్పుడు పెంచి పోషించుకుంటున్న భౌతాలు ఎంతటి ప్రమాదకరమైనదో మానవశక్తి ప్రయత్నం ఎంతటి మహత్తరమైనదో ఋణశేషం ఎట్టిదో వివరించి అతని ఆర్థికస్థితిని చక్కబరచుకోవటానికి నూచన కూడా ఇస్తూ ముగించాను. ఇది పోస్టుచేశాక కొన్నాళ్ళు జవాబు వస్తుండేమోనని ఎదురుచూశాను. కాని ఆ వుత్తరం ఆయనకు అందిన చిహ్నంకూడా కానరాలేదు.

* * * *

తరువాత మాజేండ్లకాకా—అంటే ఏడాదిక్రితం నేను అతని నక్కడకు చూడబోయేవఅకూ అతని జీవితం వివిధమైన పరిణామాలు పొందుతూ వచ్చినదీ తెలియలేదు. ఈలోగా మాత్రం ఒక్కసారి—ఒకసారి నేను విదారుగోజు లక్కడ ఉండివచ్చిన తరువాత ఇంచుమించు ఆరుమాసాలకు—ఒకనా డతను ఆకస్మికంగా వచ్చి మాయింట ఒకపూట ఉండి తిరుగు క్రినులోనే ఇంటికివలి పోయాడు. అది ఒక చిన్న సంఘటన. అంతకు ముందుగోజునే అతను వ్రాసిన ఉత్తరం ఒకటి నా కందింది. అందులో ఎట్టి కారణాన్న పేర్కొకుండా వీరైతే ఒక వందరూపాయలు పంపమనీ— అవకాశం లేకపోతే విచారించవద్దనీ వ్రాసిఉంది. నే నొక్కక్షణ మైనా ఆలస్యం చేయకుండా ఆదివారమయినా అగ్ధంట్లు T.M.O. చేశాను. ఆ సాయంకాలం మెయిల్ లోనే అతను వచ్చాడు. అతని ముఖంలో పిచ్చికళలు కానవచ్చాయి. గెండుమూడు గంటలున్నాడు. భోజనంచేశాడు. ఆ రాత్రే తిరిగి నిర్లిపోవాలన్నాడు. నేను ఆయనను స్వేషమకు దిగబెట్టేముందు నా మనియార్డరు అందిండా అన్నాను. అందిందనాడు. పరి పోడా అన్నాను. పరి పోతుందన్నాడు. ఏమిటి విశేషమన్నాను. ఏమీలేదన్నాడు. ఆవుట విక్రాంతి తీసుకొనిపోరాడా అన్నాను. ఇంట చాలామంది చుట్టాలువచ్చి ఉన్నారన్నాడు. “అయితే మరల ఇలావచ్చారా?” అన్నాను. ఈ ప్రశ్నకుమాత్రం కాస్త కాలం యెక్కువ తీసుకొని చివరకు “ఊరికేనే” అన్నాడు.

నేను కేబులోనుంచి విడు పడియాపాయలనోట్లు తీసి ఆయన కేబులో ఉంచబోయాను. ఆయన నాముఖంలోకి నూటిగాయాస్తూ ఒక విషణ్ణహాసంచేసి ఆ డబ్బు నాకు వాపసు ఇవ్వబోయాడు. కాని అనవసరంలేకపోతే ఆతరువాత తిరిగి పంపించేయవచ్చంటూ ఆనోట్లు తిరిగి ఆయన కేబులోనే వుక్కొను. అప్పుడుమాత్రం ఆయన చూచిన ఆచూపూ ఆముఖంలో వ్యక్తం అవుతూ వచ్చిన ముద్రా నేను నా జర్నల్ మరచిపోలేను. నా పిరికలో రెండవసారిగా ఆయన ముఖకండరాలన్నీ కంపింపగా దానిని నిగ్రహించుకోవ

ఎగుమతిదార్లు:

దిగుమతిదార్లు:

షిప్పింగ్, క్లియరింగ్, ఫర్వార్డింగ్ వసులు
శీఘ్రముగను, సమర్థముగను జరుపుటకు
మమ్ము సంప్రదించండి:

డి. యన్. నారాయణ & కంపెనీ

(స్థాపితము: 1923)

స్టీమర్ ఏజంట్లు & బోట్లయజమాన్లు

హెడ్డాఫీసు: కాకినాడ

ఫోన్: 45

తంతు: "Shipping"

బ్రాంచిలు:

బెజవాడ

గంటూరు

మద్రాసు

వికాఖపట్నం

ఫోన్: 46

ఫోన్: 285

ఫోన్: 8191

ఫోన్: 171

తంతు: "Suraj"

తంతు: "Shipping"

తంతు: "Shippingco"

తంతు: "Shipping"

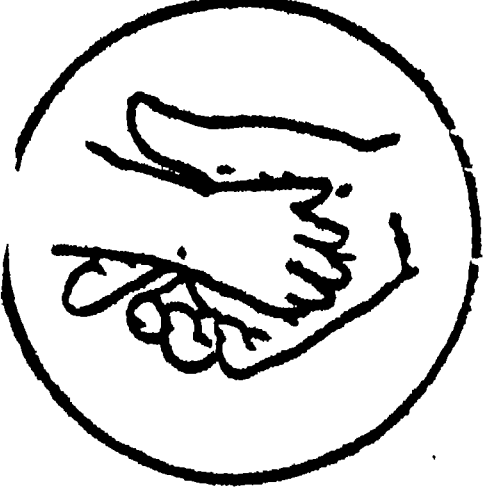
దిగువ కంపెనీలకు స్టీమర్ ఏజంట్లు:

1. ది బారత్ లైన్ లిమిటెడ్
2. శ్రీ అంబికా స్టీం నావిగేషన్ కంపెనీ లిమిటెడ్
3. ఈస్ట్ అండ్ వెస్ట్ స్టీం షిప్ కంపెనీ లిమిటెడ్
4. ది సోవియట్ స్టీం షిప్స్
5. ది థాండ్ బారీ స్టీమర్ నర్విస్ కంపెనీ లిమిటెడ్
6. ది నేషనల్ స్టీం షిప్ కంపెనీ లిమిటెడ్
7. ఆంధ్ర స్టీం షిప్ కంపెనీ
8. ది అశోకా లైన్స్ లిమిటెడ్

దిగువ కంపెనీలకు ఏజంట్లు:

1. శ్రీ భక్తరంగ్ బ్యాటమిల్స్ లిమిటెడ్
2. శ్రీ హనుమాన్ సుగర్ మిల్స్ లిమిటెడ్
3. ది ఇండియన్ స్టోవ్ ఇన్స్ట్రుమెంట్స్ కంపెనీ లిమిటెడ్

మీ కు

.....అర్థిక స్వాతంత్ర్యము పొందాలని కోరిక వుంటే,
.....పురోభివృద్ధిచెందు సంస్థలలో ఒక స్థానము ఉండాలని
కోరిక వుంటే,
.....నిరంతరమైన స్నేహ సాహచర్యము పెంపొందాలని
కోరికవుంటే,
.....జీవితం, అగ్ని, మోటారు వివిధరకాల భీమా వ్యాపా
రములో పరిపూర్ణత్యము వహించిన కంపెనీతో
సంబంధ ముండాలని కోరికవుంటే,

మా తో సంప్రదించండి.

హిందూస్థాన్ ఐడియల్ ఇన్సూరెన్స్

కంపెనీ, లిమిటెడ్,

(ఇండియాలో స్థాపితము : 1935)

హెడ్ ఆఫీసు : మచిలీపట్నం.

గాంధీ కేఫ్

గాంధీనగరం, విజయవాడ - 2.

మా ఖాతాదార్లకు

మా అభిమానులకు

నూతన సంవత్సర ఉగాది అభినందనలు
అందజేస్తున్నాము.

- * పరిశుభ్రమైన, శుచికరమైన భోజనము.
- * రుచికరమైన పెన్న కాచిన నేతి పలహారములు
- * వికాలమైన, గాలి వెలుతురుగల వనతి
సౌకర్యం.

నూతన సంవత్సరంలోగూడ మీకు సంతృప్తి
కరంగా అందించగలం.

పరిశుభ్రత - రుచి - మా ప్రత్యేకతలు.

విఖ్యాత నాడీ కళాపెత్త

(నాడీ కళానిధి)

చిలకపాటి అనంత కృష్ణమాచార్యులు
ఒంగోలు.

దానికి ఆయన ప్రయత్నించటం చూచాను. ఒకస్థితికి వచ్చాక ఆయన ముఖం త్రిప్పేసుకున్నాడు.

దారిలో ఆయన—ముసలమ్మ పోయిందనీ తనకు కర్మకాండ లపై నమ్మకం లేకపోయినా తక్కినవారు విడివరనీ ముసలమ్మకూడా మరీమరీ చెప్పి బతిమలాడిందనీ చెప్పారు. అన్నసురించి ఏదో చెప్పబోయి అంతలో మళ్లా విరమించుకున్నాడు. నేను ఏమని అడుగలేదు.

నాకా మనిషి కృతజ్ఞత చూపించినవిధంమాస్తే ఎక్కడలేని జాబీ అనంతమైన గౌరవం కలిగాయి. తిరిగివస్తూ, ఆయన పరిస్థితి నంతా మరోవారు మననం చేసుకోసాగాను. జీవితంలో నేను మహదానందంతో గడిపిన ఘడియలలో కల్లా ఆ మిగిలినరాత్రి నేను గడిపిన ఘడియలు ప్రప్రథమ శ్రేణిలోకి వస్తాయి.

ఆతిథ్యవారణ కొంతకాలం తరువాత ఉత్తరాలు వస్తుండేవి. నేను కూడా వెంటవెంటనే జవాబులు వ్రాస్తుండేవాడిని. అందులో అతను మా కుటుంబపు యోగక్షేమాలనుగూర్చి ప్రశ్నించటంతప్ప యింకేమీ వ్రాశేవారు కాదు. కనీసం తన యోగక్షేమాలైనా పేర్కొనేవారు కాదు. నేను వాటికి వ్రాసేజవాబులలో మాయోగ క్షేమాలు తెలుపుతూ అతనిలానే తనూ మొదలగువారియోగ క్షేమాలు వ్రాయమంటూ ఉండేవాడిని. కొన్నాళ్ళు గడిచాక ఆ ఉత్తరాలు క్రమశః రావడం మానేశాయి. నా కానకుమ ఒకటి రెండుసార్లు ఉత్తరం వ్రాయాలనే బుద్ధిపుట్టినా నా అంతట నేనుగా వ్రాస్తే ఆ టిబ్బు విషయం దృష్టిలోకి తెచ్చుకొని అతిశయం మనసు కష్ట పెట్టుకుంటారో అని మళ్ళా ఊగుకున్నాను.

చివరకు ఏడాదిక్రితం తమ్ముడిపెండ్లికి ఏలూరు పోయివస్తూ ఒకరోజు ముందుగా బయలుదేరి విశాఖపట్నంలో దిగాను. ముందుగానే ఉత్తరం వ్రాసిఉన్నానేమో మనిషి స్నేహనుకుకూడా వచ్చాడు. అయితే చిత్రమేమంటే ఆయనను నేను వెంటనే పోల్చుకోలేకపోవడం.

4

తెలుసు వారైదు ప్లాట్ ఫారముమీద ఆశీర్వాది ఉదయం తి గంటలవుతుంది. చేత హోల్డర్ తో తెగమాసిఉన్న బట్టలతో రాత్రల్లా నిద్రలేక నలిగిన మొఖంతో బయటపడి చుట్టూవున్న జనంలో రాజశేఖరంగార్ని వెతికసాగాను. ఆయన ఎక్కడా కను పించలేదు. ఒహుకా అతను గానకపోయా రనుకుంటూ కుంగి కూటాడుకున్నాను.

రాగా అదనమయంలో పెద్దపులపై చురుసవుతో చెయిత్తి నవినపద్ధతిలో విష్ చేస్తూ అల్లంత దూరంలో సరిగా రాజశేఖరం గార్ని పోలివున్నా డనిపించే మనిషి కనుపించాడు. అతను నావంక చూస్తూ నా దగ్గరకే వస్తుంటే మొదట అతనివరా అనీ తరువాత అతను రాజశేఖరమా అనీ ఆశ్చర్యపోయాను.

మనిషి పూర్తిగా మారిపోయాడు. ముఖంలో ద్విగుణీకృత మైన గాంభీర్యం నడకలో దుస్తుల్లో ఆకారంలో కనిపిస్తున్న చాలా

మార్పులు అతన్ని క్రొత్తమనిషిని చేసేయి. మెరసే చక్కనిబూటూ వెనుకన్నా మడతలు చెడని ఖరీదైన దుస్తులూ, మీస కట్టుతో సహా పరిశుభ్రంగా గీయబడ్డ పచ్చని గడ్డంతోడి, కొంచెం గంపరించిన మొఖము, క్రొత్తగా పెట్టిన క్రాఫ్ అన్నిటా ఆ మార్పు కానవస్తుంది. మాటాడేటప్పుడు ఆ మాటల పద్ధతేకాక గొంతుకూడా మారినట్టే కనిపించింది. స్టేషన్ కనుండి నెలుపలకు వస్తూ, జేబులోంచి సిగరెట్ కేస్ తీసి, అలవాటు చొప్పున కాబోలు నావంక ఒకసారి చూపించి, నేను కాల్యనని జ్ఞాపకం వచ్చిందేమో వెనుకకు తీసేసుకున్నాడు. చివరకు ఈ అలవాటు కూడా క్రొత్తదే.

అసలే విశ్రాంతి లేక శ్రాంతిపొందిన ఆలోచనాశక్తులకు ఆయన తన మార్పులతో కలిగించిన విభ్రాంతి తోడుకాగా ఆ మార్పులను వివిధంగా అర్థంచేసుకోవాలో తెలియక బహుశా అతడు క్రాఫ్ వర్క్ సజిల్స్ లోనో కనీసం కొన్ని పేలు పొందడంవంటి దేవో జరిగివుంటుందనుకున్నాను. కాని అతను నా కిచ్చిన ఎదు గోళ్లు దోరణిని ఆ తుడాన అతని ముఖంపై కానవచ్చిన ఒక విధమైన సంకీర్ణభావ ముద్రను విమర్శించుకో గలిగివుంటే అట్లాంటి ప్రాతిపదికను చేసుకొనివుండను.

ఆ విభ్రాంతిస్థితిలోనే ఆయన వెంట స్టేషను విడిచి జిల్లాలో ఇంటికి పోయాను.

రాజశేఖరంగారి ఇంట్లో కూడా చాలామార్పులు వచ్చినట్టు స్పష్టం. పెద్దగదిలో అన్నీ ఆయన దుస్తులూ జోర్నూ మంచం, తప్ప ఆడవారి చీరలూ ఒకటో రెండో చేటలూ, జల్లెఝూ, వంటివీ కానరావు. అలవాటులో ఉబ్బాలూ, డొక్కులూ, సీసాలూ మొదలయినవిపోయి క్రొత్తగా వచ్చినట్టు కనిపించే పుస్తకాలు బాగ్రతగా అమర్చబడి వున్నాయి.

ఆయన గదికనుక తలుపులు చేరవేసి, నాకై మడతకుర్చీ వార్చి, తానుపోయి మంచంమీద కూర్చున్నాడు.

అంతే ఇద్దరం మాటాడలేదు. గదిలో ఆ ఉదయపు తొలిమరి జాముల సంద్యలోకూడా ఎట్లావచ్చిందో తెలియదు. అనంతమైన స్వబద్ధం ఆవరించినట్టుంది. నేను బహిరీకతో కండ్లు మానుకొని ఏదో ఏదో భావాలు పరంపరలుగా రాగా, అన్ని ఊరులూ అన్ని వీధులూ, అందరి మనుష్యులూ, అన్ని సంక్షోభాల్లోనించి ప్రయాణం చేసి, చేసి చివరకు ఒక స్థితిలో అభావసిద్ధిని పొంది నట్లయింది.

అంతసేపు ఆ యాజ్ఞచైరోలో పడివున్నానో తెలియదు. కొంతసేపు పోయాక రాజశేఖరంగారి గొంతు వినిపించింది. ఆయన రెండుచేతులతోనూ రెండు కప్పుల కాఫీ పట్టుకొని ఉన్నాడు.

నేను కండ్లు తెరవగానే ఒక దానిని నా కందిచ్చారు, అప్పు టికి పదిగంటలవుతుంది అనుకున్నాను. గడిచినవి రెండుగంటలే అయినా నేను ఏలూరునుండి బయలుదేరటం, ఆ రైలు, ఇంటికి రావటం నిన్ననో మొన్ననో జరిగినట్టున్నాయి. రాజశేఖరం గారిలో వచ్చిన మార్పులు మాత్రం ఇంకా క్రొత్తతరతరు.

కాఫీ త్రాగి నేనా విచిత్రమానసిక స్థితినిగూర్చి తలపోస్తూ అలానే కూచున్నాను. ఆయన కప్పులు లోనికి తీసుకొనిపోయి తిరిగివస్తూ—

‘నిద్రపోతారా’ అన్నాడు. నేను బద్ధకంగా ఆవులించి అక్కరలేదన్నాను, ఆయన మరియొకసారి సలహా యిచ్చిచూచి నేను వినకపోగా సిగరెట్టుతీసి ముట్టించి చిత్రవిచిత్రములైన గతులలో ఆ పొగను విడుస్తూ పరధ్యానంగా ఆలోచనలో పడ్డాడు. నేను నిద్రకు ముందు విషమూలు తలపోస్తూ రాజశేఖరంగాడు తమ అత్త మామలు వచ్చినట్లు చెప్పిన విషయం జ్ఞాపకం రాగా—

‘చుట్టా రెడైనా బయటికి వెళ్ళేరా?’ అన్నాను. సరధ్యానంగా ఉన్న రాజశేఖరంగాడు కొంతసేపు పోయాక ప్రశ్నార్థకంగాచూచి అంతలో ప్రశ్న స్ఫురణకురాగా ‘లేదు’ అని మరికొస్తేపు పోయాక—

‘బహుశా ఆయన బజారుకు వెళ్ళివుంటాడు’ అన్నాడు. ఆయన క్రొత్తభోరణికి నేను క్రమంగా అలవాటు పడుతున్నాను. నేనుకూడా మరి కొస్తేపు ఉడుకొని అడిగను.

‘ఏల వచ్చినట్లు?’

దీనికికూడా అతడు సుదీర్ఘకాలమే తీసుకొని జవాబిచ్చేడు—

‘తెలియదు...అనటం మాత్రం వాళ్ళ ఆమ్మాయిని తమతో తీసుకువెళతామని...ఇవారే ఉదయమే నేను నీ దగ్గరకు బయలుదేరుతుంటే చెప్పారు.!’

విషయం మూడు ఖండాలుగా చెప్పారు. కాని ఆ చెప్పేటప్పుడు ఈసారి అతడు సుపయోగించిన మాటలు వైఖరిచూస్తే అది ఒత్తి తమాషాకు తక్కిన మార్పులన్నిటితో తెచ్చుకున్న భోరణి కాదని దానివెనుక ఏదో చాలా కథ ఉన్నదేమోనని అనుమానం వేసింది. చూస్తుండగానే అతని ముఖం ఊగతూగ సంచలనభావంచే వివర్ణమై ఉన్నట్లు అతని గమనం చేపలా చిత్రమైన వాక్యపద్ధతీ వాని ఉచ్చారణ భూకుటీ బొమ్మలను వివిధవిక్షేపాలూ అనుక్షణ చంచలములైన చూపులూ సమస్తం ఆ కారణంచేతే అంతగా అట్లా క్రొత్తగా అసహజంగా వికృతంగా ఉన్నట్లు తోచసాగింది.

కాని అప్పటి కింకా ఇదమిద్దమని తేల్చుకోలేకపోయాను. ఇంకొక అసంబద్ధపు ప్రశ్నతో అది అంత సుఖపుగా తేలిపోతుందని అప్పటికి నాకు తెలియదు. అడిగను.

‘అంటే ఎప్పట్లో తిరిగిరావచ్చు?’

ఆ ప్రశ్న నేను రకరకాలుగా మననంచేసుకుని అడిగను. ఆయన దానికి జవాబివ్వటానికి పూర్తిగా రెండు నిమిషాలు తీసుకున్నారు. ఇంతసేపూ అంతగా ఆలోచించ వలసినంత అర్థము అందులో ఏముందో తెలియక మా నడుమను వెలసిన నిశ్శబ్దం ఆయన ముఖంలో మెదులుతూ వచ్చిన భావాలూ నానరాలమీద పనిచేస్తూండగా ఆశ్చర్యసంకోచాలతో ఉత్తలమయ్యే మనస్సుకుకట్టి పెట్టుకుని కూచున్నాను. ఆయన గ్రుక్కిళ్ళు మింగి మింగి సిగరెట్ ఆయిదాడుసాగు గట్టిగా పీల్చి వివిధములైన ముఖాంగ విక్షేపాలతో ఆలోచించి ఇచ్చిన జవాబిది.

‘తెలియదు...బహుశా నెలలు పట్టవచ్చు...లేక సంవత్సరాలుపట్టినా పట్టవచ్చు...’ అంటూ కొస్తే ఎడమతో ‘అది ఇంకా అక్కడ హాకమాండు నిర్ణయాలనుబట్టి వుంటుంది...ఇది ఒక రకమైన తక్షణ ప్రతీకారచర్య అనుకుంటాను’ అని ముగించాడు.

నేనా నాక్యాలు వింటూ అలానే ఉండిపోయాను. ఒక్కసారి నా రక్తనాళాలలోని రక్తం తీవ్రగతిని కరీర మల్లా ప్రవహించి వచ్చి కొస్తేగా నీరు విడవనారంభించింది. నిద్రమత్తూ, బద్ధకం— అన్నీ ఎగిరిపోయాయి. కాని రాజశేఖరంగాడు ఇంకేమీ చెప్పలేదు. కొంతసేపు ఆయన ముఖంచూస్తూ అలానే ఉండి అందరి ప్రమాదం గుర్తుకురాగా చూపులు ప్రక్కకు త్రిప్పకున్నాను.

పావుగంట గడిచింది. ఇంతసేపూ గాఢమైన నిశ్శబ్దం వెలసింది. పెరట్లో అడవాళ్ళ గిన్నెలచప్పులూ వీధిలో బళ్ళ రాక పోకల చప్పులూ ఎక్కడో మనుష్యులు మాటాడుతున్న చవ్వకలూ పిట్టల కూతలూ ఉండీ ఉడిగీ వినిపిస్తుండేవి. మే మిద్దరం మానంగా అట్లా కూర్చుని ఉన్నాం.

తరువాత ఆయన లేచి అలమారులోనుండి ఒక కాగితమేదో తీసి తొందరగా వ్రాసి నన్ను క్షేమిస్తూ అన్నాడు.

“అలా బయటకు వెళ్ళిపోవాలి. మీరు వస్తారో రాలో ఖచ్చితంగా తెయలిక ఇంకా కలవు చీటి పంపించలేదు. టైమ్ కూడా ఆవవచ్చినట్లుంది. మీరుకూడా వస్తారా” అన్నాడు.

నేను ననుగుతూ “అలానే” అన్నాను. కాని ఆయన ఏమనుకున్నారో “మీరుండడి. నే నిప్పుడే త్వరగా వస్తాను” అంటూ నా జవాబుకోసరం ఎదురుచూడకుండానే జోళ్ళు తొడుక్కొని వెళ్ళిపోయారు.

ఆయన వెళ్ళిపోయారే గాని ఆయనతో నేనుకూడా ఎందుకుపోయి ఉండలేదా అని అతరువాత చాలా విసుక్కువలసి వచ్చింది.

ఆయన వెళ్ళాక ఒక్కళ్ళే దిక్కులుచూస్తూ ఏం జరిగి ఉంటుందీ? ఏం జరుగనున్నదీ? అనేవానిపై ఆలోచిస్తూ ఎటూ తోచనిస్థితిలో దిక్కులుచూస్తూ కూర్చున్నాను. ఏం నెపం పెట్టుకొని సాయంత్రంలోగా అక్కడినుండి తప్పకోవటమా అని ఆలోచనలో ఉండగా ఒక ముసలాయన బయటినుండి చేతిలో ఒక పెద్ద సంచితో తిరిగి వచ్చారు.

ఆయనకు చూపు కొంచెం మాంద్యంలా ఉంది. లేక ఎండ పొడఫలితమో! మొదట నన్ను రాజశేఖరమే అనుకొని ఉంటాడు. తరువాత ఇంకొకరుగా కనుపించడంతోకావోలు కొస్తే ఒక అడుగు ముందరకువేసి జాగ్రత్తగాచూసి

“ఎవరు బాబూ” అన్నాడు.

నేను లేవబోతూ “రాజశేఖరంగారి స్నేహితుణ్ణాను.

ఆయన “కూర్చో కూర్చో నాయనా!” అంటూ లోనికి వెళ్ళిపోయారు.

ఆయన లక్షణాలు కొస్తే అసామాన్యమైనవి. నన్నుగా పొడుగ్గా ఆరడుగుల ఎత్తుంటారు. పండిత బట్టలపై స్వచ్ఛభవక

మీన పలుకుచు నిలిచి ఉన్నది. కాయ కఠినం. ఎన్నేండ్లో చెప్పలేం. కాని అరచికి తక్కువ కావనిపిస్తుంది.

అయినా నిశ్చయించి నాలుగైదునిమిషాల్లో తొడుక్కొని ఉన్న లాల్మీ విడిచి కాళ్లు కడుక్కొని ఒక తడిఅంగవస్త్రంతో ముఖం నుండేలా చేతులూ కుడుచుకుంటూ వచ్చారు. నేను మర్యాదగా లేచి కుర్చీ వారికిచ్చి మంచంమీద కూర్చున్నాను. ఆయనకూడా కొంతసేపు మర్యాద అప్పగించి చివరకు కుర్చీని వీధిద్వారందగ్గరకు తుడ్చుకొని కూర్చున్నాడు.

తరువాత నెమ్మదిగా బాతాఖానీకి దిగాడు.

మొదటగా నావేరూ నాకోరూ ఉద్యోగం కులగోత్రాలూ తల్లిదండ్రులూ, వివాహం, మా ఆవిడ పుట్టుకూ స్వర్గీయాలూ, సంతానం రాబడి ఖర్చునా మొదలైనవాటన్నిటినిగూర్చి ప్రశ్నించి తెలుసుకొని వస్తేమని అర్థం చేసుకున్నానో—కొంత సేపు మానం తరువాత నెమ్మదిగా అడిగాడు.

“అయితే బాబూ మీరు వచ్చేసరికే బయటకు వెళ్లి పోయాడా?” అన్నాడు.

నేను చెప్పాను.

నెంటేనే ఆయన చాలా ఆశ్చర్యపోతూ “ఏమిట... మీరీ ఉన్నో ఉండటం లేదూ...?” అన్నాడు.

జరిగిన పాఠపాటు నే నేడిపాడు మొంటులో పనిచేస్తున్నానో కాని ఏమిటో పనిచేస్తున్నానో అనేది ఆయన ప్రశ్నల్లోగాని నాజవాబులోగాని రాలేదు. ఇప్పుడాపాఠపాటు సర్దుకొని ఉన్న విషయం చెప్పగా ఆయన—

“అలానా...!” అంటూ ఆ క్షిప్తంగా ఏదో గొప్పవిషయం గ్రహించినట్లు తలతాటించి—ఆతిథివార ఆకస్మికంగా చేయితిరిగిన కళాకారునిధోరణిలో ఆరంభించారు.

“అలా చెప్పు! అందుచేత నీకూ ఏమీ తెలిసి ఉండదు. నేను అనుకుంటునే ఉన్నాను” అని ఒకసారి వీధిలోకిచూసి అదే స్వగతంగా అదేప్రకారంగా “ఇంత బుద్ధిమంతుడైన న్నేహితుడంటూ ఒకడున్నాక ఇతనినా ఏల చీవాట్లువేసి ఉండడా అనుకున్నాను. కాని అది సంగతి. నీకుకూడా తెలిసిఉండదు” అంటూ కుగమూగి చివస గొంతు తగిస్తూ—

“విన్నావా బాబూ! పిల్లదానివంటిమీద బంగారం అంత అమ్మకాదు. నాలుగుకులాల గొలుసు! రెండుకులాల పుస్తెలనాను కులం వరమైత్రు గాజుల జత సమస్తం అమ్మకాదు! ముక్కునా చెవికా మాత్రం యింకా వుంచాడు. మంగళనూత్రంకోరిక పోలేదు.

ఏంచేకాడో తెలియదు. ముండలకే పెట్టాడో ముతాకోకగిరికే తగలేకాడో తెలియదు. అడిగితే మాటాడడు” అని మరిఒకసారి వీధివంకచూసి—

“కోజూ అర్ధరాత్రికిగాని ఇంటికి రాదు. అడ్డమైన న్నేహితులనూ చేర్చి డబ్బు తగలేస్తూ ఉంటాడట. ఎక్కడలేని పుస్త

కాలా బోలెడనే డబ్బుపోసికొని మళ్ళా వీధికి వాదికి పంచి పెట్టేస్తాడట. పిల్లతో కులాసాగా ఒకమాటగాని మంతిగాని లేదట! ఎంతసేపూ అభీమా అవధి యావధి అని తిరగటం! ఇదీ వరస”

— అని ఆగి ఆశ్చర్యం వ్యక్తమయ్యే నా ముఖం చూస్తూ గొంతు కాస్తంత మౌనమైంది.

“అమధ్య పిల్లకు నెలతప్పింది. ఆవిషయం మాకవ్యతిక్రేమాయ లేదు. తొలిచూలుబిడ్డ. ననుక ఆసనాలేదు. ఒక్కరి దానిపాట్లు దానినే పడమంటాడా! హాస్యబలం పురుడా! పదకొండోనాటి నుంచే ఇంటిపనా!!” అంటూ కాస్త ఆగి ఆ విరామంలో అభివృద్ధి పొందిన ఆకస్మికోద్యమంతో — “పిల్లనెల తప్పనే కనుక్కున్న తల్లిదండ్రులకు ఒక్కపుత్తిరం ముక్క వ్రాయవనూ? పోనీ పుసుకు వచ్చాకైనా—అందులోనూ మగపిల్లడే—ఒక్క ఉత్తరం ముక్క వ్రాయవ!.....నీకు మేమేం విషం ముషిడి పెట్టాం?..... మేం పుట్టేడుకడులలో ఉన్నాం...తీసుకు పోవడానికిగాని వచ్చి చూచిపోవడానికి మొత్తం వైసవత్సరం సంవత్సరంవరకు వీలు చిక్కింది కాదు. నిజమే! కాని ఉత్తరాలు వ్రాస్తూనే ఉన్నామే వాటికి రెండునెలలకో మూడునెలలకో నీకు బుద్ధి పుట్టి నప్పుడు నువ్వు జనాబులు గిలుకుతునే ఉంటేనే...ఒక్క ఉత్తరంలో నాలుగురాలు వ్రాస్తే నీపుట్టేం ముగిసిపోతుంది!...పైగా పిల్లదీవ్రాస్తానంటే దానిని దండించి వ్రాయకుండా చేస్తావా? ఇదేనా ధర్మం?”

—అంటూ ప్రశ్నించి నాముఖంలోకిచూస్తూ ఆగిపోయాడు. నేనా విషయం విని నిజంగా నమ్మలేనంత ఆశ్చర్యపోయాను. కొంతసేపుపోయాక ముసాయిదా మళ్ళా జడివానా ప్రారంభించాడు. ఆయన మరిఒకసారి ద్వారంవంక చూసి అందుకున్నాడు.

“పోనీయేం నిర్వాహకుడవని అనవసరపు భారాలు నెత్తిన నేనుక విర్రవీసుతావ్? ఒక్క పెళ్ళాన్ని పోషించడం చేతకాక ఆడపిల్లవంటినున్న బంగారంతీసి అమ్ముకుంటావ్? బంగారమమ్మ నాయనమ్మ సంవత్సరకాలకు డబ్బు పంపిస్తావ్? బంగారమమ్మ పురిటిఖర్చు ఖర్చులు పెడతావ్? ‘టిక్టెట్’గా బూట్ నేనుక తిగుతుతావ్? కత్తిరమార్కు సిగరెట్లు కాలస్తావ్? పుస్తకాలు కొంటావ్! అదేమని పిల్లది అననోనే దానితో మాటలు మానేసి ఏడిపిస్తావ్! నేనడగవచ్చినా మొండి జవాబు రిస్తావ్? ఇదేనా పెద్దమనిషితరహా” అని సవాలుచేసినట్టు ప్రశ్నించి ఆగి యింకా అభివృద్ధిపొందిన ఉద్రేకంతో మళ్ళా ప్రారంభించాడు.

“నేనెవర్ని — నీకు తెలుసా — కాదు నిన్నే అడుగు తున్నాను” అంటూ మధ్య నన్ను నిర్దేశించి నాచేత తెలియదని పించుకొని “మేనమామను! పిల్లనిచ్చుకొన్న మేనమామను! మీ అమ్మ నాయనా నువ్వు ఎనిమిదేళ్ళునిండని కుర్రకుంకవుగా ఉండినప్పుడుపోతే నిన్నూ నీ అన్నలనూ—కొడుకు చచ్చి ఏడు నున్న మీ నాయనమ్మను, చిప్ప చేతబట్టుకొని పంచలంబడి పడకుండా అడ్డుపడ్డవాడని నువ్వుకూడా మీ అన్నలారే తెలిస్తే

పప్పుపప్పు అంటూ గొడ్డను తోలుకోకుండా ఇంటర్వర్వూ చదువు చెప్పించి ఈ ఉద్యోగంపాటిదైనా చేసుకోవడానికి నీకు అవకాశం కల్పించినవాణ్ణి. అట్టిది ఇదా నువ్వు నాకీయవలసే బాబు? నువ్వు నాకు తిరిగిచేసే నిర్వాకం ఇదా? ఇందుకేనా నీకు నేను పిల్లనిచ్చి నది? ఇందుకేనా నీకు నేనన్ని శ్రమదమాదులు పడ్డది? నీకు నీటి బాతీ ఉన్నదా? మంచీ చెడ్డా ఉన్నదా? కాదు — ఉన్నదా అంటే అంటూ ఆ చివరకూవచ్చేసరికి ఉద్రేకం కడలంటగా అంత ఉద్రేకాన్నీ వ్యక్తంచేస్తూ — అలసిపోయాకమా ముతతక్కువ చారబడి పోయాడు.

ఇంతసేపూ నేను హృదయోద్యేగంతో సతిమతమాతూ వచ్చాను. ముసలాయనయొక్క ఉద్రేకం హృదయావేదనా కలిగించిన కళ్లొలంబాట అటుఉంచినా నన్ను పట్టుకొని పీడిస్తున్న బాధ ఇంకొకటున్నది.

విశుద్ధాన రాజశేఖరంగాడు వస్తాడో తెలియదు. ఆయన యెంతో దూరం వెళ్ళిఉండడు. వినిముషానవచ్చినా ఆయనరావచ్చు. ఇంక ముసలాయన చూడబోతే ఒక్కా పయ్యా తెలియకుండా మాటాడుతున్నాడు. ఎప్పుడు ఏం మూడుతుందో అని గుండెలు అరచేతపట్టుకొని కూర్చుని ఉన్నాను.

కొంతసేపైపోయాక ముసలాయన మళ్ళీ ప్రారంభించ బోయాడు.

“సరే.....” అన్నాడు. కాని ఆ సరేతరువాత మరి పూర్తి కాలేదు. ఆయన భార్యకాబోలు ఒక స్థూలకాయ ఆమె ఎప్పుడు అక్కడకు వచ్చిఉన్నదో తెలియదు. భర్తను ఉచ్చస్వరంలో మందలించా అన్నది.

“ఇప్పుడాసాదంతా చెప్తూ రెండుకూ? అయిపోయిందేదో ఆయేపోయే. మీరిప్పుడు పదిసార్లు పల్లినే మాత్రం జరిగినదానిని మార్చగలరా” అన్నది దీర్ఘాలు తీస్తూ.

ముసలాయన అంత ఆసక్తితో ప్రారంభించబోయినవాడూ ఆమెగొంతులో ఆమె ముఖంలో ఏంవిన్నాడో ఏంకన్నాడో తెలియదు. మంత్రముగ్ధమైన వృద్ధనాగమయ్యలా ఆమెముఖం చూస్తూ ముతతక్కువలో నెనక్కు చాగ్గబడి పోయాడు. తరువాత ఉపన్యాసాన్ని సవ్యంగా ముగించే ధోరణిలో కాంతగంభీరస్వరంతో చెప్ప సాగాడు.

“అహ! అదికాదు. కుర్రవాడు చిన్నవాడైనా బుద్ధిమంతుడు లానూ మంచివాడులానూ కనుపిస్తే చెబుతున్నాను. ఎప్పుడైనా తానే నా నెమ్మదిమీది నాలుగుచీవాట్లు పెట్టకపోతాడా అని. అంతే కాని ఇప్పుడేమనుకుంటే ఏంలాభం అంత అయిపోయింది” అంటూ ఉపసంహారం పూర్తిచేశాడు.

కాని ఆయిల్లు భర్తను మందలించానే తానింకో ఉపన్యాసం ఆరంభించింది. అందులో—అసలు రాజశేఖరంగారి వంక మేటు వంటిదో ఆయన తండ్రి ఎటువంటి నిర్వాక్షిణ్యస్వభావుడో—ఇటు మొదటినుండి వారింటి అడవిద్వైతేనేం ముగవాళ్ళయితేనేం కష్ట సహిష్ణులూ ఉదారులూ ఇతరుల బాధలు చూచి సహించలేనివాళ్ళూ

కావడంచేత మొదటినుండి ఎలా చిక్కుల్లో ఇరుక్కుంటూ వచ్చారో అభివర్ణించి, తానీపెండ్లికి మొదటినుండి ఎలా అయిష్టత కనబడుస్తూ వచ్చిందో—అయినా భర్త మేనల్లుడిమీది అభిమానం చేతనైతేనేం అతడిని బాగుచేతామనే సదుద్దేశంతోనైతేనేం చచ్చి పోయిన ముగిదానిఎడుపులకూ మొట్టలకూ లొంగిపోయిఅయితేనేం అందానికి తెలివితే భ్రమసి అయితే యెట్లా మోసపోయాడో చెప్పి —బాతీయమైన నుడికారం, పన్నని మృదుమధురమైన స్వరం, పొంకమైనశయ్యాలో అడవాళ్ళు తమ ఉపన్యాసంద్వారా చేయ గలసని మొగవాళ్ళు తమ బండిభాషతోనూ ఉద్రేకాలతోనూ చస్తే చేయలేరనిపించింది.

కాని చివరకి కొండవీటిచేంతాడు ముగిసేసరికి నేను భయ పడ్డంతవరకే జరిగి ఉండుకున్నది.

ఆమె చేయవలసిన ఉపన్యాసమంతా చేసి అన్నది “ఇంతకూ చెప్పవచ్చే దేమంటే మా అడవిబడిచు ముగడు బ్రతకడానికి పట్టుమని పడకరాల పొలమైనా లేకపోయినా, ముగ్గురు పసివాండ్రను ఆమె మేడకు చుట్టబెట్టి ఎంతమంది వద్దు వద్దంటున్నా ఆ నానకో ఆప రేపనుగొడవలలో జైలుకు పోయాడు. జైలుకుపోయినవాళ్ళుకూడా ఎంతోమంది మాకీగొడవ లిక వద్దని వ్రాసియిచ్చి తిరిగి వచ్చారు. అప్పుడైనా ఆపనిచేసిరమ్మని ఎందరో ఎన్నోవిధాల చెప్పాగా. కాని వినలేదు. చివర కాజైలులోనే పోయాడు. అట్టివాని కొడు కీయన. అభిమానాలు ఎలా వస్తాయ్! అయ్యపోలికలు ఎక్కడకుఎక్కడకు.....”అంటూ ఆగుమ్మంప్రక్క తిప్పిన చుప్పలు ఆలానే త్రిప్పిపట్టుఉంచి నీరు విడిచిపోతున్నట్టు ఉండు కున్నది. నేను తలత్రిప్పిచూడేసరికి రాజశేఖరంగాడు గుమ్మం ప్రక్క మూలను జోళ్లు విడుస్తున్నాడు.....

కాని రాజశేఖరంగాడు ఆయన ధర్మమా అని మేం ఇద్దరమూ స్నానాలకై నూలికిపోయినప్పుడైనా ఏమీ ప్రశ్నించలేదు. ఆయితే అతనామాటలు వినలేదనటానికి వలనుకాదు. వినటం మేరకు నిజం!

* * * *

ఒంటిగంటకు ప్రారంభించిన నిద్రనుండి రాత్రి బాగా చీకటిపడ్డాకగాని లేవలేకపోయాను. తెలివినచ్చి కన్నులు విప్పే సరికి నాకు మొట్టమొదట కానవచ్చిన దృశ్యం సాంద్రమైన చీకట్లలో ఒక నిప్పుకణం వృత్తిపాదవర్తులగతిని నెమ్మదిగా కదిలి ఒక చోటనిలచి కణకణమనివలగడం. అప్పటికప్పుడే పాతబ్బాపకాలతో బరువెక్కుతున్న గుండెలో ఒంటరిగా సిగరెట్లు కాలస్తూ దీర్ఘ లోచనతో చీకటిసడుమపడిఉన్న రాజశేఖరంగారిదుస్థితీ మరువీడి చురుకును కోల్పోతున్న అంతఃచక్షువులముందు — ఆ చీకట్ల వెనుక అయోమయముద్రతోడి ఆయన గంభీరవదనం మెదల సాగాయి. నేనట్లానే కదలకుండా ఆరాత్రే ఎట్లానైనా తప్పించు కొని అక్కడినుండి పారిపోవడానికి ప్లానులు వేయసాగాను. ఒక నిర్ణయానికేవచ్చాక ఆయననుద్దేశించి.

“ఔ మెంతవుతుందంటారు?” అన్నాను. ఆయనలేచి రైటు వేశాడు. నేనుకూడా ఈలోగా మంచం దిగాను. వాచీ చూడిగా తొమ్మిదిన్నర అయింది.

అత్రత ధ్వనింపజేస్తూ “నేనూ పదకొండుగంటల పైనులో వెళ్ళాలే” అన్నాను.

ఆయన నావంకమాడకుండానే “తప్పదంటారా” అన్నారు. నేనోక్షణం తటపటాయించి కొట్టుకొనే గుండెలతో “వెళ్ళాలి” అన్నాను.

ఆయన ఇంకేమీ మాటాడలేదు. ముఖం కడుక్కుందుకు నీళ్ళిచ్చారు. తరువాత ఇల్లు తలుపు తాళంపెట్టి అప్పడే జన సంచారం బాగా తగ్గినవీధులవెంబడి హోల్ కు బయలుదేరాము. దారికదాకూ ఆయనగారు ఒక్కమాటకూడా మాటాడలేదు. నేను వేళ గాని వేళనిద్రపోయిలేచా నేమో చలివేస్తున్నట్లు ఉష్ణంవచ్చినట్లు అనుభూతులు పొందుతూ ఆయననంట నడుస్తున్నాను. భోజనంచేసి వచ్చాక గదిలో హోల్ టో తీసుకొని రిక్సాలో నేషనుకు చేరు కున్నాం. ఆయన ఈలోగా ఏవో ఒకటిఅరాగా అప్రస్తుతములైన మాటలాడారు. అంతే. ఇంతసేపూ ఆయనచేస్తున్న పని సిగరెట్ వసుక సిగరెట్ తగలవేయటం.

చివరకు నేను కంపార్టుమెంటులో బెడ్డింగ్ పెట్టి క్రిందకు దిగివచ్చాక నా కుడిచేయి తన అరచేతులలోకి తీసుకుంటూ ఒక సుదీర్ఘమైన నిశ్వాసం విడిచి నవ్వటానికీ ప్రయత్నిస్తూ అన్నారు. ఆయనమాటలలో — అవి అనేబుప్పగు ఆముఖంలో వెలసిన చిరు నవ్వులో వ్యక్తమైన విషయ వ్యంగ్యం మరి ఒకసారి నా గుండెను కదలించినవి.

“మీరు మనం విడిపోయాక బహుశా రెండుసార్లే కాబోలు మాయింటికి వచ్చారు. రెండుసార్లూ చాలా మంచి అనుభవాలే సంపాదించుకపోతున్నారు. అదృష్టవంతులు. కాని—ఇంకోకసారి ఎప్పుడు వస్తారా?” అన్నారు నా చేతులను కదుపుతూ.

నేను మాటాడలేకపోయాను. నా ముఖంలో ఏం వ్యక్త మాకుండెనో నాకు తెలియదు. చూపులుమాత్రం ఆయనముఖా న్నంతటిదీ తిడుముతున్నాయి. అదిచూచి ఆయననెనుక ఏనాడో నేను నాగదిలో అవమానించిననాటి వికృతహాసం మరలా ముఖాన కొనరాగా అన్నారు.

“మీరు భయపడికండి. నేను చాలా ముండివాడిని. కాగా ఏమైనా జరుగుతే అది మంచికేతప్ప చెడుకుకాదు.....ఉత్త రాలుమాత్రం వ్రాస్తుండండి” అన్నారు నన్ను పెట్టి వంకకు వదిలిపెట్టారు.

అచిరకాలంలోనే ఆయన నేనూ దూరంకొనాగేం — రెండేసినిమషాలకో మైలుదూరం — ఆయన వికాఖపట్నంలోనూ నేను పైనులోనూ.

5

ఇంటికి వచ్చిన రెండుమూడురోజులనాడుగాని జరిగిన దాని వంకట్టి మననంచేసుకుని అర్థం చేసుకోవటం సాధ్యమయ్యింది కాదు. ఈరోజులలోకూడా అల్లుళ్ళను, కూతుర్ను కాపరానికీ వంపకపోవటంద్వారా శిక్షించదలుచుకున్న అత్తనామలుండటం చూచి ఆశ్చర్యపోయాను.

ఈసారి తిరిగివచ్చాక నేను నెనుకటిలాకొకుండా చాలా ఆసక్తితో జవాబులు రాకపోయినా మూడు నాలుగు త్తరాలు వ్రాశాను. చివరి ఉత్తరంలో నా యద్రుతుతో కవరుకూడా వుంచే సరికి క్షమాపణ కోరుతూ ఆయన జవాబు వ్రాశారు. అక్షరం అక్షరానా ఆయన అనుతాపం కొనవస్తునేవచ్చింది. అంతలో శాంతించి మళ్ళీ మరిఒక ఉత్తరం వ్రాయడం—నూ నేనాను.

చివరకు రెజ్జెల్లక్రితం ఒకసాయంకాలం నేను ఆఫీసునుండి ఇంటికి బయలుదేరనుండగా రాజశేఖరంగారి అన్నగారు మా ఆఫీసుకు వచ్చారు. ఆయనను — నేనూ రాజశేఖరంగారూ ఒక్క గదిలో ఉండేరోజులలో ఆయన రెండుమూడురోజులూ మాతో ఉండడంవల్ల కొంతవరకూ పరిగి ఉన్నాను.

ఆయనచ్చి ‘మాతమ్మకు ఎక్కడ ఉన్నాడో మీకేమైనా తెలుసా’ అన్నారు. కొన్ని తడబడ ప్రశ్నలూ ఆశ్చర్యాలూ జవాబులూ అయినతరువాత లేలిన విషయం—ఆయన మాటలలో రాజశేఖరంగారు ‘పరాధీ’ అయిపోయారని.

దగ్గర మూడువందలవరకూ మొత్తమైన ఒక అప్పలజాపితా గది తాళాలూ పోస్టుద్వారా పంపిస్తూ వాటితో ఒక చిన్న ఉత్తరం కూడా వ్రాశాడు. ఎక్కడకు పోయాడో తెలియదు—అన్నారు.

ఆయన మాడమనగా అప్పలజాపితా చూశాను. అందులో నాపేరు లేదు. ఉత్తరం చూపించారు. తనకోసం వెతకడానికి డబ్బు తగలవేయవచ్చనీ ఉత్తరాలు వ్రాస్తూ ఉంటాననీ ఉన్నదీ ఆప్తిపాస్తుల రెక్క లేవో కొన్ని ఉన్నవి.

నేను దగ్గరస్నేహితుడ నవటంవల్ల నాకేమైనా భోగట్టా తెలియవచ్చునని వచ్చారట. చాలా ఒట్లూ సత్యాలూతో నాకేమీ తెలియదని ఆయనను ఎలానో నమ్మించగలిగాను.

ఆయన ఆరాత్రి మాయింటుండి మర్నాడు ఉదయం రైలును అందుకున్నారు. రాత్రిలో చాలాభాగం తమ్ముడిగురించి తమ కుటుంబ చరిత్రగుర్చి చాలా చెప్పారు. ఒక ప్రశ్నకు జవాబుగా తమ మరదలు ఇంకా పుట్టింటనే ఉన్నదనీ వాళ్ళంతకన్నా తిక్కమనుష్యులనీ చెప్పారు. పిల్లడు పోయాడట. ఆ విషయం వ్రాస్తే చూడటానికైనా రాజశేఖరం రాలేదట. తాను కఠినంగా ఉత్తరం వ్రాసి పోస్టుచేసిన మరునాడే తనకీ ఉత్తరం తమ్ముడి దగ్గరనుండి వచ్చింది.

విషయమంతా విని నే నొక నిట్టూర్పు వుచ్చాను.

రాజశేఖరంగారు ఏల ఇల్లు విడిచినాలో ననే దానిని గురించి ఏవో సత్య సన్నిహితములో దూరములో అయిన అభిప్రాయా తేర్చరచుకో గలిగాను. కాని ఆయన ధవితవ్యంలో ఏంచేయదలచు కున్నాడో మాత్రం ఎంత ఆలోచించినా పోవడలేదు. ఇంతట్లో ఆయననుండి ఒక పెద్ద కవరువు వుత్తరం వచ్చింది. చాలా ఆత్మ తతో విప్పిచదివాను.

అప్రస్తుతములైన ఆద్యంతాలు విడుస్తే అది ఇట్లా ఉంటుంది.

“.....

నేనీ ఉత్తరం వ్రాయటంలో అంతర్యాలు రెండు.

మొదటిది నేను కేమంగా ఉన్నానని మీకు తెలియచేయ గోరటం. రెండవది మూడవది క్రింది మీరు వ్రాసిన ఉత్తరానికి ఇంతవఱకు వ్రాయలేని సమర్థాన్ని ఇప్పుడు వ్రాస్తామని బుద్ధి వుట్టవం!

మీరు బహుశా మానవుడు సామాజిక జీవితానికి అతని కష్ట సుఖాలూ ఆనంద విషయాలు లక్ష్యాలు సాధించటం సాధించలేక పోవటం ఒక్క అతని ప్రయత్నమిదనే ఆధారపడి ఉండవని బయటిచూపుటకు వాని పగ్గాలు అతని చేతులలోనే ఉన్నట్టు కను పించినా అవి నిజంగా అతని చేతులలో లేవని గ్రహించగలిగి ఉండరు. అందుకు కారణం మళ్ళీ మీరిప్పుడు పొరపడుతున్నట్టు మీ ప్రయత్నం పంపవలసి మాత్రమే కాదు. మీ పుట్టుకొక్కా మీకై ఏర్పడ్డ జీవనపథం అందుకు అనుకూలమైనవి కాకపోవడం. అంతే.

నేనుకూడా అదిలో జీవితం గురించి ఇంచుమించు ఇట్టి అభిప్రాయాలతోనే బయలుదేరాను. కాని నా జీవితపు బనుధివాలు— అచిరకాలంలోనే నా పొరపాటును బయట పెట్టసాగాయి.

మా తల్లిదండ్రులు నా కారెండ్లు నింపకముందే పోయారు. ఏ తల్లితండ్రిగా నేను పడ్డ శారీరక మానసిక యాతనలు ఎన్నో ఉన్నవి. వాటిని అదుపులోపెట్టి ఉండటానికి నా కేమాత్రిం అవకాశం ఉన్నదంటారు?

మా నాయనమ్మ అన్నయ్యా మామయ్యా కలసి నా పెండ్లి చేశారు. నా కేమాత్రిమా సరిపడని ఆ అమ్మాయిలో. కాస్తయినా ప్రేమలేకుండా అనుక్షణం ఆమెతో ఘర్షణపడుతూనే అసహ్యించుకొంటూనే నా సంస్కారానికి నీతినిగూర్చి నాకున్న అభిప్రాయాలకూ పూర్తిగా విరుద్ధంగా ఆమెతో కాపురంచేసి ఒక బిడ్డడి జన్మకుకూడా కారణమయ్యాను. అది ఎంత దురదృష్టవస్తునో ఊహించగలరు. అది అలా కాకుండా చేయటం నా చేతులలోనే ఉన్నదంటారా?

మన జీవితముల పగ్గాలు మన చేతులలోనే లేవు. ఈ సృష్టి నంతటినీ ఏదో లేక ఏదో నూత్రాలకు లోబడి పాలించే ఒక మహత్తర శక్తిచేతులలో కొన్ని ఉన్నవి. ఏది సత్యం—ఏది సత్యం! ఏది ధర్మం—ఏది ధర్మం! ఏది న్యాయం—ఏది న్యాయం! అంటూ జీవినిగూర్చి ఇదమిద్దమని స్పష్టమైన అభిప్రాయాలు లేకుండానే వ్యక్తుల ప్రవర్తననూ ధర్మాన్ని నీతిని న్యాయాన్నీ బహుశక్తిగీతంగా విమర్శిస్తూ స్రుద్ధివారి గొడవగా గోలచేసే సమాజం చేతిలోనూ— కల దిశిదిశిలకూ పరుగునూ పదివార్గాల ఆ సమాజాన్ని నడిపించ యత్నించే తిన్నాదర్శకులైన మేధావంతుల చేతులలోనూ కొంత ఉన్నది.

అన్నిటినీ మించి చిరకాలమునుండి కాక జ్ఞానచక్షువులను కూడా మోసంచేసే మహత్తర ఇంద్రజాలం—ప్రపంచంనే దాక్రియించివున్న వివిధాన్తరీ పాతుధూతమైన ఆర్థికవిభాసం చేతిలో చాలా ఉన్నది. మనచేతిలో ఉన్నది తక్కువలో అతి తక్కువ.

మీరు నా ఆర్థికదుస్థితిని చక్కబరచుకోవటానికి కొన్ని మార్గాలు సూచించాడు జ్ఞానకం ఉన్నవా? ఇంచుమించు అవన్నీ

మీరు నాకు వ్రాయకముందే ప్రయత్నించి ఉన్నానంటే సమ్మతారా?

ఏం ఖర్చులు తగించమన్నాడు నన్నూ! తిండా? బట్టా? ఇల్లద్దా? తక్కిన పాటు పెరుగు ఖర్చులా? ఏది? ఏది? సంవత్సరాల కొలదీ ఆలోచించి చేతకాక విడిచిపెట్టుకొన్న ఆలోచనలది. ఆరళ్ళక్రింతం కేడుబియ్యం పెల ఇదుఅణాలు. పదహారు టౌన్సుల కేషను ఇచ్చేవారు.

ఆ దినాలలో సరిపోయిన డెబ్బైరెండు రూపాయలూ శేరు ధర ఎనిమిదికాయా ఎనిమిది టౌన్సుల కేషనూ ఇచ్చి తక్కిన బియ్యం బ్లాక్ మార్కెట్ లో శేరు రూపాయన్నరకు కొనుక్కోమన్న గోడాలలో మిగిలినవాటి ధరలుకూడా ఆ కేటున పెరిగిపోయిన గోడాలలో ఏ నిచ్చుల్లో నా ఖర్చులు తగ్గించుకుంటే సరిపోతుందంటారు. ఈ పరిస్థితిని అదుపులో పెట్టుకోవటం మన చేతులలోనే ఉన్నదంటారా?

రెండవది ఆదాయం పెంచుకోవటమన్నాడు. ఎలా? ఏంచేసి? పార్టు టైమ్ జాబ్ మాచుకొనా, కోమటికొట్టలో పద్దులువ్రాశా? వైబ్రేట్లు చెప్పకొనా? అన్నీ ప్రయత్నించాను. అన్నిటికీ ఇంతకు ముందే ఎవరో సిద్ధపడిఉన్నారు. వాని కిలాటి ఊళ్ళలో ప్రత్యేకంగా వానిపైనే ఆధారపడి జీవించే మనుష్యులుంటారు. ఇంకేది దా రంటారు?

ఇవన్నీ ఎలాంటి ఊహలంటే కోతులు మినుగురుపురుగులను పట్టుకొని చలికామకొన యత్నించటంవంటివి. నేను మీకన్నా పిచ్చి పిచ్చి ఊహలకుపోయాను. చాలాకాలం గూతినలు కడి పడి ఆలోచనలకు నెట్టబడి తెలుసుకున్న విషయమిది.

మానవుని సౌఖ్యానందాలు రెండురకాల శక్తులపై ఆధారపడి ఉన్నవి. ఒకటి అధిమానవ శక్తులు. రెండవది మానవశక్తులు. మొదటి వానిని సుముఖం చేసుకోగలగటం విషయమై నా కింకా సరిజేహలున్నా రెండవరకం వానినిగూర్చి నా అభిప్రాయాలు కొన్ని ఉన్నవి.

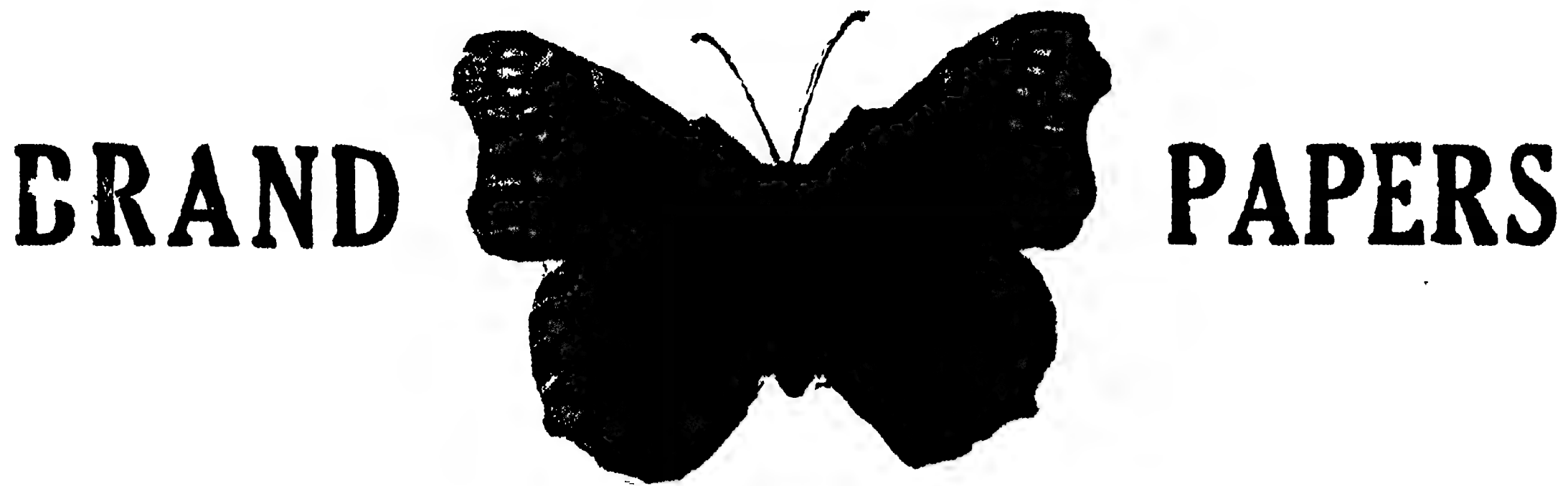
ఈ పృథివిపై సమస్త సంపదలూ ఉన్నవి. ఈ సంపదలపై— భూమిని బుట్టిన జీవరాసు లన్నిటికీ హక్కున్నది. బలవత్తరమైన జీవులు కొన్ని బలహీనమైన వానిని తమ స్వార్థం దురాశా హేతువులుగా తక్కినవానిని వంచించి అన్యాయం చేస్తున్నవి. తక్కిన జీవరాసులలో కన్నా ఇది మానవులలో ఎక్కువ స్పష్టంగా కనిపిస్తూఉంటున్నాను.

మానవుడు పుట్టినదాని నేటివఱకు యీ అన్యాయాన్ని అతి కట్టడానికి అవిరామంగా ప్రయత్నిం జరుగుతునే ఉన్నది. దాని ఫలితమే ఇన్నిన్ని మతాలు ఇన్నిన్ని రకాల ప్రభుత్వాలు ఇన్నిన్ని న్యాయశాస్త్ర గంధాలు ఇన్నిన్ని తదితర మహాగంధాలు ఇన్ని కళలు శాస్త్రాలు తంత్రాలు ఆయుధాలు సమస్తం.

కాని ఇవన్నీ ముసుగులో గ్రుద్దులాటలుగానే సాగుతూ వచ్చాయి. నవయుగం దీనిని బహిరంగం చేసింది.

ఇప్పుడు నా జీవితపు దుస్థితికి హేతువు తెలుసుకున్నాను.

INSIST ON
"BUTTERFLY"

MANUFACTURED BY:
M/s. SAMUEL JONES & Co., (EXPORT) Ltd., LONDON

We solicit indents for all kinds of Papers
including their specialities.
Coated Papers, Gummed Papers, Gummed Tapes,
Self Adhesive Tapes etc., for all Industries.

We hold stocks of Printing Inks manufactured by:
M/S. COATES BROS. (INKS) LTD.
LONDON & CALCUTTA.
And other printer's sundries.

Phone : 3519

Tel : "PRESUNDRY"

K. ORR & COMPANY,
40, Chinnathambi Street, MADRAS - 1

ప్రపంచంతో మిక్కిలి సుప్రసిద్ధమైన

మోటారు ఆయిలు

వీడల్

ట్రెడ్ వాటర్ ఆయిల్ కంపెనీ (ఇండియా) లిమిటెడ్.

— విజంట్లు —

ప్యారీ అండ్ కంపెనీ, లిమిటెడ్,

(ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంటు) మద్రాసు.

అన్నిరకముల భీమాకు
మమ్ము సంప్రదించండి

వాక్ గార్డు

- ★ సరసమైన ప్రీమియం రేట్లు
- ★ పట్టాదారులకు అలభ్యంలేని సమర్థమైన సర్వీసు
- ★ సరళమైన పట్టా పరతులు

ఇవి మా సాంకేతికములు

వాక్ గార్డు ఇన్ సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్
వాక్ గార్డు ఫైర్ & జనరల్ ఇన్ సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్డాఫీసులు: “వాక్ గార్డు హౌస్”

11 & 12, సెకండ్ లైన్ బీచి, మద్రాసు-1

ఆంధ్రప్రదేశ్: విజయవాడ.

నేటి మానవసమాజంలో అటు కండలు కరిగిందీ సంపద నుత్పత్తిచేసేవారూ ఇటు మేధాశక్తి వినియోగించి మానవసమాజపు స్వజనశక్తుల నభివృద్ధిచేసేవారూ అందుకు తోడ్పడేవారూ— వీరందరి ఆరోగ్యం ఆనందం సంస్కారం పరిరక్షిస్తూ ఉత్తమగతు లేర్పరచేవారూ అర్థాకలితో అణచుకున్న కోర్కెలతో ఆనంద దలతో తక్కువలో తక్కువ పొందుతూ బ్రతుకుతున్నారు. వారిశ్రమ జన్యమైన సంపదలో అత్యధిక భాగం మరికొందరు అనుభవిస్తున్నారు.

చిత్రమేమంటే సంపద నెక్కుడుగా అనుభవిస్తున్నవారు దానికైదేసే శారీరక పరిశ్రమగాని మానసిక పరిశ్రమగాని ఏమీ లేకపోవడం. వీరిలో ఏకొద్దిమందోతప్ప చాలామంది, తమకొ సంపద లేలా లభిస్తున్నాయో పోయినప్పుడేలా పోతున్నాయో కూడా ఊహించలేనంత, ఊహించటానికి ప్రయత్నమైనా చేయలేనంత మూర్ఖులు.

ఈ ఇంద్రజాలంకంతటకూ కారణం ఇప్పుడు మానవుడనుసరిస్తున్న ఆర్థికవిధానం.

ఈ జూదగొండి ఆర్థికవిధానం హస్తాలలో ఇరుక్కొని ఉన్నంతకాలం మన జీవితాలను మనం ఆనందమయంగా చేసుకోలేం.

మీరేమంటారూ? కోరికలు చంపుకోమంటారు. మనకన్నా తక్కువవారిని చూసి వాళ్ళకు లేనిది మనకున్నందుకుగర్వించమంటారు కలవారిని చూచి అనూయ పడిరా దింటారు.

ఇది మీరు ఆలోచించి చెప్పినది కావు. చెప్పగా విని చెప్పేవి.

కోచనీయమైన సంగతేమంటే ఈ ప్రచారం అర్థాకలితో మాడుతూ కోరికలు కొనసాగించుకోలేనివారు తమలో తాము చేసుకోవటం నిస్సహాయంకకు పరుగులేత్తడం.

వీరందరూ సంపద నెక్కుడుగా అనుభవించేవారు— మనకన్నా ఏవిధంగా అద్భుతం విల ఆలోచించుకోలేనియదు. వానిని ఉచితమైనరీతిని పొందటానికి మార్గమేమో అని ఆలోచించరు.

మనుష్యులు దైవభీతి పాపభీతి పొగొట్టుకున్నారు. అధర్మభీతిపేర ధర్మాన్ని చూచి విల భయపడతారో తెలియదు. మరి కొందరు ధర్మాధర్మాలను గుర్తెరిగి కూడా అంతరంగంలో ధర్మపక్ష విజయాన్నే పరికొన్నా కూడా కురువృద్ధుల భోరణిలో తీరా సమయం వచ్చేసరికి ఎందుకు అధర్మపక్షాననే నిలచిపోతాడో సన్నద్ధులవుతారో తెలియదు.

ఇంకేం చెప్పమన్నారు?
తక్కిన విషయాలు తెలిసే ఉంటాయి.
....."

అంటూ మరి రెండు వాక్యాలతో ఉత్తరం ముగించబడింది. ఎటువంటి మనిషి ఏస్థితిలో ఎక్కడ మునిగి ఎక్కడ తేలాడో ఆలోచిస్తూ నేనలానే దిగాలుపడి కూర్చుని ఉన్నాను.

విజయ వసంతము ★

శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వరులు

ఈనవీన వసంత మీ నామహాంధ్ర భూ
మీతలంబును స్వర్గమే యొనర్చె
వరపాలనా మహాపతనంబునుం బోలె
రాలిపోయినవి కారాకు లెల్ల
విజయ చిహ్నంబులై విలసిల్లు చున్నవి
జలుగు బనందు గెం జగురు లెల్ల
నవనవస్ఫూర్తి విన్ననువొప్పు బ్రత్యణ
భూభాగమునయం దవూర్వ భంగి

ఇది వసంతమే? యిట్టి నందద గతించి
నట్టి ఋతువుల ననుభూత మయ్యెనే యొ
కింతయైన? నాహా తెల్పు నిది మహాంధ్ర
రాష్ట్ర లక్ష్మీ శుభాగమ ప్రథిత వేళ

కమ్మని కంఠమెత్తి యధికమ్మగు మాధురి జమ్మ నెల్లడె
 దమ్ములు పల్లనింప నమ్మతంబుల సోనలు క్రుమ్మరింప బూ
 తమ్మగు మావికొమ్మను దుతమ్మెనరించు న్వతంత్రమైనదే
 కమ్మన స్వేచ్ఛబాడు కవిచందమునన్ బంపుప్త మల్లదే.
 ఆరామంబున బాడు కోయిల విశిష్టానూనకంఠంబులో
 నూరున్ నూర్న రనప్రవాహములు పెంపొందున్ మహా మాధుర్య
 జేరన్ జాణ్ణుచు బాంధలోకము ప్రహర్షింపన్ నితాంతంబు
 విస్ఫారం బొచు వినూత్నమైనరుతి సంస్పందించు డెందంబులున్.
 కాయలు కాచిపోయినవి కన్నులు కన్గొన నాంధ్ర రాష్ట్రంబు
 స్త్రీ యపరూప దర్శన విశిష్ట శుభోదయమున్, మరింక నె
 ప్పోయిని మానసంబులును నుట్టిన నూటలు నూరుచుండ శో
 భాయిత నద్వనంత నవపల్లవముల్ పొడసూపి నిప్పుడే

చక్కనై యొప్పు నాంధ్ర భాషాలతాంగి
 నల్లడల పల్లుకొన నునఘ్నములు లేక
 పాడి వెల్వెల్ల నగుచుండి నేడు పరమ
 శుభ వసంతంబునన్ గ్రొత్త శోభ నందు

అలాపింపు స్వతంత్ర పాంధ్ర కవిరాజా! ముక్తి గీతావళుల్
 కాలంబింక వృథా యొనర్చక యశఃకామీ! పవిత్రాంధ్ర భా
 షా లాలిత్య మనోహరత్వ సుమనస్సందోహ సమ్మోహితల్
 లీలామాత్రగ జాటు మెల్లడల లేలే లేమ్ము వై తాళికా!
 అదె యరుణోదయమ్ము హృదయంగమమయ్యె స్వతంత్ర భాను డ
 ల్లదె వెనువెంటనే యుదయమాచు దమోహరతన్ జెలంగు నీ
 కదె సమయమ్ము స్వాగతము నిమ్ము నివాళు లొసంగుమయ్య! అ
 భ్యుదయ మహాంధ్ర రాష్ట్ర సుమహాన్నత కీర్తులు నింగి ముట్టగన్
 తెలుగుండల్లికి దొల్తగద్దెయిడి భక్తి శ్రద్ధ తాత్పర్యమున్
 విలసిల్లంగ నమస్కరించి పరమావేశంబునను చాల్చి త
 ద్విలసత్పాదయుగాంబుజస్మరణమే విఖ్యాతి మాకంచు గ
 న్నులకున్ భక్తిని నద్దకొందు నకలాంధుల్ భక్తిసంయుక్తులన్
 భుక్తిని ముక్తి నిచ్చి యిహముం బరమున్ నకలంబు నీయగా
 శక్తిగల్గితి తల్లి మనశారద, తాతలనాటినుండి నం
 నక్తి నభీప్సితార్థములు నర్వమొసంగిన యాంధ్ర జాణికిన్
 భక్తిని మ్రొక్కి నూతన జవరంబును జీవమునందు జెల్లకున్
 విజయ వసంతవేళ అతి విశ్రుతమైన ఉగాదిపూట—డి
 గ్విజయ మభీష్ట సిద్ధి తనబిడ్డల కీయగ వచ్చునట్టి యాం
 ద్రజయరమన్ బరమ తర్పకతన్ గయినేయుకోనమై
 నడల వలాహకధ్వనులు నల్చి యొసంగుడు స్వాగతంబులన్.

సారంగపాణి, కేత్రయ్యల

అసభ్యరచనలు

“నీరపాణి”

“కావ్యా లా పాం శ్చ వ్యమేత్” — “కావ్యప్రపంచం ధండాలు, అజోలికి పోగూడదు” —

ఇది, అదివేకులూ, అజ్ఞానులూ అన్నమాటలుగావు; సమస్తం తెలిసిన ప్రాజ్ఞలూ, పెద్దమనుషులూ అన్నమాటలు; అంటున్న మాటలు. అందుచేతవాటిని భారతీ చెప్పుకుండా, చాందసపు ప్రసంగాలక్రింద కొట్టిపారేసి, వినిపించుకోకుండా రొమ్ములు విరుచుకు తిరగటం కేవలం మాధ్యమనిపించుకుంటుందిగాని మరొకటి గాదు. ఒక విమర్శ అనేది వచ్చినప్పుడు, వెనక్కు తిరిగి చూసుకుని, అలాంటివాక్యం పుట్టటానికి గల కారణం యేమిటని, ఆత్మ విమర్శ చేసుకోవలసిన అవసరం సాహిత్యరంగంలో కృషి చేస్తున్న ప్రతి పెద్దమనిషిమీదా వుంటుంది.

సాహిత్యరంగం, ఇంత గర్వనీయమైనదిగా భావింపబడటానికి కారణం ఏమిటి? నిజంగా సాహిత్యరంగంలో అలాంటి కళ్ళెంపుందా? ఎందుకువుంది? వుంటే దాన్ని తొలగించేసుకోవలెమేలా? ఇవి సాహిత్యకారులంతా సమాలోచించుకోవలసిన సమస్యలు.

సంఘంలోని వ్యక్తులే సాహిత్యాన్ని నిర్మించుతూవుంటారు గనక, సంఘంలో మోస్తరుగానే సాహిత్యరంగంలో కూడా అనేక హేయమైన సంప్రదాయాలు పుట్టుకు రావటానికి ఆస్కారంవుంది. అలాంటివి పొడవైనవిన్నవలసి, వాటిని చేదించి, సాహిత్యక్షేత్రం సస్యశ్యామలం కావటానికి ప్రయత్నించాలిగాని, అలాంటి ఆవినీతి సంతా సమర్థించటానికి వూసుకోవటం అనర్థదాయకం. మనచేలో ఉమ్మెత్తలూ, జిల్లేడ్లు మొలిస్తేవాటిని దున్నిపారేసి ఆక్షేత్రాన్ని వ్యవసాయయోగ్యంగా చేసుకుంటాగాని, అవన్నీ కల్పవృక్షాలనీ, అదోకనందనోద్యానమనీ పొగుడుతూ కూర్చుని మన్ని మనం మోసంచేసుకుని, యితరులను మోసంచెయ్యటానికి ప్రయత్నించుటవల్ల కలిగే ప్రయోజనం యేమి? వుండదు—నవ్వు బాల్లు పాలుగావటం తప్ప.

మన సాహిత్యరంగంలో ఉమ్మెత్తలూ, జిల్లేడ్లు అనేకం పెరిగివున్నయ్యే. ఈమాటను అంగీకరించినంత మాత్రం చేత వచ్చే గౌరవభంగం ఏమీలేదు. పొరపాటుపచ్చినా తిరిగి సద్గుణాల యాత్రాయుక్త పరిష్కాసం కలపారనీ, తెలివిగలవార్లనీ లోకం

గ్రహించటానికి వీలవుతుంది. ఇలాంటి సాహిత్యరంగా పరిగణించటంలేదని చాటి, సాహిత్యంకేవలం లోకకల్యాణ దృష్ట్యామాత్రమే నిర్మింపబడుతున్నదని, ప్రాజ్ఞలైన వారికి దీని యందు హేయభావం వుండ నక్కరలేదనీ నచ్చచెప్పి, తాజ్ఞులైన అలాంటివారి ఆకీరామోదాలు తిరిగి సాహిత్య రంగానికి అభిం చేలా చేసుకోవలసి వుంటుంది.

సాహిత్యరంగంలో అనాదిగా ఒక సంఘర్షణ సాగుతూవుంది. భోగవిలాసాలలో యునిగి లేలుతూవుండే రాజాది పూరుషులూ, తదాశ్రయులూ ఉపజీవులూ అయిన సాహిత్యకారులూ, సాహిత్య రంగాన్ని కేవలం, విలాస విభ్రమాలకూ, కామోన్మాదాలకూ, ప్రోత్సాహజనకంగా వుండే దిగంబర కామకూటంగా (న్యూడ్డిస్టు కాలనీ, తయారు చెయ్యాలని అనాదిగా ప్రయత్నించుతున్నాడు. సాహిత్యానికి మనో యితరప్రయోజనం యేమి? వుండకూడదంటూ కొన్ని గుర్వాదాలు లేవదీశారు. తమ భోరణులను సమర్థించుకోవటానికి “శృంగార ఏక ఏవదసః” (భోజుడు) ఇత్యాది అలంకార మూత్రాలను కూడా నిర్మించి ఆధికారికంగా మూట్టాడటానికి తేగించారు. ఆధికారిక ధనికవర్గాల పలుకుబడివల్ల సాహిత్య రంగానికి యొప్పటికప్పుడు యిలాంటి దుర్గతిపడుతున్నా, అద్భుతకాత్మా ప్రజాజీవితంలో ధర్మ ప్రతిష్ఠాపన చేయటమే సాహిత్యానికి తరచు ప్రయోజనమని నమ్మినవారూ, జగత్కల్యాణమే పరమాశయంగా సాహిత్యస్పృష్టి చేసినవారూ, మహామహులు కొందరు ఉంటూ వచ్చారు. రాజాది పూరుషులూ, తదను యాయలూ, ఇలాంటి మహామహులను హేళనచేస్తున్నా, లెక్కచేయక, అమాఘ వచస్కులై నిర్దుష్టమైన సాహిత్యపథాన్ని నిర్మించారు. మహామహుడు భవభూతి ‘ఏకోరసః కరుణఏవ’ అనే పరశువును చేతి బట్టి దుర్వివాద విషవృక్షాల నన్నిటినీ నిర్మూలించి, సాహిత్య రంగాన్ని నిష్కంటకంగానూ, వ్యవసాయయోగ్యంగానూ చేశాడు. నేను, భవభూతి లేకపోయినా ఆ పరశువు సాహిత్య క్షేత్రంలో కాశ్యతంగా మిగిలివుంది.

కాగా, రాజాదిపూరుషులూ, తదను యాయలూ సాహిత్య రంగాన్ని ఉద్ధరించారని ప్రచారం చెయ్యటం, ఆరకం మనుషులు నిర్మించిన ఆవినీతి సంప్రదాయాలను సమర్థించటానికి ఉపకరించు

తుందిగాని, ఈ ప్రజాస్వామికయుగంలో, సాహిత్యక్షేత్రం యొక్క భవిష్యత్తుకుగాని, ప్రజాజీవితంయొక్క భవిష్యత్తుకుగాని యేవిధంగానూ తోడ్పడదు.

క్షేత్రయ్య పదాలూ, సారంగపాణి పదాలూ, సభాపతయ్య పదాలూ ఇత్యాదయః జావళీలు, పూర్వం, యొక్కడో, సాని గూజేలలోనూ, పానకూటాలలోనూ మాత్రమే వినిపిస్తూవుండేవి, బోగంవాళ్లూ, జేవదాసీలు వగైరా ఈ భాషకు జనంమాత్రమే వీటిని పాడుతూవుండేవాళ్ళు; ఈనాడు ఇవి సంసారికొంపల్లోకి రేడియోస్టేషన్లలోకికూడా ప్రాకి, సంసారస్త్రీలు సహితం

‘కుప్పునములో చేయినుంచీ

కుచములనుబట్టి,

తప్పకార్యము జేసిమోవీ,

చప్పరించి పోయెనమ్మా—

అంటూ పాడుతూవుంటే, పెద్దమనిషి అయినవాడు ఈ గందరగోళ తేలికటి? అని గిజాటు పడవలసిన పరిస్థితి యేర్పడ్డది. ఈ రకం జావళీలకు ఎన్నడూలేని పంథాలో ఇలాంటి సభ్యుల ఎలా కలిగింది? చాలునా మాటనా వుండే ఈ అవినీతిని బజారులో ఘోరతకు తెచ్చిం దెవరు? ఎందుకు తెచ్చారు?

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాలంటే, నేటి అధునాతన సాహిత్య చరిత్రను కొంత అవగాహన చేసుకోవలసి వస్తుంది.

ఇటీవలగా సాహిత్యరంగంలో చిత్రమైన సంప్రదాయం ఒకటి బయలుదేరింది. ఇది నిజానికి, జాతీయమైన సంప్రదాయం కాదు. విదేశాలనుంచి దిగుమతి అయిన సరుకు; దీన్ని “భావ కవిత్వం” అనటం కద్దు. ఈ సంప్రదాయంలో శృంగారానికి మినహా మానవ జీవితానికి సంబంధించిన తక్కిన వ్యవహారాలకు వేటికీ స్థానం కనుపించదు. ప్రతి కావ్యం ప్రేయసీప్రియుల కొముక జీవితానికి సంబంధించిన వర్తిభూషణగా వుంటుంది. నాయికానాయకుల తరతమ భేదాలనుబట్టి ప్రజగతీ పతి కోటిర దివ్యరత్నీ రాజి నేలెడి వజ్రతురాయి’ ఊర్వశి మణిమూజతాల దగ్గిరనుంచీ, ఎంకి నాయుడుబావల మోట పరాచికాలదాకా వీటిలో విని పించుకూ వుంటే. ఇదంతా చాలావరకు ‘సబ్జెక్ట్ పోయిట్రీ’; అంటే ఎవడి ప్రియురాలి భూషణ వాడు చెబుతాడు, ఇతర ప్రపంచంతో వాళ్ళకి సంబంధంలేదు.

ఇంతవరకూ, ఇది బాగానేవుంది, ఎవళ్ళభూషణ వాళ్ళు పడుకున్నారంటే యెవళ్ళకుమాత్రం యేవిటి ఆభ్యంతరం. కాని అక్కడితో ఆగారుకాదు; ఈ ఆత్మభూషణలన్నీ అచ్చువేసి జనం మీదవేసి దుడ్డాడు. ఇదంతా ఉత్తమసాహిత్యమంటూ ప్రచారాలు చేసి అమాయకులైన యువతీయువకులను లేనిపోని పెరిమెట్రి ధ్రుమలలోకి నడిపించి అనేక అసర్థాలకూ సాంఘిక అనాచకానికి కారితీశారు.

ఈ భావకవిత్వప్రభావంవల్ల, దేశంలో పడుచువాళ్ళ కావలాలు అనేకం భ్రష్టమయి యేదీ దాచుకోవటానికి వీలేని చారిత్రకసత్యం. సాహిత్యానికి మంచిచెడ్డా ప్రయోజనాలు వుంటా

యని గుర్తించటానికి మనసాప్పని వారు ఈసత్యాన్ని అంగీకరించ పోలే పోతారుగాక, కాని యీ విషయం అందరికీ బహిరంగంగా తెలిసినసంగతే. దీని పరిణామం, దిన దినం యింకా వాడవాడల్లోనూ చూస్తున్న సంగతే!

ఇందువల్ల తెలుగు నాటకపులన్నా, సాహిత్యవేత్తలన్నా కొంత విహ్యాభావం యేర్పడ్డానికి అవకాశం కలిగింది.

ఈప్రణయకాండలకు తోడు, వీరిలోకొందరు రచయితలు ‘ప్రేయసీ’ సిద్ధాంతాలను అర్థంలేని పెరి నినాదాలరూపంలో జనానికి అందజేసి దాంపత్యజీవితానికి వున్న స్థాయిని భిన్నాభిన్నం చేశారు. నిజానికి ప్రేయసీ సిద్ధాంతాలను శాస్త్రవిజ్ఞాన దృష్ట్యా సమన్వయపరచి, దాంపత్య జీవితంలో వచ్చేదైనందిన సంఘర్షణలను అవగతించేసుకుని సమన్వయంప చేసుకోవటానికి అనువుగానూ, దాంపత్య జీవితం బలపడటానికి అనువుగానూ, క్రమమైనపద్ధతిలో అందజేయగలిగివుంటే యెంతో సత్ప్రియోజనం కలిగేది. అలాంటిదేమీ లేకుండా దాంపత్యజీవితం మూలచ్ఛేదమై పోయేలాగు విప్లవసక నినాదాలరూపంలో అందించటంతో చాలా కల్లోలం జరిగింది.

ఈభావకవిత్వ సంప్రదాయంయొక్క అసర్థాన్ని గుర్తించటంవల్ల యిటువలి సాహిత్యకారులలో కొందరు, ఈ పంథాను ఖండించుకూ ఒక నూతనోద్యమాన్ని లేవదీశారు. ప్రజాక్షేమం సాహిత్యానికి పరమ ప్రయోజనంగా వుండాలనే నినాదం ప్రారంభించారు. ఈ నినాదాన్ని అంగీకరించితే వ్యక్తిగత భావనారూపమైన భావకవిత్వం అనేదానికి ఆస్తిత్వం వుండటానికి వీలేదు. అందుచేత ఈ ఉధియ సాంప్రదాయాలమధ్యనూ సంఘర్షణబయలుదేరింది; ఈ సంఘర్షణలో తమ స్థానాన్ని కూడదీసుకోవటానికి, భావ కవిత్వ సంప్రదాయంవారు యితరత్రా బలాన్ని చేకూర్చుకోవటానికి ప్రయత్నించారు.

మున్ముందు, ఇది దేశీయ సంప్రదాయాల పరిణామమేనని నిరూపించుకోవటానికి ప్రయత్నించారు. ప్రాచీన నైక సంస్కృతాంధ్ర రచయితలలో తమ పంథాకు కొంచెం పోలికలో వుండే రచనలకోసం అన్వేషణ ప్రారంభించారు. చాలునున్న జయదేవుణ్ణి బజారులోకి లాగారు. భక్త జయదేవుడూ లక్ష్మణ సేన మహారాజుదగ్గర నాట్యకారుడుగావుండే ఈ జయదేవుడూ ఒకజేసని బుకాయింపులు ప్రారంభించారు. ‘పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి’ గాథను; గేయరూపికలుగా వెలయించారు. కాక్కిర్ మొదలైన దూరదూర ప్రాంతాలనుంచి ‘నోగకజాయ’ వగైరా వ్యభిచార గాథలను దిగుమతి చేసుకుని వాటన్నిటికీ పాదత్రాన్ని ఆపాదించటానికి ప్రయత్నించారు. క్షేత్రయ్య పతిత పావను డన్నారు. మధురభక్తి భావనలో కేవలం రాధకు అపరాధ తార మన్నారు సభలు జరుపుతున్నారు. మిహంసలు సారించుతున్నారు. పూజలూ పురస్కారాలూ చేస్తున్నారు. త్వరలో గుడ్డూ గోవురాలూ కూడా కట్టవచ్చు.

క్షేత్రయ్య మహామహాదేవి సాగుతున్న ఈ ప్రచారంలో నిన్న మొన్నగా, మరికొన్ని కొత్తదూటలు కూడా వినిపించు

శున్నయై—“సారంగపాణి కార్యటిసగర వేణుగోపాలునిపై ప్రసిద్ధములైన పదములు వ్రాశారు”—“గాయకులు సారంగపాణి పదాలను విరివిగా పాడకపోవటం కోచనీయం”—ఇత్యాదయః.

ఈభోరణులనుబట్టి చూస్తే, వీరికి, తేత్రయ్య పదాలలో పాటు సారంగపాణి పదాలనుకూడా వెలుగులోకి తెచ్చి, వాటికి కూడా సభ్యతను చేకూర్చాలనే అభిలాషవున్నట్లు అనుకోవలసి వస్తోంది. అందుచేతనే సారంగపాణి తేత్రయ్యల ఉభయుల రచనలనూ కలిపి, యిప్పుడు ఇంత తొందరగా యీ పరామర్శచేయవలసిన అవసరం కలిగింది.

తేత్రయ్యపదాలలోగాని సారంగపాణి పదాలలోగాని, అసలు ‘మధురభక్తి’ సాంప్రదాయ మనేది ఒకటి వున్నదని వాదించటానికి వున్న ఆస్కారముల్లా “మవ్వగోపాల,” “వేణుగోపాల” అన్నవి కుటాలు. అందుచేత వీటి సంగతి ముందు కొంత పరిశీలించి చూడాలి.

తేత్రయ్య, ‘మవ్వగోపాల’ మకుటం ప్రయోగించటానికి కారణంగా ఒక కట్టు కథ చెబుతున్నారు. టూకిగా ఆకథ ‘కృష్ణజిల్లా మొవ్వగ్రామంలో మొవ్వ వరదయ్య అనే ఒకపరమధర్మడుండేవాడు. ఆయన, తాను రాధననుకుని ఆ గ్రామంలో వేంచేసివున్న గోపాలస్వామిని మధురభక్తి పద్ధతిలో ఉపాసించి భగవత్సత్వోత్కరం పొందాడు. అనంతరం దక్షిణాదిసవున్న అన్ని ప్రత్యేతత్రాలూ తిరిగి ఆయాదేవుళ్ళందరి మీదాపాటలు వ్రాశాడు. అందుచేత తేత్రయ్య అనిపేరు వచ్చాడు’—

కథాకల్పన బాగానేవుందిగాని, దీనికి కొన్ని వ్యాపారాలు కనుపించుతున్నయి! తేత్రయ్య పుట్టటానికి దాదాపు ఒకటిన్నర శతాబ్దాలకు పూర్వమే తిరుపతిపురవాసి తాళ్ళపాక తిమ్మక్క—‘సుభద్రా కళ్యాణ’మనే గేయవాక్యంలో “మరనరీ వండితి మవ్వగోపాల” అని వ్రాసివుండటం చేతనూ, కార్యటిసగరంలోని వేణుగోపాలస్వామిని గూడా మవ్వల వేణుగోపాలు డబటం వున్నది గనుకనూ, ‘మవ్వగోపాల’ అనే మకుటం వాదినంత మాత్రంచేత తేత్రయ్యకూ కృష్ణజిల్లా మవ్వగోపాలుడికీ రాధామాధవబాంధవ్యం ముడిబెట్టటానికి తగిన ఆస్కారం కనుపించటంలేదు. పైగా తేత్రయ్య యితరదేవుల్లమీద వ్రాసిన పదాల చివరకూడా ఈ మవ్వలగోపాల అన్న మకుటం కనుపించుతోంది—“ఇనపురి మవ్వగోపాల”, “కంచీవరద మవ్వగోపాల”, “కోవగూరి మవ్వగోపాల”, “శ్రీ గంగళి మవ్వగోపాల”—ఇత్యాది ప్రయోగాలు విచ్చలవిడిగా కనుపించుతున్నయి.

ఇట్లవల తేత్రయ్య పదాలను ఆంధ్ర ప్రజానీకానికి అందజేయటానికి అనేక కష్టనిష్ఠురాలుపడ్డ శ్రీ విస్వా అప్పారావుగారు తేత్రయ్య కృష్ణజిల్లా మొవ్వగ్రామం వాడేనని నిరూపించటానికి వానా తంటాలూ పడ్డారు. వారి ఉద్యమానికి మొవ్వగ్రామం వాడు చాలా సాయపడ్డారు గనుక అలా ప్రయత్నించటంలో తప్పుకూడా మరమీలేదు. తమ వాదానికి బలంగా ‘మవ్వగోపాల’ అన్న ప్రయోగంతోపాటు ‘మోవ నాటగలిగిన’ వగైరా ప్రయోగాలు యెత్తిచూపారు. కాని సాగనీమటుంటే, తమ వాదంలో

బలం వున్నట్లు వారికే నిబ్బరం కలుగలేదు యేమో: ‘ఎది యెత్తె ననూ మవ్వగోపాలస్వామి మవ్వపురివాసి, అదే మవ్వ, అదే నేటి మొవ్వ, అదే తేత్రయ్యపుట్టిన చోట’ అని ఊహించివలసకుండా ఉద్ఘాటించారు. నిజానికి ‘మోవనాట కలిగిన’ అనీ, ‘మవ్వపురి వెలసిన’ అని వున్నంతమాత్రంచేత ఈ వాదానికి చేకూరే కొత్తబలమేమీలేదు. ఎంచేతనంటే, చంద్రగిరి తాలూకాలో పూర్వం మవ్వలవారిపల్లె అని ఒకటి వుండేదని భోగట్టా కనుపించుతోంది. ఇదిగాక మావనల్లూరనే గ్రామం మరొకటి వుంది. అందుచేత ఈ ఆధారంకూడా అప్రవృత్తంగానే వుంది.

కాని, నిజానికి తేత్రయ్య కృష్ణజిల్లా మొవ్వవాడేనని నిరూపించటానికి యీ పాటలలో బలమైన ఆధారం ఒకటివుంది. ఆవిషయం శ్రీవిస్వా అప్పారావుగారికి యెందుకు తట్టలేదు? బహు ఆశ్చర్యంగావుంది. తట్టకపోవడమో లేక ఆ విషయాన్ని శ్రోదీకరించితే తేత్రయ్య పదాలలో వుండే కళ్ళలాన్ని బహిరంగంగా అంగీకరించినట్లవుతుందని అనుమానించారో మనం ఊహించలేం. అదేవిటంటే: నిజానికి తేత్రయ్య ఈపాటలలోయిచ్చిన భోగట్టాయావత్తూ, దేవుడికి సంబంధించిందీకాదు దయ్యానికి సంబంధించిందీ కాదు. ఇదంతా కేవలం సానిగూడెపు భోగట్టా. ‘సానెంపాటి’ లంబదిబ్బల భోగట్టా. ఈ ‘సానెంపాటి’ లంబదిబ్బలు మొవ్వగ్రామానికి మాతవేటుదూరంలో వున్నయి. ఇది పూర్వం పెద్దబోగం గూడెం. ఈసానిపేట లంబదిబ్బల విషయం శ్రీ అప్పారావుగారికి కూడా తెలిసివున్న సంగతే; తెలిసివుండి కూడా అంకాన్ని తమ వాదంలో ఎందుకు శ్రోదీకరించక పోయారో తెలియదు.

తేత్రయ్య మొవ్వవాడేనని అంగీకరించటానికి మనకు ఎలాంటి ఆధ్యంతరమూలేదు. తేత్రయ్య వ్రాసినదేమిటి? అన్నది మనకు ప్రధానంగాని అతను యేవూరు వాడైతే మాత్రం మనకు తగాదా యేమిటి? తేత్రయ్య మొవ్వవాడంటే మనం అంగీకరించుతాం. కాని తేత్రయ్యకూ, అవూరిసుగోవున్న దేవుడికీ పుస్తకపితామహంటే మాత్రం పాసగదు. అలాటికథను కల్పించటానికి, తేత్రయ్యపదాలలోగాని యితరత్రాగాని యెటువంటి ఆధారమూలేదు.

కచ్చితంగా తేత్రయ్య తన పదాలలో వ్రాసినదంతా సానెంపాడు లంబలసంగతి; డిబ్బుకోసం వాళ్ళపడే తాపత్రయాలూ, వాళ్ళు యేజ్జేయేడుపులూ, అది వుంచుకున్న విటకాణ్ణి ఇదీ, ఇది వుంచుకున్న విటకాణ్ణి అదీ లాగటానికిచేసే సవతి పోరాటాలూ, మరుగు మందులు, మాయలూ, తీర్చకత్తెల బంజాటాలూ, యివన్నీ పాటపాటలోనూ మనకు స్పష్టంగా గోచరించుతున్నయి. ఆ ఆడిపురుగులకు మానాభిమానాలు కూన్యం; ఆయా విటకాణ్ణితో తమకు గల సాంగత్యానుభవాలు నడిబండ్లలో నుంచుని బాహుబంగా చాడేయ్యగలరు. డిబ్బు ప్రధానం; డిబ్బుకోసం వాళ్ళు యేమైనా చేస్తారు. ఏమైనా వాసుతారు. స్థానీవులా కన్యాయంగా తేత్రయ్యరచనలలో యే ఒకటి రెండు పాటలు పరిశీలించినా విషయం కళ్ళకు కట్టినట్లు బోధపడుతుంది; మళ్ళుకు

(1)

[డబ్బు తాపత్రయాలు]

అందగాడు వాడువులేరా - ఆదివరాహ!

అందుకై తే జాణవు - అల్లందుకైతే జాణవు - ఆది
వరాహ

ముచ్చెవగలు చాలించు - ముగవారు లేరే నీమలోన,

నప్పగా బిలువ మనేవు - ఆదివరాహ!

తప్ప నుద్దులకెల్లనే - తాళేదానను గాను

అప్పుడే విన్నవించినాను - ఆదివరాహ!

విటరాయ నీతో జేరి - వేగించిన నా సొమ్ము

అటమరించేది న్యాయమా - ఆదివరాహ!

మటుమాయలు చాలించు - మాకియ్యవలసిన వైడి

అటుబెట్టి మాటలాడు - ఆదివరాహ!

(2)

[పెట్టుడు మందుల రాద్ధాంతం]

చెలియ పెట్టిన మందు

తల కెక్కి నాపక్క

కలువరింపక మోవి

గంటు జేసితి నమ్మ—

* * *

ఇచ్చిన నమ్మిక

లేమాయె నలనాటి

మచ్చిక లన్నియు

మరచితివా?—

ముచ్చు మందులమారి

ముదితననవలె గాని

యచ్చోట నిన్నన

నగునా నా సామి!—

కలనైన నా యిల్లు

కదలని వానికి

చెలియ పెట్టిన మందు

తల కెక్కినో!—

(3)

[బాల శృంగారం]

[డబ్బుకోసం వయసురాని ఆడపిల్లలను బలవంతాన విట
కాళ్ళ దగ్గరికి పడదోస్తంటే వాళ్ళు హాడిలి గోలబెట్టడం ఈ క్రింది
మాటలో అభివర్ణించాడు.]నన్నేటికి బామ్మనేరే వానివడ్డికి
మిన్నక వానివడ్డికి, మీరే పోరే
పడకింటికి రమ్మననే, నే రానంటే
కడు పెరపించి హుమ్మననే,

అమ్మనే పెరతు!—

మచ్చకంటి యిపుడిపుడూ

వచ్చిన లేత చన్నులను

నొచ్చే ననగా బట్టేనే!

వద్దంటే వినక

మచ్చరాన గోరు బెట్టేనే—

వచ్చేద నంటే,

ముచ్చవగల దోవగట్టేనే

అమ్మ నే పెరతు!—

నెలత నమ్మిక లిచ్చి

యల మువ్వ గోపాలుడు

చెలిమితో నను దీసెనే,

కుయ్యకు మని

బలిమి నోరు మూసెనే

పరవశమై, తెలియనైతి

నేమేమో జేసెనే—

అమ్మ నే పెరతు.

* * *

(4)

[బాలిత శృంగారం:]

పచ్చి యొడలి దానర

పచ్చియొడలిదాన, పాపడు నిలువడు

... ..

పట్టకురా రొమ్ము పాలంటు జేతుల

ఎటు లోర్తునూ పరు లేమందురు

వట్టిబోతే మొరబెట్టును పసిబిడ్డ

లట్టె మనసు బిగబట్టుకో రెడ్లెల్లు

కారము దిన్నాను కరకరలాడేని

యీలేయి, శ్రీరంగేశుడ,

మారుకేళి గూడ

మా మువ్వగోపాల

ఆరడి బెట్టకు మారి నాసామి!

* * *

(5)

[సవతి పోరాటాలు:]

తాన యెంత ప్రాణాన
చాళితి బంధములతోను
పూని పెసగీనితే, వాని
మేను దాచినా?—

* * *
అక్కర లేని కాపురమాయె
వరనికి మనసు లేదాయె
యెక్కడిదిక దాని పాలాయె
నెవరాడిన రోసము లేదాయె!
మగవ! నాశేరు దలపడాయె
మమతలు మరుపాయె
వగలురేయి అందే యునికాయె
బాళి యెక్కువాయె—

[మరా : పై పాట 'వేణుగోపాల' అన్న మకుటంతో
సారంగధారి పదాలలో వుండి. ఇది అంతుచిక్కని గందరగోళం.]

* * * *

అడుగరమ్మా! అతనిపై నూరక అలగినా నటలే!
పడుచుదనము మాని మువ్వగో
పాలరాయని, ఆనబెట్టి మీ
పూని దానింటికి పోగానూ, మా
పాలతి చూచి బెదిరించిన
దానికి లంచ మిచ్చెద నన్నది
తానో నేనో?—
వానిపై లేనివి కల్పింపరాదు,
వాడ వనితలెల్ల వినగ,
దానిని నేజాడక తాళలే నన్నది
తానో నేనో—మీ

||ర||

||ర||

* * *
భునుడని వానిపైకొని నేను నెనరున
మొనగుబ్బ లేదను గుమ్ముచునుండే వేళ
కనకాంగి రతికిట్టి పనుల వాకరియనగ
విని వదింటిలో నగమొనరించితి నుమ్మా!

(6)

[తార్కుక తైల తతంగాలు]

వీక్షున నందు బోను వేరొక్క
యింతిని బంధనే!

రామ నీవాడిన మాటలకు వాడు
రాడు మనసు నొచ్చెను.....
చక్కనివాడని, యీవికాడని
సరసుడని వాని వేగమె
దక్కించుకోవలెనని కొందరు
చక్కర బొమ్మలు
చిక్కుల బెట్టి, యెన్నెన్నో వగలు
చేసి, వాని పొందు గానక
నొక్కరు గాదె, యందరు వేషాతి
యున్నా, రేటి మాటలు?
విందులు బెట్టి వాని మనసు
విరిచేమని చెలులు కొందరు,
మందు లెన్నో, మాయ లెన్నో
మంచితన మెంతో
కందువ తెలిసి కుంటనకత్తె
లెంద రెంత జేసిన
యిందుముఖ నీపై మోహ
మింతి తనరాదు—
కలసి వానిపై నిందలు
గట్టి యింటికి రావద్దంటివి,
నలుమారు వానితో పోరు
వద్దంటే యలుక జేసితివి
చలపాది నీ కోప మింతకు వచ్చెను
తెలుసుకో నేరకై తివి, నేడా
చెలికి మువ్వగోపాలున కెడలు
నేయ, నాచేత గాదు

||వీక్షున||

* * * *

[ఒక తార్కుకత్తె, ఒక సానిదానిదగ్గర కొంచెం లంచం
పుచ్చుకొని, విటకాణ్ణి తీసుకొస్తానని బయలుదేరింది. తీరా, ఆ
విటకాడు కనుపించేసరికి వాడిదగ్గరకు దా యుదోగుంజి, స్వయంగా
తానే వాడి అవసరం తీర్చేసి, తిరిగి వచ్చి రావన్నాడని సాని
దానికి చెప్పింది—అది వ్యవహారమంతా పసిగట్టి లబ్ధున గోలవెడు
కుంది. ఇలాంటివి సానిగూడెల్లా అనుకునిం జరుగుతూ వుండే రథ
సతే.]

ఈలాగు నేతురా?

బాలరో! మగవాడు-పాలుచూలిన గాని ||ఈ||

మెచ్చి వాడు నిలిచెడు ధనము నీ
కిచ్చెద ననగ నేమి ఫలము?
యెచ్చట యీ పాపము వినము, కాన

వచ్చెను నీ చలికలైతనము!
ఎనయ లేదని నాతోనంటివి, వా
జేమి కావలెనో మచ్చకంటి!
వినవే! యింత నేపేల యుంటివో
వెలది నీ మాయనెల్ల గంటి;
తోడి తెచ్చెదనని యందుజేరి, వాని
గూడుదురటే దోనకారి!
మోడితో నీవిపుడున్న దారి తెలిసె
మువ్వగోపాలు పొందుగోరి

॥ ఈ ॥

(7)

[అంతంతమాత్రం మగవదైతే, సానిపేట
తడవాలు యేడిపించే వద్దతులు]

ఒక్కసారికే యీలాగైతే
ఓహో ఏమిటి రతిరా?
మక్కువ దీర్చర మా మువ్వగోపాల—
సాక్కియున్న నీ సాగనది యేమిర?—
నమ్మిగమన నీ బడలిక లేమిర?
నీటుకాడ రొమ్మదరే దేమిర?
కమ్మని వాలెర కందిన దేమిర?
కన్నుల నిద్దుర గమ్మే దేమిర?
తిన్నని పలుకుల పలుకవ దేమిర?
తెలిసి తెలియకున్నావదేమిరా?
ఇనపురి ముద్దుల మువ్వగోపాల
ఏపున నను గలసితి వీవేళ?

[సానిపడుచులగోష్టి]

చలియతో యేమని
చెప్పదు నాతోను
కలకలమని నవ్వి
కాగరించిన
మాటాడవద్దని
మరి నన్ను బెదిరించి
మదనకేళి...చేయుంచి
చేస్త లేమమో చేసితే భ్రమసితి
చేరనో ఆవేళ
తెలియదేమారితి.

ఇలా ఉదహరించటానికి పూనుకుంటే, క్షేత్రయ్య వ్రాసిన
ఈ పాటకూ ఉదహరించవలసి వస్తుంది. ఈ తరంగాన్నింత

యేదో మధురభక్తి సంప్రదాయమనీ, అలాకేకమైన ఆధ్యాత్మిక
సాధనననీ వాదించటానికి పూనుకునేవారిని చూస్తే నిజంగా
నవ్వు వస్తుంది.

పోనీ, పరమభక్తుడు గనక క్షేత్రయ్యకు నిజంగా మువ్వ
గోపాలుడిమీద మధురభక్తి సంబంధమైన విరహబేషనేదో కలిగిం
దనుకుందాం—ఈ మగరాధకు తంజావూరి విజయ రాఘవనాయనిం
గారిమీద కూడా, వల్లమాలిన ఓపలేనితనం కలగటంలో గల పర
మార్థ మేమిటి మహాత్మా? ఈ విజయరాఘవ నాయనింగారి సంగ
తేవిటండీ: యాయన అంతాపురిలో ఒక 700 మంది దాకా
భార్యలూ 15300 మంది ఉంపుడుకలైతూ వుండేవారని ప్రతీతి.
ఇది చాలక, ఈ చపలచిత్తుడు ఉద్యోగుల భార్యలను కుమార్తెలను
చెరబట్టేవాడు. అలాంటి అవినీతిపరుడు గావటంచేత నేనానాయ
కులు వస్తేగా తిరుగబడి శహశద్ధి చేయటానికి ఆలోచించారు.
ఈయన్ను “రసికాక్రేమిని” అంటూ సన్నుతించుతున్నారని మన
వాని కొందరు! మువ్వగోపాలుడిమీద వ్రాసినట్టే ఈయనమీద
కూడా కొన్ని పాటలు వ్రాశాడు క్షేత్రయ్య.

పోనీ 1600.0 గోపికాస్త్రీలను సమకూర్చుకున్న శ్రీ కృష్ణ
భగవానులవారి అంశం ఈయనలోకూడా, కొంత గాకపోతే
కొంతైనా కనుపించుతోంది గనుక యీయనమీదకూడా మధుర
భక్తి కలిగిందనుకుదాం. తువాకుల వెంకటకృష్ణయ్యమీదా,
తురకసాయెలు అబ్బుల్లామీదా కూడా ఈ పెరివ్యామోహలేమిటి?
తువాకులాయన “చెంజి”లోట నేనాని; తురకసాయెలు గొల్లొండ
నవాబు అబ్బుల్లా కుతుబ్ సా.

ఇదంతా మధురభక్తిగాదు మట్టిగడ్డలూ గాదు! క్షేత్రయ్య
ఈపాటలలో వ్రాసిందంతా సానెంపాటి లంబలసంగతి! ఈబావ
లీల నన్నిటినీ, బోగం మేళాలవాళ్ళుపాడుకోవటానికి వ్రాశాడు.
దేవదాసీలు పాడటానికి వ్రాశాడు.

ఇదంతా మధురభక్తి కాదంటే మరి పదాల చివర ఈదేవుళ్ళ
దేవు యెందుకు యిరికించవలసి వచ్చింది అనే వాదానికి సమా
ధానం చెప్పకోవలసివుంటుంది. దీనికి తగిన కారణం లేకపోలేదు;
పూర్వం, యించుమించు ప్రతిపెద్ద దేవస్థానానికి కొంతమంది దేవ
దాసీలు వుండేవారు. ఆదేవదాసీలు, ఉత్పత సమయాల్లో, జనాన్ని
అలరింపజేయటానికి యీ రకం జావళీలుపాడి అభినయించేవాళ్ళు;
ఆ దేవదాసీలు పాడి అభినయించటానికి అనువుగా, కొంతమంది,
ఈబాపకు జావళీలు వ్రాసిపెట్టి డబ్బు సంపాదించుకునేవాళ్ళు.
అలరింపజేయవలసింది జనంలో వుండే పెద్దమనుషులనే అయినా,
—మరీ విజయరాఘవుడివంటి సాంతం మతి చెడి బరి తెగినవాడైతే
తప్ప,—తనపేరుపెట్టి సంబోధించి బజాగ్లో అల్లరిపెడితే యే పెద్ద
మనిషీ సహించదు; అందుచేత నోరులేని దేవుణ్ణి బజారులో
పెట్టి రసభజేసేవాళ్ళు. ఆ పాటలోవుండే శేరు దేవుడిజే
అయినా, ఉరేగింపుగొందు నిల్చునన్న ప్రతిపెద్దమనిషీవిట
రాయడైన ఆ మువ్వగోపాలుడు తానే ననుకుని లోలోపల ఆనం
దించుకూవుండేవాడు. అందుచేత ‘మువ్వగోపాల,’ ‘మువ్వల
గోపాల,’ ‘వేణుగోపాల,’ ‘రాజగోపాల’ ‘పరిమళరంగ’ యిత్యాదు;

ఆర్థోగ్రాఫీ - యూరిడిస్

ప్రకాశకుడు డి. యస్. వాట్స్.

ఆ ర్ఘ్య న్ - యూ రి డి న్

—

మన పురాణాలలో గురుడు, ప్రమద్వర ఉపాఖ్యానానికి పోలి
నట్టిదే గ్రీకు పురాణాలలో కూడా ఒక కథ ఉంది. అక్కడి
పంపతులు ఆర్ఘ్యన్, యూరిడిన్లు.

ఆర్ఘ్యన్ సూర్యదేవుడైన ఎప్పోలోకుసు, కాలియోప్
ఆవే గంగర్య కన్యకకు జన్మించిన కుమారుడు. ఇతని భార్య
యూరిడిన్. ఆర్ఘ్యన్ గోపాలకృష్ణునివలెనే మురళీ మోహ
నుడు. అతని గానానికి అజిగిలో మృగపక్షి సంతతులన్నీ కూడా
వచ్చి అతని పాటనింటూ, మైమరచిపోయి నిలచేవి. యూరిడిన్
నొకనాడు అజిగిలో పోయి కరచింది. ఆమె చనిపోయి సరకానికి
పోయింది. ఆర్ఘ్యన్ ఆమెకోసం విలపిస్తూ స్రయూరాలి ప్రాణా
లను తిరిగి తెచ్చుకోవాలని కై, సరకలోకానికి వచ్చాడు. సరకద్వారం
వద్దనున్న కొహా కుక్క అతని పాటకు నిద్రపోతుంది. సరకాధి
పతిఅయిన ప్లాటో (సృత్యుదేవత) అతని పాటకు పరవసుడియి
యూరిడిన్ అతని సవకాతలే రాగలదు తీసికెళ్ళమంటాడు. కాని
దోవలో ఆమెకోసం వెనక్కి తిరిగిచూస్తే మాత్రం మళ్ళీ ఆమె
సరకానికి వచ్చేస్తుందని ఆంక్ష పట్టాడు. దోవలో ఆర్ఘ్యన్
ఆమెను చూడాలన్న కోతుకం ఆపుకోలేక ననక్కు చూస్తాడు.
యూరిడిన్ శాశ్వతంగా ఆలన్నివలె నశిపోయింది. ఈ చిత్రంలో
మృశురాలయిన యూరిడిన్ కోసం ఆర్ఘ్యన్ విలపించటం,
ప్రసిద్ధ చిత్రకారుడైన ఎఫ్. జి. హార్సెల్ చేత చిత్రించబడ్డది. ఈ
చిత్రం హైదరాబాద్ లో నాటర్లంగ్ మ్యూజియంలో సేకరి
తమై ఉంది.

ప్రయోగాలన్నీ 'విటరాయ' అనటానికి సాంకేతికపదాలుగా మనం తీసుకోవాలి. ఇలాంటి మకుటాలిచ్చి బావలీలు వ్రాయటం చిరకాలంగావస్తున్న సంప్రదాయం. ఈ 'మవ్వలగోపాలుడు'న్న పదం యీనాటిదిగాదు : 'నవకింకిణీకబాలాభిరామ జఘనాల' ప్రసక్తి లీలాశుకుని నాటినుంచీ వినిపిస్తున్నదే.

ఇక్కడికి క్షేత్రయ్యపదాల వ్యవహారమేమిటో కొంతటూకీగా పరిశీలనచేశాంగనుక, సారంగపాణిగారి ఆలోచికాధ్యాత్మికత్యాది మధురభక్తి సంప్రదాయమేమిటో కూడా కొంచెం పరిశీలనచేశాం. ఇదంతా నేను వక్కాణించటం కాకుండా సారంగపాణిపదాలే రెండుమూడు ఉటంకించి సహృదయులైన పాఠకుల తీర్పుకు వదిలేస్తాను.

(1)

వారివలె చక్కనివాడైతే
చేరనిత్తువు నిజమే—వమైనా ||వారి||

సా రెకు దోరగండ్ల జూచుచు
కూరిమి నిన్న నుభవించే ||వారి||

మీసా లెరుపా, చేతులు కెలువా,
మీనాక్షయ్యవలె—రొమ్మున,
నీ సాడిగ, వీపున గూనా,
వ్యాసాచార్యవలె.

పళ్ళు పారలా మెడలో కణితా
పాపాపిళ్ళవలె—అవటి
కండ్లా, పాకుపు చెవుడా, బోయి
కదిరిగానివలె, నేమైనా,
దూడకడుపా, తిరువభూరి
అడిగానివలె—నున్నగ
పేడు మూతా తిరుపేగూడా
పెరియాళ్వారివలె—

దొడ్డికాళ్ళా తొట్టి పెదవా
బుడ్డయివారివలె—ముక్క
నడ్డా, తల వణుకా, మరగుజ్జా
నట్టపరెడ్డివలె, నేమైనా?
నత్తా యిప్పుడు వచ్చిన, సారాయి
గుత్తవ నరుసువలె—మూగాడ
కొత్తచీర దెచ్చిన, బోడికెట్టివలె.
పొడిదగ్గా వక చంప నలుపా
బోజిగానివలె - ముసలి
బడుగా కడపా భవాని సింగూ
బావమరదివలె, నేమైనా ||వారి||

తడయక నిను గూడిగదా యెగ
తాళి నేయవలె - యింతకు
పడతిరో వేణుగోపాలుని
పద్దు చెల్లవారి నేమైనా ||వారి||

(2)

నిష్కర్షగా రాత్రి కొచ్చెవాడవైతే
నిష్కాలు గొంచుచురారా! - నేను
ముష్కరి వినను యీ శుష్కప్రియాలు తు
రుష్కులు దిగివుండే లష్కరులోనుంచి
నిష్కాలు గొంచురారా! ||నిష్కర్ష||

దండిగ పొవ్వాకు - రెండు వీశల వక్క
పండుడాకుల యిడియ - పాలకావిల్లు,
కండశర్కరదుత్త, కొజల చుట్టలు
యెడక జారగానె యెత్తించుకొని నీవు ||నిష్కర్ష||

పూలు, గంధము, చుక్క,
పునుగు, లవంగాలు,
యేలక్కాయలు, తుల
మెత్తు జాపత్రి,

పాలుమాలేవు, దీ
పాని కడ్డెడు నూనె,
యీలో బంపించి, నీ
వింట్లోనె భోంఛేసి ||నిష్కర్ష||

మునిమడుగు రవికెలు
మూడు కొంగులు చీర
దినుసువారి పప్పుతేటద్దమూ,
పనిబూని వేణుగో
పాల సాగించుక
ననురతిని గూడి, ఆ
నంద మందుటకు ||నిష్కర్ష||

(3)

చక్కకైనా లేదుగదవే
వాని చెలిమి కొక దండమ - మంచి
చక్కనివాడైతే నిందునట, నభయ వేణు
గోపాలుని చేరి ||చక్క||

చెడ్డచేని కింటి వడ్లపొంగలి
తేసినట్లు యెదురు దరిసిందితే,

దొడ్డ రసికు డన్న పేరు మాత్రమే
గుడ్డిగవ్వ జూచితే నీయాన ||వక్క||
ఉడుము బోతెపోయినది చెయి మాత్రము
విడిచితే చాలుననే వేధగా
పడతి తాను కుదువబెట్టిన సొమ్ములు
వైక మిచ్చి విడిపించితే చాలద ||వక్క||
మొగమాట తోయజాలక
మును పెవతెకే కడుపాయ నందురు
వగ యింతలేక వాని గూడిత
పునురు వుంటే పుప్పమ్ముకోగలను ||వక్క||

(4)

అంతమాత్రము నేనియనట
అజ్ఞానురాలా! - నే
నింత బిలిచిన ననేమిరా యని,
గంతు వైచుచు పరుగెత్తేవు ||అంత||
నేవాకాలము రాతిరి గుళ్ళో
ఆవేళదాక నిలుచుంటే,
తేవాకులయ వారొక దోసె వొళ్లో.....
||అంత||

గడ్డగూడువలె తల బెట్టుక
సుద్దులాడ వచ్చితే సాతాని,
పెద్ద పెలగచిప్ప చెచ్చుకొమ్మని
సిద్దిలోని చమురు వంచియిచ్చెను ||అంత||

రొయ్య దిన్న నోటికి
పొవ్వా కింతియ్యమనుచు
యెడమ చేయి సాచితే

అయ్య తోడలేదని తన చాకెడు
బియ్య మిచ్చే ఉగ్రాణపు దాసరి ||అంత||

చాతగుడ్డ పైట కందలేదని
భంగపడితే, నాంచారు కప్పడు
సాతియున్న చీర గుంజ వేగమే
చేతికిచ్చి పరిచారక వైష్ణవు ||అంత||

వేణుగోపాల రారమ్మని
వింతగాను నను గూడితిపై నా
వీణుగా నిను పొమ్మండనట
పెరిదాన తెలుసుకోవెతి ||అంత||

(5)

పదిమంది కొడుకుల గన్నదాని చేతికి
వైకమిచ్చి వత్తురా—యింత
పదటట వేణుగోపాల నీకు రూక
లదనమై వుంటే, నేనరుపు తెరువుమాలి!
ఒకడు బిడ్డలతండ్రి
ఒంటిమిట్టలో తాగ;
ఒకడు కొత్తాల్ గిరి
ఒరుగంటి కాడ;
ఒకడు పైశిలుకీడకు దూదిజేరము,
ఒకని వంచించి వేరొకనికి మనసిచ్చి ||పది||
ఒకడు నీ పొద్దుగై, నాటకశాలనట్టువు,
ఒకడు బంగాళా బారుకు సుబేదారు,
ఒకడు శృంగారతోటకు ఖుల్ దొరొగోగా,
ఒకటి యెరుగవు, దిన
మొకరిని తల దడివి ||పది||
ఒకనికి మీనకట్టిక మొనజూపు, నే
రొకని పల్లి కూటానికి బంపి ప్రాయము
ఒకడు చేతిబిడ్డ, తకతకలాడిని
యిక మాననంటే యేలుకో
చెలులు నవ ||పది||

జనుస్సాకరములైన ఈ రచనలు చదివించి పాఠకులను యిప్పటికే చాలా బాధ పెట్టినట్లున్నాను. సారంగపాణి మధురభక్తి సంప్రదాయ మేవిడిచి తెలుసుకోవటానికి యింతమాత్రం చాలు ననుకుంటాను. ఇంకా కొన్ని ఉటంకించి వుండునుగాని, సభ్యత దృష్ట్యా ఇంకేపాటనూ ఈ రచనలో ఎత్తిదూడే అవకాశంగా లేదు. సారంగపాణి పదాలలో మూకులులేని పాటకోసం చదకటం ప్రయాస పని.

సారంగపాణి, శ్రీశ్రయ్య, రాజగోపాల వదాలు వ్రాసిన కూవనల్లారు సభాపతియ్య, ఇత్యదయ, జాబీలు వ్రాసినవారి సంగతి పూర్తిగా అవగతం చేసుకోవాలంటే, కొంచెం చెనక్కు పోయి భోగంమేళాల సంగతి, జీవదాసీల సంగతి కొంత తిరగ వెయ్యవలసి వస్తుంది.

ఇప్పుడిప్పుడు ప్రభుత్వం నిషేధాజ్ఞను అమలుజరపటంవల్ల, వివాహాది సభకార్యాలకు భోగం మేళాలను పిలిపించే అనువాదిత రద్దయిపోయిందిగాని, మొన్న మొన్నటివరకూ పరిస్థితి అలా వుండేదిగాదు. ఏ కొస్త సంపన్నదైనా కుమారుడిపెళ్ళి చేస్తున్నాడంటే తప్పకుండా భోగంమేళాన్ని పిలిపించేవాడు; మగ పెళ్ళి కారు భోగంమేళాన్ని తెప్పించకపోతే, వాళ్ళు యింతకలవారని అనుకునేవారుగాదు. మనవేపున కుచ్చిచెరువు, మేడూడూఅంటే

బోగం మేళాలకు మంచి ప్రసిద్ధి; ఈ బోగం మేళం పల్లకీ ఊరేగింపు ముందు నాట్యం చెయ్యటమేగాక, వీళ్ళ చేతిపెల్లి అయిదు రోజులూ సాయంత్రంపూట మేజువాడీలు పెట్టించేవారు. ఇలాంటి మేజువాడీలలో యే సదస్యంనాడో, నాయకురాలిచేతనే గజగట్టించి భామకలాపం పెట్టించేవాళ్ళు. ఆ భామకలాపం ప్రదర్శించవలసివచ్చినప్పుడు నాయకురాలు తనకు సహకారం చెయ్యటానికి భరతిశాస్త్రంలో ప్రావీణ్యత గల ఒక వ్యక్తిని స్వయంగా పిలిపించుకుంటుంది. ఈ యన్ను “హంగుదారు” అంటారు. ఈ వ్యక్తులకు భరతిశాస్త్రంలోనూ సంగీత సాహిత్యకళలలోనూ వావాకాలపు చదువుగా కొంత కొంత ప్రవేశంవుంటుంది. హాస్యం చెప్పటంకూడా కొంత చేతైవుంటుంది. ఈ హంగుదారు తాళాలు తీసుకుని వంతపాడుటం, నాట్య గత్రకు ఉత్సాహంగా వుండేలాగు ఆయా తాళాలలో ‘స్వరశబ్దాలు’ విన్యాసం చెయ్యటం, నాట్యగత్రకు అలసట కలిగినప్పుడు కొంచెం విశ్రాంతి నివ్వటానికి హాస్యం చెప్పి సభికులను రజింపజేయటం— ఇదీ వీరి పని. ‘అయ్యనామా!’ అంటే ‘ఏమే భామామణి’ అనుకుంటూ ఒకరికొకరు సహాయంగా భామకలాపమంతా ఆడేసేవారు. ఈ ‘హంగుదారుల వృత్తికవలం బోగం మేళాలమీద ఆధారపడివుండేది. అందుచేత వీరు బోగం మేళాలకు కావలసిన సరంబానూ అంత తగూరుచేసేవాళ్ళు; అటుగ్రాంధకమూ ఇటు వ్యవహారికమూ తీసుకొని సంకరభాషలో ఈ రకం జానరీలూ బూతు కీర్తనలూ వ్రాసేవాళ్ళు. ఆయా శేవస్థానాలలో వుండే శేవదాసీ బృందాలు, శేరుబద్ధ యిలాంటి హంగు దారులను, తమ ధర్మకర్తల ద్వారా పిలిపించుకుని తమకు కావలసిన గ్రంథాన్ని తయారుచేయించుకునే వాళ్ళు. తమకేవుడిపేర ప్రశ్నోకంకొన్ని జానరీలు వ్రాయించుకుని, వాటికి అభినయం చెప్పించుకునేవాళ్ళు. సారంగపాణి, క్షేత్రయ్య, సభాపతయ్య వీళ్లంతా ఆ తరగతికి చెందిన “హంగుదారులు.” ఇలాంటివాళ్లను జబ్బారాయశృయిన జమీందారులు, రాజులూ సముఖానికి పిలిపించుకుని వాళ్లచేత, తమ ఉంపుడు కలైలు తమమీద పాడటానికి అనువుగా జానరీలు వ్రాయించుకునేవాళ్ళు.

దక్షిణాదివవున్న ప్రసిద్ధశేవస్థానాలలో క్షేత్రయ్య పదాలు తమిళవేపుదులేదు. సారంగపాణికవలం తేవుళ్ళమీదా రాజులమీదా

దనే కాక పాపలా డబ్బులు పారేసిన, ప్రతి వస్థురంతిమీదా తలకొక పాటా రాసిపారేసి డబ్బులంపాయించుకున్నాడు.

బోగం మేళాలూ, శేవదాసీ పద్ధతీ అవినీతికరమైనవిగా భావించి, వాటిని రద్దుచేయించాం. నిజానికి వాళ్ళ నోటికాడ వృస్తులుతీసి పారేసి కడుపులమీద కొట్టాం. సంఘాన్ని సంస్కరించుకోవాలనే మహదాశయం కోసం అలాంటి కళ్ళో మైన చిర్యకు పూనుకోవటానికి కూడా మనం సన్నకాడిలేదు. ఇంతకూ వాళ్ళుచేసిన తప్పిదమేమిటి? ఈ క్షేత్రయ్య పదాలనూ సారంగ పాణి పదాలనూ పాడి అభినయించేవాళ్ళ; ఆ నేరం జరిపినందుకు వాళ్ళను శాసించినవార్లం ఆ పదాలనూ మన భార్యలచేతా చెల్లెళ్ళ చేతా పాడించటానికి పూనుకోవటంలోగల ఔచిత్య యేమిటి?

‘కుంకాంతలు విడిబడి నలుదిక్కుల
చెలరేగి రిదేటిపాపమో - అయితే
వెలయాండ్ర జీవనమేమికి, శ్రీ
వేణుగోపాలు, సంకరమై.

॥కుం॥

అని గోలబెట్టాడు సారంగపాణి ఒక పాటలో. దానికి నకలుగా వుండే యీ పరిస్థితి. మేళాలను రద్దుచేయించిన వార్లం, ‘భరతి నాట్య’మనే పెద్ద పేరుబెట్టి: “ఉడుటు గుబ్బులు” అంటూ నడి బజాగున వేలానికి బెట్టించడంలో గల సభ్యత యేమిటి? వాటిని అంగీకరించినవాళ్ళం బోగం మేళాలను యెందుకు రద్దుచేయించి నట్టా. ఈ అసభ్యతవంత, ‘మగురభిక్తి సంప్రదాయమనీ, మట్టిగడ్డనీ, ఉత్తిమసాహిత్యమనీ ప్రచారంచేసి, ఉట్టిగడ్డుకు ఉరేగనలచినప్పుడు నిష్కారణంగా వాళ్ళవృత్తులు తీసేయడం చేసికి?

ఈకళ్ళలాన్నంతా మగురభిక్తి సంప్రదాయమని ప్రచారం చెయ్యటం అటు ఆధ్యాత్మిక రంగానికిగాని యిటు సాహిత్యరంగానికిగాని, యేవిధంగానూ గౌరవప్రదం గాదు. సభ్యత దృష్ట్యాగాని, కావ్యప్రయోజనదృష్ట్యాగాని ఈ జానరీలకు సాహిత్యమని పించుకోవగ్గ ప్రతిపత్తిలేకవావటమేగాక, వీటికి సాహిత్యానికి కావలసిన యే యితర యోగ్యతలుకూడా లేవు. వీటిని సాహిత్యంగా యెప్పుడూ యెవడూ అంగీకరించలేదు; ఎవరు యెన్ని ప్రచారాలుచేసినాయిప్పుడు అంగీకరించటానికి వీలేదు. అంధ్ర సాహిత్య రంగంలో వీటికి తవులేదు.

విజయశ్రీ

శ్రీ చింతలపాటి నరసింహదీక్షితశర్మ

శ్రీలు చివురింప, సర్వజ్ఞ శేఖరుండు కళల మురిపించు కవిరాజ కావ్యరమణు
దళుకు ముస్తాబుగూర్చి యందాలు దీర్చి స్వాగతమ్మిడు విజయవర్షము లవ్వ-

మధుర పరీమళమ్ములు సమగ్రముగా విరజిమ్మఁ బువ్వనం
గ్రధితపుఁ దోరణమ్ములు విరాజితె వార ముఖమ్ములన్ యథా
తథముగ గ్రమ్ముకొన్నవి యుదారవసంతఃరసార్ద్ర వీచికల్
ప్రధిత కవీంద్ర మిత్రులలరన్ విజయమ్మభి సూచకమ్ముగన్

చలువల చూపుదొంతర బ్రకాంత వసంతములెన్ని వేళ పూ
జలి బిలి కమ్మతావులను జమ్మిడు తెమ్మర కోడెగాండ్రు లే
దలిరుల తీపెకన్నెల యెడన్ వలపించి తుఱంగలించిమై,
బులకలు చెందమోజుపడి పోయెనో? ఆవిజయాను రక్తిమన్;

అది యుదయావసీధర శిఖాగ్రము నందరుణారుణ ప్రభా
వృద కిరణావళుల్ కొనలు సాచి కొలంకుల దమ్మికొమ్మనె
మ్మది గిలిగింత పెట్టి సుషమా కిలికించిత మంద హాసనం
పదలు వెలార్పు నూర్న నుకుమార మనోరమణీయ దృశ్యహా;

వలపుం బువ్వలు దోయిలింపె దళుకొప్పన్, బద్ధిసేదేవి ము
ద్దుల నెమ్మామున నిండు గోరికలు చిందుల్ పెట్ట, సాహార్ద్ర ని
ర్మల భావంబుల నూర్న మిత్రునకు శ్రేమన్ మంచు ముత్యాల కా
వ్కల వర్పించె నుషః కళామయి నువర్ణ స్నిగ్ధ శోభాభితో

ఆ నవరాగదీధితులయందు సుధీంద్ర జగీషనేగ వి
ద్యానగరంపు వీధుల జనావళి గోపులు గూడ జైడి ని
ద్దానిగ పాలకిందెలుగు దర్పముతీవిదలిర్ప రెడ్ల యా
స్థాన కవీశ్వరుండు, సరదాలరుదార నుదార మూర్తియై

ఆయెడ దక్షిణా పథమునందు యశంబును గొల్ల గొట్టెను
భాయుతుడైన డిండిమ బుధ ప్రవరాగ్రణి, కంచుధక్కది
వ్యాయతి బ్రాహ్మరాయల సభాంగణ పండితమండ లీంద్రుడై
ఆయన ముందు మారుపలుకాడెడు వాడి గలాడు లేదురా!

అలనాజాతనిపేరు మాత్రవిన సింహ స్వప్నమై పోయె గుం
డల ముల్ బార్చిన పండితేంద్రులకు గంటల్ కంకణాల్లాంచి తా

ములు నిక్కించెడు కావ్యకర్తలకు గొమ్మంగోడయై నీటు వా
టిల శ్రీనాథ కవీశ్వరుండు తొడ గొట్టన్ వానిపై డీకొనన్

ఇతడ ట? గాడడిండిము జయించెడి వాడితడే నటనవ
ప్రతి భుదురెడ్డి రాజుల నభాకవి యీతడటే జయా తివే
ల్లితమగు కంచుధక్క పగిలించెడి ప్రోడ నిజంబుగా గళా
చతురుడు లేవెయన్ గునగునల్ చెలరేగ నొకేవిధమ్ముగన్

గలుపుల యాత్రసేయ గమకించిన యాంధ్ర కవీంద్రు బ్రౌథ కా
యలు తొలుదొల్త నేవినియు నాతని రాకడయెంచి యెల్లది
క్కుల గల విజ్ఞ సత్కవులకున్ వినిపించి నితాంత వైభవో
ద్వలముగ నొక్క పండిత సభన్ జరిపెన్ సమయవ్యస్థితిన్

ఆతటి నానెగొంది పురమంతయు పెల్లె నపూర్వసాహితీ
జ్యోతులతో బరస్పర జయోదయమెంచు కవీంద్ర సింహ వి
ఖ్యాత విశేషవాదముల నారయవచ్చిన సత్క వీశ్వర
వ్రాతము చేతముల్ల సనభావ కళామయదీప్తి జందగన్.

తేజ మెనంగ నోలగము దీరిచె సంతట బ్రౌథరాయలు
ప్రేజముదండి, డిండిమసుధీమణి వాద జయాభిలాషనీ
రాజన రేఖలై బిగుదరత్న పతాకలు చెంగలింప వి
భ్రాజితమూర్తియై సభకువచ్చె మగంటిమి పెంపు సొంపునన్

పసమించు సరిగంచు పట్టుకాలువ మించు వలెవాటు పండితప్రౌఢి జలు!
చిలునవ్వు చిమ్ము నూర్జిత భావ సౌమ్య వక్త్రమునన్ బ్రహ్మ వర్చస్సు
కమనీయపాణి కంకణమణి కింకిణీకర్వణములం బ్రజలనబ్రమ్మలొలుక గ్రులుక.
వలకాలిపసిడి జగ్గుల గండ పెండారమడుగడ్గునకు ఘల్లురనుచు బలుక
“నరనసాహిత్య సామ్రాజ్య చక్రవర్తి” కమలనాభుని పాత్రు దుత్కంఠతోడ
నరుగు దెంచెను బ్రౌథరాయల మహా సభాస్థలికి తీవి “శ్రీనాథ భట్టనుకవి”

తమ యుచితాననంబుల యధావిధిగా గయిసేసి యుండె వా
దము వివవచ్చి హెచ్చిన బుధ ప్రకరంబిటు కొండవీటి సిం
హము నటు డిండి ముందును జయాంచిత వీరములెక్కిరాభి గూ
భ్యము చెలువార వారల ముఖంబుల గీల్కొన నెల్ల దృష్టులున్

అంచుల్ దీరిన వాడకేళి నిజ చర్చాధిక్య శక్తి న్నిచా
పించన్ సాటి కవీశుడెంతయను తీవిన్ గంచుధక్కన్ బజా
యించెన్, డిండిమభట్ట పండితుడు; బ్రాహ్మదత్త శంఖంబు పూ
రించెన్ “భమ్మని” రెడ్డిరాజుల కవి శ్రేష్ఠుండు శ్రీనాథుడున్ —

తొలుదొల్త న్నియమంబు నేర్పటచిరేడో కాదు శ్రీనాథుడే
గలుపుం జెందిన గంచు ధక్కనొక ఫక్కిన్ ముక్కలన్ తేసి యు

జ్వల తత్తద్భిరుదాళి చాల్పుటయు నాపాదంబునం చాతడే
తల క్రిందైన గవిత్వ సన్యసన తిర్వంబొండె గైకొంటయున్.

సరయన్నూర్తి గవీంద్ర సింహములు గర్జల్ చేసి పాదోప పా
దరసావేశమునందు దూకిన నమంద ప్రాధి భాట్ట ప్రభా
కర ముఖ్యాగమ సంప్రదాయములు దుర్గాహ్యాస్థితిం తెందె ని
ర్వరు యాపొందు సరస్వతి ప్రతిభలం బొల్పొంది రప్పట్టునన్.

తల సూపెన్ సునిసూధనూధ హృదయ స్థైర్యంబుల నివ్వె ని
స్తుల శాస్త్రంబులు, సాగిపోయినవి రోజుల్ కొన్ని యుక్తి క్రయ
క్తులు నిండారె, మనీషలూరె; గడు రంతుల్ మీరె, నేవోజగీ
పలు పెంపారె, నసూయలుట్టిపడె, నానల్ సుంతమోసుల్ గొనెన్.

ఎవని కెవ్వడు దీసిపోయినదిలేదు, గలుపుగొను ప్రోదయెవ్వఁ జెలియ గాకు
మిగులు బుధులెల్ల గుటకలుమ్రొంగు కొనుదు బొంది యున్నార లేదా యూ
హించు కొనుచు—

పైన జయంబుడంబు పసి పట్టిన దిట్టరి కొండవీటి యా
స్థాన కవీంద్రశేఖరుని ఛాటికి మాటికి నానె గొంది యా
స్థాన కవీశ్వరుండు కల తన గొని యంత రవంత సాహితీ
జ్ఞానము తప్పదారుల ప్రసంగములన్ బెనుగాడ జాడగా.

సంలిత మందహాసముల చాయలు చక్కని ముత్తియంపు బం
టలుగద, నోరచూపుల దటాలున వానిని బాణిసీయ ని
స్తుల తమ భాష్య ఫక్కికల ద్రోసి నతండు నిరుత్తర స్థితిన్
వెల వెల బాటుమోమున జనింప గరంబనుకంపనీయుడై.

కిమ్మనలేక చేతులు మొగిడ్చి మహానయ! శబ్ద శాస్త్రపా
దమ్మున నోడినాడ, బిరుదమ్ములివే-గలు పొంది నావులే
లెమ్మిక గంచు ధక్క వగిలించెద నీవిజయమ్ము లాంధ్ర జే
శమ్ముల సొమ్ములై గొనలు సాగుత చెల్లు గవీంద్రులుబృగన్.

“జయ” శ్రీనాథ కవీంద్ర సింహ విజయ స్వాతంత్ర్య లక్ష్మీ కళా
మయ! సాహిత్య నవాంధ్ర మార్గకవితా మాధుర్య సామాజ్య ని
ర్ణయ సింహాసన సార్వభౌమ! జయ! యన్యాదంబులంబూర్ణ వి
స్మయలై పోయిరి రాయలున్ బుధులు “శుంభద్భిన్నధక్కార్పటిన్”

ఉదయ శ్రీమృదులారుణ ప్రభలలో నుయ్యాలలూగెన్ నవా
భ్యుదయుడై కవిభాస్కరుండు విజయంపుం దమ్మినమ్మాము వి
చె దయామూర్తి సువర్ణ పుష్ప మధుర శ్రీనించె భూధర్త కీ
ర్తి దలిర్చన్ గవిసౌర్యభామ “విజయ శ్రీ” పర్వ ముత్కర్త మై.

